

IOAN SLAVICI.

M A R A

— Roman. —

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BUDAPESTA
INSTITUTUL TIPOGRAFIC ȘI
DE EDITURĂ „LUCEAFĂRUL“
STR. MOLNAR NR. 10.
— 1906. —

Editura Institutului de arte grafice «Luceafărul».

Toate drepturile rezervate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
— Reproducerea este opriță. —

CAP. I.

Sărăcuții mamei.

A rămas Mara, săracă, văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei, dar era tânără și voimică și harnică și Dumnezeu a mai lăsat să aibă și noroc.

Nu-i vorba, Birzovanu reposatul era, cind a fost, mai mult cîrpaciū decît cișmar și sedea mai bucuros la birt decît acasă; tot li-aș mai rămas însă copiilor vre-o două sute de pruni pe lunca Murășului, viuța din deajul despre Păuliș și casa, pe care mama lor o căptăse de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precupeață, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Murăș, iar la Arad te duci în două ceasuri.

Marți dimineața Mara-și scoate șatra și coșurile pline în piață de pe țărmurele drept al Murășului, unde se adună la tîrg de săptămînă Murășenii pînă de pe la Sovîrsin și Soboteliū și Podgorenii pînă de pe la Cuvin. Joî dimineața ea trece Murășul și întinde șatra pe țărmurul stîng, unde se adună Bănățenii pînă de pe la Făget, Căpălnaș și Sîn-Miclăuș. Vineri noaptea, după cîntatul cocoșilor, ea pleacă la Arad, ca ziua s'o prindă

cu șatra întinsă în piața cea mare, unde lumea se adună din șapte ținuțuri.

Dar lucrul cel mare e, că Mara nu-ți ese niciodată cu gol în cale: vinde ce poate și cumpără ce găsește; duce dela Radna ceea-ce nu găsești la Lipova ori la Arad, și aduce dela Arad ceea-ce nu găsești la Radna ori la Lipova. Lucrul de căpetenie e pentru dînsa, ca să nu mai aducă ce a dus, și vinde mai bucuros cu cîștig puțin decît ca să-și „clociască“ marfa.

Numai în zilele de sfânta Marie se întoarce Mara cu coșurile deșerte la casa ei.

Sus pe coastea unui deal dela dreapta Murășului e mănăstirea Minoritilor, vestita Maria-Radna. Din turnurile bisericii mari și frumoase se văd pe Murăș la deal rui-nele acoperite cu muschiu ale cetății dela Șoimuș; în fața bisericii se întinde Radna, și peste Murăș e Lipova cea frumoasă, cu turnul sclipicios și plin de zorzoane al bisericii românești, iar pe Murăș la vale se întinde șesul cel nesfîrșit al Tării Ungurești. Mara însă le trece toate cu vederea: pentru dînsa nu e decît un loc larg în fața mănăstirii, unde se adună lumea cea multă, grozav de multă lume.

Căci e acolo în biserică acea o icoană făcătoare de minuni, o Maică Precistă, care lăcrămează și de a căreia vedere cei bolnavi se fac sănătoși, cei săraci se simt bogăți și cei nenorociți se socotesc fericiți.

Mara, deși creștină adevărată, se duce și ea cîteodată în biserică aceasta, dar se încuină creștinește, cu cruci și cu mătăni, cum se cuvine în fața lui Dumnezeu. Că icoana face minuni, asta n'o crede: știe prea bine,

că o Maică-Precistă nemțească nu e o adevărată Maică-Precistă. E însă altceva la mijloc. Călugării, care umblă rași ca'n palmă și se strîmbă grozav de urât, au o știință tainică și știu să facă fel de fel de farmece, pentru că boala să-și vie la leac, săracul să-și găsiască sprijoana și nenorocitul să se fericiască. Bine face dar lumea, care vine la Maria-Radna să se închine, și Marei îi rîde inima, cind pe la Sînte-Mării timpul e frumos, că lumea să poată veni cale de o săptămînă de zile, cete cete, cu praporele în vînt, cu crucile împodobite cu florî și cîntînd psalmî și litanii. Acum, cind vin sutele și se adună miile pe locul cel larg din fața mănăstirii, acum e secerișul Marei, care dimineața ieșe cu coșurile pline și seara se întoarce cu ele goale. De aceea se închină Mara și în fața icoanei, apoi își ia copilașii, pe care totdeauna îi poartă cu dînsa, îi dă puțin înainte și le zice: Închinăți-vă și voi sărăcuții mamei.

Sînt săraci, sărăcuții, că n'au tată; e săracă și ea, c'a rămas văduvă cu doi copii: cui, Doamne ar putea să-îl lase, cind se duce la tîrg? cum ar putea dînsa să stea de dimineața pînă sara fără ca să-îl vadă? Cum, cind e atît de bine să-îl vezî!?

Umblă Mara prin lume, aleargă sprintenă, se tîrguește și se ceartă cu oamenii, se mai și ia de cap cîteodată, plînge și se plînge, c'a rămas văduvă, și-apoi se uită împrejur să-și vadă copiii și iar rîde.

„Tot n'are nimeni copii ca mine!“ — își zice ea, și nimeni nu poate s'o știe aceasta mai bine decît dînsa, care ziua toată vede mereu copii și oameni și nu poate să vadă ființă omenească fără ca s'o pună

alătorea cu copiii ei. Mult sănt sănătoși și rume ni, voi-nici și plini de viață, deștepți și frumoși; răi sănt, mare minune și e lucru știut, că oamenii de dai Doamne numai din copii răi se fac.

Mai sănt și zdrăntăroși și desculți și nepeptenați și nespălați și obraznică săracuții mamei; dar tot cam aşa e și mama lor ea însă-și: cum altfel ar putea să fie o văduvă săracă? cum ar putea să fie copiii săraci, care-și petrec viața în tîrg, printre picioarele oamenilor?

Muiere mare, spătoasă, greuoasă și cu obrajii bătuți de soare, de ploii și de vînt, Mara stă ziua toată sub șatră, în dosul mesei pline de poame și de turtă dulce. La stînga e coșul cu pește, iar la dreapta clocotește apa fierbinte pentru „vornoviști“, pentru care rade din cînd în cînd hreanul de pe masă. Copiii aleargă și-și caută treabă, vin cînd sănt flămînză și iar se duc dupăce s'aș săturat, mai se joacă voioși, mai se bat fie între dînșii, fie cu alții, — și ziua trece pe nesimțite.

Serile Mara de cele mai multeori mânincă ea singură, deoarece copiii, obosită, adorm în vreme ce ea gătește mîncarea. Mânincă însă mama și pentru ea, și pentru copii. Păcat ar fi să rămînă ceva pe mâne.

Apoi, dupăce a mai băut și o ulcică de apă bună, ea scoate săculețul, ca să facă socoteala. Niciodată însă ea n'o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzînd dobînda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâne, se duce la căpătîiul patuluî și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrînețe și pentru înmormîntare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea

să pună fie și măcar numai cîte un creițar în fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se împrumută pentru ziua de mîne. Cînd poate să pună florinul, ea-l sărută, apoi rămîne aşa singură, cu banii întinși pe masă, stă pe gînduri și începe în cele din urmă să plîngă.

Nu doară că i-ar fi greu de ceva: cînd simte greul vieții, Mara nu plînge, ci sparge oale ori răstoarnă mese și coșuri. Ea-și dă însă samă, cît a avut, cînd a rămas văduvă, cît are acum și cît o să aibă odată. Si chiar Mara să fiți, te moi, cînd simți, că e bine să fiți om în lumea aceasta, să alergi de dimineața pînă sara și să ști că n'o faci de geaba.

Peste zi ea vede multă lume, și dacă-i iese'n cale vre-o femee, care-i place și ca fire și ca stare și ca înfățișare, ea-și zice cu tainică mulțumire: „Așa are să fie Persida mea!“ Iar dacă bărbat e cel ce-i place, ea-și zice: „Așa are să fie Trică al meū!“

Era una, preuteasa dela Pecica, o femee minunată și dulce la fire, și bogată, și frumoasă: ar fi spart Mara toate oalele, dacă cineva s'ar fi încumătat să-i spună, că Persida ei n'are să fie tot aşa, ba chiar mai și mai. Iar preuteasa acea stătuse patru ani de zile la călugărițele din Oradea-Mare; era deci lucru hotărît, că și Persida are să stea cel puțin cinci ani la călugărițele din Lipova.

A și făcut Mara ce-a făcut, și Maica Aegidia, econoama, i-a făgăduit, că-i va lua copila și pentru numai 60 florini pe an, căci e văduvă cu doi copii, sărăcuții de ei. Aă trecut însă doi ani de atunci, Persida împlinise nouă ani, și Mara nu se putea hotărî să

dea atîta ban — pentru nimic. Ar fi putut să dea ; avea de unde ; asta ea însă-și o știa mai bine decît ori-și-cine ! dar n’o ierta firea să rupă din nică unul dintre cei trei ciorapi.

Trică îi făcea mai puțină bătaie de cap.

Era un om la Lipova, Bocăoacă, starostele cojo-carilor, care lucra vara cu patru și iarna cu zece calfe, scotea la toate tîrgurile cele mai frumoase cojoace, ținea tăierea cărnii în arîndă și avea de nevastă pe Sofia, fata preotului dela Cladova. Minunat om ! — aşa trebuia să fie și Trică ! Iar pentru aceasta nu era nevoie de multă școală : atît ca să-l primiască Bocăoacă ucenic.

Maica Aegidia cerea însă mult, șase florini pe lună, și pe deasupra mai erau și alte cheltuieli.

„Hm ! — zise Mara, încrîndu-și sprîncenele, și începu să facă în gîndul ei socoteală, cam cîțî oameni vor fi trecînd în fieștecare an peste podul de plute de pe Murăș. Nimeni în lumea aceasta n’ar fi putut să facă socoteala aceasta mai bine decît dînsa care atîta timp a stat pe țăruri Murășului.

Ce-ar fi fost adecă, dacă ea ar fi luat din ciorapul Persidei arînda podului ? Putea să dea mai mult decît alții, fiindcă nu voia să ciștige decît cei 60 florini și încă ceva pe deasupra. — Apoi mai ciștiga și dreptul de a-și pune masa și coșurile la capul podului, pe unde trecea toată lumea.

Stetea Mara, stetea și număra în gîndul ei banii, cîte doi creițari de om și cîte zece creițari de perechea de căi ori de boi.

Număra mereu și-i aduna de se făcea multă încit ochii i se umpleau de lacrămi.

S-ar putea oare să fi văduvă săracă, să-ți vezi fata preuteasă, feciorul staroste în breasla cojocarilor și înima să nu ti se moie?

Că lucrurile ar putea să fie și altfel, asta Mara nu putea s'o credă, cind vedea că'n aievea, cum atât de bine aș să iasă odată toate.

CAP. II.

Maica Aegidia.

Maica Aegidia era mititică, pășia mărunt, vorbia scurt și apăsat, avea nas nu tocmai mic și o căutătură aspră și scrutoare, dar se muia, cînd vedea lacrămă de văduvă: ea a stăruit, ca Maica Prioriță s'o primiască, pe Persida și pentru numai cinci-zeci de florini pe an ba a mai și alergat pe la d. Huber, economul orașului' ca Mara neapărat să capete arînda podulu'i.

Eraū creștinești faptele aceste, dar ea tot nu putea să fie mulțumită de a le fi săvîrșit.

Sidi era, ce-î drept, foarte deșteaptă și din clipa, cînd se despărțise de Trică, se făcuse tăcută, așezată, ascultătoare, aproape blîndă; nu era însă chip s'o desfacă de deprinderile ei urîte, s'o ții peptenată și cu mînile curate, nicăi s'o aducă la buna cuviință. Apoi Mara venia mereu pe la mănăstire, ca să se plîngă, că lumea nu mai trece pe pod nicăi dela Radna la Lipova, nicăi dela Lipova la Radna, încît Maica Aegidia, muiată de lacrămile ei, se mulțumia și cu patru florini pe lună și punea pe al cincilea dela dînsa. Iarna în sfîrșit, după

ce Murășul a înghețat și nimeni nu mai plătea cei doi creițari, Maica cea cu căutătură aspră punea toși cei cinci florini dela dînsa și era foarte mulțumită, că Mara o mai ajută și ea la îmbrăcămîntea copilei.

Serile apoī Mara își făcea, ca de obicei, soteliile, și tot i se mai umpleau, ba mai vîrtoș îi erau plini ochii de lacrami.

Un singur lucru o punea cîteodată pe gînduri. Prea se făcuse blîndă Persida: nu care cumva călugărița aceea s'o momiască, s'o farmece și s'o facă și pe ea călugăriță smerită! — Mai bine moartă! — Dar nu! asta nu era cu putință: neam de neamul ei n'a fost om smerit; tot creștină adevărați! — Apoi Trică se făcuse și el băiat aşezat, ascultător și bun școlar. Asta vine cu vîrstă la copiii, care sănătă de mici.

Așa cîteodată își mai aduc, nu-i vorba, și ei aminte de timpurile trecute.

Într'o frumoasă zi de primăvară dl învățător Blăguță a venit mai tîrziu decît de obicei la școală. Îi plăcea mult să pescuiască, se topiseră cam iute zăpezile, Murășul se umflase și apa era tulbure, cum e mai bună pentru pescuit. Si era lucru știut, că în lipsa lui Blăguță Costi Balcovici e acela, care pune mâna pe nuia, ca să ție buna rînduială, — nu poate pentruc'ar fi fost cel mai mare dintre școlari, dar învăța bine și era băiatul tutelarului din Rădna.

Una e însă Blăguță și alta Costi, deși era băiat de tutelar. În fața lui Blăguță Trică stetea smirna, iar cu Costi se bătuse adeseori în piață, în zilele cele bune, cînd nu era singur, ci săriau amîndoî cu Sida în

capul lui, și rar scăpa Costi cu fața curată, fiindcă Sida avea ghiare ca pisica și ar fi sărit și în foc pentru frățiorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru față cu Trică, pe care îl știa acum singur.

„Trică! — strigă el răstit, — stări frumos!“

Trică se ridică îndrăzneț în picioare: i se făcuse o nedreptate.

„Sez!“ — strigă Costi.

„Dacă vreau șed, dacă vreau sta, — răspunse Trică. Cine ești tu, ca să-mi poruncești mie! ?“

Ceilalți școlari începură să rîză cu gurile întinse pînă spre urechi, căci copiii sunt oameni și ei și se simt mulțumiți, cînd văd umilirea celorce prea repede se înaltă. Dar Costi, puiu de om, nu voia să fie umilit.

„Afară! — strigă el dăscălește, — în genunchi! —“ și, rostind porunca, se și duse, ca să-l apuce pe Trică.

Trică, cu vre-o trei ani mai mic decît Costi, nu se simția destoinic să ție pept cu acesta; cu cît mai mic era însă omul, cu atît mai mare îi era hotărîrea, și el știa să muște, să sgîrie și să dea cu picioarele, ceeace pe Costi îl umplea cu atît mai vîrtos de mînie, cu cît ceilalți școlari se ridicaseră pe bânci și rîdeau cu hohote de cîteori Trică îl nemeria bine. Astfel învingerea nu putea să fie decît a lui Trică: bătae, ce-i drept, a mîncat, părul i s'a cam rărit, gîțul îi era sgîriat, dar din bancă tot n'a ieșit și în genunchi nu l-a pus decît dl Blăguță, care ținea ca autoritatea lui Costi să rămîne întreagă.

Ieșind din școală, Trică a luat-o, ca de obicei,

drept spre pod, unde mumă-sa aduna creițarii și-și vindea mărfurile. Cît s'a bătut cu Costi și cît a stat în genunchi, o singură lacrimă nu i se ivise în ochi; abia acum, dupăce se văzu singur, începu să steargă din cînd în cînd cîte-o lacrămă. — Ah! cum ar fi voit să-l poată mușca pe Costi, încît urma dinților să-i rămîne toată viața: Costi era însă mai tare decît dînsul.

„O să-i spui ești mamei, — își zise băiatul, — și o să treacă el pe la pod!“

Cînd însă vorba era s'o facă, el n'o putea. De geaba i-ar fi spus: o făcea numai să se plângă, ca alte dăți, că e văduvă și că toți își bat joc de copiii ei, fiindcă n'ați tată, ca să-i ocrotiască.

„Ah! — zise el suspinând, — de ce nu mai e Sida aici!“

Da! singură ea putea să știe ce va să zică a fi bătut de Costi.

Ei se străcură fără de veste pe lîngă un car peste pod, apoi, trecut odată pe celalalt țărmure, se duse ca din pușcă pînă la mănăstirea de călugărițe, trase clopotul dela intrare și spuse, dupăce i se deschise, că mumă-sa l-a trimis să-i aducă soru-si ceva.

La călugărițele din Lipova nu putea să vorbești cu ori-și-cine, ori-și-cînd și despre ori-și-ce. Sidi nu era însă ori-și-cine și Maica Aegidia cea aspră, fiind totodată și înțeleaptă, ținea să nu răscoale întreaga mănăstire, ceeace ar fi făcut, dacă ar fi oprit pe Sidi, care începuse să se vaiete, cînd i s'a spus, că acum, asupra mesel, nu poate să-ștă vadă fratele. Astfel Trică n'a avut să aștepte mult.

„Ce e?“ întrebă ea răstîită.

„Uite, — zise el încet, ca să nu audă și sora Marta, care se afla în iatacul de alătură. — Costi m'a bătut“.

„Te-a bătut el pe tine, și tu, prostule, te-ai lăsat să te bată!“

„Dacă el e mai tare!“

Persida rămase cîțva timp pe gînduri cu resuflarea oprită și cu ochii țintă la un colț.

„Haida!... — zise apoi și-l apucă de braț, ca să-l ducă spre ieșire, unde cheia era în ușă.

„Sidi, Sidi! — strigă sora Marta speriată și plecă s'o opriască.

„Haida! — grăi Persida mai tare. — Ea n'are voie să iasă după noi!“

leșind apoi în stradă, ei o luară spre pod. Cluj

Da! — Însă dincolo era Mara, și ea n'avea să-ă vadă, nică să-ă știe.

Pe țărmul despre Lipova, dela pod la deal, e sărăria, o mare sură de scînduri, în care se adună sarea adusă pe luntri dela ocnele din Ulioara, ca să fie vîndută pentru satele de dimprejur. În fața sărăriei sînt vara-iarna, ziua-noaptea o mulțime de care, iar din sus de sărărie e șirul de mori plutitoare de-a lungul țărmurului. Persida și Trică se străcurără printre care, ocoliră sărăria și înaintară spre mori. De cîteori, vara aă trecut ei Murășul pe luntrișa dela vre-o moară!

Acum însă nu era vară, ci primăvară și Murășul era lat, foarte lat, tulbure-gălbuiu și plin de spume și de vulturi. Morile, care altădată se aflau în apropierea țărmurului, de care erau legate prin o podișă, acum

remăseseră departe spre mijlocul rîului, de unde abia îi se auziau tocăniturile monotone. Cum să ajungă ei acolo, ca să roage pe vre-una dintre calfele de morar să-ă treacă!?

Nu era chip! și totuși cei doi copii bălană și cu obrajii rumeni erau voioși: mult era frumos și bine aici în fața valurilor ce se tăvăliau greoaie spre șesul de-părtat. Venia cu ele și o adiere primăvaratică, iar dincolo, pe coastele dela Radna și pela Șoimuș, se ivia peici pe colo iarba crudă și verdeața de salcie și de răchită.

„Stăi! — strigă deodată Persida... Morarii cum se duc ei la morile lor? Trebuie să fie pe aici pe lîngă țărmure vre-o luntriță. N'ai să te temi! Tu știi, că eū mă pricep la lopată.“

„Eū să mă tem!? — răspunse Trică. — N'am vislit vara și eū!“

Mare lucru nici n'ar fi fost, dacă aī fi putut, ca vara, să dai cu lopata de fund, ca să duci luntrița precum își place! acum însă Murășul n'avea fund, valurile erau cu mult mai iușii decât și se păreau de pe țărmure și luntrița-i ducea pe cei doi copii dupăcum voia bunul Dumnezeu.

Ochiile căpruiei aī Persidei erau plini de văpaie: era frumos și bine, mare minune, mai ales pe vultur, cind luntrița se învîrtia. Oamenii de pe țărmuri se speriară cu toate aceste, cind văzură luntrița ușoară cu cei doi copii neajutorați în ea, și începură să alerge, mai ales dela sărărie, spre mori, ca să ia o luntriță și să le vie într'ajutor.

Ce-ar fi putut adecă să li se întîmple? Îl ducea valurile, cît îl ducea și trebuia să-i scoată în cele din urmă la țermure, cum scoate apa râului tot ceea ce plutește pe ea.

Mați era însă în drum și podul, de care nu odată se isbesc și se sfarmă plutele aduse din Ardeal. Lumea alerga dar spre pod, pentru ca de-acolo să le vie cumva intr'ajutor.

In acelaș timp se dusese prin Lipova vestea, că o fată a fugit dela călugărițe cu un băiat! O fată și un băiat! S'ar fi putut oare ca'n gîndul lumiř fata să nu fie mare, cînd fuge cu un băiat? De geaba i-a spus, că nu era, de geaba i-a fi arătat perechea: ea tot n'ar fi crezut. Mați erau dar și alți oameni la pod, în fața mănăstirii, ca să afle, cum s'a petrecut lucrurile cu fuga.

Mara, podărița, vedea că o mișcare neobicinuită s'a pornit dela sărărie și dela mănăstire spre pod. Sări dar dela locul ei și grăbi spre Lipova. Uitîndu-se apoi încotro se uita și oamenii, zări deodată luntrița purtată de valuri și alte două luntrițe mînate de vîslași voinicî, care grăbiau să o ajungă.

„Vai de mine!“ — strigă ea cuprinsă de spaimă.

La moarte s'ar fi putut gîndi, dar nu că sănt chiar ai ei copiii din luntrița, care venia, venia mereu și iute spre pod.

Mara începu să alerge și să cheme oameni, ca să deschidă podul, ca de obicei, cînd trec plute ori luntri cu sare.

Dincolo, despre Lipova, se 'ngrămădia pe pod

lumea adunată în pripă, iar în fruntea ei venia Maica Aegidia, foarte grăbită, ca o păpușică trasă pe sfoară, cu ochii ridicați spre cer, cu mînile încleștate și rugind mereu pe Maica Fecioara dela Radna, făcătoarea de minuni, să le vie copiilor intr'ajutor.

Văzînd pe Maica Aegidia, Mara se opri.

Dela călugăriță gîndul îi trecu deodată la Persida, și ochii ei se îndreptară mai cù dinadins spre cei doi copii.

Ea rămase ca 'nfiptă, cu ochii mari și cu buzele strînse și strîmbate în jos.

„Sfinte archanghele! — strigă apoī crucindu-se, — Sfîntă Marie Maică Preacurată! — Bată-vă să vă bată copii! — Nu! — grăi dînsa mîngăiată, — copii ca aî mei nimeni nu mai are!“

Și adecă ce li s'ar fi putut întîmpla? — Printre pontoanele podului era loc de puteau trece și o sută de luntrițe! — Da! — da! Lor nu li se putea întîmpla nimic: ea ar fi avut altfel visuri rele și presimțiri urîte.

Dar cum a ajuns Persida din mănăstire în mijlocul Murășulu?

Pornind iar spre Maica Aegidia, ca să afle cele petrecute, Mara era din ce în ce mai strîmtorată. Știa un lucru: că aşa, numai din senin, n'a plecat Persida de la călugărițe. Trebuia să fie la mijloc vre-o nefăcută!

Mara era însă femeie trăită 'n lume și știa, că lucrurile o să meargă mai bine, dacă se va ținea dînsa deasupra.

„Bine, Maică, — strigă ea, — aşa păziți D-voastre copii?“

Ce mai putea Maica Aegidia să respundă, cînd ea singură era de vină, ea cu slăbiciunea ei cea mare?

Își frîngea mînile și nădăjduia în Dumnezeu cel prea milostiv.

„Las'acum! — lasă! — grăi dînsa căită. — Iată, Maica Domnului ne este 'ntr'ajutor: luntrița a apucat-o bine, a luat-o spre locul dintre pontoane și trece, — trece, — iat-o, trece!“

Toți alergără să vadă, cum luntrița intră sub pod, apoï se 'ntoarseră și alergără pe 'mbulzite, ca s'o apuce ieșind din jos de pod.

Persida și Trică sedeață tăcuță și strîmtorați, căci știau, ce-i drept, că de înecat nu se vor îneca, dar nicăi cu față curată nu vor scăpa după ce aǔ ridicat atâtă lume în picioare.

Peste puțin îi ajunseră apoï și morarii ce plecaseaseră în calea lor, unul dintre dinșii apucă lanțul luntriței și începură să vîslească spre malul de la Lipova.

Lumea se porni dar și ea înapoi, cu Mara și cu Maica Aegidia.

Mult ar fi dat Maica Aegidia, ca toată această lume neastîmpărată să rămîne departe în urma ei, ca să poată vorbi ea singură cu Persida. Căci iubia Maica adevărul, dar mai pre sus de toate îi era numele cel bun al Mănăstirii, și toate i le-ar fi iertat copilei, dacă prin o minciună bine potrivită ar fi scăpat acest nume bun. Lumea nu era însă numai neastîmpărată, ci totodată și sprintenă, și Maica Aegidia cea cu pas mărunt rămase ea departe 'n urmă:

Iară Persida nu știa să spună decît adevărul.

Ieșind din luntriță, ea trecu iute, îndrăzneață și cu capul ridicat printre cei adunați pe țărmure și se duse drept la Maica Aegidia.

„L-a bătut, — grăi dînsa iute, — i-a scos păr din cap, l-a lovit cu pumnii 'n coaste, i-a rupt gulerul de la cămașă și l-a sgâriat la gât.“

„Cine l-a bătut? — întrebă Maica mai ușurată.

„Costi Balcovici, — răsunse Trică rar și răspicat. — Domnul învățător s'a dus să prindă pește, și Costi Balcovici a fost obraznic, ești nu m'am lăsat, și el m'a batut“.

„Și ești vreū să-ți arăt, — adause Persida, — că n'are să bată pe fratele meu pentru că e mai mic și n'are pe nimeni să-l ajute.“

„Sărăcuții Mamei! — grăi Mara înduioșată. — Se iubesc, Maică, — urmă ea ștergîndu-și lacrămile — se iubesc unul pe altul ca doi copii săraci.“

Maica Aegidia era și ea înduioșată nu numai pentrucă vedea lacrămi de văduvă, ci și pentrucă înțelegea pornirea firească și bună a copilei; dar mai presus de toate numele cel bun al Mănăstirii. Acesta era scăpat!

„Iată, — zise ea cu liniște sărbătoarească, — astfel se pornesc scandalurile. — Invățătorul, în loc de a-și vedea de școală umblă să pescuiască, iar în vremea aceasta copiii se slutesc unul pe altul. Si cîte sînt ne-norocirile ce s'ar mai fi putut întîmpla, dacă n'ar fi paza celuî de sus. — La noi nu se întîmplă asemenea lucruri!“

„Se 'nțelege! — grăi Rosa, nevasta lui Hansler,

cismarul de peste drum. — La noi e regulă ! La Română însă toate merg una peste alta !“

„Aşa-e !“ — ziseră alii cîştiva, în vreme ce iar alii rîseră.

Lucrul ar fi fost bun și minunat, dacă n'ar fi fost de față și cîştiva Români, aî cărora obraji se roșiră, fie de mânie, fie de rușine.

„Aceasta n'am voit s'o zic, — grăi dar Maica Aegidia. — E și la Română regulă, se vede însă, că nu pretutindenea.“

„E un păcătos Blăguță acela“, — adăugă Maria lui Ciondrea, care nu-l putea suferi pe învățătorul din Radna.

Mara fierbea în ea.

Ştia, că Papistașii sănt un neam de oameni duşmănoși și ținea mult la Blăguță, care era vestit cîntăreș de strană. Îi mai trecea apoi, par că, și un fier roșu prin trup, cînd vedea cum trec peste pod oameni, ba pînă chiar și care, fără ca să plătiască creițarii cuveniți. Călugărița nu putea, în sfîrșit, să aibă dreptate.

„Dar fata mea cum a ieșit din mănăstire ? — zise ea rostind vorbele cam rar. — Tot învățătorul nostru ar fi de vină, dacă copiii s'ar fi înecat în Murăș ?“

Maica Aegidia se sperie și începu să tremure. Nu era deprinsă cu lumea, în mijlocul căreia se afla, și o trecură fioră reci, cînd se gîndi, că oameniș aceștia ar putea să se porniască la ceartă. Îi era ca și cînd dincolo, pe dealurile de la Radna, s'ar fi pornit o furtună cu pohoiu, care 'n toată clipa putea să fie aici.

„Haide Sidi, fata mea! — grăi dînsa grăbită. — Sărută mîna mamei și vino!“

Mara ar fi voit să aibă cel puțin o ulcică, pentru ca s'o sfârâme în mij de bucăți.

Auzi vorbă! Să vie cineva, să iee fata ei, s'o ducă, și ea să nu poată face nimic, iar peste pod să treacă oameni și care, să treacă fără de creițari.

„Fata rămîne cu mine!“ — zise ea, deși numai cam cu jumătate de gură.

„Nu, mamă! — grăi Persida, care ar fi intrat în pămînt de rușine, dacă nu s'ar fi putut întoarce chiar acum înapoi. Ce-ar fi zis celelalte fete? — Eü, — urmă ea, — trebuie să mă întorc la lecțiune!“

Maica Aegidia era cea mai fericită dintre călugărițele de pe țârmul stîng al rîului.

„Așa este, — grăi dînsa. — Te rog, — adăugă apoi întorcîndu-se spre Mara, — vino și D-ta cu noi.“

Patru care încărcate cu sare cotiră deodată spre pod, ca să treacă spre Radna, iar alte două veniau pe pod spre Lipova.

„Acum nu pot!“ — răspunse Mara și o porni repede spre pod, ca să-și adune creițarii, în vreme ce Maica Aegidia plecă cu Persida spre mănăstire, iar Trică se luă după mumă-sa printre lumea ce se risipia.

CAP. III.

Furtuna cea mare.

Nu-ți nimic mai iute decât gîndul, iar vorba poartă gîndul dintr'un om în altul.

Peste jumătate de ceas întotdeauna și toată Lipova știa, cum s'aș petrecut lucrurile pe țărmul Murășului, ba știa chiar mai mult. Era lucru ne mai pomenit ! O adevărată râsmeriță !

Călugărița acea a zis, că Româniștii sunt niște nemernici ! Ba nemernic e Blăgușă, care trebuie să fie alungat cu rușine de la Radna. Ba nemernice sunt călugărițele, care nu știu să păziască fetele, pe care părinții le lasă în grija lor. Ba o nemernică e Mara, care și-a vîndut fata. Știa călugărița, cu ce drept nu î-o lasă, ci o duce înapoi !

Așa se vorbia la Lipova și la Radna și nu se vorbia domol și cu bună chibzuință, ci cu patimă, ca om pe om să se 'ntărîte.

Dintr'un lucru de nimic se'nvrăjbiseră fără de veste cîteva mii de oameni, care trăiseră mai 'nainte în bună înțelegere, iar ziua următoare vrajba s'a lătit,

fiindcă era tîrg la Radna, și s'a 'nrăit, fiindcă pornirea pătimășă trece crescînd din om în om.

Cel mai amărît dintre toți amărîții era însă Blăguță, nenorocitul pescuitor. Avea și el dușmană, pizmuitoră, avea, ca toți oamenii, rău-voitoră, care se bucură de 'ncurcătura, în care-l vedeaă. Avea însă și prietenă și bine-voitoră, care-l mustraă, că li-a mai făcut-o și asta. Se certa satul asupra lui, și el nu mai știa ce să facă.

Și toate aceste pentru copiii Marei, de care toți în atîte și atîte rînduri se'mpedecaseră.

Om era și el ; trebuia să-și verse focul asupra cuiva : l-a dat afară din școală pe Trică, fiindcă e lenes, neascultător, hărțagos și strică și pe ceilalți copii.

Trică nu plîngea, ci stetea drept, cu capul ridicat și cu mînile lăsate'n jos, apoi, plecat de la școală, trecea cu pas domol și utîndu-se drept înainte spre pod.

„Săracul Mamei !“ — zise Mare plîngînd la capul podului.

Ce putea dînsa să-î facă ? cum putea să-l ajute ? Cerul li se surpa amîndurora, par'că, în cap ; dar cine asculta plîngerea ei ?

„Lasă, — dragul mamei, — grăi dînsa în cele din urmă îndîrjită, — căci am eû să te daă la o altă școală mai bună ! — Am să te scot om, om de carte, om de frunte, ca să nu mai fi că tatăl tău și că mama ta, ci să stea ei și copiii lor în fața ta cum noi stăm în fața lor ! Eû pot, eû am, — urmă ea avîntată ; —

mi-a dat Dumnezeu și are să-mi mai dee, fiind că el nu face deosebire între oameni!“

Fața lui Trică se însenină. Nu prea înțelegea, ce-i drept, vorbele mumei sale, dar știa că are să meargă la altă școală, că nu el, ci Costi Balcovici are să rămîie în cele din urmă de rușine.

Chiar acum însă Mara nu putea să-l ducă la școală. Era hotărâtă să-l ducă la Arad, fie mîne, fie poimîne, cît mai curînd, îndată ce-și va fi făcut vreun rost pentru creițarii de pod. Deocamdată trecea oameni și care, fiindcă era tîrg la Lipova; n'avea Mara timp nici măcar să se gîndiască.

Peste noapte trecea de tot puțină lume de la Radna la Lipova ori înapoi. Serile dar Mara lăsa podul în grija lui Gheorghe, un vîr al ei, căruia i dădea biletă pentru cîte doi și cîte zece creițari, ca să aibă un fel de socoteală cu el. Tot putea însă Gheorghe s'o înșele, și de aceea nică odată ea nu l-a lăsat și peste zi să adune creițarii. Atît era acum de hotărâtă să plece mîne la Arad, încît își călcă pe inimă și vorbi cu Gheorghe, ca să rămîie în lipsa ei la pod.

Seara apoii, după ce rămase singură și-si făcu socoteala, ea stete foarte mult pe gînduri.

Era mare lucrul, pe care voia să-l facă, — mare și greu. Nu-i vorba, cîstigul podului ar fi fost destul de mare, ca să plătiască pentru Persida și să-i mai rămînă și pentru cheltuielile ce voia să-si facă cu Trică.
— Ba mai și rămînea ceva pe deasupra.

Ea a luat însă arînda podului din banii Persi-

dei : cum putea să-i facă parte și lui Trică ? Iși nedreptăția fata !

Nu-î vorba, ar fi putut să iee arînda în socoteala amîndurora . . . dar — era atît de greu. Cum să dee dînsa atît amar de banî pentru un lucru, care nu se vede ?

Doamne, cîști sînt oameni cu multă știintă de carte, care trăiesc ca vaî de capul lor, luptîndu-se cu nevoile vieții și nebăgați în seamă, ba poate chiar desprețuiți de alții, care nu știu carte, dar au banî. În zadar ! mai pre sus de banî nu e nimic decît sănătatea și voia bună. Cum să dai banul, pe care-l ai în mîna ta, cînd nu capeți pentru el ceva hotărît, pipăit, neîndoios, ci numai o părere, o nădejde, un gînd, care poate să te înveseliască acum, dar nu știu, dacă se va și împlini ori nu.

„Ferit-a Dumnezeu ! — grăi dînsa hotărîtă ; — ce-î în mînă nu-î minciună.“

Nu ! ea nu putea să se lepede de visul ei.

Ziua următoare n'a plecat dar la Arad, ci l-a îmbrăcat pe Trică mai curătel și l-a dus peste Murăș, la Bocioacă.

Știa băiatul destulă carte, ca să fie ucenic de cojocarie, și mai învăța și de aici înainte Duminecile și zilele de sărbători.

Nu era însă bine aleasă nicăziua, nicăzasa.

Ce-î drept, Bocioacă el însuși, om așezat și scurt la vorbă, l-ar fi primit bucuros pe Trică, aî căruia ochi îi plăcea uș, precum zicea el. Îi părea băiatul sănătos, deștept, așezat și sprinten. Nevasta lui Bocioacă

era însă fată de popă : cum ar fi putut ea să suferă în casa ei, chiar acum, după cele petrecute, pe băiatul Marei, care era nespălat, nepeptănat și nu putea să fie decât un obraznic ?

„O Doamne !“ — grăi Mara, cînd Bocioacă îi spuse cu mare încunjur, că nu poate să-i primiască băiatul ucenic.

„O Doamne !“ — zise iar și nu mai putea să zică nimic.

Iar li se surpa cerul, par că amîndurora în cap și Trică iar stătea drept, cu capul ridicat și cu mînile lăsate în jos.

Care va să zică nică măcar ucenic de cojocărie nu mai putea să fie băiatul acesta sărac !

Și toate aceste din vina Persidei ! — Nu ! Persida nu putea să fie vinovată. Vinovată era numai Maica Aegidia, călugărița cea papistăsească ! — Nu ! nu ! Dumnezeu a voit aşa, pentruca s'o întoarcă iar la gîndul cel bun.

„Haide, dragul mami, — îi zise ea băiatului ; — am să te dau, tot am să te dau, tocmai de aceea am să te dau să îneveți carte !“

Era în gîndul ei hotărîtă să n'o mai lase nică pe Persida la călugărițe. Nu se mai putea împăca cu gîndul că lumea zicea, că și-a vîndut copila, c'a înstrăinat-o, c'a lepădat-o.

Da ! urît, nesuferit era gîndul acesta, dar ce făcea apoi cu fata ? unde o aducea ? cum o ținea ? ce rost îi făcea ?

Mergînd cu Trică spre mănăstire, Mara era din ce mai muiată.

Ce ar fi fost adecă, dacă după atîta nenorociră Maica Aegidia s'ar fi învoit să tie pe Persida și fără de plată, ca să rămînă cei 6 florini pentru Trică? Avea atîta slăbiciune pentru copilă, și unde mânîncă o sută, mai poate să mânînce și încă unu, unde se adăpostesc o sută, mai e loc și pentru o biată de fată săracă.

Era tare muiată Mara, cînd a intrat în mănăstire, însă mai muiată încă era Maica Aegidia, cînd a văzut ochii cei plinșii ai văduvei, de care se despărțise în împrejurări atît de grele și de care se temea oarecum.

„Am să-i vorbesc Maicăi Prioriței, — zise ea strîmtorată. — Persida e o copilă cu pornorî sălbaticice, dar bune, foarte bune. O iubește și maica Prioriță.“

„Am să-i vorbesc“ avea pentru Mara înțelesul „Lucrul e făcut“.

„Apoi, — urmă călugărița, — am să-ți dau și o scrisoare către părintele Guardian de la mănăstirea din Arad a Minorîilor. Țin și părinții copiilor săraci, care umblă din mănăstire la școală. Aă, dacă-i scriu eu părintelui Guardian, să-l primiască și pe el.“

Mara era foarte fericită și foarte grăbită, ca nu cumva să-și schimbe din nou gîndul.

Plecînd de la Maica Aegidia cu scrisoarea, a alergat să-și caute căruță, pentru ca să nu mai piardă și ziua de mâine, căci îi era foarte greu să-l știe pe Gheorghe adunînd crăițari la pod.

Pe la amiazăzi era la Arad.

Iși pusese'n gînd să meargă fără de întîrziere la părintele Guardian ; acum însă par'că-ți venia greu s'o facă aceasta și ținea să se mai gîndiască.

Il vedea pe Trică școlar harnic : il vedea eşit din școli ; domn mare, om cu casa lui, cu masa lui, cu rostul lui il vedea. Iară ea era tot Mara cea veche.

„Nu ! nu ! — zise ea, — nu-mi înstrăinez ești copilul meu, căci acesta e singurul, pe care-l am.“

Erau și'n Arad cojocari, mai și mai decît Bocloacă de la Lipova. Ea se duse cu Trică la Steva Claiici, sîrbul cel bogat, care lucra iarna cu două-sprezece, iară vara cu opt calfe și era vestit în piața Aradului pentru cojoacele lui frumos împodobite.

Inzadar ! îi fusese urșit lui Trică să fie cojocar ca Bocloacă, starostele cojocarilor din Lipova, dar mai bogat încă, fiindcă avea Mara și aduna mereu.

CAP. IV.

P r i m ă v a r ă.

Omul vede cu ochii, aude cu urechile, dă cu socoteală și te scoate în cele din urmă cum ești, ori și cît de mult te-ai sili să-ți pari altfel.

De geaba se mai plîngea deci Mara, c'a rămas văduvă cu doi copii, — sărăcuții de ei.

Copiii, aşa săraci cum rămăseseră, creșteaū cum crește răchita 'n prundișul apătos, iară muma lor întineria, par că, adunind creițarii la capul podului.

Nu-i vorba, tot Mara cea veche era, tot soioasă, tot nepeptenată, și nicăi că i-ar fi sezut bine altfel. Vorbia însă mai apăsat, se certa mai puțin, călca mai rar și se ținea mai drept decât odinioară. Se simte omul, care are, și-l vezî cît de colo pe cel ce se simte.

— Si dacă n'ar fi alta, e în lumea aceasta și bine și rău. Cîtă vreme se află în largul lui, omul nu-și prea bate capul cu alții; cînd te afli însă în strîmtorare, te uiști bine împrejurul tău, ca să vezî, dacă nu cumva e prin apropiere cineva, care poate să te scape.

Aă simțit-o cei strîmtorați pe Mara, că ar putea, dacă ar voi, să le vie într'un ajutor — aşa cu o sută, cu două, fie ca să-și cumpere o pereche de boi, fie ca să-și dreagă casa, fie ca să împliniască prețul unei vii ori al unui pămînt scos în vînzare. — Pînă la toamnă, — cu camătă bună, — se'ntelege.

„N'am, — zicea Mara. — De unde aşi putea să am eū?“

Şi asta i-ar fi şi rămas vorba, dacă n'ar fi fost la mijloc şi camătă.

Chiar mică fie, dar tot e ceva.

„Uite! Am ceva, — grăia dînsa, — nu atîta, cît cerî, dar ştiu pe cineva, care are: să ieş jumătate de la mine şi altă jumătate de la dînsul.“

~~B~~ Acel cineva era trădatorul lui Anton Hubăr, economul orășenesc de la Lipova, prieten bun al tuturor Beamterilor, al preotului nemtesc de la Lipova şi al Măichiî Aegidieî.

Hubăr era măcelar, dar nu mai ştia ce se petrece în măcelărie. Asta era treaba nevestei şi a feierului său Natzl, un băiat încă tînăr, dar deştept şi harnic, care purta gospodăria cu două calfe. Hubăr el însuşi petrecea toată ziua la casa oraşului, la casină ori juçind cărţi cu popa şi cu directorul de la Steieramt, d-l Liubicek.

Ca femei cu minte, Mara ştia, că n'are nici o dată să-şi peardă banii, dacă face tovăraşie cu Hubăr. Cîştiga, ce-i drept, mai puţin; dar de asta n'o durea pe dînsa capul, fiindcă tot mai pişca cîte ceva, pentru osteneală, cînd datornicul făcea plăjile, şi, lucrul de

căpetenie, nu se temea, că Hubăr îi va urca arînda podului.

Creșteaă dar și ciorapii de o dată cu copii.

Tu, Doamne! cum cresc toate în lumea aceasta.

Era ca ieră, cînd l-a dat pe Trică ucenic pe patru ani și se și pomeni cu el calfă, un băietan de cinci-spre-zece ani, cam deșirat, dar înalt ca un grenadir, cam motolog, dar cu virtute. Păcat numai, că trecea și acum săptămîna fără ca el să se spele și să se pepetene: aceasta nu se face, aşa știa, el decît Duminecele și zilele de sărbători împărătești, după prînz, ba chiar și atunci numai dacă nu e timpul, să se scalde în Murăș.

Persida, sărmana, se speria, cînd îl vedea — aşa din Paști în Crăciun.

Se obiciinuise atît de rău acolo, în mănăstire, ca toate să fie curate în preajma vederii ei, încît o apuca un fel de boală, cînd venia de sărbători pe acasă, și trei zile depline rînduia mereu și curăția pînă și prin podul casei.

Păcatul acesta căzuse pe dînsa mai ales fiindcă în mănăstire nu mai stetea cu celealte fete, ci cu Maica Aegidia, pe care o apucau durerile de cap cînd vedea praf pe masă ori cînd un scaun nu stetea tocmai la locul lui.

Mara era, cît stetea fata ei acasă, mereu cu ochi umezî, ea singură nu știa de ce.

Prea i se făcuse fata fată și nu mai știa ce să facă cu dînsa. Înaltă, lată 'n umeri, plină, rotundă și cu toate aceste subțîrică s'o frîngî din mijloc; iar fața

eî ca luna plină, curată ca floarea de cireș și albă de o albeață prin care numai din cînd în cînd străbate, abia văzut, un fel de rumeneală.

Nu ! asta nu putea să rămîie aşa. Știa Mara că vine frumusețea și se trece, și-i venia să geamă de durere și-ar fi vrut s'o poată fermeca, pentru că aşa să rămîie pe veci înmărmurită, ca vecinic oameni, văzînd-o, să strige cuprinși de mirare : A fost odată o Mară și aceasta e fata eî : copiî ca dînsa nimeni n'a mai avut.

Și totuși voia s'o țină ascunsă și tresăria adeseori cuprinsă de gîndul, că are să i-o răpiască cineva, s'o iee, s'o ducă, s'o înstrăineze, s'o facă muiere.

Înzadar ! Nicî că se putea altfel, ăsta i-e rostul în lume.

Și iarăși altă groază o cuprindea, și săria nopțile speriată din somn, ca să alerge peste Murăș și să-și aducă fata acasă.

Auzise atîte profeșii despre fete frumoase adimente de călugărițe, că să iee vălul și să rămîie viața lor toată între zidurile ce atîte taine ascund, iară Persida iubia pe Maica Aegidia, se simția bine în mănăstire, era nenorocită, cînd venia la casă ei cea săracă.

Sărmana mamă !

Cum să țină ea la casa eî asemenea fată ?

Cît a ținut postul Paștilor, Mara a rînduit mereu, a curățit, a varuit și răsvăruit, — și-a dres casa, și-a îngrädit din nou curtea, și-a cumpărat mai întîi masă, apoi și scaune, apoi și două paturi nouă, un dulap, ba pînă chiar și trei icoane. Îi singera inima, cînd banii

adunați cu multă grijă i se storceaū pentru aceste nimicuri, de care dînsa nu simția nică o trebuință : dar băiatul ei se făcuse calfă și-l aștepta, ca să petreacă Paștile cu sora lui și cu mama lui ; își aștepta copiii, care nu mai erau săraci ca odinioară, și ținea, ca Persida să se simță bine acasă.

Sărmana mamă !

Pe cînd ea se pregătia cu neastîmpăr să-și primisă copiii, neastîmpărul vieții cuprinsese pe fiica ei.

La colț de uliță, peste drum de mănăstire, era măcelăria lui Hubăr.

Hubăroaie, o femeie scurtă și cam groasă, ședea, ca de obicei, pe un scaun din fundul măcelăriei, iară feciorul ei, Hubernațl, tăia carnea și-o cîntăria, apoă lăua bani și îi dedea mumei sale, care ținea cassa.

După ce cumpărătorii se răriau, Hubernațl făcea rînduială, strîngea fărămăturile cu măturișca, apoă, dacă timpul era frumos, ieșia în fața măcelăriei, ca să vază mai bine lumea.

De și măcelar, Hubernațl era, aşa la înfățișare, om plăpînd, par că mai mult fată decît fecior. Om de vre-o două-zeci și unu de ani, cu mustață puțină, cu obraji rumeni, cu șorțul curat, oarecum rușinos, el sămăna mai mult a cofetar decît a măcelar. A î fi crezut că nu e în stare să frîngă gîtuł unei vrăbi.

Așa și era în adevăr.

Lovia cu toporul în fruntea boului și îngingea cuțitul drept în inimă, fiindcă asta îi era meseria. Nu era însă în stare să rostiască o vorbă aspră și se'nduoioșa pînă la lacrămi, cînd vedea pe mumă-sa mîhnită.

Așa și l-a crescut Hubăroaie, care atîta copil, atîta om avea în lumea aceasta.

Șvăboaică de la Buda, ea se măritase foarte tînără după Hubăr, un vienez harnic și cheflui, dar cam iute la fire, și puțin în urmă veniseră aici, unde nu aveau pe nimeni. Lucrînd cu zestrea ei, Hubăr a agonisit în cîțiva ani, mai ales în timpul revoluției de la 1848, o frumoasă avere. Încă mai bine li-a mers apoi după revoluțione, cînd Hubăr a ajuns, ca Neamț din Viena, la mare cinstă și casa lor era pusă în rîndul celor de frunte. Dar tocmai aceasta era nenorocirea Hubăroaei: rămăsese la măcelărie ea singură cu calfele iară bărbatul și-l vedea apoape numai zilele de sărbători, cînd poftia Beamteri la masă. Astfel mîngăierea ei era Nați, care a crescut lîngă mumă-sa mereu mîhnită și încă de copil simtise, că nu merg lucrurile bine în casa lor.

Și dacă n'ar fi fost asta, el nică c'ar fi ajuns măcelar.

Il dăduse tatăl-său la gimnasiul din Timișoara, unde patru ani de zile, cît a stat, a fost mereu între cei d'intîi. Anul al cincilea însă, după vacanța de Paști, nu s'a mai întors, ci a rămas acasă, lîngă mama lui, la măcelărie. S'a și făcut măcelar, însă firea nu i s'a înăsprît, și cînd ieșia cu șorțul lui curat în colțul strădei, își venia să zici, că nu e al lui șorțul, ci l-a pus numai aşa de încercare.

Anii de zile de a rîndul a stat el aici, fără ca să fi văzut pe cineva la vreuna din ferestrele de peste drum. Si jos, și sus ferestrele acelea erau date în alb,

ce să nu se vadă prin ele, și nu se deschidea nici odată. Acolo dar el nu se uita, fiindcă știa, că n'are ce să vadă.

Zidirea mănăstirii se sfîrșia însă în fața măcelăriei iar mai departe 'nspre stînga era grădina mănăstirii împrejmuită cu un înalt zid de piatră. Ferestrelle spre grădină se deschidea, ba mai ales acum, primăvara, steteau aproape toată ziua deschise. Națl nu vedea, ce-i drept, de la măcelărie acele ferestre, dar putea să le vadă, dacă trecea spre stînga, în fața grădinii.

Intr'una din zile, ferestrelle fiind deschise și izbind odată vîntul în ele, una, tocmai cea de la iatacul din colț, unde stetea Maica Aegidia cu Persida, s'a sfârîmat.

Națl s'a dus să vadă și a văzut — nu fără măturile de geam, ci o fată, care îi părea grozav de frumoasă.

Nu-i vorbă, n'avea nevoie să și fie, pentruca să pară frumoasă. Ceeace se ivește la fereastra unei mănăstiri de călugărițe are totdeauna ceva tainic și plin de farmec. Acolo, chiar bătrînă fiind, femeea pare tînără, chiar urîtă, pare frumoasă; iară lucrurile sănt cum ele ne par.

Din întîmplare însă Persida, care alergase și ea să vadă ce s'a întîmplat, era chiar mai tînără, mai frumoasă și mai plină de farmec decît cum Națl era'n stare să și-o închipuiască.

Ei rămase uimit, cu inima încleștată și cu ochii oarecum împăingeniști.

Îl era par'că s'a rupt, s'a frînt, s'a surpat de o dată ceva și o mare nenorocice a căzut pe capul lui.

Persida sta neajutorată în fața geamurilor sparte și nici nu-l băga 'n seamă, cînd veni Maica Aegidia, ca să vadă paguba.

Femeea mai așezată și mai cu minte, ba chiar că-lugăriță, Maica Aegidia tresări cînd văzu, peste drum, pe Nați, băiatul Hubăroaie, stînd cu ochiul țintă la fereastră. El știa de copil mic, îl socotise totdeauna cel mai bun băiat, și mintea i se opria în loc văzindu-l atît de îndrăzneț.

„Sidi!“ — grăi dînsa mîhnită și apucă fata de braț, ca s'o dea din vederea tînărului.

Rău a făcut, căci acum se opriră și ochiul Persidei asupra tînărului cu șorț curat, cu obrajii rumeni și cu mustață mică, acum își dete și ea seamă, de ce stă acel tînăr acolo.

Obrajii ei se umplură de sînge: îl era par'c'o săgetase ceva prin inimă.

Atît a fost, nu mai mult, și ea nu mai putea să fie ceeace fusese.

Taine mari și nepătrunse de mintea omenească,

Atît a fost numai, și gîndul copilei era mereu la fereastra cea spartă, la frumuseță zilei de primăvară, la omul ce stătuse acolo, peste drum, cu ochiul uimiță și cu răsuflarea, par'ca, oprită. Se temea să mai intre în casă, tremura, cînd se apropiua de fereastră, suspina greu, cînd se uita și nu-l mai vedea acolo, și totuși nu mai avea astimpă, nu mai găsia loc de repaos, își făcea mereu de lucru în casă.

Nu i-a făcut și nu-i făcea, nu i-a zis și nu-i zicea nimănii nimic, nimic nu știa, nimic nu gîndia și totuși, aşa ca din senin, se zbătea copila ca și cînd ar voi să scape, să fugă și să se ascundă în fundul lumii.

Iar două zile în urmă, cînd iar l-a văzut acolo peste drum, ea a rămas nemîșcată și cu ochii țintă la el. Era par că perduță, căzută într'un fel de leșin.

Oamenii treceaū de a lungul uliței, și dacă el nu și-ar fi tras seamă, ea ar fi stat mereu acolo, în fața lui. El însă iar s'a întors în fața ferestrelor, care nu se deschid nică odată.

Nu se deschid, — dar se pot deschide. Da ! da ! nu e voie, dar cu puțință este !

„Dacă voiesc, pot, — grăi dînsa, — și puțin îmă pasă !“

BCe era judecă ? — îi făcea vre-un rău cuiva ? ! păcătuia, dacă deschidea fereastra ?

„Ca el să știe !“ grăi dînsa, — apoi se duse cu pași hotărîști, deschise fereastra din fața măcelăriei și rămase dreaptă, înaltă și cu față deschisă în ea.

Pe Națl, care stătea în ușa măcelăriei cuprins de neastîmpăr, îl trecură fiorii.

El ridică fără de voie mâna stîngă la gură și îl făcu semn, să închidă fereastra, căci vedea lumea.

Îi era frică de femeea ce stătea acolo sus în fereastră.

Nu era păcat, nică un rău nu i-a făcut Persida nimănuș, și totuși ea se simția umilită, nu mai putea să priviască în ochii Maichii Aegidiei și nu se mai ducea, nu mai voia să se ducă la fereastră.

Îl era par'că o apucase un fel de nebunie, care a trecut.

Da! a fost o ne mai pomenită strengărie, de care îl era rușine, și mult ar fi dat, ca nică el să nu fi băgat de seamă, cînd ea a deschis fereastra.

Dar, la urma urmelor, de ce a și deschis-o? Numai și numai, ca să-i arăte, că puțin îl pasă de dînsul, că poate, dacă vrea, s'o deschidă, — numai și numai, ca să rîdă de dînsul.

Ar fi voit să i-o scrie aceasta pe o bucată de hîrtie și să-i arunce hîrtia, cînd îl va mai vedea stînd ca un smintit în fața ferestrii.

Dar îl era rușine.

Era nesuferită viață aici în mănăstirea aceasta, unde dînsa era atît de singură, și inima i se bătea mai iute și mai tare decît de obicei, cînd se gîndia, că peste cîteva zile va ești și va sta iar acasă, cu fratele ei, cu Trică al ei, care acum nu mai era ucenic, ci calfă, un adevărat flăcău, cu care poți vorbi.

S'a și bucurat Persida de Sîmbăta Florilor, cînd Trică a venit s'o iee și s'o ducă acasă.

Ce om se făcuse! Era tuns abia acum și îmbrăcat în haine nouă-nouțe, din creștet pînă în călcîie toate nouă. Nu-i vorba, hainele îl erau cam largi și mînecile surtucului ajungeau pînă la degete, dar nimic nu era din tîrgul de vechituri — ca mai nainte.

Deși îmbrăcat însă în haine nouă, Trică se simția foarte strîmtorat în fața surorii sale, care era și mai mare, și mai frumoasă, și mai nu știu cum decît Milena lui Claiici cea logodită acum cu un teolog.

N'o văzuse de-un an pe soru-sa și acum par că nu îndrăznia să mai iee drept soră a lui.

„Trică dragă!“ — îi zise ea întinzându-i mâna.

„Da, — grăi dînsul turburat, — am venit să mergem acasă“, — și nu știa să-i sărute ori nu mâna, nu putea să-i zică „Tu“, îi era greu să meargă, după ce eșiră la uliță, alătura cu dînsa, ci rămase un pas în urmă.

Erau, spre pod, două drumuri, unul la stînga, iar celalalt la dreapta.

Persida știa, că e mai scurt cel dela stînga, dar nu stete decât o clipă pe gînduri, apoi, fără de voe, apucă la dreapta, spre măcelărie.

O nouă strengărie!

Tocmai în fața măcelăriei Persida trecu uliță, ca să apuce colțul, și acum i se împăinginiră și ei ochii, și iar îi era cași cînd un fel de leșin ar cuprinde-o. Îi era rușine, grozav de rușine și-și vedea, par că, obrajii roșiți de năvala sîngelui.

Naț! sfărîma tocmai cu barda încheetura dela un genunche, și cînd Persida se ivi peste drum și apucă spre măcelărie, el rămase cu privirea perdută și barda îi tremura în mînă. Hubăroaie se ridică din jet și înaintă pînă în ușă; servitoarea, care ținea coșul, ca să i se dea carne, se uita și ea mirată, iar dincolo, peste drum, la celalalt colț, se oprișe un bătrîn și stătea cu gura căscată.

Persida trecea ca prin văpaie mistuitoare, iară Trică venia doi pași în urma ei, domol și cu capul ridicat.

„Trică ! — grăi dînsa dupăce trecu de măcelărie, vino mai iute, nu mă lăsa singură.“

„Frumoasă e șerpoaica! grăi Hubăroaie. — A cui să fie oare ? — Mi-e cași cînd aș fi mai văzut-o undeva.“

Națl dete din umeri ! El știa ce-i drept, unde a mai văzut-o, dar nu știa acuī este.

„E de dincolo, din mănăstire, — răsunse servitoarea ; o vei fi văzut la fereastră.“

Obrajiū lui Națl, și altfel rumeni, se făcură roși ca bujorul.

„Nu, — zise Hubăroaie ; — ferestrele nu se deschid.“

„Aī văzut ?“ întrebă dl Berek, bătrînul din celalalt colț, care acum trecuse ulița și stetea în ușa măcelăriei.

„Acuī e ?“

„Se poate să mai întrebî ? e leită muma ei !“

„Așa e ! — Da, e fata Marei !“ grăi Hubăroaie mai întîi mirată, apoi desamăgită.

„Păcat !“ îi venia să mai zică, dar n'a rostit vorba. Era oarecum înduioșată de gîndul, că e mare nenorocire să fiț atît de fragedă, atît de frumoasă și să ai mamă pe Mara, precupeață și podărită.

Cu totul altfel se înfățișau lucrurile în gîndul feitorului. Era și el mai întîi mirat, în urmă însă îi venia să ridice barda și să arunce în lună cu ea, apoi să

lase măcelăria în grija mumei sale, să alerge după fata Marei și să sfărame capul celui ce ar îndrăzni să se apropie de dînsa.

N'avea nevoie, deoarece Persida nu era singură și băiatul, care acum mergea alătura cu dînsa, vedea foarte bine și știa, la nevoie, și el să sfărame capete.

Un lucru era, pe care nu putea Trică să-l înțeleagă: că femeile, pelîngă care treceaū, toate, pînă chiar și fetițele mici, se uitau cordiș, cu coada ochiului, la sora lui și-apoi își și mai întorceaū capetele.

O înțelegea însă aceasta mama lui, care ardea de nerăbdare să meargă ca mine cu fata ei la biserică, iar după amiazăză să dea o raită pela Lipova, ba și venise odată chiar gîndul de-al însotii pe Trică la Arad, ca să stea o zi două la casa lui Claiici.

De! e greu să aï fată mare, mai ales cînd trebuie să stați toată ziua la pod, ca să aduni creițarî pentru ea. Fetele vreaū să fie purtate prin lume, ca oameni să le vadă și să le ducă vestea, să umble mereu, ca să-și întîlniască norocul. Si par că știa Mara, că aici, unde a crescut și unde toată lumea o știa de mică, fata ei n'o să-și poată găsi norocul.

Dar a venit fata acasă, și acum mama nu mai știa cum să se gîndiască.

Lucrurile nu erau de loc cum ea și-le închipuisse.

Se bucura Persida că venit acasă și era voioasă, dar nu vedea schimbările ce se făcuseră în casă și prin prejurul casei.

De geaba aă fost chielteulile, de geaba osteneala

și neliniștea, căci Persida ar fi văzut poate gardurile huluite și gunoiul prin curte, dar nu se uita nică la curtea cea curată și bine îngrădită, nică la pereții decurind văruiști. — Ba după ce a intrat și a văzut lucrurile cumpărate cu atât amar de banii numai de dragul ei, ea a strîmbat oarecum din nas — ca și cind puțin i-ar fi păsat.

Mař rău a strîmbat însă, cind Mara i-a vorbit de biserică.

„O Doamne! — zise ea, — dar ce să mai facem și la biserică?“

Marei iř trecu par' că un sloi de ghiață prin inimă.

In mintea ei Duminecă și Sărbătoare erau zile, în care omul merge la biserică. Mař ales acum, decind cu lumea nemtească, era lucru nestrămutat, că coșurile se adună, piața se deșertează și dughenele se închid îndată ce clopoțele sună de intrare. Iar pe cind sună de a treia-oră, bolnav pe moarte ar trebui să fi, ca să lipsești dela biserică.

Nu-i vorba, s'a dus și Persida; era însă oarecum dusă cu gîndul și strîmtorată ca străinul între străini, și tot ca niște străini se uitau și alții la dînsa, încit Marei iar iř trecea sloiul de ghiață prin inimă și nu-i mai pria bucuria.

Se înșela cu toate-acestea, făcîndu-și gîndul nesuferit, că i-ař momit călugărietele fata.

Îi era frică Persidei de oameni. Vedea, ba simția oarecum chiar și pe nevăzute, că toți se uită cu ochii bine deschiși la dînsa, că toți o judecă, și inima i se

încleșta cași cînd tot în fața măcelăriei lui Hubăr s'ar afla. I era rușine, cași cînd toți ar putea să afle din fața ei cele petrecute, se temea de ceva neștiut și nu știa cum să calce, cum să-și țină trupul, cum să-și poarte capul și ce să facă cu mâinile ei.

S'a dus cu toate aceste și după amiazăză la Lipova, s'a dus cum merge omul osindit să-și ia pedeapsa, dar s'a dus rîzind, fiindcă era crescută de maica Aegidia, care mereu îi zicea :

„Să rîzi cînd își vine să plîngi, și să plîngi numai cînd vezi pe alții plîngînd.“

Cu inima mereu încleștată și tremurînd la fiecare răspîntie, unde putea să se pomeniască în fața unui om, pe care nu voia să-l întîlniască, ea umbila dreaptă și cu capul ridicat, gata în toată clipa de-a înfrunta privirile ori și cui.

Era deci obosită cînd s'a întors acasă. De și atîț de mult s'a temut, ca nu cumva să-l întîlniască, acum era mîhnită, că nu l-a întîlnit, ca să treacă dreaptă, cu capul ridicat, nepăsătoare prin fața lui.

Era obosită și i se ura, nu știa ce să mai facă acasă.

Erau Floriile pentru Nemți ; Dumineca viitoare urmau Paștile Nemților ; abia peste două săptămîni aveau să fie Paștile românești : îi era par că groază, cînd se gîndia, că abia Joă după Paști se va întoarce iar în mănăstire. Ce să facă ea pînă atunci aici, unde n'avea ce să facă ?

Mara vedea, că fata ei n'are ce să facă și se sim-

ția nenorocită, că nu știe ce să-i facă. Se ducea cu ea la denii, o ducea și diminețile la biserică, dar de geaba i-a zis Sîmbătă să meargă să vază învierea la Lipova, ori la Maria-Radna, fiindcă fetei îi plăcea să stea acasă.

Și zilele erau cu toate aceste foarte frumoase. Murășul, crescut ca odinioară din topirea zăpezilor, era plin din mal în mal și se tăvălia alene spre șes. Pădurile nu înverziseră încă, dar pruniștile erau în floare, iarba se încheiașe, salciile, răchitele și plopii lăsaseră mătișori, vîntul adia despre munți primăvăratic, răcoros.

„Să mergem să culegem viorele!“ grăi Trică, pe care nu-l ierta firea să piardă ziua cea frumoasă, mai ales că era Lunea Paștilor nemțești.

„Dacă ții,“ — răspunse Persida alene.

Ei plecară la deal, spre ruinele de la Soimuș, locuri lor atât de bine cunoscute.

Era în adevăr frumos. Înima creștea de vederea mugurilor, care începuseră a crăpa, și săngele zvîcnia mai iute și mai tare în adierea vîntului ce trecea peste florii proaspete.

„Stii ce? — grăi deodată Persida, — să trecem la Lipova. Iți aducă aminte, colo deasupra viilor, ce frumos era și câtă multime de viorele!“

Era, nu-i vorba, mai frumos aici; dar frumos era și acolo; pretutindenea era frumos și bine.

„Dacă vrei!“ — răspunse dar Trică, apoi se întoarseră la vale, trecură Murășul fără ca să-și mai pună viața în joc și fără ca să plătiască crăițarii și o luară spre sărărie, ca să iasă deasupra Lipovei.

„Să trecem prin oraș — grăi Persida, — că e
mai aproape.“

Nu era mai aproape, dar, la urma urmelor, și
prin oraș tot acolo ieșiau.

Sărmana copilă !

A trecut cu inima încleștată prin oraș și era des-
nădăjduită, cînd s'a văzut la cele din urmă case. Ar fi
vrut acum să spună, că rău aș ales drumul și să se
întoarcă iar prin oraș, ca să apuce drumul pe la sără-
rie. Asta însă nu mergea.

„De, — zise ea dupăce sosiră între vii, — tot e
mai frumos la Șoimuș !“

„Știu ești, că e mai frumos !“ — iî răspunse Trică,
pe care inima îl trăgea acolo, unde a petrecut atîtea
zile de copilărie.

Da ! însă deasupra viilor mai erau și alții, care
veniseră să caute floră și să vadă de-acolo din deal
Murășul și lumea cea mare și largă. Persida începu să
urce mai cu virtute.

A urcat, a căutat și-a adunat floră, apoi s'a întors
iar prin oraș la pod, obosită, frîntă.

Hubărnați se întorcea și el obosit frînt dela Radna,
unde e atît de frumos acum primăvara.

Dacă n'ar fi fost pe pod, el ar fi apucat fie la
dreapta, fie la stînga ; aici însă nu-i rămînea decît să
meargă înainte, drept în flacăra cea mare ce se ivi fără
de veste în calea lui. Era greu afară din cale ! Cum să
treacă ? cum să calce ? cum să-și ţie mînilor ? cum să

se uite la ea? să-și ridice pălăria ori să facă cașii cînd n'ar cunoaște-o?

Persida tresări, cînd îl zări, își îndreptă trupul și își ridică capul. Nu mai era obosită; îi venia să zboare de usoară ce se simțea; era ca beată de gîndul, c'a fost și el la Radna — să caute flori de primăvară. Trecînd pe lîngă dînsa, el se uită zimbind și cu față deschisă, ca la niște vechi și buni prietini, la Persida și la fratele ei, apoii își ridică pălăria și salută ca un băiat bine crescut, încît Persida, aşa înțepată cum era, trebui și ea să dea din cap.

„Cine e acesta?“ — o întreba Trică cu glasul cam înfundat.

„Cine să fie? — răspunse ea, — Hubărnați!“

„De unde te cunoaște?“

„Nu mă cunoaște, — dar cunoaște pe mama!“

Trică se uită înapoi.

„Așa-ți! — zise el, — ăsta e Hubărnați!“

Mara se simțise și ea foarte măgulită, cînd Hubărnați a salutat-o, în două rînduri, la dus și la întors, mai altfel decît de obicei. Măgulită se simțea dar și acum, cînd văzu din capul podului, cît de frumos a ridicat feciorul lui Hubăr pălăria în fața copiilor ei.

N'avea cu toate aceste cuvinte de a se bucura, fiindcă sara Persida era foarte neastîmpărată, nu-și mai putea găsi locul și a rămas în cele din urmă dusă pe gînduri.

Avea în sufletul ei ceva ce nu putea să spună

nimănuī, iar aceasta nu pentrucă s'ar fi sfiiit, ci pentrucă nu știa nică dînsa ce are. Se temea ea însăși de sine, simția c'o apucă din cînd în cînd o pornire năvalnică și-ă vine să se ducă, ea singură nu știa unde, și să facă, ea singură nu știa ce. Miř și miř de primejdii, ne-norociră peste nenorociră, zbuciumără peste zbuciumără, o viață plină de nevoi, și de dureri: le presimția, le vedea, le știa par'că pe toate cum vin.

„O Doamne! — zise ea cuprinsă de duioșie — ce bine e la mănăstire! ? ce fericite sînt maicile !“

Mara se cătremură în toată firea ei.

„Ifi place ție, fiindcă te-ař obicinuit cu maicile, răsunse ea, — o să veză însă, că e pîne și afară din mănăstire.“

Măř mult n'a zis Mara, dar acum era hotărîtă să-și ducă fata la Arad, neapărat s'o ducă și s'o ție cît de mult acolo, ca să se obicinuiască cu lumea.

CAP. V.

Anii de tinerețe.

„Iar s'a întâmplat ceva!“ — își zicea Gretl, slujnică Hubăroaei.

Stăpînul ei nu plecase, ca de obicei, îndată după masă, ci stetea de vorbă cu stăpîna, și stetea cam de mult, ceeace nu era a bine.

A intrat de câtevaori în casă, pentruca să ridică masa, și i-a găsit mereu la fel, el cu pipa în gură la un colț de masă, iară ea în celalalt colț.

Deși împlinise patru-zeci-și-sase de ani și era om cu multă chibzuială, Hubăr nu părea de loc a om, care poate să-ți fie tată lui Naști. Lasă că era om bălan, cam slab și cu obraji roși, după înfățișare prea tînăr, dar era în tot felul lui de a fi ceva ușuratec, aproape strengăresc. Gura îi era croită pe rîs, ochii îi jucau mereu în cap, și lucruri pentru alții mari îi păreau adeseori nimicuri. De și ținea mult să aibă prietenie cu popa, cu Beamteri și cu ofițerii, se pomenia adeseori la chefuri și cu oameni mai fără trecere, pînă chiar

și cu calfele luă, un lucru, pe care fecioru-său n'ar fi fost în stare să-l facă. Și mai ales asta l-a făcut să nu prea aibă traiu bun cu nevastă-sa, care era femeie aşezată, cam țifnoasă și neîngăduitoare.

Nu-ă vorba, certuri nu prea erau între dînșii, fiindcă el rîdea și făcea glume, cind ea îl mustra. Ea se necăjia, se înțelege, cu atât mai rău, se înțeția și de obiceiul începea în cele din urmă să plângă. Cu asta se sfîrșia apoi vorba, deoarece el se ducea și o mîngăia, și zicea să nu fie proastă, căci tot n'are nimeni nevastă ca dînsul — și toate erau bune deocamdată. Rar se întâmpla ca el, perzîndu-și sărita, să spargă ceva ori să o loviască. Nică atunci nu era însă ceartă, fiindcă îl mîngăia și-l împăca în dînsa pe el.

Nică odată el nu putea să plece de acasă mai nainte de a se fi ales lucrurile într'un fel ori într'altul. Nu putea să-și petreacă în tignă și știa, că va trebui să se întoarcă înainte de vreme.

De astădată el tot rîdea, iar nevastă-sa n'ajunsese încă să plângă, deși tare și venia s'o facă.

Avea două mari supărări deodată.

Ziua trecută, în Dumineca Florilor, Maica Aegidia chiar Maica Aegidia ea însa-și, a oprit-o, cind a ieșit din biserică, și i-a spus, — ce rușine! — că Nați stă gură cască pe la ferești, ca să dea ochi cu fata Marei.

Atât și părea de mare lucru acesta, încit n'a îndrăznit să-ă vorbiască despre el lui Hubăr, care ținea foarte mult la mănăstire și la Maica Aegidia în deosebi.

A stat însă toată după amează-ziua ea singură închisă în casă și s'a gîndit, cum și în ce fel să-ă facă băiatului muștrări.

Spre marea ei mirare, spre îngrozirea din ce în ce mai mare a ei însă, băiatul nu s'a întors nicăi în amurg, nicăi seara, nicăi noaptea, ci abia în zorile zilei următoare.

A stat, a așteptat, s'a frămîntat, s'a gîndit și răsgîndit și a plîns, cum plîng mumele, cînd își văd copiii porniți pe căi greșite și nu știu cum să-ă opriască și să-ă întoarcă.

Iară bărbatul ei, tatăl băiatului, om în toată firea, rîdea, ba zicea că-ă pare bine c'ă început și băiatul lui să fie om ca toții oamenii.

Maî putea oare biata femeie să se stăpîniască și să nu i-o spună și ceealaltă?

Ia spus-o chiar cu îndărătnicie, ca să-ă arăte, că o să-ă treacă și lui poftă de rîs.

I-a și trecut.

Ce-ă drept, păcatul, că feciorul lui a căscat gura la ferești, nu-l prea scotea din ale lui. Fetele săîn fete, aşa zicea el, ca băieții să alerge după ele. Dar fata era a Marei! Puțin îi păsa! Nu era, la urma urmelor, decît o nebunie de tinerețe la mijloc. Asta vine și trece, tot cum a venit, fără ca să știi cînd și de ce. Un lucru nu putea să-ă treacă lui prin gînd: că băiatul lui ar maî putea vre-o dată să nu fie om cu minte.

Era însă nevoie să se gîndiască la casa lui și asta-l făcea totdeauna posomorît.

Se simția foarte tignit și ferit de griji de cînd lăsase pe feciorul său la măcelărie. Însă tot el însuși era patronul, iar Nați era trecut în breaslă numai în rîndul calfelor, și mult ar fi dat să scape de orice grije lăsîndu-și feciorul patron la măcelărie.

Asta nu era însă deocamdată cu putință.

Deoarece la Lipova erau numai doi măcelari, ei au intrat în breasla cojocarilor, care tăiau și ei primăvara miei, toamna berbeci și iarna pe ici pe colo cîte un porc. Iar după rînduiala breslei nu putea să intre în rîndul patronilor decît acela, ce și-a făcut anii de ucenicie, a lucrat un an la patronul care l-a scos calfă și a mai făcut și doi ani de călătorie. Nați făcuse anii de ucenicie și era de doi ani calfă; îi mai lipsiau dar cei doi ani de călătorie.

Nu-i vorbă, dacă starostele ar fi fost om de înțelegere, lucrurile, mai ales pentru Hubăr, s'ar fi putut pune la cale și fără de acești ani; Bocioacă era însă foarte mîndru de starostia lui și nu s'ar fi învoit odată cu capul, ca cojocarii să fie mai prejos de măcelari și ca de dragul unui măcelar să se nesocotiască rînduiala breslei, pe care toți cojocarii o păziau cu sfîrșenie. — Apoi nu era nicăi Hubăr omul, care e în stare să se căciulască în fața lui Bocioacă.

Dar nicăi nu-i strica băiatului să mai umble prin lume, să vază, să învețe și să se deprindă a fi om de

capul lui. Era și pentru Hubăr, dar mai ales pentru Hubăroaie foarte greu lucru să se lipsiască de feciorul lor: nu le rămînea însă decît s'o mai facă și asta.

În deosebi Hubăroaie se mai și bucura. Avea prietenă la Arad, la Timișoara și la Lugoș; avea dînsa rude la Buda și la Pojon, iar bărbatul ei la Viena: ori și unde se ducea, băiatul găsia casă primitoare, ba chiar și mireasă potrivită cu starea lui.

De astădată dar lucrurile s'au sfîrșit cu bine, fiindcă una voiau amîndoî.

Iară Națzl era om tînăr și nimic nu e în tinerețe mai ademenitor și mai plin de farmec decît gîndul de a trece aşa — tu de capul tău — prin lume. Abia acum se simția calfă adevărată și nu-l mai ținea locul pînă după Paștile românești, ca să-și ia condica de călătorie dela Bocioacă și să plece cu ea în raniță.

Joî după Paști, Bocioacă puse pecetea bresleï pe condică, apoï se îndreptă înalt și subțire cum era și grăi sărbătorește :

„Jacă, băiete! cartea drepturilor tale, și să nu uiți niciodată, că trebuie să păzești cinstea bresleï. Să fi harnic și ascultător, cinstit și vrednic de încredere; să nu pierzi timpul hoinăring de giaba, căci în breasla noastră se primesc numai oameni cum se cade. Dumnezeu să te ajute!“

Așa trebuia să vorbiască starostele; așa i s'a vorbit lui, cînd și-a luat condica de călătorie; așa le vorbia și el tuturor celor ce luau condica dela dînsul.

Hubăr era cu toate acestea foarte supărat, că un om ca Bocioacă îndrăznește să-ă vorbiască astfel lui Națl, iar Națl stă umilit în fața lui, ba par'că ar voi să-ă mai și mulțumiască pentru sfaturile binevoitoare, cași cînd ar fi avut nevoie de ele.

Dar aŭ trecut și prin asta și Națl, plecînd ziua următoare la Arad, se uita la trecători par'că a lui ar fi fost lumea cea mare, în care se ducea.

Rămăsese vorba să se opriască, deocamdată, pe timp de vre-o două luni, aci mai prin apropiere, la Arad, ca să se deprindă cu străinătatea.

Banī avea destuī. Adunase el, căpătase dela tatăl său și-i mai dăduse, aşa prin ascuns, și mumă-sa. Ar fi putut să tragă la oră și care hotel și să trăiască boierește.

Nu de asta îi era însă lui.

Calfă de măcelar, el se simția mîndru, că poate să tragă la conacul bresleī, a bresleī adevărate, în care sînt numai măcelari, iar nu o amestecătură de fel de fel de oameni.

La conac a găsit alte trei calfe, un Neamț dela Timișoara, un Ungur dela Dobrogea și un Slovac dela Bichiș, iar calfele din aceeași breaslă, oră și unde s'ar întîlni, sînt prietenî.

Prietenii se bucură, cînd se întîlnesc, că pot să stea de vorbă și să se cinstiască, iar Națl era și după fire și după înfățișare foarte bun de cinste.

Se cinstiau dar prietenii vorbind, ca oamenii plecați în lume, despre cele de acasă și ținînd fiecare să

arate deslușit, că nu e nicăiri atât de frumos și de bine ca „la noi.”

Intr'un tîrziu Națl, care nu băuse mult, dar destul pentru dînsul, își răzimă capul pe cot, stete cîțva timp gînditor, în vreme ce prietenii lui vorbiau înainte, apoî ochii i se umplură de lacrămi.

„Ce e, măi ?“ — întrebă Ungurul.

„Nu știști voi ! — răsunse el înduioșat. — De giaba v'âști spune, că nu putești să mă înțelegești. Dar nu pot nici eu să vă spun. Ar trebui să cunoaștești pe mama, ar trebui să știști ce fel e mama, și nici atunci nu m'aști înțelege deplin. Zicea, că se bucură, cînd am plăcăt, — dar eu știu că ea plînge acum și are să plîngă mereu“, — grăi el și plînsul îi înecă glasul.

„Așa e, — zise Neamțul mișcat, — e greu lucru să te despartă de mama ta !“

„Mați ales cînd ai și tată ca mine : un om fără de inimă !“ — adăogă Națl oarecum fără de voie.

„Asta trece !“ — grăi Slovacul.

„Ce să zic eu, — întimpină ungurul, — care mi-am lăsat acasă drăguța, un boboc de te cuprinde amețeala cînd îl vezî !“

Națl își ridică capul și se uită drept în fața Ungurului. Îi venia să apuce carafa și să-l loviască în cap cu ea. De ce trebuia să i-o aducă aminte și pe asta ! ?

„Eeu, — zise el vorbind rar, — nu am drăguță, dar fete sănt și pe la noi. Ar trebui să vezî cu ochii tăi, ca să știști ce va să zică fată. Ai înțeles ? Sânt și la

noi fete!“ — strigă, apoi apucă carafa și-o izbi de pămînt de se făcu miș-fărămiș.

Era foarte îndîrjit feciorul Hubăroaei.

Ce-ar fi fost, dacă ar fi știut, că pe același drum și în același ceas venise la Arad și Mara cu copiii ei?

Deosebirea era numai, că Mara n'a tras la conacul măcelarilor, ci la casa lui Claici, unde a fost foarte bine primită.

Avea Mara gîndul ei de mamă cu fată mare.

La călugerițe n'ar mai fi voit s'o trimiță pe Persida; acasă nu putea s'o ție: mare lucru ar fi fost, dacă ar fi putut s'o lase la casa lui Claici — așa cu plată mai puțină.

Milena era logodită cu un bogoslov. Persida era fată și ea, chiar mai frumoasă și mai deșteaptă decât Milena, ba putea să aibă, la nevoie, și zestre mai mare.

Nu știe nimeni, cum îi vine norocu!

Nevasta lui Claici n'avea nică un gînd, dar i-a venit unul.

La Sîn-Miclăuș, aci peste Murăș, era un loc de popă, și Munteanu, logodnicul Milenei, făcuse tot ceeace trebuia să facă, pentruca să-l primiască. Încă acum dar, pînă 'n Rusalii, trebuia să se facă nunta. Milena și sora ei, Anca, lucrau pe capete, ca să fie cît mai curînd gata cu ale zestrei, iară Persida era o adevărată măiastră, cînd punea mîna pe foarfecă și pe ac.

Mare lucru ar fi fost, dacă ea ar fi rămas pînă la nuntă, ca să le fie fetelor într'ajutor.

„Vai de mine! — nu se poate, — grăi Mara. — trebuie să se întoarcă la școală.“

Tot aşa zicea şi Persida.

Nu era însă chip să plece, cînd fetele stăruiau atît de mult să rămîie, ba muma lor mai scăpase şi vorba, c'o să-ă fie Persidei recunooscătoare.

Mara s'a întors dar singură la Radna, ducînd, se'nțelege, cu dînsa şi o frumoasă scrizoare pentru Maica Aegidia.

Acum nu se mai plîngea Persida, că n'are ce face. Lasă că fetele nu mai ştiau unde să-şî pună capul, dară Claică avea patru ucenici şi şapte calfe, dintre care numai două erau oameni cu case. Seca Lena nu ținea cu toate aceste slujnică, ci se ajuta cu ucenicii şi cu fetele ei. Era îninunat la casa lui Claică şi Persida, care atîta timp fusese mîna dreaptă a econoamei dela Lipova, ar fi voit să se despartă în mai multe, ca să fie pretutindenea, să pună lucrurile la cale, să facă rînduială, să le ţie toate curate ca la manăstire.

Un singur lucru nu-ă plăcea Persidei: că trebuia să şadă la masă cu calfele, care se uitau la ea cu coada ochiului. Acesta era însă obiceiul casei şi nici că i-ar fi putut trece cuiva prin minte, că s'ar putea şi altfel. Ar fi plecat calfele toate, dacă stăpînul nu le-ar fi făcut cinstea de a le pune la masa lui.

Le era cu toate aceste oarecum greu să vie la masă, şi Bodroganu, cel mai sfătos dintre dînsii, mai nainte de a veni, se spăla pe mîni, apoi se mai şi pepitenă şi puse alt surtuc. Ceialalţi făcură şi ei ca dînsul,

încit era ca 'n zi de sărbătoare la masa lui Claici și aşa a și rămas de aici înainte.

Singur Trică n'a intrat în acest obiceiū nou.

El înțelegea prea bine, de ce se spelcuesc ceialalți și era mîndru de soră-sa. N'avea însă nevoie să facă tot ca dînșii, fiindcă și fără de asta tot frate ii rămînea Persidei.

Duminecă s'a spelcuit însă și el.

Știa că are să vie Munteanu cu vre-unul din prietenii lui să ducă fetele la biserică și n'ar fi lăsat odată cu capul pe soră-sa să meargă singură cu dînșii.

De ! La biserică oamenii se duc să se închine, dar, aflîndu-se odată la un loc, ei se văd, se întîlnesc și staă de vorbă. Trică știa, că fetele lui Claici nu se întorc niciodată singure dela biserică și ținea să fie și el în ceata celor ce le petrec acasă.

Doamne ! ce mîngaiată s'ar fi simțit Mara, dac'ar fi putut să vadă pe fata ei aşa, înconjurată be bogoslovă, care nică nu îndrăznaă, par'că, să se apropie de dînsa și rostiaă vorbele numări cu jumătate de gură, cînd ii vorbiaă. Trică ferbea cu toate acestea în el : prea ii păreaă îndrăznești, pe cînd ea mergea rușinoasă alăturea cu fratele ei.

Hubărnați ar fi fost și el, dac'ar fi văzut-o acum, de părerea lui Trică. El însă era dus la altă biserică și nu știa, că n'ar fi avut decît să se uite bine împrejurul lui, pentruca să vadă ceeace ii doria inima.

Fetele lui Claici, deși sîrboaice, umblău mai bucurosi la biserică românească decît la cea sîrbească, unde nu eraă bogoslovă, și bogoslovii cîntău foarte fru-

mos. Iară biserică românească, totodată și catedrală episcopală, se afla tocmai afară din oraș, pe țărmul Murășului. Trebuiau deci să treacă prin piața cea mare a orașului, cind se întorceau dela biserică, și chiar și numai atât ar fi fost destul, pentru că să facă drumul cel lung pînă la biserică românească.

Aici, în piață, e mănăstirea Minoritilor cu o biserică frumoasă și mare, singura biserică catolică în tot orașul. Pe la douăsprezece, cind lumea ieșe dela biserică, e o adevărată frumusețe pe piață, unde e adunat întregul oraș: să stați și să privești, cum ies oamenii din biserică și știi că e zi de sărbătoare.

S'a uoprit fetele și acum, ca de obicei, și Persida se simția că la Radna, unde atîț de adeseori văzuse lumea îndesuindu-se la eșirea bisericii.

„Uite! — iacă și Hubărnați!“ — strigă Trică, cum strigă, aşa, cind vezi pe cineva, la care nu te aștep-tasești.

Persida tresări și începu să tremure din picioare.

Cine era acest Hubărnați? Un om, pe care-l văzuse, aşa în treacăt și pe furiș, de trei-oră în viața ei. Acum însă, aici, în mijlocul unei lumi de oameni, pe care nu-i mai văzuse, el îi părea un vechiu și bun prieten. Îl venia să plingă, cind vedea, că el se duce, se depărtează, se perde din vederea ei, și ar fi voit să-l cheme înapoi, să trimîtă pe Trică după dînsul.

N'a făcut nică una, nică alta, dar ochii ei erau furați duși, perduți în urma lui, și Trică, văzînd ochii aceștia se 'nduioșă de-și șimți ochii muiați în lacrami.

„Mă duc, — zise el grăbit, — să-ți spun, că săn-tem aici!“

„Vař de mine! — Ař nebunit? — răsunse ea. — Ce avem noř cu el?“

Doamne! Dacă i-ar fi păsat luř de dînsa, ar fi simřit, că ea îl vede și s-ar fi uitat înapoi și ar fi salutat, ca atunci pe pod, atît de cuviincios și cu fața atît de deosebită!

„Cine e acela?“ — întrebă Milena.

„Un măcelar dela Lipova, — răsunse Persida cam peste umăr, — feciorul unuř prieten al mameř. Noř nici nu-l cunoaștem decît din vedere!“

Ce-i păsa ei de el?! — căile lor erař atît de deosebite!

Așa era în gîndul, dăr nu, totodată și 'n inima ei.

Omul acela o prinseșe în o clipă de slăbiciune; el știa ceva ce singur el știa, singur el putea să știe: ea se rușina de cîteoră se gîndia la el. Îl erař nesuferiř oameniř ce-o însotiař; ar fi voit, ca lumea s'o lase în pace, să rămîie ea singură: n'avea dînsa nimic cu alții!

Aveař însă alții cu dînsa și casa lui Claiči era mereu plină de prietenă de ař lui Munteanu, ceeace nu supăra nici pe Seca Lena, nici pe Mara, care țineař mult la bogoslovă.

Vorba era de nuntă, de veselie, de zile fericite, și serile fetele învățăuř cu tineriř să joace, spre marea supărare a lui Trică, care era nevoit să ia și el parte la petrecere.

Părintele Episcop hotărîse, că în ziua de Rusaliï îl va hirotoni pe Munteanu de diacon; cununia trebuia dar să se facă neapărat Duminecă, înainte de Rusaliï.

Anca și Persida erau surori de mireasă și Seca Lena le făcuse haine la fel.

Frații de mire erau unu Codreanu, cel mai curățel dintre prietenii lui Munteanu, iar celalalt, o Doamne! — chiar Trică. El nu voia, dar aşa doria Milena, aşa Seca Lena, aşa poruncia Persida, iar Mara, cind a aflat-o aceasta, a dat din toată sărăcia ei să-și cumpere un rînd de haine negre și o pereche de mănuși în fața gușei de porumbel.

Cînd s'a văzut, sărmanul băiat, gătit astfel, îi venia să se ascundă, ca nimeni să nu-l vadă, și a început să rîdă ca un nebun.

Mara a început și ea, dar nu să rîdă, ci să plîngă ca o nebună.

Cum, Doamne, să nu plîngă, cind își vedea copiii mari, atât de frumoși, atât de spelciuți, atât de cum se cade, și Bîrzovanu, fie ertat, era în pămînt și nu putea să-i vadă și el, căci și aî lui erau.

„Săracul! — zise ea ștergîndu-și lacrămile. — Mult a fost bun și vrednic! — Azi nu mai trăiesc oameni ca dînsul. Nu era lumea asta pentru el!“

Cum ar fi putut Persida ea singură să rămîie tot cu gîndul ei cel vechi, cind Bîrzovanu îi fusese tată, Mara îi era mamă, Trică îi era frate și toți ceialalți umblați în voile ei?

Inima tînără e făcută să stea deschisă, și tînără era și inima Persidei. Da! aşa rîzind din gură și din ochi, aşa îndrăzneață ca un copil resfățat, n'a mai văzut-o pe ea decît un singur om, Nașl, atunci, cînd stetea în fereastra deschisă.

Cum n'ar fi alergat el la biserică de pe țărmul Murășului, dacă ar fi știut, că iar putea s'o vadă tot ca atunci?

El însă n'avea de unde s'o știe aceasta.

Abia după biserică, în piața cea mare, cînd nuntașii, un lung șir de trăsuri, se întorceau la casa miresei, s'a oprit și el, cum toți se opriseră, și a văzut mai întîi pe Trică, apoii pe Mara, nu însă și pe Persida, care trecuse înainte.

„Vă rog, — întrebă el pe un domnic ce se află în proprietate, — cine se mărită aici?”

Ăla dete din umeri.

„Vă rog, — întrebă el pe altul, — unde se duc nuntașii?”

Și ăsta dete din umeri.

El nu mai întrebă pe nimeni, ci porni dus și cășit din fire în urma trăsurilor. Acolo, unde se ducea trăsurile, acolo le afla și le vedea el toate.

Le-a și aflat, căci nuntașii se dăduseră toți din trăsuri pe cînd el a sosit, trăsurile erau ieșite în uliță, unde stătea, ca să mai resuflă caii, și în poarta deschisă se îndesuia o lume de oameni, care le știau toate.

Era nuntă de vară la casa lui Claici.

În curtea cea largă era un mare cort de verdeață, acoperit cu frunziș de stejar, împodobit la intrare cu ghirlande de flori.

Casa se întindea la stînga pînă în uliță.

În cort, prin curte și 'n fața casei nuntași roiau în voie bună, dar încă nu veseli.

Unii se așezau pe la mesele întinse în cort, spre fund, la dreapta și la stînga; alții steteau de vorbă în locul larg ce rămăsese la mijloc, între mese; cei mai mulți însă, tineretul, se aflau în fața cortului, unde cînta muzica încă tot obicinuitul marș de nuntă.

Aici era și Trică, tot lung și deșirat, dar mai altfel decît atunci, cu mînile, par că, mai lungi și împedecîndu-se mereu cînd de unul, cînd de altul.

Mară era și ea la masa din fund, îldar pe Persida n'o vedea nicăieri.

Și totuși ar fi putut să fie!

El știa acum, că fata lui Claiči e ceacare s'a măritat, că Trică e calfă și a fost și ucenic la Claiči; era însă lucru firesc, ca Persida să nu fi venit și ea la nuntă, fiindcă se afla în mănăstire.

Ar fi putut cu toate aceste să fie și ea aici.

El însă nu mai putea să aștepte. Stăpîna sa îl aștepta cu masa. Ce păcat! — Trebuia neapărat să se ducă.

Dar ea putea să fie aici.

Nu! Era peste putință: el trebuia să meargă la masă.

Aha! Ochiul tuturora se îndreptea spre casă. Vine mireasa cu ginerele, iar după dînșii . . .

El se dete la o parte, ca să nu fie văzut. Nu-i şedea bine să stea, aşa gură-cască, în poarta unei case străine.

„Hhm!“ — făcu el cu faţa deschisă.

Nu era tot cum o ştia el, mîndră şi oarecum încruntată, dar era drăgălaşă, ruşinoasă, neajutorată, nu ştia cum să-l ţie de braţ pe fiinărul acela — cine-o fi.

Era de toată frumusetea, — dar puţin a fost, căci ea să-a perdu peste puţin în fundul cortului. ~

Naţi se întoarse şi grăbit, şi în silă, se urcă într'una din trăsurile acum slobode şi apoi — iute! ca stăpîna să nu se supere.

După masă? — Da! fără îndoială! — Ar fi voit s'o vadă mai bine. — Dar adeca de ce? Ce folos? — Nu! — el nu putea să stea în poartă.

Dar nici acasă nu putea să stea.

A ieşit, ca de obicei, la plimbare.

Ce ar fi fost, dacă trecea, ca din întâmplare, pe acolo?

Asta da!

Vaî ce gălăgie, ce amestec, ce neastîmpăr: era par'că se 'nzeciseră oamenii. Uni jucau în curte, alţi în cort, pretutindenea era plin, şi el nu vedea nimic.

Trecu şi se întoarse peste cîtva timp, şi iar trecu, şi iar se întoarse.

Nu mai putea! Îi era par'că mumă-sa stă de pîndă colo, la răspîntie, şi-l vede şi se mîhneşte. Ba Persida îi vedea, par'că, şi ea cum umblă s'o vadă pe furiş —) şi rîdea de prostia lui.

El plecă hotărît și iute, dar cu pas din ce în ce mai rărit, apoï dela colț se întoarse: acum încă, cea din urmă dată.

Muzica nu mai cînta; jocul încetase; bătrînii se ospătau pe la mese, iar tinerimea era răsfirată prin curte, cavalerii ștergîndu-și frunțile cu batistele, iar damele făcîndu-și vînt fiecare cu ceeace avea la îndemînă.

Persida se plimba și ea printre ceialalți, tot cu acel tînăr, dar acum știa cum să-l ție de braț și era voioasă și îndrăzneață.

Hubărnați simți în el ceva ce-l apucă și-l ia și-l învîrte, își potrivi surtucul pe trup, își răsuci odată mustața, apoï, fără ca să mai tie samă de mumă-sa, trecu prin mulțimea adunată în poartă și înaintă rîzind spre Persida.

Persida, cînd dete cu ochiî de el, se făcu dreaptă ca lumînarea.

Îl venia ca ieșit din pămînt și-i părea cu toate aceste lucru foarte firesc, ca el să vie și să se apropie așa, rîzind prietenește, ca atunci pe pod.

Aceste erau din altă lume, ca dintr'aiurea, unde toate sănt de sine înțelese.

„Așa-î că te miri? — zise el fără ca să-și mai ridice pălăria. — Am văzut, cînd vă întorceați de la biserică, pe fratele și pe mama D-tale și am dat cu socoteală, că trebuie să fi și D-ta aici. — Ne cunoaștem, — adause apoï întorcîndu-se spre Codreanu, care era cam mirat, — de acasă.“

„O! — grăi Persida desmeticindu-se, — eū te-am văzut pe D-ta de mult, odată, cînd ieșiai din biserică, dar nu te-aî uitat la noă și nu ne-aî văzut.“

„Păcatele mele! — zise el. — Imă pare foarte rău! Care va să zică nu acum aî venit?“

„Sînt de la Paștă aici și am să stau pînă la toamnă.“

„Cum? — Nu te mai întorcă la mănăstire?“

„N'o lăsăm!“ — grăi Codreanu, ca să zică și el ceva.

Națl nu putea să-și dea seama, dacă rău ori bine îi pare. Acum, în pripă, simția numai, că îl zguduie ceva și se află în mare strîmtoare.

Trică, deprins a fi cu ochii mereu la sora lui, era foarte voios și-a alergat, cînd l-a zărit pe Națl, la mămăsa cu vorbele: „Maică! uite și Hubărnațl! a venit și el!“

Și Mara era foarte voioasă, dar nu înțelegea, adecă par că înțelegea, dar nu voia să știe, cum a venit Hubărnațl aici și cum s'a pomenit el vorbind, aşa din senin, cu fata ei. Care va să zică ei se cunoștea, aşa fără de stirea ei, prin dosul ei.

Sărac de sufletul meu! — grăi dînsa, se ridică înaltă, spătoasă și greoaie cum era și se uită acolo cum se uită cloșca la pui, cînd simte, că nu li-e a bine.

Iară Mara era dintre oameni, cari nu vorbesc numai cu gura, ci și cu ochii și cu sprîncenele și cu crețele de pe frunte și cu mâinile descleștate; ochii tuturor se cîrimiră după aî ei și Națl era ca strivit de

multele priviri, cari îl întrebau: Cum ai cutezat tu să vii nepoftit de nimeni aici?

Acum, acum iar îl vedea mumă-sa?

Era o ne mai pomenită obrăznicie; a vorbit prostii de necrezut.

Ce caută el aici? Ce vrea! Ce l-a adus! O să mai vie și mîne? și poimîne?

El se îndreptă și înfruntă privirile ațintite spre el, apoi se duse drept spre Mara, care era închisă în dosul mesei.

Ajuns în fața ei, el ridică, zimbind, pălăria.

„Am văzut, — zise, — trecînd din întîmplare pe aici, pe Domnișoara fiica D-voastre, și am dat cu socoteală, că sănătă și D-voastră aici. — Aș avea să vă fac o rugămintă.“

Mara se însenină.

„Așaa!“ — zise ea.

Era lucru firesc! Cum să nu cunoască feciorul lui Hubăr pe fata ei?

„D-sa, — urmă, îndreptîndu-se spre nunul, care sedea al treilea de la dînsa, — e feciorul unuî bun prieten al nostru.“

Nunul dete din cap, iară Nați se închină, apoi iar se întoarse spre Mara.

„Mama, — grăi dînsul, — era să vie săptămîna viitoare aici, fiindcă rămăsesese, ca după Rusaliî să plec la Buda. Vă rog să-i spunești, dacă vă întoarcești, să nu mai vie, căci ești plec mîne. Îi scriu și eu, dar prinde mai bine, dacă i-o mai spune și cineva cu graiu viu.

Să-ți spunești, vă rog, că m'ați văzut și sănt bine, dar n'am mai putut aștepta!“

„Bine, bine! — răsunse Mara, — o să-ți spun. Păcat! o să-ți pară foarte rău! — Hei! — urmă ea peste puțin, — greu se desparte mama de copilul ei, mai ales cînd unul singur are!“

„Vă mulțumesc!“ — grăi dînsul încet, apoî strînse mîna Marei, se încchină și se întoarse iar cu capul ridicat și cu fața deschisă la Persida, care vorbia cu Cădreasă par că puțin îl pasă.

„Domnișoară! — grăi el întinzîndu-î mîna, — rămas bun. Ești mă duc mîne mai departe.“

Ea-și lăsă mîna moartă în a lui.

„Unde?“

„Mai întîi la Buda, apoî la Pojon, la Viena și Dumnezeu mai știe unde. Doi ani fără cinci săptămîni am să tot umblu.“

Ea dete din cap. Ce putea să-ți răspundă? — Păcat numai că a venit acum aici!

Nici măcar în ochii lui nu s'a uitat, nici în urma lui n'a privit.

Și el s'a dus fără ca să se uite înapoi.

Ce avea, la urma urmelor, ei doar unul cu altul?!

CAP. VI.

I s p i t a.

Norocul nu umblă tîrîș, ci zboară pe aripă iuță și-țăiese, cînd îi vine rîndul, fără de veste 'n cale: de geaba îl cauți, cînd nu-l găsești; de geaba fugă, cînd el aleargă după tine; norocul tău e numai al tău, și chiar dacă nu l-ai cunoaște tu pe el, te cunoaște el pe tine și nu te părăsește.

Te miră însă, de unde ieșe, și de aceea staț mereu gata, ca să-l apuci precum rîndunica prinde musca din zbor.

„De! . . . de! . . . zicea și Mara în gîndul ei, cînd vedea pe Codreanu învîrtindu-se mereu împrejurul Persidei. — Mai știi!? Fata e fată, iar feciorul e curățel și deștept, fiu de popă, nepot de protopop și peste cîteva lună de zile bun de popie.“

Nu mai era Mara podărița, nicăi precupeața, nicăi mai ales văduva rămasă cu doi copii săraci: gătită de nuntă, ea să ținea drept, vorbia rar și chibzuit, ba pentru ca lumea să afle, mai scăpa și cîte o vorbă despre supărările, pe care îi le fac datornicii.

Cam la fel era și gîndul celor alați.

Oamenii văd și dau cu socoteală și înțeleg și-și fac în cele din urmă părerea, care le ține loc de adevăr neîndoios: era lucru hotărît, că Persida și Codreanu se potrivesc ca făcuți anume unul pentru altul.

Cu cine adecă să se fi potrivit Persida, dacă nu cu Codreanu?

Deoarece parohiile nu sînt la fel, bogosloviî erau și ei fel de fel de oameni. Ceî mai mulți erau foști cîntărești de strană, cari veniseră la preparandie ca să se facă dascăli. Din preparandie aû intrat apoi în școala teologică. Alți se făcuseră dascăli, se însuraseră și veniseră acum cu neveste cu tot la Arad, ca să se pregătiască din ale socrilor pentru preoție. Puțini numai trecuseră și cîteva clase gimnasiale, și abia cîte unul doî de curs. Viitorii protopopi aveau toate cele opt clase. Pentru toți însă lucrul de căpetenie era să scape de cătănie, care pe timpul acela ținea doisprezece ani.

Nu-i vorba, puteaî să te răscumperi ori să-ți plătești vre-un obșitar, ca să-ți ție locul: aceasta însă numai oamenii bogați puteau s'o facă; ceî mai săraci ieșiau mai bine cu socoteala, dacă intrau în școala de teologie.

Pe Codreanu vîrsta de douăzeci de ani îl apucase în clasa a șasea: nu i-a rămas dar decît să intre și cu numai șase clase în rîndul bogoslovoilor scutitî de cătănie.

Deși nu era însă între cel dintîi, el se ținea în rîndul lor, căci nu de geaba era nepot de protopop. Lasă că era băiat tanțoș și bun de petreceri, dar îi

dădea mîna să fie. Apoi nică nu-și bătea capul cu viitorul.

Oamenii sănt precum i-a lăsat Dumnezeu; fiindcă popa e sufletul și cîrma și cinstea satului, el țin să aibă popă dintr'ăi lor.

E dar lucru de sine înțeles că, murind un popă, fie feciorul, fie ginerele, fie vre-un nepot îi ia locul.

Și cine oare ar fi putut să știe mai bine decît protopopul, unde a murit popa și n'a lăsat fecior, ci fată, și frumoasă și cu zestre bună?

Doi ani de-a rîndul Codreanu petrecuse vacanțele și sărbătorile la Buteni, unde citia Apostolul și cînta în strană, ca poporenii să-l cunoască, și stătea în găzădă la preuteasa, unde se simția foarte bine.

Asta se știa, dar omul chibzuește și Dumnezeu potrivește, și n'aveați ce să-ți facă lui Codreanu, dacă se simția mai bine aproape de Persida decît de departe de dînsa.

Ciudat lucru!

Persida, fată tînără și intrată de curînd în lume, se uita la el cu un fel de sfială și se simția foarte măgulită, cînd el se aprobia de dînsa și-i vorbia. Deși dînsul era numai de douăzeci și trei de ani, ea îl socotia om deplin, foarte aşezat, foarte cu minte, foarte învățat și-l punea sus de tot în gîndul ei, încît ar fi fost în stare să-ți sărute mîna.

Codreanu o vedea aceasta, se simția și el măgulit și înălțat în gîndul lui, dar se aprobia cu toate aceste numai cu un fel de frică de dînsa. O vedea aşa înaltă, trupeschă, frumoasă și deșteaptă, se mira adeseori, cît de

bine știe dînsa să judece pe alții și nu se mai îndoia, că-l va judeca și pe el mai curind ori mai tîrziu cu totul altfel. Era însă oarecum legat de dînsa. Trei săptămîni de zile, în timpul pregătirilor de nuntă, ei s'așă văzut în toate serile, și lumea îi lua totdeauna perche, par că fără de dînșii lucrurile nici n'ar fi putut să meargă bine. Iar acum, în timpul nuntei, tocmai fiindcă era lume multă, ei au stat foarte adeseori singuri, nebăgați de ceialalți în seamă, și oamenii tineri, fecior și fată, nu știu niciodată unde vor ajunge cu vorba, cînd se află singuri.

Tîrziu, pe la miezul nopții liniștite, senine și răcoroase, ei ședeau pe o laită din grădina de flori ce se întindea în fața casei, dincolo de cortul de verdeată. Jocul încetase /deocamdată, jucătorii se răcoriau plimbîndu-se prin curte, muzicanții odihniau, iară în cort era o sgomotoasă și veselă învălmășeală.

Persidei îi venia să plîngă. Decind se inserase, el o necăjia mereu cu Națl. Iară el o necăjia, fiindcă era un farmec nespus în năçazul ei. Cu toate acestea dînsa nu se putea stăpîni, căuta din adins să fie cît mai des singură cu dînsul: era cuprinsă de un fel de beție, i se răscolise, par că, toată firea și ar fi voit ca aşa să și rămîie.

„Ești am văzut, — zise el rîzînd, — că schimbați fețe, că glasul îți era înecat și tremura, că nu mai știai ce să faci și ce să zici.“

„Doamne! — răspunse ea, — m'am speriat. Cum să nu mă sperii, cînd mă pomenesc deodată, că un om, cu care n'am mai vorbit în viața mea, vine

la mine și-mi vorbește cași cînd am fi copilărit împreună ?“

Luî Codreanu lucrul acesta i se părea peste putință.

„Eû nu cred, că n'ați mai vorbit !“ — zise el.

„Eû ce să-ți fac, dacă nu mă crezi ? ?“ răspunse ea dînd din umăr, și iar se vedea stînd în fereastra deschisă, uitîndu-se îndrăzneață și ca un copil răsfățat la Nați. Asta însă nimănuî în lumea aceasta n'ar fi fost în stare să i-o spună.

El apucă amîndouă mînile ei și se simți cuprins de un fel de îndărătnicie. Erau par'că de lemn mînile acele, carne moale și rece, buștean fără de viață, încît ar fi voit s'o zguduie strîngînd-o de mîni.

„Și cu toate aceste îți pare rău c'a plecat, — grăi dînsul, — și aî percut voia bună decînd a fost el aici.“

„De ce să zic nu ? — îi răspunse ea. — Nu știu nicăi eû de ce, dar îmi pare rău. N'am nimic cu el, dar m'a cuprins un fel de îtristare, fiindcă-mi părea mîhnit cași cînd eû așî fi de vină.“

Codreanu începu să tremure.

„Și mi-o spui mie asta — aşa par'că puțin îmi pasă !“

„De ce să-ți pese ? !“

„Pentrucă mă doare !“ — zise el luat pe dinainte de o pornire, pîn'acum lui necunoscută. Ar fi voit s'o tragă la sine și s'o strîngă 'n brațe, apoî să se ridice și fugă, ca să n'o mai vază 'n ochi.

„Mă doare !“ — Vorba aceasta era rostită aşa, că orî și care femee, chiar și o copilă mică, trebuia s'o în-

teleagă. Persida se simția foarte strîmtorată. Ar fi voit să-și scoată mînile din ale lui, dar nu îndrăznia, se temea că el se va mîhni. Mînile ei începură și ele să tremure.

„Doamne! — zise ea, — ce să fac, dacă nu știu să spun ce vrea și vorbesc prostii? Să nu mai vorbim despre dînsul. Eșu n'am nimic cu el, nu vreau să știu de el! Nu vreau, își spun, și trebuie să mă crezi!“

Codreanu era muiat, scos din sărite.

La asta nu se gîndise. O luase așa în glumă, pe tîndălite, ca să-și petreacă timpul, și din glumă 'n glumă el s'a pomenit în cele din urmă într'o încurcătură, din care nu mai putea să iasă. Îi părea rău c'a apucat-o de mîni, trîi era înrușiney c'abă scăpată acele vorbe, dar nu mai putea să dea înapoï. Era 'n vorbele rostite de dînsa o atît de gingașă părere de rău, încît el se simția umilit, vinovat și, fără ca să-și mai dea seamă despre ceeace face, ridică una din mînile ei și o sărută.

„Vaî de mine! — zise ea speriată. — Cum poți d-ta să faci asemenea lucruri! ?“

Îi era par'că stelele cad de pe cerul senin, îi venia să plîngă, dar nu era în stare să se ridice și să-l părăsiască.

„D-ta ești de vină!“ — răspunse el strîmtorat.

Persida, deși tînără încă, era femee și simția înțelesul acestor vorbe.

„Să mergem, te rog, — îi zise ea încet și stăru-

tor. — Să mergem!“ zise iar, hotărîtă de a nu mai rămînea nică odată singură fie cu dînsul, fie cu altul.

Intorcîndu-se 'n curte, era și el hotărît să nu mai rămîne singur cu dînsa. Îi era cașii cînd s'ar fi jucat cu focul și s'ar fi ars.

Nică c'aă mai rămas singuri, dar vrînd nevrînd eraă mereu împreună, se gîndiaă mereu unul la altul, se simțiaă foarte apropiat și nu se puteau împăca cu gîndul, că în curînd, poate chiar mîne, vor trebui să se despartă.

Persida era cu toate aceste mîhnită, cînd a aflat că Seca Lena și Mara aă luat înțelegere, ca ea să mai rămînă pînă după hirotonirea lui Munteanu, apoi să se ducă pe vre-o două săptămîni cu însurătei la Sîn-Miclăuș. Acasă la Radna tot n'avea ce să facă.

A rămas dar, a stat, s'a dus, s'a întors și iar a stat.

Maă răă nică c'ar fi putut Mara să potriviască lucrurile, fiindcă prea mult stă singură și la prea multe se gîndește fata tînără, cînd rămîne în casa cu însurătei.

Apoi Codreanu venia și el să-și vadă prietenul, și Persida nu putea să fugă de dînsul.

Nu-l mai punea, ce-i drept, tot atât de sus ca maă înainte, în gîndul ei, dar iî era mai presus de ceialalți, simția, că poate să facă ce vrea cu el, îl știa că e foarte simțitor, și n'ar fi fost în stare să facă ori să zică ceva ce-l supăra, s'ar fi simțit nenorocită, dacă l-ar fi mîhnit.

Cum, Doamne, să mai rămînă el străin de dînsa,

cînd o vedea atît de cu minte, atît de dulce la fire, atît de îndemînatecă și atît de doritoare de a intra în voile lui ?

Nu încăpea în mintea lui gîndul, că s'ar putea, ca el să nesocotiască voința părinților săi și mai ales pe a bunicului său, care era protopop. Nu mai încăpea nici o îndoială, asta o știa și Persida, că la toamnă el are să se însoare, să se popiască și să fie om cu rostul lui. Pîn'atunci însă ? De ce oare să se lipsiască de mulțumiri, pe cari numai acum poate să le aibă și apoii nu le mai găsește toată viața lui ? Ce ar fi putut să-l despăgubiască ? Ce perdea dînsa ?

Nimic ! Așa gîndia și Persida ea însăși. Deși era însă lucru neîndoios, ea se îndoia din zi în zi mai mult, că el se va însura la toamnă — așa cum știa el. Judeca, nu cu mintea, ci cu inima ei, și-i părea peste puțință, ca el să-și poată călca pe inimă.

Ceialalți, care judecau cu mintea, erau și ei de aceaș părere, căci oamenii judecă după ceea ce văd cu ochii lor. În gîndul lumii nu mai încăpea nici o îndoială, că nu are Codreanu să fie ginerele preutesei de la Buteni, și Mara făcea în toate serile socoteala, se tîrguia mereu ea singură cu sine și chibzuia, cum s'o apuce, ca să scape cii puțin de astădată.

S'ar fi putut oare să nu meargă vestea și pînă la Părintele Protopop ?

Trecuseră examenele, se 'mpliniseră două săptămîni din vacanțe, dar băiatul tot nu se întorsese acasă. Tocmai acum însîrzia, cînd ar fi trebuit să alerge, cum

aă alergat ceialalăi, cară știaă să spună ce-l face să întîrzie.

Părintele Protopop era om mărunt și uscat, cu barba creaă și de tot albă, dar iute, țeapă și foarte sprinten pentru vîrstă lui. El nu știa ce va să zică răbdarea; viața lui toată a grăbit, acum însă ședea foarte liniștit în jetul lui și se scărpina din cind în cind la ureche. Tare ar fi voit să plece la Arad, ca să-și aducă nepotul, cum l-a mai adus și alte dăți, dar nu putea să se dumiriască, cum ar fi mai bine. Îi era greu, de tot greu, și de cîteori venia să ia vre-o hotărîre, se ridică puțin din jet, apoi iar se lăsa înapoi.

„Cum or veni lucrurile, aşa să vie! — zicea el în gîndul lui. — Tot nu pot eă să știu, cum e mai bine!“

Ar fi voit să vadă fata și să se încredințeze, dacă e adevărat, că ea are, precum i s'a spus, zestre frumoasă.

Dar nu! Cum or veni, aşa să vie!

Așa aă și venit.

Băiatul s'a 'ntors în cele din urmă acasă și era, par că nimic nu s'ar fi întîmplat, tot ca mai nainte. La Buteni însă el n'a grăbit, și nică popa, nică protopopul nu-l zoriaă să meargă. Voia să se ducă, dar aă trecut trei săptămîni și nu s'a dus. Săptămîna a patra, în sfîrșit, a plecat, dar nu la Buteni, ci la bunicu-său și de acolo la Arad.

„N'ai ce să-ă facă!“ zicea protopopul, care era om bătrân și slab la fire.

Popa însă, care era mai tînăr și mai cu vîrtute, s'a făcut foc și ar fi plecat în urma lui, dacă nu l-ar fi oprit preuteasa, care era mamă și fiica protopopului.

Nici că era nevoie să plece.

Feciorul lui n'a stat decît o zi la Arad, apoï s'a întors foarte muiat la bunicu-său, unde era tot acasă.

S'a dus, fiindcă voia s'o vadă și să-ă spună, că n'a fost la Butenî și că nică n'are să meargă. Dupăce a văzut-o însă, nu i-a spus nimic.

Ea știa, că el are să vină, ea-l așteptase, și dupăce s'a uitat în ochii ei, îi era rușine, că n'a fost la Bûtenî și a luat hotărîrea de a se duce. De aceea s'a întors atât de încurînd. Pe drum însă iar a început să simtă, că nu poate să se ducă.

BCH Cluj Central University Library Cluj
Nu mai știa nică el ce vrea și ce are să facă; ar fi voit, ca cineva să-l siluiască, să-l despartă de Persida, care îi părea prea multă femeie pentru dînsul, prea stăpînă pe sine și pe voința lui.

Și era, în adevăr, stăpînă Persida. Încă din noaptea în care el îi sărutase mâna, ea-l socotia om slab, pe care poate să-l poarte după bunul ei plac, și totodată om de o rară bunătate de inimă, care ține mult la dînsa. Îi intrase încetul cu încetul în minte gîndul, că el nu poate să trăiască fără de dînsa, și o dulce mîngăiere sufletească o cuprindea, cînd își dedea seamă, cît de fericit poate să-l facă, fără ca să-și dea măcar silința. De aceea știa, că el are să vie și iar să vie și iarăși și iarăși . . . și aștepta în liniște, cum aștepți răsărirea soarelui și coacerea fructelor bătute de razele lui.

Toamna, tîrziu, dupăce bruma pișcase frunzele, ea ședea cu Anca la fereastră, amîndouă cu cusutura în mînă.

Trică intrase în două rînduri la ele. Era cuprins de un fel de neastîmpăr. Voia să-î spună ceva, de grabă, cît mai curînd, dar numai ei, ca să nu afle și Anca.

Persida ieși, ca din întîmplare, după el.

„A venit Națl ! — zise el. — L-am văzut! Iar e aici !

„Ce-mi pasă mie ? !“ — răspunse ea supărată și se întoarse în odaie.

Cu toate aceste, ea se uita des pe fereastră, în stradă.

Dacă venit, el nu putea să nu treacă pe aici !
Tot ar fi voit să-l vază.

Dar el nu trecea și nu trecea. Se aprobia timpul prînzului, și el nu se ivia nică de la dreapta, nică de la stînga.

Poate că nu știa, că dînsa se afla tot aici.

Cînd le poftiră la masă, ea se depărtă cu anevoie, ca siluită, de la fereastră. La masă stetea ca pe spină, căci s'ar fi putut, ca el să treacă tocmai în timpul, cînd ea nu se afla la fereastră.

Era lucru de ne'nțeles !

Ce avea dînsa cu el ? Stînd, după masă, iar la fereastră, ea-și reamintia cele petrecute, se vedea stînd în fereastra deschisă, trecînd prin față măcelăriei, întîlnindu-se cu el pe pod, vorbind cu el în mijlocul nuntașilor, și iar o treceaș fiorii, iar o cuprindea amețeala,

iar se simția sleită de puteri, încît nu mai putea să-și dea seamă despre ceeace face ori vorbește. Se temea ea însăși de sine.

„Doamne! — zise în gîndul ei, — de ce vîntul a trebuit să izbiască atunci fereastra! ?“

Toate n'ar fi fost, dacă fereastra aceea s'ar fi spart altădată.

Era lucru de ne'nțeles!

Dar el nu se ivia nică de la dreapta, nică de la stînga, și cu cît mai mult se aprobia seara, cu atît mai viu îi era neastîmpărul.

„Uite, — își zise ea, — aşa, ca mine acum, trebuie să se simtă Codreanu, cînd vine să mă vadă . . . Ah! Doamne, ce-ar simți el, cînd ar ști ce simt eu acum? !“

Ea tresări și se cutremură în tot trupul, apoi se ridică și se depărtă de la fereastră, cuprinsă de simțămîntul unei grele vinovății.

„Nu vrea!“ — grăi țîndu-se iar drept și cu capul ridicat.

Nu mai voia să-l vadă, vrea să nu mai voiască a ști, dacă el trece ori nu; îi era greu să se stăpîniască, dar durerea, pe care o înfrunta, îi părea dulce ca jertfa de spășire și n'a mai mers la fereastră.

Și totuși, sufletul îi era cuprins de o lină și adîncă mîhnire. Perduse, par că, ceeace era mai frumos în viața ei, gîndul, că nu se poate, ca el să nu vie. S'a putut!

Seara, dupăce s'a așezat la odihnă și nu putea să doarmă, ar fi voit să poată plînge. Dar de ce adeca-

să plîngă, cînd n'a fost nimic, n'are, nu poate să fie nimic între ea și el? Și-a făcut ea, aşa din senin, un gînd și l-a perdit.

Ziua următoare era Duminecă.

Dimineața a căzut brumă groasă, după răsărirea soarelui s'a lăsat negura, iar înspre ameazăzi, soarele a risipit ceața și cerul s'a înseninat. Era una din zilele de toamnă, în care mereu îi vine omului să plîngă. Prin văzduhul curat și proaspăt fluturaș, căzînd alene spre pamînt, lungi fire de păinjeniș, iar de pe duză se scuturaș din cînd în cînd frunzele brumate.

„Haî să mergem la Păduriță! — zise Anca după masă, — că n'o să ne mai ducem anul acesta!“

„Să mergem, — îi răspunse Persida. — Dar — adause peste puțin, în silă, fără ca să voiască, — să mergem numai noi.“

Era departe pînă acolo, aveau să treacă tot orașul, deoarece crîngul orășenesc se află tocmai la cealaltă margine.

Dar nu voiau nicăi ele decît să se plimbe, și le era destul să se ducă și să se întoarcă, pentruca plimbare să fie.

În crîng era multă lume, ca 'n timpul răcoroaselor serî de vară, și era ceva nespus de duios în fișăiala frunzelor de plop de curind căzute.

Venise și el, și umbla aşa singur pe una din cărăriile mai dosnice.

Era tot el, dar cu fața oarecum buhăită și bătută de vînt, cu părul lung și încălcit și îmbrăcat în haine vechi și soioase.

Persida, zărindu-l de departe, îl cunoștea numai de pe umblat și după făptură, dar nu-l vedea cum este, ci cum îl știa. Pe o clipă înima i se strînse; în clipa următoare însă ea-și ridică capul și-și urmă drumul înainte ca și cînd nimic nu s-ar fi ivit în calea ei. Puțin îi păsa dacă el o va vedea ori nu, ba voia, ca el să o vadă, ca să știe, că puțin îi pasă de dînsul.

Mergînd însă și apropiindu-se și văzîndu-l mai de aproape și tot mai de aproape, ea a început să se moaie, să se înduioșeze, să slăbiască și mult ar fi dat să fie singură.

„Ah! săracul de el! — zise ea în cele din urmă. — Săraca de mama lui, ce-ar zice dacă l-ar vedea ce-a ajuns!“

„~~Săracul de mama lui~~“ — zise ea, și numai ea îi purta vina.

„Eu nu mai pot!“ — zise ea, apoî iar își ridică capul.

„Uite! — urmă apoî adresîndu-se la Anca, — e și Națl de la noi aici.“

Anca știa foarte bine cine e Națl, fiindcă mult s'a vorbit despre dînsul, atît în ziua nunții, cît și mai în urmă, dară n'ar fi fost în stare să-l cunoască și era foarte mirată, că Persida poate să stea de vorbă cu un om, cum îl vedea acum pe Națl.

Națl se dete un pas înapoi, cînd se pomeni fără de veste în fața Persidei, care se uita cu ochii mirați la dînsul. Îi era greu, și-i părea bine, și-i venia să fugă, și-l năpădiau lacramile.

„Ei comedie! vezi d-ta comedie!“ zise el în nemtește, rîzînd cu toată fața lui cea atît de schimbăță.

„Te-am văzut, — grăi dînsa tot în nemțește, — și te-am cunoscut de departe !“

„Și ești te-ași fi cunoscut, dacă te-ași fi văzut, ori cît de departe ați fi fost.“

Apoi nu mai știau ce să zică și rămaseră uitându-se ea la dînsul și el în pămînt.

Doamne ! de ce nu erau singuri ?

Acum știa și dînsa, de ce n'a trecut el pe sub fereastră și se uita la părul lui, care par că atât de bine îi sedea aşa încîlcit cum era, și la hainele lui, care par că nu mai erau soioase.

„Rămîni acum aici ?“ — întrebă ea.

„Se înțelege ! — răspunse el, — adică nu, ci trec la Timișoara, dar mai stau pe aici !“

Doamne ! De ce nu erau singuri ?

„Adio !“ — zise ea întinzîndu-i mîna.

El se întoarse strîmtorat spre Anca, care nu știa, precum se vedea, nemțește, și ridicîndu-și cuviincios pălăria, îi zise în românește : „Iertaș, Domnișoară ! Ne cunoaștem cu Domnișoara de acasă și am fost foarte mirat s-o văd aici.“

„Adio !“ — grăi din nou Persida și-i întinse încă odată mîna.

El o luă, o strînse și rămase lăcut și nemîscat ca parul bătut în pămînt ; abia după ce ele se depărtaseră, a pornit încet pe urma lor, mergînd cu ochii îndreptași mereu spre făptura ei înaltă și mlădioasă.

Trecînd peste piața cea mare, încă de departe își îndreptă privirea spre biserică minoriților. Era tocmai timpul vecerniei.

„Să intrăm, te rog, pe o clipă!“ — grăi dînsa.

Intrată apoī cu Anca în biserică, ea se stropi cu apa sfințită, lăsă pe prietena ei într'o bancă și se duse umilită în fața unuia dintre altarele mici, la care un preot citia missa tăcută, căzu în genunchi și-și plecă cu inimă căită capul.

Iară Nașl, văzind că ea intră în biserică, nu mai îndrăzni să-și urmeze drumul.

CAP. VII.

S b u c i u m a r e.

„Ce staī aşa smerit ca Sfintu Ioan de Nepomuc
în capul podului? — Oră du-te de te culcă, oră bea,
dacăi venit la birt!“

„De mine să nu vă doară capul! — răsunse
Naṭl. — Mă uit la voi, vă văd voioşii-mi trece timpul
bine . . . Aşă vrea şi eu să bea, că vinul nu e prost:
dar dacă nu pot? dacă firea nu mi-l primeşte? —
Beşii numai înainte, că eu plătesc! — Are Hubăr de la
Lipova şi are şi Hubăroae!“ — adause el cu jumătate de
gură, aşa mai mult pentru sine.

Păcat că nu erau pe aci prin apropiere şi lăutari. I-ar fi chemat, ca veselia să fie deplină. Nu e lucru
mai frumos decât să stai şi să priveşti, cum oamenii
se veselesc. Şi atât e de uşor să-i faci pe oameni ve-
seli! . . . Un pahar şi încă unul . . . cîteva sînt
destule.

Păcat că nu ține nici asta cît lumea. De la un
timp unul se moaie, altul începe să plîngă, iar altul se
face hărţagos şi răstoarnă mese . . . Înspre miezul

nopții Națl nu mai putea să stea, dar nu-i venia nică să se ducă, precum și zisese prietenul, să se culce.

Păcat de aşa noapte liniștită, păcat de cerul cu stele și de luna plină, păcat de tinerețele lui să le petrecă dormind! Era un atât de dulce neastămpăr în inima lui și-l perdea dormind, iar mîne, poate, nu-l mai putea găsi.

Prea era mult frumoasă noaptea.

Și cîte s'aș schimbat în lume!

Atunci, în ziua de nuntă, noaptea era tot frumoasă, dar sufletul lui se sbuciumă în dureri grele. Se cutremura și acum, cînd își aducea aminte de ele. Prostii! Închipuiri de copil nepriceput!

Atât îi părea dînsa de frumoasă și de adimenitoare, inimiile lui atât de dorită, încît se'nțepenise 'n mintea lui gîndul, că nu e pentru dînsul cu puțință repaosul sufletesc decît în apropierea ei, și știind, că nu poate să fie mereu aproape de dînsa, că trebuie să-și rumpă gîndul de la dînsa, să siluit pe sine și să dus departe, ca să n'o mai vază, să se piardă prin lumea cea mare și s'o uite.

Sărac de sufletul lui! — cît s'a mistuit el însuși din sine.

Inima i se încleșta de cîteori se gîndia la condica lui de călătorie.

Îl vedea pe Bocioacă, înalt și uscat, stînd cu condica în mînă și zicîndu-î cu asprime părintească: Să nu umbli hoinar! să păzești cinstea breslei!

De! altfel era scris în condica lui. A stat mai mult aşa în plimbate decît pe la stăpîn.

De geaba ! N'a fost el născut să fie măcelar. Și nici n'ar avea, dacă e vorba, nevoie să fie. Are el și altfel din ce să trăiască. Mare nedreptate i-aு făcut, cînd l-aு luat de la școală ! ce ar fi el acum !

Săraca mama lui !

A vrut, ce-i drept, de dragul ei, să meargă pe la rude, dar n'a putut să-și calce pe inimă. Ce are el cu ele ? Ce să se mai lege de oameni, cînd e atîț de bine să fi singur tu de capul tău ?

Greū de tot a fost, și atîț era acum de bine.

În turnul de la biserică Minorîilor și dincolo, peste Murăș, în cetate, sunase de mult un ceas, și el se plimba înaînte pe țărmul Murășului, mergînd cu apa care, scăldată valuri-vălurele în revărsarea luminii de lună, pleoșcăia mereu în liniștea noptii.

Mult era frumos și bine !

„Da ! — își zise el, — e mai frumoasă chiar decum fusese, mai matură, mai altfel, nu știu cum, — dar nu e, la urma urmelor, decît o femeie care-ți place, fiindcă e făcută ca să-ți placă.“

Îl era, par că nu mai poate să înțeleagă, cum a putut s'o urgisiască.

„Tu m'ai nenorocit ! — Tu m'ai făcut din om neom !“ — De cîteori, umblînd răsleț prin lume, i le-a zis în gîndul lui aceste. Nu ! ea nu ! Dînsa era duioasă și se uita la el cu ochii scăldăți în lacrămi și cu buzele pe jumătate deschise : era întîmplarea nenorocită la mijloc !

Asta trebuia să i-o spune el.

Mumă-sa i-a trimis, ce-i drept, banii ca să treacă pe la Seghedin la Timișoara, dar dacă s'a nimerit să treacă pe aici, mai putea să stea cîteva zile, — aşa în călătorie. — Trebuia neapărat s'o mai vadă. Cum și cînd? Asta numai dînsa putea s'o spună.

Pe la două ceasuri el se plimba prin fața casei lui Claică, și era în aier o astă de nespusă dulceață, încît nu-i mai venia să se depărteze. Parcă dînsa știa, că el se află pe aci prin apropiere, și se săbate în culcușul ei ca pasărea prinsă în văsc.

Nu! Persida dormia liniștită, perdută 'n visuri văratice.

Și bine i-ar fi fost să doarmă mereu aşa și să nu se mai deștepte decât după ce vor fi trecut toate.

Nu că era nenorocită, ci că ea era o nenorocire pentru alții — astă o muncă pe dînsa, cînd își dedea seamă, cum s'a pomenit deodată între doi oameni, care ar trece voioși prin lume, dacă ea nu li-ar fi ieșit în cale.

Îi venia să fugă, să se ascundă, ca să i se piardă urma, și iar vedea pe Națl cu părul lung, cu subțirile, crețele și 'ncîlcitele fire de păr în barbă, îmbrăcat în haine soioase, — și inima ei săngeră.

Știa ce trebuie să facă, fiindcă știa ce voiește Mara, muma ei!

Îi venia dar să intre în pămînt, cînd vedea, că Anca a simțit, a înțeles parcă slăbiciunea ei și se uită cu ochi scrutători și miloși la dînsa; un fior rece o cuprindea, cînd se gîndia, că dela Anca vor afla toți ceeace nimeni în lumea aceasta n'ar trebui să știe.

Și cu cât mai mult se silia să se ascundă, cu atât
mai vîrtos se dedea de gol.

„Ce e cu tine, Persido? — Ce s'a 'ntîmplat?“
— întrebă Trică cam mirat.

„Ce să fie? — Nimic!“ — răspunse ea speriată.
El se uită lung în ochii ei.

„Tu aî văzut pe Nați, Persido, aî vorbit cu el.“
— îi zise apoi încet.

Ea se îndreptă și-și ridică capul.

„Da, — răspunse, — l-am văzut și am vorbit cu
el, dar asta nu e nimic!“

„Lasă-l draculuș pe Neamțul acela! — grăi Trică
îndîrjit. — Tu o știi pe mama! Să nu-l văd pe aici,
că dau de păcat.“

„Nu fi nebun! — zise ea. — Ce am ești cu el?!
— Lasă-l să se plimbe; fă-te că nu-l vezi. O să vie
odată, de douăori, și n'o să mai vie, dacă va vedea,
că nu-l bagă nimeni în samă.“

Așa trebuia să fie și așa era și în gîndul ei. Cu
o singură vorbă, Trică îi luminase mintea și-i întărise
înima: putea să doarmă liniștită, cînd atât de bine știa,
că fratele ei și mama ei priveghiază și n'o lasă să iasă
din căile cele bune.

Ziua următoare era cu toate aceste neliniștită. Tot
ar fi voit să știe, dacă el trece ori nu, și o adîncă
întristare o cuprindea, cînd se ivia în mintea ei gîndul,
că ar putea să plece mai departe fără ca să treacă pe
aicil. Era îndărătnic, — un adevarat măcelar, care e în
stare să taie 'n carne sa și să se laude, că nu-l doare.

— Cum s'ar fi putut să nu-l bage 'n samă, cînd atît de mare era mulțumirea de a-l vedea trecînd prin fața casei?! Da, să vie, să treacă, dar fără ca Anca, fără ca Trică să-l zăriască și fără ca el să vază, că ea îl vede.

A și trecut.

Dimineața, pe la nouă ceasuri, a venit și s'a dus mergînd liniștit, cu țigara 'n gură, cu pălăria turtită în cap, uitîndu-se drept înainte, cași cînd n'ar fi știut, că trece pe lîngă casa, în care se afla ea.

Iar peste vre-un ceas, s'a întors tot aşa.

Apoi nu s'a mai ivit decît abia pe la trei după prînz și s'a întors pe înserate.

Aşa azî, aşa mîne și poimîne ca ieri, într'o zi ca în alta: Persida știa cînd șîndin cotro vine și cînd și și din cotro se întoarce, știa, că el sărac sufletul lui, numai la ea se gîndește, numai de dragul ei trăește și rabdă zi și noapte, ca să poată trece în patru rînduri pe zi prin fața casei, în care se află ea.

Pînă cînd aşa?! Cum, Doamne, să n'ajungă din om neom!? Cum să nu se prăpădiască!?

Joî era Joî, și Vineri în zorî de zi Mara avea, ca de obiceiû, să sosiască la tîrg.

„Trică dragă, ieșî, te rog, și spune-î ca să nu mai vie pe aici, mai ales mîne să nu treacă!“

Aşa ar fi voit Persida să-î zică fratelui său Joî după prînz, dar băiatul avea de lucru, fiindcă așeza în lăzî marfa pentru zîua de mîne, și nu putea să-l apuce singur, iar cînd l-a apucat singur, n'a mai putut să-î zică nimic.

Pe inserate, ca 'n altedăfi, a sosit și Mara, foarte voioasă, foarte ţanțoșă, cu nasul, cum se zice, pe sus. Se vedea că de colo, că i s'aū întîmplat lucruri, cu care poate să se făliască.

Nu-ă vorbă, de fete se cam feria, dar Seca Lena putea, trebuia chiar să știe, că e în tîrg cu Protopopul și că nu mai e mult la mijloc, ca să s'ajungă cu vorba. Popa, ce-ă drept, nu vrea odată cu capul, dar mai pune ea o mie, două, și se dă și popa învins, cînd toți ceialalți sănt învoiți. Chiar eră fusese pe la dînsa Părintele Isai, preotul dela Șoimuș, care e prieten din tinerețe al Protopopulu.

O ! tare și era Marei dragă fata ei !

Fata ei, săracă !

Vineri dimineața Mara, Claci și Trică cu alte două calfe aū eşit la tîrg. Puțin în urmă aū eşit și Seca Lena cu Anca și cu doி dintre ucenici, ca să cumpere varză și verdețuri pentru iarnă.

Persida rămase singură, nepăzită, neajutată de nimenei, părăsită ca vaile de ea, și se plimba prin casă și-și făcea de lucru și se zbuciuma, și inima și bătea din ce în ce mai tare, sîngele și zvîcnia din ce în ce mai des prin vine.

Erau opt ceasuri, — opt și un pătrar, — opt și jumătate, — opt și trei pătrări...

„Doamne ! — zise ea ridicînd amîndouă mînile, — dar oameni săntem cu toții. — Aceleași ne sănt durerile : cum să n'avem milă unui de alții ! ?“

Ea își luă cîrpa cea mare și-o aruncă în cap, apoi liniștită și cu pas neșovăitor ești din casă, din curte și

apucă la stînga, de unde știa, că are el să vie, ca să-ř
iasă în cale.

Sosind la colț, ea îl zări în depărtare, venind din-
spre stînga, pe ulița Morarilor, care taie pe cea din
care dînsa venise și trece la dreapta, înainte spre
Murăș.

Zărind-o, el se înveseli și-și iuți pasul, iară dînsa
o luă în pas lin spre Murăș, ca să-l scoată în răchi-
tișul dela capul uliții, de unde se auzia tocănirea
morilor.

Pașii lui răsunau tot mai cu apropiere în dosul
ei, căci tot mai încet mergea dînsa și tot mai zburîș
venia el.

La marginea răchitișului el o ajunse, o luă de
mînă, și aşa, ținîndu-se de mînă, înaintară în crîngul
desfrunzit.

„Eū nu mai pot!“ — zise ea frîntă.

„Ce nu mai poſi?“ — întrebă el voios.

Persida se uită lung la el.

„De ce te-ai făcut atît de jerpelit?“ — îl întrebă
ea cuprinsă de un fel de frică.

„Hmh! — răspunse el rîzînd din toată inima. —
Știî că e bine! ? — Jerpelit! — Asta nu mi-a mai zis-o
nimenei.“

„Fiindcă altora nu le pasă!“

„Apoř tocmai asta e, — grăi dînsul. — Ce-mî
pasă mie de toată lumea aceasta, căreia nu-ř pasă de
mine! ?“

„Dar, — zise ea mîhnită, — omul trebuie să ţie
la sine.“

„Nu ţiū de loc! — îi răspunse el ușuratec. — N'am la ce să ţiū! — De mine însuși îmi pasă chiar mai puțin decât de alții. — Umblu aşa răsleț prin lume, și oamenii, văzindu-mă cum sănt, trec pe lîngă mine fără ca să mă bage 'n seamă.“

Persida iar se uită lung la el.

„De ce vorbești aşa!? — grăi dînsa înduioșată. — Uite! pe mine mă doare cînd te văd aşa, și-o mai fi în lumea aceasta încă cineva, pe care-l doare!“

„Draga mea!“ — grăi dînsul mișcat, apoî începu să se joace cu mîna ei, în vreme ce ea-și stăpînia plînsul.

Doamne! atît de multe erau în mintea lor gîndurile, pe cară nu puteau să și le spună unul altuia.

„E de mult, — urmă el într'un tîrziu, — abia-mă mai aduc aminte, decînd am plecat de acasă și tot n'a trecut încă decât abia jumătate de an. Un an și jumătate mai am încă să umblu aşa de geaba prin lume, numai și numai pentrucă aşa vrea tata și mama, săracă, dacă mai vrea și ea ceva. I-am scris, că trec la Timișoara prin Seghedin, fiindcă știam, că vine să mă întîlnască, dacă-i spun, că am să trec prin Arad. Iar acum mi-e frică să mă duc la Timișoara, fiindcă știu că vine și acolo să mă vadă.“

„Ești te rog să te duci cît mai curînd, — îl rugă ea stăruitor. — Uite! — urmă apoî desnădăjduită, — ești nu mai pot! Dacă te văd mereu trecînd, nu mai pot s'o duc aşa, — și nu e bine! — e o nenorocire pentru noi toți!“

„Am să mă duc — zise el grăbit, — dar nu la

Timișoara, ci undeva mai departe, fie la Vîrșet fie la Seghedin. N'are astă să ţie tot aşa, nu se poate să ţie, căci ar trebui să mă prăpădesc. Are să treacă, și atunci o să mă întorc la Timișoara."

Persida începu să tremure în tot trupul.

„Ești trebue să mă întorc acasă, — zise ea, — și te rog să mă lasă să merg singură.”

Nățul era om de stat mijlociu; acum însă el se îndreptă în fața ei și părea cu un cap mai mare decât dînsa.

„Poftim! — pleacă!” — grăi dînsul rece și aspru, arătându-i drumul.

„Nu! — nu! — zise ea gemind, — nu aşa! Vino, dacă vrei, cu mine, căci mie nu-mi pasă de nimene!”

„Nu. — Te rog să pleci!”

„Așa nu pot pleca!” — grăi dînsa deschisă.

„Știam ești că nu poți pleca!” — zise el rîzind.

Persida simți ca și cînd i s'ar fi oprit deodată și bătăile inimii, și curgerea singelui prin vine și i s'ar fi înseninat toată firea.

„Știai? — grăi dînsa cu glas limpede. — Te înseli! Adecă ce crezi D-ta și ce vrei cu mine? Că am slăbiciune pentru D-ta, astă o știu: ai putut s'o vezi și ți-o spun și ești, fiindcă nu e vina mea. A venit asa fără de veste, cum vîn toate nenorocirile. Atât e însă tot, și mai mult nu poți să știu. Mi-a fost milă de D-ta; dar dacă D-tale nu ți-e milă de mine, fă ce vrei, că și ești tot numai ceea ce ești voiesc am să fac!”

Grăind aceste, ea a plecat, tot cum ieșise de-acasă, cu pas liniștit și neșovăitor, iară el a rămas drept, cu capul ridicat, cu ochii țintă 'n urma ei, dar nemișcat din loc.

Și mergînd înainte, ea nu se uita înapoi, dar urechea ei era ațintită îndărât, că doară va prinde pași ce se apropie și tot mai mult se apropie.

„Grozavă femee!“ zise el venindu-și într'un tîrziu în fire.

„Urît om!“ zise ea dupăce sosi acasă, apoi își acoperi fața cu amîndouă mînile și lacrămile o năpădiră, plînsul o încă.

„Doamne! — strigă ea încleștîndu-și mînile, — ajută-mă, că ești singură nu mai pot.“

Apoi se îmbrăcă în pripă și ieși din nou, ca să meargă în tîrg, la mama și la fratele ei.

CAP. VIII.

D a t o r i a.

Măruntă și ușurică, smerită și umblînd ca dusă pe sfoară, totdeauna aspră la vorbă și la căutătură, dar blîndă și duioasă la fire, — Persida și-o reamintia, o vedea în gîndul ei, o auzia ca'n aievea zicînd:

„Nu, fata mea, lumea aceasta nu e pentruca poftele inimii, ci pentruca datorile să ni le facem într'însa.“

Și știa Persida, care îi este datoria: asta o știu toții oamenii în toate împrejurările.

„Mai întîi Dumnezeu, apoi părinții tăi și după aceștia ceialalți binefăcători ai tăi.“

Așa zicea Maica Aegidia.

Știa Persida; e însă atât de greu a-țî face datoria, cînd nimeni nu te ajută, nimeni nu te silește, nimeni nu îi-o aduce mereu aminte.

Era, sărmâna copilă, cuprinsă de spaimă aicî în mijlocul acestei lumî, unde nimeni nu i se punea în potrivă. O, Doamne! cîte n'ar fi făcut ea, dacă n'ar fi fost în apropierea ei Trică? și ce a făcut, cînd s'a văzut singură de capul ei?

Nu ! omul nu trebuie să fie niciodată singur.

Voa să meargă acasă, unde toți o cunosc, toți se simt în drept de a-și sta în cale, unde privirile tuturor o mustră, unde nu poate să umble de capul ei.

Și acum, acolo în piață voia s'o spună aceasta, pentruca mama ei să nu-și poată da silința de a o îndupla să rămînă.

„Acum ! neapărat acum !“ zicea și mergea cu pas bine apăsat și cu inima încleștată.

Era o nespusă răutate în inima omului aceluia, care rămăsese îndărătnic acolo pe țăriful apei : ar fi voit și ar fi și fost, par că, în stare să sară cu ghiarele în fața lui, ca să-ți vadă obrajii plini de sînge roșu. Și totuși, dacă acum, în clipele aceste, l-ar fi văzut, nu și-ar fi putut stăpîni lacramile și simția, c'ar fi căzut în genunchi la picioarele lui, ca să-ți ceară ea lui, celui atât de vinovat, — iertare, căci durerea de sine o muia, dar gîndul durerii lui o sfîșia și o seca de puteri.

Trebuia să plece, să fugă, să scape.

Iar mama ei ședea tanțoșă și voioasă, cu masa plină de grămezi de struguri înaintea ei.

Putea să fie și tanțoșă și voioasă.

Lasă că marfa ei, două care de prune brumării, un car de pere iernatice, opt sprezece coșuri de struguri și nouă ciubere de lictar de prune, toată era vîndută, dar își găsise cumpărători pentru lemne și pentru plute.

A pus-o Hubăr să iee, mare vorbă, pădurea împărătească dela Cladova. Ce-i drept, Hubăr avea și el

tovărăș pe prietenul său Liubicek; deoarece însă el era în slujbă, iar Liubicek era chiar Beamter, numai ei singuri știau de tovărăsie și sarcina cădea întreagă asupra Marei.

Nu-i vorba, știa dînsa, că n'are să rămîie în pagubă cînd Hubăr ii este tovărăș; ba Liubicek ii făcuse și contractul aşa, ca să scape ușor cu el. Avea să plătiască treizeci și patru de miî de florini în patru ani. Zece miî plătise la încheierea contractului, și ceilalți avea să-î plătiască tot cîte șase miî pe an. Mult bănet ii mai trebuia însă, ca să taie pădurea, s'o facă stînjeni, să care stînjenii la Murăș și să cumpere plute venite cu sare, ca să ducă lemnele la Arad. Mult bănet și multă bătaie de cap pentru o biată de femei ca dînsa, mai ales că Hubăr ii dădea banii numai cu împrumutare, și luase dela el unsprezece miî pe lîngă șapte miî cheltuite dela dînsa.

Cînd s'a dus în pădure, a cuprins-o desnădăjduirea. Erau acolo lemne, ca să scoată din ele și de patru ori cele treizeci și patru de miî; dar cum să le taie? cum să le care? cine să cumpere atîta păcat de lemne?

Acum, după ce și găsise cumpărătorii, știa și dînsa cum și cine.

A adunat lemnele, pe care le găsise tăiate, le-a amestecat cu altele tăiate de curînd și a făcut nu mai puțin decît opt sute treizeci de stînjeni, pe care-i avea aduși pe cincisprezece plute aci la țărmure. A luat dela Hubăr o scrisorică pentru căpitanul Mareck din cetate, dela Liubicek alta pentru Staieramt, dela maica Aegidia a treia pentru părintele Quardian și dela părin-

tele Isai a patra pentru Consistor, a dat lemnele cu 8 florini și cincizeci creițari, pe cînd alții le vindeaú cu nouă, și dac'ar mai fi avut o mie de stînjeni, i-ar fi vîndut și pe aceia.

— Iară plutele? — Ce păcat că cumpărase numai atîtea!

„Am, — zicea Mara, — să-l plătesc pe Hubăr, și grija mea e ce fac mai departe!“

De aceea era tanțoșă și voioasă.

Sprîncenele i se încrețiră cu toate aceste, cînd zări pe fata ei.

Nu-i venia de loc la socoteală, ca lumea s'o vadă aici, apoi era ceva ne a bine în felul Persidei de a pași și de a-și ținea capul.

„Ce cauți aici? Ce vrei?“

„Mamă, vreau să mă duc acasă.“

„Cum acasă?“

„Astăzi, cu tîne.“

„Ați nebunit? Nu se poate. — De ce? Ce s'a întîmplat?“

„Nu întreba, că aici nu pot să-ți spun. — Trebuie: celelalte am să îți le spun acasă.“

Persida, chiar dacă n'ar fi fost cum era, în starea, în care se afla, tot n'ar fi putut să treacă prin tîrg fără ca oameni să se uite după ea. Erau mulți ochi ce-o urmăriseră, și acum ochii aceștia toți erau îndreptați asupra mesei, unde dînsa schimba vorbe ce păreau foarte aspre cu muma ei cea de mulți cunoscută.

„Pleacă de aci! — grăi Mara aspru. — Nu vezî că toți se înhoalbă la tine!“

„Lasă-ți să se uite, — răsunse Persida, — căci ochi
sînt, ca oamenii să vadă cu ei! — Ești trebue să plec.“

„Nu se poate! — Cum să vii tu în căruță cu mine?“

„Mă duc!“

„Dar nu te iaă ești!“

Persida se apropiie de muma ei, apoi grăi încet,
rar și apăsat: „Nu mai staă, că te ceri cu mine. Ești își
spun un singur lucru: Hubărnați s'a întors iar aici și
nu mă lasă 'n pace. Gîndește-te!“

Grăind aceste, ea se întoarse, ca să plece.

Mara apucă masa cu amîndouă mâinile și o sgudui
de se răsturnară toate grămezile de struguri.

„Rămîi! — zise ea. — Spurcatul de Neamț!“

„Nu pot să rămîn: D-ți vezi, cum se uită lumea
la noi.“

„Singură nu te las!“ — grăi Mara și începu să
facă iar la loc grămezile de struguri.

Și totuși — nu putea să plece cu fata ei. Nu să
mai pomenit, ca ea să plece înainte de spartul tîrgului: aici
o știa lumea; aici o căuta cine voia s'o găsiască.

Ceva mai sus erau șetrile cojocarilor.

„Du-te la Trică, — zise ea, — și spune-ți să
meargă cu tine.“

„Cu cît dai grămada de struguri?“ — întreabă o
jupineasă, uitîndu-se cu coada ochiului spre Persida,
care plecase spre șetrile cojocarilor.

„Zece creițări.“ răsunse Mara.

„Să mi-ți lași cu opt.“

„Ia-ți și adă bani!“

Nu-i mai era acum să se tîrguiască. Încă atunci,

pe pod, simțise, că băiatul lui Hubăr a pus ochii pe fata ei; încă la nuntă o apucase ceva ca și cînd ar fi o mare primejdie la mijloc: acum îi venia să răcniască de durere și de necaz, că nu poate vorbi, ca să-și verse amarul.

Abia seara, dupăce, sosită acasă, a rămas singură cu Persida, ea începu să se plimbe neastîmpărată prin casă, în vreme ce Persida își făcea de lucru puindu-și hainele în rînduială.

„Mați bine moartă!“ — zise ea în cele din urmă, oprindu-se în fața Persidei.

Persida tresări ca speriată din somn.

Plecase fără ca să știe ce s'a făcut el, cu inima îndoită și cu capul buimăcit, și venise tot drumul dela Arad pînă la Radna într'un fel de amețeală, iar acum îi venia să se întoarcă iar înapoi și nu mai știa ce vrea.

„Nu-ți face, mamă, gînduri rele, — grăi dînsa, — că n'ai de ce să îi le faci. Nu e nimic, și de puțin cît a fost, ești singură sănătate vinovată.“

„Nu-i adevărat! — răspunse Mara. — Îl știu ești pe tatăl său, care face tovărăsie cu mine, ca să ia parte la cișting; dar mă lasă singură la pagubă. Ești proastă tu, și te-a scos din minți.“

„Nu! — grăi Persida dînd desnădăjduită din cap. — Greu mi-ar fi, dacă așa ar fi; dar mai greu îmi este, că l-am scos ești pe el din minți. Ești nu l-am lăsat în pace! Ce aveam ești cu el?“

Mara fusese pornită pe ceartă și n'avea cu cine să se certe. Da! fata ei avea dreptate: cum să nu-l scoată din minți, cînd era atât de frumoasă, atât de deșteaptă și atât de cuminte!

„Mine dimineată, — zise ea, — ați să te ducă la maica Econoama. Se cuvine. Ea e cea dintâi: te iubește și îi-a făcut mult bine.“

„Da, mamă.“

„Și să ascultă de ea.“

„Da, mamă.“

„Ești, zise Mara umilită în ea, — sănătatea proastă și nu știi ce să-i fac, niciodată cum să te povătuiesc. Am făcut ce am putut și dupăcum mi-a fost priceperea; acum însă mi-a venit rîndul să mă uit în gura ta. Am și eu gîndurile mele; dar tu n'ai să cauți multumirea mea, ci fericirea ta, care mie-mi este mai dorită.“

„Nu vorbi aşa, mamă!“ — grăi Persida înduioșată.

Ar fi voit să se apropie de sănătatea sa și să ruteze timpilele, dar nu era obișnuită să facă asemenea lucruri.

Ar fi voit să-și dea pe față inima și gîndurile, dar se sfia.

Era mama ei sănătatea aceasta, și par că abia acum ajunsese să-și da seamă, că nu-i este străină și că nu din sănătatea de datorie numai, ci din iubire curată umblă în voile ei.

„Ești nu pot să fac ce nu vrei și tu. Dacă așa ști că mor, tot nu fac!“ — zise ea cu ochii plini de lacrămi.

„Nu plâng, — grăi Mara puindu-i lin mina pe umăr, — nu plâng, că mă împingi la păcat.., Afurisit să...“

„Nu! nu! — strigă Persida și-i luă mina și i-o sărută. — Să nu rostești vorba, că e și el om cu durere în suflet și are mamă, care ar putea și sănătatea să rostiască.“

Ea-și închise ochii și rămase cîțva timp dusă cu gîndul.

„Intr’o zi, — urmă apoī liniștită, — o suflare de vînt a izbit una din ferestrelle dela chilia maichiă Aegidia și a spart cîteva geamuri. Am alergat acolo și l-am văzut pe el uitindu-se uimit la mine. M’am uitat și eū la el, fiindcă nu-l mai văzusem, și mi-a venit mai întîi să rîd, apoī să plîng de necaz. Maica Aegidia, intrînd și ea și văzîndu-l, m’a dat iute la o parte. Acum știu de ce, dar atunci mi-am făcut de lucru prin casă și, dupăce maica Aegidia a ieșit, am deschis, ca să-ă fac luî în pizmă, fereastra din fața măcelăriei și am stat în ea, ca să-l văd și să mă vadă. Iară el, mamă, mi-a făcut semn să închid fereastra; tu vezi, că el nu e de vină.“

„Nică tu nu ești! — o molcomi Mara, — Prea erai copilă fără pricepere ca să știi ce faci.“

„Nepriceperea, întimpină Persida — este și ea o vină, dacă alții sufăr pe urma ei. Dar nu era numai nepricepere. Fiindcă-l văzusem mai cuminte decît mine, îmă era rușine de mine însamă și mi-am călcat pe inimă, de nu m’am mai apropiat de fereastră. De Paștă însă, cînd a venit Trică să mă iee, m’au apucat iar ciuda, și ca să-ă fac în pizmă, n’am ținut drumul drept, ci am ocolit prin fața măcelăriei ca să mă vadă.“

Mara începu să rîdă. De geaba: Persida era tot ca în copilăria ei; avea cu cine să semene.

„A doua zi de Paștile lor, — urmă Persida, — ne-am dus cu Trică să culegem viorele. Plecaserăm spre Șoimuș; eū însă am schimbat drumul și l-am luat pe Trică pe la Lipova, ca doară-l voi întîlni pe Nașl

pe undeva. L-am și întîlnit, precum și, pe pod, cînd ne întorceam acasă.“

Mara începu să se neliniștiască.

„Dar cum v'ați înțeles, — întrebă ea, — ca să plece și el la Arad ?“

„Nu ne-am înțeles. Ești nu știam că e și el la Arad ; el nu știa c' am venit și ești acolo : s'a nimerit să te vadă cînd ne întorceam cu nunta dela biserică, a dat cu socoteală, că săt și ești cu d-ta, și a venit, precum și, și el — așa nepoftit — la nuntă.“

„Ce va să zică întîmplarea ! — Vine așa cîte odată de nică n'o bagă în seamă, și abia tîrziu te pomenești că e lucru mare.“

„Cînd a văzut, că te superi, și-a luat inima în dinți și-a plecat de lâră Arad.“

„Sărmanul băiat !“

„Îl uitasem aproape, cînd Trică a venit să-mi spună, că iar s'a întors. — Uite ! el n'a venit să mă vadă : ești însă nu m'am putut stăpîni și Dumineacă, ziua fiind frumoasă, am ieșit cu Anca la plimbare, ca doară-l voi întîlni . . .“

Mara se făcu mai neliniștită. Sărmana ei fată : ce păcat a căzut pe capul ei.

„De unde știai tu, unde ai să-l găsești ?“ — întrebă ea.

„Nu știam, — răspunse Persida, — dar m'am dus așa la un noroc în Păduriță și l-am văzut acolo plimbîndu-se singur. El nu m'a văzut ; așî fi putut dar să trec înainte : m'am dus însă la el, ca să vorbesc cu dînsul. D-ta vezi, că ești săt de vină !“

„Nu ești, — zise Mara. Cum să fi? S'a 'ntîmplat să-l vadă Trică și să-ți spună; s'a 'ntîmplat să fie zi frumoasă: s'a 'ntîmplat să-l întîlnești: aşa aș venit lucrurile și tu n'aveai ce să faci.“

Persida dete din cap.

„Nu! Am voit cu tot dinadinsul, — zise ea — asta ești o știu mai bine de cît ori și cine. Tu-l știu, cum era la casa părintilor lui: cu obrajii rumeni, cu părul neted de i se vedea de departe cărarea, cu șorțul totdeauna curat. Acum era cu părul lung și nepeptănat, cu barba încilcitată, cu fața buhăită, cu o pălărie turtită în cap și cu hainele purtate și soioase, un om, care petrece nopțile prin birturi și adoarme îmbrăcat. Alta ar fi fugit, poate, de el: ești am alergat la dînsul.“

„Săracul băiat!“ — grăi Mara înduioșată.

„Luni apoi, — urmă Persida, — a trecut în patru rînduri prin fața casei lui Claică. Marți tot aşa, tot aşa Mercuri și Joi. Ești voiam să nu-l bag în seamă, dar astăzi, după ce aș plecat cu toții la tîrg, nu m'am mai putut stăpini, ci i-am ieșit în cale, ca să-l întîlnesc. — Nu mai pot, mamă; mi-e milă de el și mă muștră cugetul!“

„Vai de sufletul lui!“ — grăi Mara suspinind.

„Cum a rămas el? — urmă Persida desnădăjduită. — Ce face el acum? Ce are să facă mine? Cum are să-și petreacă zilele vietii? O să afurisiască ceasul rău, în care m'am ivit în calea lui, ca să stric tot rostul vietii lui!“

„Nu, fata mea, — zise Mara liniștită. — Așa vin lucrurile în lumea aceasta: pleci în neștiute și te miri unde ajungi: te-apucă — aşa din senin — cîteodată

ceva, și te miră la ce te duce. Omul are data lui, și nici în bine, nici în rău nu poate să scape de ea; ce ți-e scris, are neapărat să î se întâiple; voința lui Dumnezeu nimeni nu poate să o schimbe.“

Persida își ridică capul și, resuflind ușor, se uita cu ochi înveseliți la mama ei.

„Lasă-l — urmă Mara, — nu te gîndi la el, nu-ți munci sufletul pentru dînsul; cum i-a fi, aşa să-ți fie. Tu cu norocul tău și el cu al lui: Dumnezeu a vrut să te lase, cum ești, și dacă nu te-a făcut Dumnezeu pentru dînsul, e nenorocirea lui, dar nu și a ta!“

„Dar dacă m'ar fi făcut, mamă! ?“ strigă Persida.

„Nu! — nu! — răspunse Mara cu hotărîre îndîrjită. — Asta nu se poate! Dumnezeu știe, — urmă ea mișcată, — cît m'am gîndit eu la voi, cît am ostennit pentru voi, cu cîtă inimă v'am fost purtătoare de grijă, și nu poate să mă pedepsiască atît de aspru. Dacă te-ași vedea moartă, ar fi perdută toată bucuria vieții mele; dar aș zice că mai pătit-o și alte mame ca mine și m'ași mîngîia în cele din urmă. — Neam de neamul meu nu și-a spurcat încă singele! — strigă ea cu ochii plini de lacrămi. — Si mie me-e milă de el și de mama lui, dar îmi ești dragă tu — și nu se poate!“

Grăind aceste, ea-și îmbrățișă fata și-i sărută ochii și fruntea și părul din creștet — ca odinioară, de mult acum, cînd era copilă mică.

„Iartă-mă, mamă, mama mea cea dragă și scumpă și bună, iartă-mă, — zise Persida cu glasul înnăbușit de plîns, — și spune-mi tu ce să fac.“

CAP. IX.

Inima, săracă.

E mare stăpin rușinarea, și om să fi, ca să nu i te pleci, dac'o cunoști.

Codreanu crescuse ca vițelul ce suge la două vacă. Pavel la casa părinților săi și Păvăluț, dincolo, la bătrîni, n'avuse dar cum și cînd să 'nvețe a-și călca pe inimă, ca să mai facă și ceea ce vor alții. Tatăl său, popa, se plîngea adeseori că bătrîni îi strică copilul, o făcea însă și el mai ales pentru ca să desvinovățiască pe sine, că prea-l lasă în voile lui.

„De ! ce să-ți facă, dacă l-aű nărăvit bătrîniї !“

Așa zicea el și acum. Era foarte supărat, dar nu atît pe fiul său, cît pe socii, care prea erau slabî, și dacă era vorba, nică că se simția el destul om, ca să-l scoată pe Pavel din ale lui. Ar fi trebuit s'o înceapă mai de curînd : acum era prea tîrziu.

Era însă în lumea aceasta ac și pentru cojocul lui Păvăluț.

Protopopul, deși se zicea al Butenilor, nu era cu sederea la Buteni, ci în satul lui, unde avea casă și avere frumoasă, pe care de dragul protopopiei n'ar fi părăsit-o.

Acolo trebuia să te duci, dacă aveați vre-o treabă cu protopopul.

„Ești zic, — grăi Gheorghe al lui Baltă, — că ar fi cu cale să mergem la protopopul, ca să vedem ce-i și cum.“

Gheorghe al lui Baltă era jurat în Buteni și om cu multă greutate: cînd vorbia el, aveați pe ce să te înțemeieză.

„De! — răspunse Iovița al lui Borleu, — tocmai afară din cale n'ar fi, — asta o zic și eu. Oameni săntem și noi și trebuie să ne știm la un fel.“

„E tunsă, ori e rasă?“ îl întrerupse Gheorghe rostind vorbele rar și domol.

„Tunsă, ori rasă: s'o știm, — urmă Ioviță. — Dar e lucru cam greu să te duci aşa, top’ — în casa omului.“

„De ce-ți vorbesc eu tocmai ție? — grăi Gheorghe. — Tu ești ctitor bisericesc și ai totdeauna cîte ceva de pus la cale cu protopopul. — Noi mergem în altă treabă.“

„Așa mai da!“

„Vom vedea noi apoără, cum și în ce fel, — urmă Gheorghe. — Să fim odată acolo, apoără grija noastră: te mai uișă în ochiul omului; își mai dai seamă, cum te poftește să șezi și cum te întrebă de cei de-acasă; n'ai nevoie de vorbe, ca să te înțelegi, cînd te poși înțelege, iar dacă nu te poși, ai înțeles destul și știți cum stați.“

Așa aș și făcut.

S'au îmbrăcat amîndoără de sărbătoare, Gheorghe ales doar curcani frumoși, iar Ioviță a pus în fundul căruței un butoiuș de rachiuș de prune, dar rachiuș, cum numai la dînsul putea să-l găsești, și aș plecat la pro-

topopul, ca să ceară voie pentru împrejmuirea cu scinduri a cimitirului.

Protopopul vedea bucuros oameni la casa lui, deși acum mai ales dacă nu erau dela Buteni: asta a simțit-o Gheorghe 'ndată ceva dat ochii cu stăpinul casei și mai ales cu stăpîna, care le-ar fi dat, dacă ar fi atînat de dînsa, voie să-și împrejmuiască cimitirul fie chiar și cu ziduri de piatră, numai să plece cît mai curînd.

Preă îi păreau așezați, cumpeniți la vorbă, oarecum călare pe Ducipal, oamenii aceștia.

Ar fi și plecat fără multă zăbavă, dacă nu s-ar fi nimerit, ca nepotul protopopului să fie și el aci.

Era Păvăluț al moșului și stetea ca pe spină.

Nu era chip să se mai stăpiniască Gheorghe, care-l vedea și i se uita în ochi și dedea cu socoteala, că nu se simte în largul lui.

„Ei! — întrebă el, cînd mai vii pe la noi? E cam de mult de cînd n'ăi fost, și oamenii se uită toate Duminecele în strană, ca să te vază.“

Păvăluț era om, cum se zice prin partea locului, cam albineț și avea subțire de tot pelița pe obraz: cînd roșia, se vedea rău de tot, că se cam rușinează.

„Am să viu, — zise el. — S'a nemerit aşa, că nu m'am putut duce pîn'acum, dar am să merg.“

Nu era în gîndul lui să meargă, dar acum, în fața acestor oameni, era peste putință să spună că nu se mai duce.

„Uite! — grăi Gheorghe, — să vii acum cu noi. Poimîne e Duminecă și-o să se bucure toți poporenii, dac'or ști, că aî venit.“

O să se bucure toți poporenii! Mare lucru! El știa, că în adevăr o să se bucure; îi cunoștea bine pe oamenii aceia, și acum, în clipa aceasta, îi părea peste putință să nu se ducă.

„Acum — nu pot!“ — răspunse el.

„De ce adeca să nu poți, dacă vrei?“ îi zise Ioniță.

„Uite! — adăoga iar Gheorghe, — îmi faci mie cinstea să stai cîteva zile la casa mea.“

Păvăluț se uita strîmtorat la moșu-său, ca să spună el, de ce adeca nu poate chiar acum să se ducă. Bătrînul însă era slab în fața nepotului său, care era un singur om; cum oare ar fi putut să fie tare în fața unuia întreg? De! aşa numai cu una cu două nu se cîștigă inimile oamenilor; el știa cît le-a umblat în voie, și nu putea să și-i înstrâineze acum, dupăce vedea, că ei țin, dacă e vorba, mai mult la nepotul lui decât la fata preutesei.

„Să te duci, — zise el! — cînd om ca Dumnealui te poftește'n gazdă, aî să le lași toate la o parte și să te duci.“

Gheorghe zîmbi pe sub mustață: vedea că bine-apucat-o și bine-a adus lucrurile, iar mai departe grija lui era.

Păvăluț a plecat cu dinșii, s'a dus, a tras la casa lui Gheorghe al lui Baltă, și par că toate erau cum altfel nică că s'ar fi putut. Încă pe drum se obișnuise cu gîndul că nu se poate parochie mai frumoasă decât cea din Buteni, mai ales cînd poporeni te vrea și fără de fata preutesei. Nu-i vorba, cînd aî moș protopop și nu ești de acasă tocmai sărac, poți să ajungi popă și fără.

ca să te vrea satul, dar tot e mai bine să te voiască, fiindcă cu poporenii-ți petreci zilele vieții și Vlădica ține și el să fie într'un gînd cu poporul.

Era cu toate acestea foarte greu să te știi în același sat cu preuteasa și cu Maria, fata ei, și-i venia lui Păvăluț să fugă de cîteori se gîndia, că are 'n biserică să dea ochi cu ele.

Asta o știa și Gheorghe.

„O să se superé, — îi zise el Sîmbătă pe la prînz, — preuteasa pe mine, că mi-aî făcut cinstea de a veni la casa mea. Nu-î vorba, puțin îmî pasă. Supărarea vine și trece, iar noi tot oameni rămînem. Dar tot n'ar fi rău să mergem și pe la ea : ce zică ?“

Ce putea Codreanu să zică !?

Știa și el, că trebuia să meargă; aşa de capul lui n'ar fi fost însă 'n stare să se ducă : îi părea dar bine, c'a dat de cineva, care-l duce cu de-asila.

Și nică c'avea, dacă e vorba, de ce să se sfiască.

Preuteasa era numai preuteasă și nu putea să vorbiască decît umilită cu nepotul protopopuluț : iar Maria, fata ei, era o gîscă, de care pe el puțin avea să-l doară capul.

Ce-îi drept, de la Crăciun n'o mai văzuse, dar de atunci și pîn'acum tot nu s'a făcut ea femee deplină. O fetișcană cam răsărită, dar subțire ca un șarpe, cam oacheșă, cu ochii mărunți, care rîd și plini de lacrămi, în vreme ce preajma guriî e croită pe plîns.

Ce știa, ce putea dînsa să înțeleagă ? Era destul să te uiți în fața ei, pentruca s'o facă să plîngă, și nu

odătă el a glumit cu lăcrămile ei. Acum însă n'ar fi voit să le vadă, și numai de ele se temea.

Cînd colo ce să vezî ?

Pe cînd el intra cu inima încleștată la casa preutesei, Maria cînta veselă de răsuna toată curtea și nu cînta rău. Ce va fi visat, ce nu va fi visat peste noapte, era foarte voioasă, par că a ei era lumea toată, încît preuteasa se simția oarecum rușinată și mult ar fi voit să-i poată zice lui Codreanu : Iartă-o, că ea nu știe nimic.

Fîind însă, că asta nu putea s'o facă, a grăbit la ușa odăii ca să-i spună fetei cine vine, apoi și-a pus hainele'n rînduială și-a eșit în capul scării, ca să-și primiască oaspeții, — foarte umilită, aşa cum o știa Codreanu.

„Frumos lucru ! — strigă Maria, care se ivi în dosul ei. — Noi te așteptăm cu plăcinte, și D-ta cine știe pe unde vei fi umblat !“

Preuteasa simți, că-i se ridică sîngele 'n obrajî.

Tot aşa și Păvăluț cel cu obrazul subțire.

De geaba ! — nu știa ce să-i răspundă.

„De ! — grăi Gheorghe, — pe oamenii bunî și aici, și aiurea tot cu plăcinte-i așteaptă.“

Apoi intrără 'n casă, se întrebară de sănătate și Maria se duse, ca să aducă rachiū și pîne, după cum e obiceiul de primire în partea locului.

Preuteasa nu putea să-și dea seamă, cum vin lucrurile și cum are să prindă vorba. Știa că Gheorghe a fost cu Ioviță pe la protopopul și dedea cu socoteală,

că eī l-aū adus pe Codreanu, dar nu putea să înțeleagă cum staū lucrurile.

Codreanu tot ca dînsa.

Ochii lui și mintea lui eraū numai la Maria. Nu poate că cine știe ce, dar se mira și se minuna, cum poate cineva să se schimbe într'un timp aşa de scurt, aşa de tare. Nu-ī vorba, ochii iī rîdeaū și acum și preajma guriī iī era croită tot pe plîns; pare însă, că acum tot n'ar fi putut s'o facă să plîngă. Prea era voioasă — și oarecum nu tocmai proastă.

E însă lucru știut, că femeile se schimbă foarte ușor, nu numai aşa din Crăciun pînă 'n toamnă, ci pînă chiar și din o clipă în alta.

Cînd ea află că Codreanu e în gazdă la Gheorghe și n'a venit, ca să stea, ca alte dăfi, ci numai ca să dea bûnă ziua, gura eī se croi pe rîset, iar ochii eī eraū puși pe plîns.

„Asta nu se poate, — zise ea. — Te știu eū pe D-ta: iar mă minți, ca să mă necăjești și să mă facă să plîng. Să nu mă crezî însă, că sănt și acum tot atît de proastă ca atunci. Eī bine! — nu te cred și n'am să plîng!“ — zise ea cu îndărătnicie și lacramile, păcătoasele de lacrami, o năpădiră, încît nu-ī rămase decît să iasă rușinată din casă.

Preuteasa ar fi voit să intre 'n pămînt.

Tot aşa și Codreanu.

Înzadar! — fata avea dreptate: ce-o să zică lumea, dacă el nu stă la dînsii?

Gheorghe sedea țeapă și tignit în scaun și zîmbia aşa pe sub mustață, uitîndu-se cînd la el, cînd la ea.

„Dacă-i aşa — zise el în cele din urmă, — apoi să mai treacă şi de la mine; n'ai ce să-i facă: are întîietatea: eū te las aici.“

A şi rămas Codreanu, ca alte dăti: aşa trebuia să fie.

Nu e lucru mai urit, decât femeea plângăreaşă: dac'o ieş cu binele, se înduioşează de o trec lăcrămile, iar dacă-i vorbeşti verde făiş, vaş de lume. Nu mai ştiş cum s'o ieş şi cum să umbli cu ea: te moaie 'n lacrămi de-şi perză tot rostul.

Era ruşinat de silinţele ce-şii dedea preuteasa, ca toate să i le facă pe plac, şi de bucuria copilăreasă ce se oglindia 'n ochii plinşii ai Mariei, iar ziua următoare îi venia să plângă 'n faţa bisericii pline de oameni, care se uitau la dînsul rîzind cu părere de bine.

Doamne! ce fericit ar fi putut el să fie, dacă n'ar fi fost acea noapte de nuntă! — Şi totuşii.

Aici în biserică plină de oameni, în faţa altarului, căruia-şii încchinase viaţa, făptura cea înaltă a Persidei se ridică de asupra tuturora şi pretutindeni se iviau ochii ei deschişi şi limpezi. Era 'n ochii aceia ceva atât de liniştit şi de senin, o voire atât de neîndoioasă, încît sub privirea lor trebuia, par că, să se aline furnuna mării, să se potoliască para mistuitoare a focului: cum ar fi putut el, om neajutorat, să iasă de sub stăpânirea lor?

După Cheruvim, cînd preotul a ieşit cu darurile, el şi-a plecat mai umilit decât de obicei capul spre

pămînt și a stat cu ochii închiși, perdut oarecum în sine însuși.

Simția, ca niciodată mai nainte, că el nu mai poate să facă ceea ce Persida nu voiește, și o nespusă înduioșare-l cuprinse, cînd se gîndi la Maria, care era atât de subțirică, de fragedă, atât de dulce la fire și de obidoasă.

„Nu! — își zise el, — nu te legă la nimic, că nimic nu mai poti.“

Era o mișelie c'a venit aici, cînd se știa legat încît nu se mai poate deslega. Dacă Persida ar fi știut, că el a venit fără de voia lui aici și n'are în el destulă virtute, ca să se hotărască la un fel, l-ar fi desprețuit ca pe un nemernic.

Si totuși Maria era aici, iar Persida departe, și el nu era în stare să plece de la Buteni, aşa cum voia, cît mai curind: îi sîngera inima, cînd vedea cum tremură Maria, cînd stă aproape de dînsul, și cum ochii ei se croiesc în toată clipa pe plîns și iar rîd în răsfățare.

„Orî sănt, orî nu sănt om!“ — își zise el Lună după prînz.

Trebuia să plece la Arad.

Nu! Nu la Arad!

Peste dealurile, care despart valea Crișului de a Mureșului, nu era drum de care, dar oamenii treceaū pe poteci bătute, și el putea să facă pe un cal bun, în timp de vre-o patru ceasuri, drumul pe la Chisindia și peste Văsoaia la Conop, în valea Mîrășului, de unde nu mai avea decît un ceas bun pînă la Șoimuș.

Iară cal găsia el la Buteni.

Așa trebuia să facă, dacă era om: la Părintele Isaï, cu Părintele la Mara și cu Mara la Arad. Să se aleagă odată într'un fel.

Nu mai erau cînd el a plecat decît vre-o trei ceasuri pînă în seară, dar ziua era frumoasă, luna, deși pe scăzute, se ivise pe cer, și nu apunea decît după miezul nopții, iar calul era puternic și iute: omul adevarat vrea și face.

Dus de gîndul acesta, el trecea grăbindu-și calul printre pădurile cu frunziș pișcat de brumă, îci verde de stejar, colo galben de teiu și apoî roșu ca sîngele de taur, iar dupăce s'a întunecat, aceeași lună, în razele căreia se plimbase Nați pe țărmurul Murășului, îi lumina și lui calea.

Lungă, cotită și anevoieasă cale.

Nu e lucru mai urît decît să trecă aşa singur și călare pe un cal iute prin mijlocul unei lumi pustii: și se răscolește oarecum tot sufletul și, și-e în cele din urmă, par că nu-ți mai poți da seamă, dacă e în aievea ori visezi numai ceea ce și se 'ntîmplă. Obosit de drum și de singurătate, el nu mai știa deslușit, unde și cu ce gînd se duce și toate i se părea că prin minune. Auzise de atîtea-ori vorbindu-se despre farmecele babelor, cari te fac să zbori călare pe ujog, unde te chiamă ursita, și acum simția, că nu se duce nicăi el, ci e dus.

Cuprins de simțămîntul acesta, el se simția atât de ușor, încît îi părea oarecum rău, cînd a 'nceput să audă lătratul cînilor din Șoimuș.

În fire nu și-a venit însă decât la casa Părintelui Isaï : abia acum s'a încredințat, că de geaba a făcut drumul cel lung, căci el și aici tot el însuși rămînea : nu era în stare să bată la poartă, și-i părea bine, că e noapte și nu-l vede nimeni.

„Nu ! — zise el. — Treaba aceasta pot eu să o fac și fără de Părintele Isaï.“

Fără de Mara nu-i venia să meargă la Arad ; dar fără de Părintele Isaï putea să vorbiască cu Mara. Nu era nevoie să mai știe și el.

Porni dar înainte, spre Radna, ca să stea peste noapte la vre-unul din bîrturile din apropierea mănăstirii și să meargă apoi, ca mîne dimineață, el singur la Mara.

La bîr, unde nimeni nu-l cunoștea, putea să intre fără de sfială, să lase calul în grija vre-unui argat și să ceară ceva de mîncare, căci era flămînd hâm isit.

„Cunoști D-ta pe Mara ?“ — întrebă el pe slujnică ce-îi aşternea masa.

„Cum să n'o cunosc ? — Șade numai aci, a patra casă.“

„Nu știi, — e acasă ?“

„Alaltă-ieri s'a întors cu fiica ei de la Arad,“ — răspunse slujnica.

Codreanu simți că-i trece ca un fel de junghiu prin inimă și că i se taie vinele de la picioare.

„Cum ? — întrebă el. Persida e aici ?“

„Nu, — răspunse slujnica, — s'a dus chiar alaltă-ieri la călugărițe.“

Era o adevărată făcătură : Persida aici ! De ce a venit ? — de ce n'a rămas acasă, ci s'a dus la mănăstire ? Ce s'a întîmplat ?

Era flămînd și s'a sculat nemîncat dela masă; era obosit de drum și s'a dus să se mai plimbe pe țărmul Murășului.

Fusește, de cînd știa, că dînsa se află prin apropiere, cuprins de un fel de ferbințelî, și plimbîndu-se cu pași îuți pe țărmul rîului, resimția mulțumirile fără de seamă, pe care le avuse în apropierea ei. Ah, ce femee!... ce ființă ! Ce ademenitor îi era zîmbetul, ce dulce supărarea, ce ușor curgeau vorbele de pe buzele ei, ce nesecat îi era sufletul ! Si totuși, abia acum își dedea seamă, că el n'a vorbit nică odată deschis cu dînsa. Se deprinsese încetul cu încetul cu gîndul, că are să-și petreacă toată viața în apropierea ei, că altfel nu este cu putință, și a și voit în nenumărate rînduri să i-o spună aceasta. Era însă în tot felul ei de a fi ceva ce te stăpînia, încît nu puteai să-i spui decît ceeace dînsa voia. Te înțelegea de mai nainte și-ți răspundea fără de vorbe. Astfel el nu se mai îndoia, că și dînsa voiește, și totuși, acum simția, că nu e în stare să-i vorbiască fără de încunjur : ar fi trebuit să fie la mijloc cineva, care să-i vie într'ajutor și să deschidă vorba.

Avea tată și mamă, bun și bunică, rude și prietenî, era iubit de o lume întreagă, și acum se simția singur și părăsit de toți și stetea sperios în drum ca puiul, care s'a perdit de cloșcă ; el însuși rupsese toate legăturile, se desfăcuse de toți ai lui, și nu mai era cine să-i vie într'ajutor.

Dimineața s'a sculat pe cînd se mijia de zi. Știa, că Mara pleacă foarte de dimineață și ținea s'o găsiască acasă; și totuși el își făcea de lucru, și par că ar fi dorit în fundul inimii lui, ca să vie prea firziu la casa ei.

Așa a și fost: portița era încuiată.

S'a dus cu inima încleștată la pod, unde știa că putea s'o găsiască. Nu era nicăi aici. El o vedea însă din jos de pod, la depărtare de cîteva sute de pași, unde oamenii încărcau lemne pe plute, — dar nu s'a dus la ea. De ce să meargă? Tot era mai bine, mai firesc să vorbiască mai înainte cu Persida.

A plătit dar omului, pe care l-a găsit acolo, creațari și a trecut podul.

BCLar acum îl venia să se întoarcă înapoi la Buteni.

Trecuseră opt ciasuri. Cum putea el să sună acum, la un timp atât de nepotrivit. Era peste puțină să i se dea voie de a vorbi cu dînsa.

El își luă inima în dinți și sună.

„Ce dorîș?“ — îl întrebă sora bătrînă, înaltă și slabă, care se ivi în ușă.

„Așă putea, vă rog, să vorbesc cu domnișoara Persida Bârzovanu?“ — întrebă el.

„Domnule, acum nu se poate, îl răspunse sora. — Și, — adause ea, — nicăi nu știu cine sănțești d-voastră.“

El scoase din portofelul său un bilet de vizită și îl dete.

„Să spunești, — îl zise, — domnișoarei, c'o rog să mă vestiască, dacă și cînd voi putea s'o văd.“

Sora îl pofti să se aşeze și să aștepte, apoi încuie uşa și se depărta.

Persida se afla în bucătărie.

Ea nu venise la mănăstire cu gîndul de a rămînea aici, dar a găsit-o pe maica Aegidia făcînd proviziune de compoturi pentru iarnă și era peste puțină să nu pună șorțul, ca să-îi dea ajutor. Seara apoi, cînd era vorba să se întoarcă acasă, îi era foarte greu să plece. Se simția atît de bine aici, unde a crescut și unde toate o potoliau și-î dedeaு tărie.

A iubit totdeauna pe maica Aegidia, dar încă nu știuse c'o iubește: acum ar fi voit să șeadă la picioarele ei și să-îi sărute mâinile. Nu mai era cum a fost, și par că se lumina toată mănăstirea, cînd ochii lor se întîlniau.

O adevărată minune! — așa zicea maica Aegidia în gîndul ei. Se potolise neastîmpărul copilăresc și năvălnicia adeseori sălbatică, și fata ei era așezată, înțeleaptă și duioasă, un adevărat giuvaier de femei. De aceea nicăi nu mai putea să-î vorbiască în felul de mai înainte, și Persida se simția înălțată în gîndul ei, cînd vedea că o ia par că i-ar fi soră ori prietenă.

Sîmbătă seara aă stat pînă spre miezul nopții deșteptă și aă vorbit despre toate afară de un singur lucru. De ce să vorbiască și despre acesta? Ea știa, cum gîndește maica Aegidia, și mai ales aici, între zidurile mănăstirii și sub ochii maicii Aegidiei, nu putea nicăi dînsa să gîndiască altfel. Era de sine înțeles, că nimic nu e mai presus de dorința părinților, — mai ales, cînd ei trăiesc, ca Mara, numai pentru copiil lor.

Și totuși, Persida tresări cuprinsă de un fel de spaimă cînd citi numele Pavel Codreanu.

„Ce e?“ — întrebă maica Aegidia cu o asprime, care reamintia timpurile trecute.

„Domnul acesta, — răspunse Persida dîndu-î biletul, — e un absolvent de teologie, pe care îl cunoaștem din Arad.“

„Dar tu știi...“

„Trebue să-l văd, — o întrerupse Persida, — altfel s'ar mînni mama.“

Obrazii călugăriței se roșiră. Ii era par'că se dăramă casa în capul ei. Grozav gînd! Încă un suflet percut! Cea mai iubită dintre fetele ei se ducea și ea, ca să-și petreacă viața în ticăloșie omenească.

„Du-te, fata mea! — grăi dînsa cu blîndeță umilită. — Dacă e dorința mumei tale, trebue să-l vezî chiar acum.“

Persida își deslegă șorțul, sărută mîna maicii Aegidia, apoi se depărtă ducîndu-și șorțul în mîna stîngă, ca să-l atîrne la locul lui și să meargă apoi în sala de aşteptare.

Ii era însă greu să meargă — aşa fără de veste și ar fi voit să-și mai facă timp de resgîndire.

„Nu! — își zise peste puțin ridicîndu-și capul. — Să văd ce voiește.“

La ușa sălii de aşteptare iar se opri și stete pe gîndurî.

„Te rog să ne lași singuri,“ — grăi întorcîndu-se spre sora ce o însotise și era datoare să stea și dînsa în sală în vreme ce Persida vorbia cu tînărul.

Sora se plecă umilită.

„Aceasta ești nu pot să o fac! răspunse ea. — Știi prea bine, că n'aș putea să o fac fără ca să-mi mărturisesc păcatul, și știi și pedeapsa.“

Persida îi apucă mâna și se uită stăruitor în ochii ei.

„Te rog să suferi pedeapsa, căci Dumnezeu își va ierta alte păcate în schimbul ei. Te rog, — zise ea, — căci n'ar fi cu puțință să vorbim deschis, dacă n'am fi singuri!“

Sora-și plecă mai umilită încă capul și-i făcu semn să se ducă.

Codreanu se cutremură și sări în picioare cînd Persida se ivi voioasă în ușă.

„Așa-ți că te miri?“ — zise el mergînd spre dinșa.

„Nu, — răspunse ea întinzîndu-îi mâna. — Văzînd biletul d-tale, mi-am închipuit numai decît că ai fost pe la mama și te-a trimis aici.“

„N'am văzut-o, — grăi el... Am căutat-o, ce-i drept, dar n'am găsit-o nicăi acasă, nicăi la pod. Am aflat însă ieri seară, că ești aici — și am venit.“

„Așa! — zise ea oarecum ușurată. — Care va să zică nu ai vorbit cu mama!“

„Nu încă!“

Ea-l pofti să se așeze, se așeză și ea, apoi rămaseră cîțva timp strîmtorați: el nu știa cum să înceapă iară ea aștepta să vadă ce vrea el.

„Am fost foarte mirat, cînd am aflat, că ai plecat dela Arad,“ — începu el în cele din urmă.

Persida zîmbi, stete puțin pe gînduri, apoi obrazi și se umplură de sînge.

Era hotărîtă să-ă spună fără de încunjur, cum s'aș petrecut lucrurile de ea s'a hotărît deodată să plece: aşa trebuia să facă, și ea nu putea să facă decît cum trebuie. Acum însă, cînd se afla față în față cu el, ea nu putea, — nu! — mai bine moartă!

Gîndul omenec străbate într'o singură clipă și tim-pul și depărtările, și acum în clipa aceasta ea vedea în gîndul ei toate cele petrecute și-l vedea și pe el umblînd răsleț prin lume, ajuns din om neom, nenorocit fără de vina lui. Se împăcase cu gîndul, că ea nu poate să-l ajute și că nu le rămîne amîndurora decît să uite cele petrecute care nu erau, la urma urmelor, decît o nebunie de tinerețe. Îi era însă rușine c'a crezut că poate să-l mai și batjocoriască spuind altuï bărbat ceea ce numai ei amîndoï știau.

„Mi s'a urît de învălmășala și de zgomotul lumii, — îi răspunse ea, — și mi-a venit dorul de liniștea acestei case!“

„Și ai să rămîi aici, se înțelege“, zise el rîzînd.

Ea stete puțin pe gînduri, și sufletul par'că i se înnălța.

„D-ta rîzi, — grăi dînsa; — nu trebuie însă să scapi din vedere, că eū aici am crescut și că sănt femei. D-voastre, bărbătii, vă avîntați cu inimă îndrăsneață în toiul lumii și totuși nu odată sănătății cuprinși de dorul singurății: dar noi femeile, care numai răzămate de alții putem să trecem prin lume?“

Codreanu iar zimbi.

„D-ta n'ai decît să vrei, pentru ca să-ști găsești razăm!“ zise el.

„Ştiu, — întâmpină ea tot zimbind cu ironie. — Sînt — vreă să zici — tînără, frumoasă și deșteaptă: nu-mi mai lipsește decît inima ușoară, pentru că să îmi iaă avînt. Eș mă însășimînt cînd mă gîndesc la mulțimea datorilor, pe care le iaă asupra mea cînd es de aici și sînt cuprinsă adeseori de simțămîntul, că nu pot să le împlinesc pe toate.“

„Dar, — zise el, — datoriî avem cu toții.“

„Și foarte rar avem și mulțumirea de a le împlini“, — îl întrerupse ea.

„Aș ! — zise el, — dar atunci cei mai mulți dintre noi s'ar simți foarte nenorociți.“

„Nu, — zise ea ; — sîntem, dar nu ne simțim, fiindcă omul se deprinde cu toate. Închipuește-ți că eș nu rămîn aici. N'aș putea să stau așa, — fată mare. Ar trebui să mă mărit. Să zicem că-mi găsesc un soț mai presus de toate aşteptările mele. De unde pot eș să știu, dacă nu voi prinde mai tîrziu slăbiciune pentru altul ? Ce fac atunci ? Sînt ori nu datoare să-ă mărturisesc soțului meu adevărul ?“

„Da !“ — zise el cu toată hotărîrea.

„Dar dacă aș fi avut mai nainte slăbiciune pentru altul, — urmă ea, — tot sînt dator să-ă mărturisesc adevarul ?“

El tresări.

„Da !“ — zise iar, însă de astă-dată cam cu jumătate de gură.

„Sî-o să se bucure dînsul ?“

„Nu tocmai.“

„Atunci, — grăi dînsa rîzînd, — e par'că mai cu

minte să nu-mă fac datoria. De ce să-ți spun, cînd îl mîhnesc prin aceasta? Am să mă deprind încetul cu încetul cu gîndul, că datoria mea e să tac, să fiu fățarnică și să-mă fac de-a sîla celealte datorii, — pe cît le pot. — Urîtă viață!“

El se uită nedumerit în fața ei.

„Bine, Domnișoară, — zise el strîmtorat, — dar D-ta tot n'aî putea să rămînă aici.“

„De ce nu?“

„Fiindcă nu e cu putință.“

„De ce să nu fie cu putință?“

„Pentru că ești, — dacă nu mă însel, — ortodoxă.“

„Să trecem peste aceasta, — grăi dînsa așezată.

— Cînd e vorba de viață și de moarte, nu ne mai uităm la asemenea lucruri mici. Oameni sănătem, la urma urmelor, cu toții, și Dumnezeu e unul și același pentru toți.“

„Ești tot nu cred, că aî să rămînă aici,“ — zise el iar în glumă.

„Nici ești nu cred, — răspunse ea. — Voiesc numai să zic, că cel puțin acum nu e pentru mine gînd mai ademenitor decît să rămîn aici, și m'aș simți foarte nenorocită, dacă mama ar stărui să ies iar în lume. Așă ieși, fiindcă așă fi datoare să îndeplinesc voința ei, dar m'aș simți foarte nenorocită. — Mă simt atît de bine aici și mai am încă timp destul pentru zbuciumările vieții.“

Codreanu începu să tremure.

„Care va să zică, — grăi dînsul cu glasul înăbușit, — ești hotărîtă să rămînă aici?“

„Nu, — răspunse ea, — ești n'am nică o hotărîre, și

dacă mama astăzi va zice să ies, voi ieși mîne. Răspund numai la întrebarea, pe care mi-ai pus-o rîzind. M'ași simți nenorocită, dac'ar trebui să ies acum. — Peste un an, peste doi, — nimeni nu știe ce are să simtă — voi ieși cu inima ușoară: acum mi-ar fi foarte greu!“

Codreanu o 'nțelegea deplin și nu mai știa ce să-i zică, ci se uita numai cu ochiul țintă la un colț al odăii.

„Să dacă ești te-ași ruga?“ — întrebă el sfios și cu jumătate de gură.

Ea se ridică și rămase stînd dreaptă și cu ochiul în jos.

„D-ta știi că ții mult la D-ta și n'ași putea să zic nu! — răspunse ea încet, — dar ții și Dta la mine și nu ești în stare să-mi faci sîlă. — Mai tîrziu! — Nu-i aşa?“

„Da!“ răspunse el ridicîndu-se.

„Ișii mulțumesc!“ — grăi dînsa, întinzîndu-î mîna.

El îi apucă mîna și o sărută.

„Așa să mai treci pe la mama?“ — întrebă ea.

„Nu!“ răspunse el hotărît.

„Ișii mulțumesc! — grăi iar dînsa, — și la revedere!“

El îi sărută încă odată mîna, apoi dînsa se retrase și peste puțin intră sora bătrînă, înaltă și slabă, ca să descuie ușa, pe care avea să plece Codreanu.

CAP. X.

Cine ce poate.

Mare lucru tîrgul de toamnă dela Arad !

Timp de cîteva săptămîni drumurile de țară toate sînt pline de care încărcate, care aduc bogățiile din șeapte ținuturi, ca să le desfășure prin piețele și prin ulițele Aradului și pe cîmpia de dinprejurul lui, unde s'adună care cu poame de pe Crișuri și din valea Murașului, cu lemnărie din munții Abrudului și cu bucate de pe cîmpia mănoasă, se însiră butoaiele cu vin din podgorie ori cu rachiû de pe Muraș, și se îngămadesc turme de oi venite din Ardeal, ciurde de porci aduși de pe lunci, hergheliî de căi crescui pe poenele munților și cirezi de vite minate de jelepari umblați prin lume.

Ce mulțime de oameni și ce amestecătură de tipuri și de porturi și de limbă! E, par că aici e mijlocul pămîntului, unde se întîlnesc toate neamurile. Pe înserate s'aprind împrejurul orașului miî de focuri, la care staă de vorbă ori își petrec cîntind aici Români, colo Unguri, mai departe Șvabi, iar printre aceștia Sîrbi, Slovacî, ba pînă chiar și Bulgarî.

Dar tot românul, săracul, e și aici cel mai de frunte, căci vine iarna geroasă și ajunge la preț cojocul călduros, la care nimeni atât de mult ca românul nu ține.

Și nu e numai că tot românul vrea să-și aibă cojocul, dar ține să-ți mai fie și frumos împodobit cu flori tăiate din carmajin ori cusute în fire de ibrișin. Nu-i cojocul, ci podoaba de pe el ceea ce-i aduce cîștig cojocarului: asta se plătește, dacă e frumoasă, cu mîna largă și neîntrecută.

Nicăi că se poate pentru un cunoscător mai mare mulțumire decât să treacă printre șetrile cojocarilor din Arad, ca să vadă unul cîte unul cojoacele de probă. Frumosul e frumos, nu-i vorbă, pretutindenea, dar cojoace frumoase ca la Arad nicăiri nu se găsesc, fiindcă mai rar găsești aiurea oameni, cari pot să le plătiască.

Trică își împlinise de mult anul, dar tot mai rămăsese la Claici, fiindcă îi era greu să plece, ca să-și înceapă cei doi ani de călătorie. Nicăi că intră însă calfele de cojocari la stăpîn decât de două ori pe an: fie la Sf. Gheorghe, fie mai ales la Sf. Dimitrie, pe cînd cojocarii așe mult de lucru. Apoi o calfă trebue, mai năinte de a ieși în lume, să-și arate destoinicia, pentru că stăpînii să știe ce poate și cum așe să-l plătiască. El s'a învoit dar cu Claici, ca să coase pentru tîrgul de toamnă o *bundă*, adeca o blană de miel, lungă pînă la pămînt, albă și împodobită cu flori cusute în ibrișin. A lucrat patru luni de zile la ea, dar și era frumoasă, încît Claici n'o lăsa mai jos de două sute de florini și se lăuda tuturora că el l-a scos calfă pe Trică.

Iară Trică stetea rușinos în dosul bundei de probă,

ca să fie la îndemînă, cînd vin stăpînii, care caută calfe. Era tot lung și deșirat, tot motolog și gură-cască, dar mai nespălat și mai nepeptănat decît odinioară. Se împlinise aproape un an decînd plecase soru-sa dela Arad, și de atunci perduse obiceiul de a se peptena, cînd mergea la masă.

Deoarece breasla cojocarilor din Arad ținuse morțiș ca cojocarii din alte părți să nu-și poată scoate marfa la vînzare decît în ziua a treia, Bocioacă își avea și el, ziua întâi și ziua a doua, lăzile închise și se plimba printre șetrile cojocarilor din Arad, ca să vadă ce lucruri frumoase aŭ mai scos în tîrg.

„Cine a făcut bunda asta?“ întrebă el uitîndu-se cu deamănuțul la cusături.

„Eù!“ răspunse Trică făcînd un pas înainte.

Bocioacă, tot înalt și subțire și el, se uită de jos pînă sus la Trică. Îl era par că nu se poate, ca acele mîni mari să fi cusut florile cele atît de curat scoase.

„E bine, băiete! — zise el. — Cînd aî eșit calfă?“

„De Sf. Gheorghe.“

„Vrei să vii la Lipova? — Eù sînt Bocioacă, starostele.“

„Știu, că și eù sînt de pe acolo.“

„De unde?“

„De la Radna.“

Bocioacă se uită din nou în fața lui.

„Doară nu ești fratele Persidei? — grăi el. — Par că-mi semenî și tu cu mă-ta.“

„Asta e!“ — răspunse Trică rîzînd.

„Ce-a avut mă-ta cu Neamțul?“ — întrebă starosetele schimbînd vorba.

„Care Neamț?“

„Hubăr. Care altul?“

„Ești nu știi nimic!“ răsunse Trică cu atît mai mirat, cu cît mumă-sa era și ea aici în tîrg și nu-i spusese nimic.

„Bine, — grăi Bocioacă, — a luat podul de la dînsa și pare-mi-se c'a înșelat-o și cu pădurea de la Cladova.“

„Ești, — zise Trică rîzînd, — nu cred, că poate cineva să 'nșele pe mama.“

Bocioacă iar se uită la băiat. Era par'că ceva foarte deștept în ochiile lui.

„Ei! vii!?“ — întrebă el din nou.

„Vin.“

„Ce ceri?“

„Nu mai cer nimic. — răsunse Trică. — Nu mi-e destul, că stau la casa d-tale?! O să-mi dai ce-i socoti!“

Bocioacă era încîntat.

„Cînd vii?“

„Chiar acum după tîrg!“

„Vorbă încheiată!“ — grăi Bocioacă și-i strînse mâna, apoî se duse mai departe.

Iar Trică nu mai avea astîmpăr. Voia să vadă pe mumă-sa, ca să afle ce s'a întîmplat cu Hubăr și să-i spună, că s'a 'nvoit cu Bocioacă, același Bocioacă, în casa căruia nu fusese primit ucenic.

„Auză vorbă!“ — strigă Mara puindu-și mînile în solduri.

Se bucura cum de mult nu s'a mai bucurat. Lasă că-i părea bine că Trică a intrat calfă tocmai la Boocioacă, dar avea și mare trebuință să-i fie feciorul prin apropiere.

De cînd aflase, că Codreanu s'a 'nsurat și s'a popit, ea-și pusese de gînd să n'o mai lase pe Persida la călugărițe. Nu era însă chip s'o scoți din mănăstire. Ea zicea, nu-i vorbă, că nu mai stă, dar potrivia mereu lucrurile aşa, ca să mai rămîie, și nu mai știai ce să-i facă, ca s'o scoți.

Duminecile și zilele de sărbători Mara o lua și-o ducea la biserică dela Lipova. Foarte adeseori însă Mara era dusă pe la tîrguri, și atunci Persida lua pe vre-una din fetele de român ce se aflau la călugărițe și tot se ducea. Le părea foarte rău călugărițelor, căci era, dacă-i vorba, chiar mai frumoasă biserică acolea în mănăstire, dar Persida ținea să meargă la biserică ei, și nu putea nimeni s'o opriască. Ba s'a făcut încetul cu încetul obiceiū, că Persida lua toate fetele de român cu dînsa, încît era o frumusețe să le vezi, și Lipovenii țineau mult la fata Marei.

„Minunat lucru! — grăi dar muma. — O să te ducă Duminecile și zilele de sărbători s'o ieși pe Persida, ca s'o ducă la biserică. Nu le prea place călugărițelor, că duce fete cu dînsa. Apoi să facem ce-om face, ca s'o scoatem de acolo.“

„Da! — răspunse Trică voios. — Dar cu Hubăr ce aî avut?“

„Ce să am? — grăi Mara. — Nu cumva sînt proastă, ca să alerg și să muncesc, apoi să împart cîștigul cu dînșii? Nu cîștig nimic și n'am nimic de împărțit!“

„Bine, dar aud că ți-a luat Hubăr podul.“

„Nu-mi mai trebue mie podul acela! — Staŭ toată ziua pentru cîțiva creițari, cînd am atîta treabă în altă parte.“

Luî Trică îi părea cu toate aceste foarte rău. Nu se putea împăca cu gîndul, că mumă-sa nu mai e podăriță, cînd toată lumea îi zice „Podărița“. Apoi îi era par că i-ar fi venit lui să ia podul în arendă, fiindcă grozav îi plăcea să vadă creițarii adunați grămadă, și nu se putea împăca cu gîndul, că o să dea și el creițari, cînd va trece de aici înainte podul.

„Și, uite! — zise el, — mie îmi venise gîndul să staŭ acasă cu voi, să mă duc diminețile și să mă întorc serile.“

„Să staî, dragul mami! — grăi Mara înduioșată, — ca să fim odată oameni adunați și noi.“

„Dar o să dau prea mulți creițari.“

„De asta să nu-ți pese, — zise ea încet, — căci tot aî noștri sînt creițarii. Gheorghe a luat podul în tovărăsie cu mine.“

Pe drum apoî, dela Arad pînă la Radna, le-a maî înțeles Trică și celelalte.

Se plîngea Mara, că-ăi merg treburile rău de tot. Ar fi fost în stare să jure, că perde cu pădurea și-ar ajunge la sapă de lemn, dacă nu s'ar ajuta cu plutele, pe care le vinde cu cîștig bun dupăce descarcă stînjeniî.

„Numai eû știu, — dragul mami!, — zicea dînsa

suspinind, — cît mă frămînt, ca s'o scot la capăt. Mi-aș scos vorba, că am adunat bani mulți și toți mă fură, toți umblă să mă înșele. Ba mai vine și popa Isaï dela Șoimuș și zice cu numai vrea să-l creadă, că sănătatea și că numai eu sănătate de vină, dacă n'a luat Codreanu pe Persida. Drăguța mami! Las' c'o să găsiască ea altul mai și mai și decât dînsul. Voia să scoată sufletul din mine și să-mi ia cel din urmă ban. N'am, dragul mami, de unde să dau mai mult decât ceea-ce pot. Tu ști, că puțin a rămas dela fie-iertat tatăl vostru: las că nu m'am atins de al vostru, dar am mai și adăugat puțin cîte puțin, cum biet am putut, ca să aveți și voi cîte ceva. Aveți! — Ați și tu, are și Persida: popa cerea însă marea cu sarea!“

Spunea Mara, spunea mereu și nu mai sfîrșia, iar Trică nu putea decât să le credă toate. Cînd vorba era însă de Codreanu, trebuia să zică și el o vorbă, căci îl cunoștea mai bine și ținea mult la el.

„Să crezi, mamă, — grăi dînsul, — că Codreanu nu cerea nimic.“

„Ferit-a sfîntul! — răspunse Mara. — El nu, dar s'a virît la mijloc popa Isaï și le-a stricat toate. E însă mai bine aşa! N'a fost să fie! Fiecare cu norocul lui! Nicănu era el om pentru fată ca Persida; pe unul ca dînsul l-ar bate Persida 'n fiecare zi de două-oră.“

Cam aşa gîndia și Trică.

Nu-i vorba, acum, după un an, se făcuse mai înaltă și părea mai subțire soră-sa; și-ar fi venit să-i zică c'o clatină vîntul! Călca însă țeapăn și mărunt ca maica econoama, încit par că se scutura pămîntul sub picioare-

rele ei, și era 'n căutătura ei și împrejurul buzelor ei ceva îndărătnic, aspru și nemilos, par'c'ar fi voit în toată clipa să strige: *trebue!*

Era cu toate acestea foarte voioasă și ar fi voit s'adune toată lumea ca să-i spună, că fratele ei a venit s'o ia la biserică și are să rămîie aici.

„Dar, — zise el, — mergem la noi la biserică.“

Ea stete puțin pe gînduri.

„Nu, — grăi apoi, — rămînem tot la Lipova, și ne ducem după biserică acasă!“

Înzadar, femea tot femei! Se uita la fratele ei cel mai înalt și lat în umeri, care-și pusese hainele negre și trecuse pe la bărbier mai 'nainte de a fi venit la dînsa. Ea-î potrivi legătoarea la gît și-î scutură pe ici pe colo haina atingînd-o ușurel cu vîrful degetelor: voia să meargă cu el la biserică de aici, unde toți o cunoșteau.

Iară el voia numai ceea ce vrea dînsa.

O luară dar, tot ca odinioară, în dreapta, ca să treacă prin fața măcelăriei.

Ce deosebire însă!

Atunci ea știa, că Națl are s'o vadă trecînd și totuși era cuprinsă de un fel de leșin: acum nicăi prin gînd nu-î trecea, că are să dea ochi cu el, și totuși n'a tresărit, cînd l-a zărit în ușa măcelăriei, ci s'a uitat lung și fără de sfială la el.

Ce schimbare într'un timp atât de scurt! Nu-î vorba, șorțul îi era și acum curat și cărarea i se vedea, ca odinioară, prin părul neted peptenat, dar era măcelar adevarat: om cu față plină și mai mult roșie decît

rumenă, cu brațele puternice strînse de mîneca suflecată și cu peptul ieșit înainte.

Și se uita și el tot lung și fără de sfială la dînsa și la fratele ei, care nu voia par că să-l vadă și-ar fi dat mult, dacă soră-sa nu l-ar vedea nică ea.

Un lucru nu-ă era nică Persidei cu puțință: să treacă ulița, ca să apuce pe la colț. Ea clătină zîmbind voioasă din cap, dar își urmă drumul înainte rămiind în partea despre mănestire a uliței, încât Națl se uită desamăgit în urma ei și răsunse la salutare abia după ce ea trecuse.

Lucrurile veniseră fără de veste și s'aș petrecut atât de iute, încât el stetea buimăcit și nu-și dedea seamă decât că mai nainte ea avuse pe frunte și mai ales pe timple fire de păr creț și râsleț, iar acum părul îi sedea neted pe frunte.

„Cînd s'a 'ntors Națl acasă?“ — întrebă Persida după ce se mai depărtară.

„Tu trebuie să ști mai bine decât mine!“ — răsunse Trică îndîrjit.

„De ce să știu?“

„Ești mai de mult aici.“

„Dumineca trecută nu era acasă, — grăi dînsa.
— L-aî mai văzut tu la Arad după ce am plecat eu?“

„Nu știu, — răsunse Trică mai îndîrjit. — Nu-mi mai aduc aminte. — Nu, — nu l-am mai văzut. — Dar ce aî tu cu el?“

Persida se uită rîzînd la fratele ei.

Un lungan, ce-i drept, dar un băiat, care abia

peste două lună împlinește șaptesprezece ani: ce putea el să înțeleagă!?

„Fii băiat cuminte, Trică, — zise ea, — tu știi, că nu am nimic cu el și nicăi nu pot avea. Tocmai de aceea îmi pare însă bine, că i-aș ieși prostiile din cap.“

„De unde știi, că i-aș ieși? !“

„Văd eș!“ — răspunse ea.

Așa și credea fata Marei, deși nu era tocmai aşa.

El n'a alergat, ce-i drept, nicăi la biserică, nicăi la Radna după dînsa, dar munte cu munte nu se întâlneste, însă om cu om da — mai ales acum toamna, în timpul culesului de vii.

De la Radna înainte, spre apus, se întinde podgoria cea vestită a Aradului, un lung sir de dealuri acoperite cu vii. Cale de o zi bună, pînă la Măderat, la poalele dealurilor, sat se nășiră de sat, iar printre vii sînt risipite cramele, pe cari nimeni n'a ncercat încă să le numere.

Ce-i aici în timpul culesului, pe la începutul lunii Octombrie, aceasta nu poate s'o știe decît cel ce-a văzut cu ochii lui.

Serile, viind despre Arad, pe șesul neted, vezî în fața ta par că un alt cer, un fel de negreață întinsă în fața ta și nenumărate luminî risipite pe ea, — focurile ce ard la crame, prin praghine și pe finețele acum coseite și lăsate de pășune. Din cînd în cînd răsună prelungit cîte o pușcă descărcată, ori se ridică peici pe colo cîte o rachetă, încît simți pe nevăzute, că e lume,

lume, multă lume risipită pe acolo pe dealuri și prin văi.

Săptămîni de zile de-a rîndul vin mereu și de la deal, și de pe șes, unii ca să lucreze, alții ca să petreacă cîteva zile bune, toți veseli, toți gata de a se bucura de viață.

Odată numai pe an e culesul viilor, și păcat ar fi să petreci și astă singură dată dormind nopțile, cînd ele sănt atît de liniștite și de răcoroase, iar luna nici-odată și nicăiru-și revarsă lumina aşa din plin ca acum și aici, unde razele ei se resfrîng oarecum din coastele dealurilor spre șesul întins ca o mare.

Ici fluer, colo cimpoi, mai departe o ghitară, o vioară, o harmonică și iar un taraf de lăutari, pretutindenea cîte o descărcătură de pușcă, o rachetă ori cel puțin cîte un chiot de fiecare vadă turnată în butoiu, și toți stați la povești, cîntă, joacă, petrec în zburdalnică 'nvălmășeală.

S'alergă cale de două zile pe nemîncate, ca să stați să privești și să ieși parte, iar Nașl nu era decît aci la Lipova: cum ar fi putut să stea acasă, cînd aveau și ei vie la Păuliș și venise anume de cules acasă?

Luni dimineața el știa, că Persida nu s'a 'ntors la călugărițe, și nu se mai îndoia, c'a rămas și ea de cules acasă.

Celealte veniau dela sine.

Plecă în timpul culesului de cu seară cu un prieten aşa la un noroc, trecă din cramă în cramă, și numai bunul Dumnezeu știe unde și cu cine te pomenesci în zori de zi, căci ori unde sosești, oamenii sănt

bucuroși de oaspeți și cu plin te primesc, ori unde ajungi, găsești ori îți facă prietenii.

Lună după ameazăzi el știa, că Mara e și ea cu așa să la vie, cale de vre-o jumătate de ceas mai spre Radna; iar pe nserate el a luat pușca la umăr și a urcat voios și căprește spre culmea, de unde putea să vadă, când și încotro pleacă fata Marei.

O vedeau, — și ce n'ar fi dat, ca și ea să-l săriască pe el sus în culme!

El descărcă de odată amândouă țevile puștiilor; însă era sus în deal și descărcătura perdută în vînt suna ca în sec.

Persida și Mara, care se aflau în fața cramei acooperite cu trestie, cu toate acestea se întoarseră spre culme.

Era departe pîn'acolo, încît abia se mai vedea omul, care descărcase. Persida însă tot îl recunoștu și, în semn că-l cunoaște, ridică mâna în sus.

„Cine-i acela?“ întrebă Mara mirată, că fiica ei îl cunoaște.

Persida se uită rîzind la ea. Știa, că e certată muma ei cu Hubăr, dar acum era culesul viilor.

„Cine să fie? — răspunse ea. — Nebunul de Națl!“

Mara rămase cîțva timp buiguită. — Națl? Iar Națl? Par că-i venia și tot nu-i venia să se supere. Înzadar! — era femea și mamă, și mare lucru ar fi ca o mamă să se supere, când vede că fata ei ia mințile flăcăilor.

„Curat nebun!“ — zise ea uitîndu-se cu ochi scrutători la fiica ei.

„I-a mai trecut, mamă, — grăi Persida, care-i înțelese gîndul, — și o să-i treacă de tot, cînd va vedea, ce e și cum.“

Mara era cea mai fericită din toate mumele: nu vorbele Persidei, ci felul, în care ele fuseseră rostite, o încredințau, că fata ei e cea mai cu minte din toate fetele.

„Te pomenești, că nebunul acela, — zise ea — o să ne stea pînă la miezul nopții în vîrful dealului.“

De astă se temea și Persida.

Se înșelau însă amîndouă.

Nați descărcase, ce-i drept, pușca, pentru ca Persida să se uite spre dînsul. Cînd a văzut însă că ea se uită, îi face semn, ba se mai uită și Mara, el știa, că ele vorbesc despre dînsul, simția, că de bine nu pot să-l grăiască — și-i era rușine.

„Ce fleac de om! — își zise el necăjit pe sine, își aruncă pușca iar pe umăr și porni mai departe. — Îndrăcită femee!“ — adăugă apoi într'un tîrziu.

Iară Persida se uită lung după dînsul și se bucura în gîndul ei.

Nici că l-a mai văzut trei zile de a rîndul, deși fetele ca dînsa multă lume văd în timpul culesului de vii.

Joî pe înserate, ea a plecat cu nevasta lui Bocioacă, cu vărul lui Bocioacă, Andrei, care era scriitor la notarul din Minîș, cu notarul dela Șoimuș și cu domnișoarele Emilia și Nina, nepoatele părintelui

Isaï, ca că meargă la crama părintelui Ioan dela Miniş.

Trecind aşa, printre crame, s'aŭ mai oprit ici, s'aŭ mai oprit colo, încît aŭ petrecut peste două ceasuri pe drum și s'aŭ sporit la patrusprezece însă pe cînd aŭ sosit.

Să vezi apoī părere de bine și chiote de veselie și tuș dat de läutarii, fără de care părintele Ioan n'ar fi putut să-și facă culesul.

Și ce mare era mirarea Persidei, cînd s'a pomenește, că ese din învălmășeala aceasta la iveală Nați și vine cu mîna întinsă și rîzind strengărește la dînsa!

„Dar D-ta cum ai ajuns aici?“

„Mare lucru! Par'că n'ai un prieten, care are un prieten, ca să te aducă aici!? — Nu cumva credeai, c'o să scapă de mine?“

„Nică nu voiam să scap; îmă pare bine că te văd și mai de aproape.“

„De! — o să vedem!“ — grăi el cu îndoială și rupse vorba fiindcă se puseră alții la mijloc.

Lucru neînțeles de mintea omenească!

Persida era fată cu minte și pusese în gîndul ei toate lucrurile la cale: ochii însă erau duș mereu după dînsul și rîdea, cînd se întîlniau cu ai lui. Par'că-i era frate, par'că-i era copil, par'că-i era rupt din suflet, atît de mult se bucura, cînd îl vedea voios, vorbăret, și inima i se strînse, cînd el veni s'o poftiască la joc. — El juca atît de frumos, iară ea nu știa să joace valsul.

Nu era făcută bătătura din fața cramei pentru vals,

și nu prea erau nișă jucătorii deprinși a juca nemetește, dar la cules de vii joacă lumea și pe iarba verde, și cele opt perechi zburau, cum da Dumnezeu, ca pe podele luci.

„Tare ești ușoară!“ grăi Națl peste cîtva timp.

Persida învățase, cînd cu nunta, să joace valsul, dar era de mult de atunci.

„D-ta vezi, că nu știu să joc!“ răspunse ea.

„De loc nu știi, — zise el, — dar ești ușoară și merge bine.“

„Mă duci D-ta!“ întimpină ea.

„Vorbă să fie! șopti el încet. — Te-aș duce eu, dacă te-ai lăsa . . . Am ce să prind în brațe. Să te iau pe sus și să te duc, încit să ni se peardă urma!“

Persida ar fi voit să se desfacă din brațele lui și să-i dea brînci, ca să-l arunce cît colo. Era de necrezut îndrăsneala lui.

El însă o ținea ca'n clește de fer și o ducea din ce în ce mai zburiș, încit era o frumusețe să-i vezi, și încetul cu încetul privirile tuturora se îndreptară asupra lor.

„Mă obosești de-mă scoți sufletul!“ șopti ea supărătă acum și de privirile îndreptate asupra ei.

„Nu-i adevărat! — răspunse el. — D-ta nu obosești nișă pînă mîne dimineață, dar ți-e greu, că lumea te vede jucînd cu mine.“

Apoi el o lăsă, de unde o luase, îi mulțumi frumos și-și căută altă pereche.

Persida, roșie ca florea de mac, ar fi voit să fugă, să se ascundă, să scape fără de veste din această so-

cietate neînfrînată, dar în clipa, cînd el se depărtă, alți trei săriră s'o poftiască la joc.

Așa e la joc : cine-a intrat odată, e bine prins, și cu cît mai mult joacă, cu atât mai vîrtoș se simte pornit a da înainte. Era cuprinsă de un fel de beție și, deși ar fi voit mai nainte să plece, peste puțin o neliniștea gîndul, că Seca Marta, nevasta lui Bocioacă, ar putea s'o ia, ca s'o ducă iar înapoi.

Marta nu era însă din cele ce grăbesc acasă.

Avea, ce-i drept, trei copii, dar era frumoasă, durdulie și tînără încă, și nu venise, ca să stea. Cu Bocioacă al ei, care era om bogat și foarte cum se cade, dar cu vre-o doisprezece ani mai bătrîn decît dînsa și prea de tot sfâtos, stetea dînsa în toate zilele ; mai rar însă cu scriitorul, care era mai tînăr și mai spornic la vorbă, știa să-ă toarne glumele pe plac și să-ă spoftiască din cînd în cînd cîte ceva la ureche. Era, nu-i vorba, cea mai cum se cade femei, dar n'ai fi zis-o aceasta, dacăi fi văzut-o : prea mult îi plăcea să stea, ba chiar să se și hîrjoniască cu oamenii tineri. Păcat ar fi fost să nu între și ea în joc, deși nu prea știa nici ea cum merge valsul.

Păcat ! zicea în gîndul ei și Persida, care era, la urma urmelor, fată tînără și plină de viață. Nu-i vorba, jocul nu mergea ca mai nainte, dar capul îi era amețit și ochiul ei se furișaă din cînd în cînd spre Națl, care era tot voios, tot neobosit, dar nu se mai uita la dînsa, nu se uita și nu se uita...

Lucru firesc ! El avea, în cele din urmă, dreptate : ea se purtase ca o copilă răsfățată, rău crescută.

După ce jocul s'a curmat, ea ar fi voit să se apropie ca din întâmplare de dînsul și să facă ca și cînd nimic n'ar fi fost; pe cînd însă ea nu putea să scape de dl Brădeanu, un tînăr advocat, el avea de lucru în altă parte.

Dl Bogyó Feri, pădurarul împăratesc, făcuse prin-soare cu părintele Ioan, că are să ridice el singur butoiașul cu must de boabe alese, care se afla sub streasină, și să-l aşeze în car. L-a și aşezat spre marea mirare a tuturora.

„Puțină treabă!“ grăi Ignat, vecinul părintelui, apoi luă butoiașul din car și-l ridică pe umărul său spre mai mare uimire a celor de față, care se adunaseră împrejurul lor.

Nați nu era nică el dintre cei ce nu se miră. De l'ușor nu era butoiașul acesta.

El se plecă, puse mâna, ca să încerce, ridică butoiașul odată pînă spre genunchi, încă odată pînă spre mijloc, apoi își încordă puterile și-l puse și el, întotdeauna ca Ignat, pe umărul său.

Obrajii îi erau, ce-i drept, înroșiti de sînge, ochiul ieșiau mai tare din cap, picioarele îi steteau ca înfipite în pămînt și partea de sus a trupului tremura sub povară cea grea, dar el ridicase butoiașul și-l ținea pe umăr.

Persida tresări cuprinsă de frică, făcu un pas spre dînsul, apoi se opri cu inima încleștată.

„Ce glumă proastă!“ zise ea așa pentru dînsa, dar nu destul de încet, ca să n'auză și cei de prin apropierea ei, cari se uită fără voie la dînsa.

El luă butoiașul de pe umăr, îl lăsa încetul cu încetul spre pămînt, apoi îl duse la picioarele ei.

„Pune, te rog, mîna, — îi zise, — și vei vedea, că nu e atât de greu, ca să te temi, că-l voi scăpa. Dați rămășag, că-l ridici și d-te de o palmă dela pămînt.“

Persida ar fi voit iar să fugă: se deduse de gol, și privirile celorlalți o ardea că oarecum.

„Ce-mi pasă mie, dacă e ori nu greu!“ răspunse ea înțepată.

El se uită rîzind la ceilalți.

„Auzi!? — grăi. — Zice că nu-i pasă! — De ce spui lucruri cări nu sunt adevărate? — Zi mai bine, că nu vrei să-l ridici!“

Persidei îi venia să plângă. El era grozav de îndrăsneț, dar avea dreptate și ea era umilită.

„Te înselă!“ — zise ea cu îndărătnicie, apoi se plecă, apucă butoiașul cu amindouă mîinile și-și încordă toate puterile, ca să-l ridice. Mult ar fi dat acum să-l poată lua și dînsa pe umăr.

Nu l-a putut, dar l-a ridicat pînă în preajma genunchilor, ba l-a mai și dus trei pași.

„Bravo!“ — strigă ceialalți.

„Dar tot e foarte greu!“ — le răspunse Persida.

„Pentru d-te, — întimpină Națl; — nu însă și pentru noii ceialalți, cări punem umărul și la poveri mai grele.“

Nu era nimic în această cumpănire a puterilor, și totuși ceialalți și mai ales celealte simțiau că e ceva între feciorul lui Hubăr și fata Marei, care era foarte strîmtorată.

Lăutarii începură să cînte „Mărunțeaua“, jocul, pentru care Podgorenii au o deosebită slăbiciune, și

Brădeanu sări iute, ca să nu vie prea tîrziu, și o luă pe Persida la joc.

Națl, crescut între Români, vorbia românește tot atât de bine ca nemțește, dar la Mărunțeaua nu se pri-cepea, fiindcă pe acolo, pe unde umblase el în timpul celor din urmă doi ani, nu se juca Mărunțeaua.

El se trase deci la o parte, ca să priviască. Îi era par'că Mărunțeaua aceasta nică nu e joc, ci un fel de țopăială; din ce în ce însă jucătorii se înfierbîntară, și era o frumusețe să vezi pe Brădeanu cu Persida. Pe cînd el, om scurt și cam gros, juca ușor dar pițigăiat, dînsa, înaltă și mlădioasă, sălta ca o codobatură, ținându-se drept și cu capul dat puțin înapoi.

Era minunat și jocul acesta, și el începu să miște din ce în ce mai neastîmpărat din picioare. Îi părea rău, că n'a luat-o el pe Persida la joc și-i venia să-l apuce de urechi pe Brădeanu, care nu se mai depărta de dînsa.

„Apoi, — zise el plecîndu-se puțin, cînd ei trecură prin fața lui, — să mă 'nveți și d-ta pe mine.“

I-aș scăpat vorbele aceste fără de veste și-i venia să-și tragă pălmî dupăce le-a grăit, deoarece Persida, roșită iar ca floarea de mac, s'a uitat cu ochiul ei rotunzii atât de aspru la dînsul, încît el începu să tremure din picioare.

Și totuși Persida, întorcîndu-și capul spre Brădeanu, iar zîmbia. Auzise și Brădeanu acele vorbe îndrăsnește, și el nu trebuia să afle adevăratul lor înțeles.

„M'a învățat, — grăi dînsa, — valsul lor, și i-am făgăduit, c'o să-l învăț și eū Mărunteaua noastră.“

„Atunci, — răsunse Brădeauu, voind s'o ducă la Națl — m'am prea grăbit eū.“

„Aș! — zise ea. — Mai avem timp și astăzi, și altă dată.“

Ei jucară mai departe, nu însă ca mai nainte. Persida, deși zîmbia, era foarte supărată și tare hotărîtă de a se feri de aici înainte ca de foc să nu mai ajungă la același loc cu Națl. Era grozav de năvalnic și de nechibzuit omul acesta, se temea de dînsul, nu mai cuteza să i se pună împotrivă, și Brădeanu simția, că dînsa e strîmtorată. Peste puțin dar, ajungînd la locul, de unde o luase, el îi mulțumi și se depărtă.

Ea se duse drept la Națl.

„Bine, domnișoară, — grăi acesta rușinat, — dar eū am glumit.“

„Iaū gluma 'n serios!“ — răsunse ea luîndu-l de mînă ca pe un copil și intrînd cu el în rîndul jucătorilor.

„Sînt un măgar! — șopti el peste puțin pe nemțește, — un mare măgar, un măgar de frunte!“

Persida, muiată ca ceară lăsată 'n bătaia soarelui, se uită cu duioșie la el.

„Nu, — zise ea tot pe nemțește, — ești numai un copil râsfățat și nechibzuit.“

„Tot d-ta ești de vină, — urmă el peste puțin.
— Dracul s'ar face și el blind ca oajă, dacă te-ai uită la el, cum te uitași acum la mine: de ce nu te uiți

totdeauna aşa? Mă fac să turb, cînd te uişă aspru la mine."

Persida iar se simţia stăpînă pe sine şi pe el: ea-î strînse mîna şi se uită stăruitor în ochiul lui, rugîndu-l să tacă.

„Măgar de frunte!“ zise el iar şi începu să se frâmînte 'n joc, în vreme ce Persida sălta ca pe spină.

Dupăce jocul se curmă, ea rugă pe Marta să plece înapoi, fiindcă era tîrziu.

Naşl se legă şi el de ele. Persida nu zise, ce-î drept, să vie, dar el se uitase în ochiul ei şi ştia, că dînsa are să-î spună ceva.

Fetele o luară cu Brădeanu înainte, iară Marta rămase cu scriitorul şi cu Naşl în urmă. Marta ştia însă, că Naşl nu de dragul ei a plecat cu ele, şi o chemă peste puşin pe Persida, ca să-î spună ceva. Aŭ mers apoî cîtva timp aşa patru împreună. Printre vîl însă drumul e pe ici pe colo îngust, încît patru însă nu pot să meargă pe el alături.

„Tinerii să poftiască înainte! — grăi Marta în cele din urmă. — Văd eū, că după asta umblaşti voi. Băgaşti numai de seamă, ca nu cumva să vă sărutaşti pe la cotitură, căci eū tot vă văd!“

Persidei îi venia să leşine, dar nu putea să răspundă nimic. Aşa era! — Voia în adevăr să fie singură cu el. El era par'că se avîntă în o prăpastie adîncă şi întunecoasă, dar îşi iuşia pasul, ca Marta să rămîne din ce în ce mai departe în urmă.

Iar Naşl mergea ameţit alătura cu dînsa şi nu ştia ce să-î zică şi ce să-î facă.

La o cotitură el apucă mîna ei.

Ea-și lăsă mîna în a lui și se duseră cîțva timp
așa ținindu-se de mînă ca doi copii.

„Ce vrei d-ți cu mine?“ întrebă ea în cele din
urmă.

„Ce vreau toți oamenii, când le place o femeie!“
răsunse el desghețat.

„Crezi d-ți, că poți să mă iezi de nevastă?“ —
urmă ea uitîndu-se aspru în ochii lui.

El dete din umeri.

„Puțin îmi pasă! — grăi apoi. — De iubit ne
putem iubi și fără ca să ne luăm, ba ne iubim și fără
ca să voim.“

„Să ce-ar putea să iească din iubirea aceasta?“

„Nu-mi pasă! — grăi el. — Mă lapăd cu ea și
de mama, și de tata, și chiar de Dumnezeu!“

„Ești nu mă lapăd! — zise Persida hotărîtă, —
și n-am să mă arunc cu ochii închiși în brațele nenocrii.“

„Pentru că nu mă iubești, cum te iubesc eu!“

Persida se uită iar aspru în ochii lui.

El iubia, dar nu-i spusese niciodată că-l iubește
și n'avea, în gîndul ei, de ce să-l iubiască.

„Cine ți-a spus, — grăi dinșa, — că te iubesc?
— Am slăbiciune pentru d-ți, fiindcă te văd sbuciumîndu-te pentru nimic. Cum aș putea să iubesc pe un om
fără de minte, de care trebuie să mă tem în toată clipa?
Chiar acumă îmi spusești, că te lapezi de mamă, de tată,
ba chiar și de Dumnezeu: ar trebui să fiu foarte proastă,

ca să cred, că de mine n'ați să te lapezi!... D-ta nu ești om: mi-e milă de d-ta!“

El îi lăsa mîna.

„Te înșeli, — zise el cu îndărătnicie, — pot și eu să mă stăpînesc, dacă vreau, dar e o prostie să voiesc, cind știu, că o singură viață am și că n'am în viața aceasta să mai iubesc pe nimeni, cum te iubesc pe d-ta.“

Apucară iar pe la o cotitură, încât nu putea să-i vadă nimeni.

„Nu mă stăpînesc eu acum? — urmă el. — Uite, suntem singuri, nu ne vede nimeni și eu tot nu nu fac nimic. Îmi vine să te ridic în brațe și să fug cu d-ta. Puțin îmi pasă ce are să fie mai departe. Cine știe, dacă voi mai ajunge vreodată în viața mea să te apuc aşa ca acum! Tot nu fac nimic!“

Persida se opri în loc și rămase ca înfiptă în pămînt. Intrase, par că, în cușca unui leu, dar nu se temea și o cuprinsese un fel de pornire nebunească.

El stetea buiguit în fața ei.

„Nu-i adevarat, că d-ta te stăpînești, — urmă ea liniștită, — știu, că eu nu vreau, și nu cuteză să te apropii de mine. Știu, că mi-a fi urgisit, că m'ai neroci, că te-ași blâstăma viața mea toată, că te-ar bate Dumnezeu, dacă mi-a face sîlă, și știu că am să mă gîndesc totdeauna cu drag și cu durere la d-ta, dacă vei înțelege, că n'a voit Dumnezeu să fim unul pentru altul și mă vei lăsa în pace.“

„Ce să fac eu, domnișoară! ?“ — grăi el muiat și umilit.

„Să te porți aşa, ca să ne mai putem întâlni între

oameni, — răspunse ea, — să nu-mi fie frică de d-ta, să nu mă mai dai pe gura oamenilor, că-mi strici norocul și am mamă, ale căreia zile nu trebuie să le amăresc.“

El tăcu, iară ea-l apucă de braț și porni cu pas grăbit pe răzoare, ca să iasă iar înaintea Marteî, apoi să le ajungă pe fete.

„Domnișoară, domnișoară! — zise el într'un tîrziu suspinind din greu, — aș putea eșă să mor, dar tare mă tem, că n'o să se poată așa cum zici d-ta.“

„Ia noapte bună și părăsește-ne!“ — îi răspunse ea, cînd se apropiară de fete și de Brădeanu.

Și totuși îi era foarte greu, cînd el s'a depărtat: se simția foarte nenorocită și stetea la îndoială, dacă nu cumva el e mai cu minte decît dînsa.

„O viață, — zicea dînsa în gîndul ei, — una singură are omul, și e nespusă durerea ce te cuprinde cînd îți dai samă, că o petreci și pe aceasta chinuindu-te tu însuși pe tine. — Ah, sărac de sufletul meu!“

CAP. XI.

Altă lume.

Luna intrată în al doilea pătrar se ridicase pînă în culmea acoperită cu pădure și se ivia pe îci pe colo printre copaci deși; pe șesul dela dreapta însă ea era de mult răsărită, peste puțin începură și în satul dela poalele dealului să latre cîniștirniți de dînsa, și noaptea era din ce în ce mai luminată de zarea ei.

Abia acum începea frumusețea seriilor de toamnă.

Marta se uită de-a lungul drumului, care apucase la deal. N' o mai văzuse de mult pe Persida. — De parte înaînte se mișca, urcînd la deal, o negreață, — fără îndoială Brădeanu cu fetele.

„Știî, că e frumos! ? — grăi dînsa cam speriată.
— Persida a apucat cu Neamțul ei alt drum.“

la își iuți pasul, ca să ajungă pe Brădeanu, și peste puțin ieși apoii la iveală și făptura cea înaltă a Persidei.

„Știam eū! — grăi scriitorul. — S'a dus cu el pînă la fete, și apoii i-a dat drumul.“

Tot aşa dăduse cu socoteală și Brădeanu, cînd Națl sosise cu Persida la dînșii.

Maî la deal, spre stînga, se înălțară fișfăind și pocniră în văzduh una după alta trei rachete.

„Ce-i acolo?“ — strigă Marta.

Brădeanu se opri și se întoarse spre dînsa.

„E la vie la Corbu, — răspunse el, — să trecem și noi pe acolo.“

Marta și fetele îl știau pe dl Andreiū Corbu nobil de Cărpeniș, care nu era, ce-i drept, nimic, dar umbla cu patru caî și fusese închis în timpul revoluțiunii; ele însă nu-l cunoșteaă.

„N'are a face! — întîmpină Brădeanu. — Il cunosc eû și vă încredințez, c'o să-i pară foarte bine, dacă ne oprim la dînșii.“

Pe Marta o adimenia gîndul, că poate să facă cunoștință cu Corbulești.

Persida, care numai ca prin vis văzuse cele trei rachete, se uită mai cu dinadins în partea, de unde ele se înălțaseră. Era multă lumină acolo sus în deal și trebuia, aşa își închipuia dînsa, să fie și multă lume, mult zgomot, zburdalnică veselie.

„E cam tîrziu!“ — grăi dînsa stînd la îndoială.

„Aș! — De unde tîrziu!? — zise scriitorul scoțîndu-și ceasornicul. — Nu sînt încă niçă zece, și abia acum răsare luna. În timpul culesului niçă pe la miezul nopții nu e tîrziu.“

„Nu-mi pasă!“ — răspunse Persida și se avîntă oarecum cu ochii închiși la deal, ademenită de gîndul, c'o să stea pînă în zori de zi petrecînd ca alți oameni.

Ieșind deci la locul larg din fața cramei, ea se opri desamăgită din drum.

Sub vie, zidită în mal, era colna, o zidire mare, cu două ridicături despre vale, cu un turnuleț, din care se deschidea vederea largă spre șes, și în față cu un cerdac întins, în care ardea ușoară două lămpi, una atîrnată, iar alta pe masă.

La dreapta colnei, depărtare de vre-o douăzeci de pași, pîlpîia focul de viță uscată, împrejurul căruia erau adunați culegătorii, bărbați, femei, copii, unii culcați, alții stînd de vorbă.

La stînga, sub un mare şopron deschis din toate părțile, se afla bădania cea mare și lîngă ea cada, în care un voinic juca pe sacul cu struguri. Mai încolo, tot sub şopron, două flăcăi învîrtitaș teascul, în vreme ce alături cărau mustul scurs cu vadra la buțile însirate în dosul şopronului.

La masa din cerdac, în sfîrșit, stătea ușoară de vorbă trei domni, unul mai în vîrstă, Corbu el însuși, și doi oameni tineri, unul Aurel, băiatul lui Corbu iar celalalt Simeon Burdea, un prieten dela universitatea din Viena al lui Aurel.

Doamna Corbu era dusă la Arad, de unde avea să se întoarcă mâine cu oaspeți.

„Aici nu prea avem ce să facem!“ — voia să zică Persida, cînd Corbu, recunoscînd glasul lui Brădeanu, se ridică dela masă și coborî scările cerdacului, ca să poftiască sus pe cei sosiți, cărora nu le rămase decît să stea puțin.

Dî Burdea, un om scurt și lat în spate, aproape

cocoșat, rău îmbrăcat, cu părul lung și lătos, cam spîn și cu nasul turtit, nu se mișcase din loc dupăce Corbu coborîse scările; cînd însă Persida se ivi în cerdac, el se uită la dînsa cu niște ochi de dihor, care intrau parcă în carne și străbătea u prin oase, încît Persida se opri speriată în loc.

In vreme ce apoi Corbu își făcea de lucru cu Marta și cu fetele, pe care le rugă să vie iar mîne seară, fiindcă așteaptă mulți tineri din Arad, care toți vor să aibă jucătoare, Burdea se apropie pas cu pas, ca un paianjen, de Persida.

„Domnișoara Persida, fiica Marei dela Radna?“ întrebă el într'un glas subțire și oarecum sfîșietor.

„Da!“ răspunse ea.

„Ați fost la călugărițele din Lipova și ați stat la Arad?“

„Da!“

„Te știu, domnișoară, și-mi pare bine, că am ocaziune să te și cunosc.“

„De unde, dacă-mi dați voie?“ întrebă ea sficioasă.

El se uită rîzînd în fața ei.

„Dela Viena!“ răspunse apoi.

Persida dete mirată din umeri.

El ridică mîna stîngă, puse arătătorul ei pe buze și se apropie oarecum tainic și pitiș de dînsa.

„Iși mai aduci aminte, — zise el încet, — cînd vîntul a spart una din ferestrele dela mănăstire?“

Persida rămase ca împetrîtă. Știa acum, cine i-a

vorbit acestui om străin despre dînsa, și îi venia să plângă de necaz și de rușine.

Era lucru de nesuferit!

Tainele mari ale vieții ei fuseseră date de gol: omul acesta le cunoștea și putea să le spună mai departe. De ce să n'o facă! ? Zadarnice erau toate silințele ei: ea vedea în gîndul ei, cum toată lumea vorbește despre dînsa, cum oamenii fac mult din nimic și cum toți își bat joc de dînsa. Se simția ca perdută, și Națl era în gîndul ei cel mai nemernic om din lume.

„Te înseli!“ — zise ea, dar nu putu să-și urmeze vorba deoarece Corbu se întoarse acum spre dînsa, ca s'o poftiască din nou și mai stăruitor pe seara de mîne.

Ea făgădui, pentruca să scape, că va veni, apoi, cînd plecară mai departe, îl trîrî așa zicînd pe Burdea după dînsa și potrivi lucrurile astfel, ca să rămîie singură cu el. Omul acesta, pe care acum îl văzuse întîia oară în viața ei, îi părea cel mai apropiat din toți oamenii, și aceasta se vedea din căutătura și din purtările ei, încît Marta, pusă pe gînduri, dedea din cap și nu se putu stăpini să nu-i facă scriitorului semn cu cotul, cînd Persida o porni înainte cu Burdea.

„De unde cunoști d-ta pe Hubăr?“ — întrebă Persida.

„Sîntem prietenî din copilărie, — răspunse Burdea, — am stat la Timișoara cinci ani de zile în aceeași bancă, iar la Viena am locuit împreună.“

Persida se mai potoli. Înțelegea, cum Națl a putut să vorbiască despre cele petrecute, și-l socotia foarte

fericit. Stătuse și ea ană de zile de-a îndul pe aceeași bancă cu alte fete, dar n'a ajuns niciodată să stea o jumătate de ceas singură cu vreuna din ele și nu era nici una, căreia ar fi putut să-i împărtășiască tainele vieții sale.

„Eū, — zise ea, — nu-l cunosc pe domnul acela: l-am văzut, așa din întâmplare, de câteva ori, dar o' am vorbit cu el decât în treacăt. Mi-e, pot să zic, tot atât de necunoscut cum îmi ești d-ta, și nu știu ce-șii va fi închipuind despre mine.“

„E un nebun, Domnișoară, — răspunse Burdea. — Nenorocirea lui e, că părinții nu l'aū lăsat la școală. Nu e făcut el pentru măcelărie, și în loc de a-și căuta de meserie, se reazămă pe averea părinților săi și-și petrece viața citind fel de fel de cărți, care-l amețesc. L-aī mai văzut decind să intors de la Viena?“

Persida rămase cățva timp dusă cu gîndul.

Națl i se înfățișa cu totul altfel de cum și-l închipuise dînsa.

„L-am văzut, — răspunse ea, — acum e anul, la Arad, dar n'am vorbit decât foarte puțin cu dînsul. Mi s'a părut, — urmă uifîndu-se cu coada ochiului la Burdea, — nu știu cum, foarte prăpădit, un fel de om, care petrece nopțile prin birturi, iar ziua doarme nedesbrăcat.“

„Minunat! — strigă Burdea rîzînd din toată inima cu glasul lui subțire. — Aī dreptate! . . . Așa ne petreceam noi viața: ziua dormiam îmbrăcaș, adecă nedesbrăcaș, cum zici d-ta, iară nopțile ne plimbam, ori steteam prin cafenele, dacă timpul era urît. Dar nici

că se poate altfel, — urmă el așezat. — Ziua e urită, zgomotoasă, plină de întâmplări, care ne abat de la noi însine: în amurgul seriilor începe viața să aibă farmec.“

„Bine, — grăi dînsa, — dar noaptea e lăsată de Dumnezeu, pentru ca omul să se odihniască și să-și întrâmeze puterile pentru munca zilei de mîne.“

„Prostii! — întimpină el aprinzîndu-se. — Nu se poate prostie mai mare decât să petreci dormind partea cea mai frumoasă a vieții. Uite, acum, — ce lipiște, ce răcoare, ce lumină tainică și blindă: nu te simți adimenită să stai pînă 'n zori de zi? n'ar fi oare păcat să dormi?“

Persida, crescută sub purtarea de grije a Maichiîi Aegidai, nu știa ce să răspundă, era însă tare în credință, că el n'are dreptate.

„Mă simt, — răsunse ea, — ademenită, dară ar fi păcat să stau toată noaptea, fiindcă mîne n'ași mai fi bună de nimic.“

„Prostie!“ — strigă iar Burdea, care nu putea suferi păreri deosebite de ale lui și se simția nenorocit, dacă nu reușia să convingă și pe alții, cum el era convins.

„Domnișoară! — urmă el în ton dăscălesc, — admîni D-ta, că în om săint două ființe, una trupească și alta sufletească?“

„Așa cred.“

„Crezî, fiindcă și s'a spus, ori te-ai și gîndit asupra lucrului?“

„Nu pot să-mă dau seamă, — răsunse ea cu

sfială, — nu mi-am pus încă întrebarea, dar simt, că altfel n'ași putea să înțeleg lucrurile.“

„Prea bine! — zise el mulțumit. Atât mi-e destul, ca să văd, că te-ai gîndit. Te rog acum să-mă spui: cine trebuie să stăpîniască viața mea, — trupul meu? ori sufletul meu?“

„Fără 'ndoială sufletul“.

„Dar dacă el e mai slab decît trupul?“

„Trebue să vrei!“ — răsunse ea strîmtorată.

„De! — grăi el rîzind, multe va fi voind omul, dar puține poate. Domnișoară, — urmă iar dăscălește, — dimineața, după o noapte bine dormită, trupul e întrămat și tare, el vrea să alerge, să lucreze, să se hrăniaască, să se mistuiască, să aibă mulțumiri, și degeaba veř fi voind d-ta altfel, căci el te stăpînește și te poartă după pornirile lui. Pe 'nsărare însă, dupăce trupul s'a obosit, începe sufletul să se ridice deasupra și noaptea e ziua sufletuluи, pe care lumina soarelui îl întunecă. Acum ne simțim mai ușori, mai fără de grijă, ca să-pați din o grea robie, și nopțile petrecem clipele de veselie; nopțile avem cele mai plăcute ceasuri din viața noastră. Si dacă e adevărat, că ziua, după o noapte nedormită, săntem obosiți, cu atît mai bine, căci repaosul nu îl cere sufletul, ci trupul cel netrebnic. E ori nu aşa?“

Persida era învinsă, dar firea n'o ierta să se și dea învinsă. El nu putea să aibă dreptate, și chiar dacă ar fi avut, nu putea dînsa să recunoască, c'o are.

„Nu este aşa!“ — răsunse ea cu îndărătnicie.

Burdea nu prea știa să facă deosebire între bărbat și femeie, și ar fi fost în stare să-l tragă o palmă.

„Bine, Domnișoară, — grăi el stăpînindu-se, — dar te facă de rîs . . .“

„Nu mă fac, — întimpină ea zîmbind, — fiindcă nu e cum zică Dta. Cînd e bolnav ori obosit, omul e și sufletește mai slab și nu-și poate stăpîni pornirile. Omul trebuie să fie sănătos, cumpătat și mereu treaz, dacă e vorba să-și poată face datoria, și mulțumirea cea mai mare a vieții este de a-ți fi făcut datoria !“

„Ce datorie ! ? — strigă Burdea scos din șîșini. — O singură datorie are omul: să nu fie prost.“

„la lasă, Domnule, — întimpină dînsa nerăbdătoare; — noptile nedormite ale D-voastre sunt un fel de beție, care ne face nepăsători față cu ziua de mîne și ne aruncă în desfrîu.“

„Apoi tocmai aceasta e, Domnișoară ! — răspunse el mai potolit. — D-ta vorbești ca Hubăr, care viața lui toată se plînge de datoriile, pe care nu și le face, și-și petrece viața făcîndu-și mereu mustrări. Tocmai în beția aceasta iese la iveală firea cea adevărată a omului.“

„Asta da ! — zise ea. — Recunosc și eu, că noaptea poți să cunoști pe un om mai bine decît ziua, fiindcă noaptea firea lui cea adevărată iese mai nesfînt la iveală, — și bunătatea, dar și răutatea lui.“

Ea se cutremură în tot trupul, cuprinsă de fiori, care o trecuseră, cînd se văzuse singură. Simția, că nu vine bine să stea atâtă timp singură cu acest om, pe care acum îl întîlnise întîia oară în viața ei, știa, că

Marta, fetele și mai ales Brădeanu își vor fi făcind cele mai urite închipuiri despre dînsa, și totuși nu putea să se despartă de dînsul. Nu mai stătuse încă cu nimeni astfel, ca acum cu dînsul, de vorbă, și intrase încă nimeni, ca el acum, în sufletul ei, și se simția ademenită de întregul luî fel de a fi.

„Noaptea, — urmă ea, — e ziua ispitiilor și a păcatului. Ești mă tem de nopțile petrecute în nedormire. Pentru zilele mele par că și fi gata să iau toată răspunderea: pentru nopți nu cutesz să o primeșc!“

Ei sosiră la cramă, unde Mara, ea singură trează încă, ședea moțăind pe un sac cu frunză la foc și-și aștepta fata.

Nu erau încă unsprezece ceasuri, dar fetele și Marta, duse cu gîndul la ziua de mîne, se grăbiră, și Persida rămase peste puțin cu Burdea și cu mama ei la foc.

Era un farmec nespus în această noapte petrecută la focul aproape sfîns, un mare vraf de jăratec, din care numai din cînd în cînd mai ieșia cîte o limbă de flacără albăstrie. Sub vie, la depărtare de vre-o zece pași, durmiau cîșiva culegători, în satul dela poalele dealului lătrău cini și începuseră cocoșii să cînte de miezul nopții, mai la deal cînta o flașnetă, din cînd în cînd se descărcă cîte o pușcă, vîntul tomnatec fîșia prin frunzișul aproape uscat, liliieci fluturașii mereu pe de-asupra focului, iar în sufletul Persidei creștea mereu neastîmpărul de tinerețe.

Mara era de părere luî Burdea, dar și fata ei avea dreptate. Da! noaptea e, aşa zicea și dînsa, mai

plăcută : ea noaptea și-a născut copiii. Dar ziua e și ea binecuvîntată : ea ziua și-a agonisit puțintica avere.

Astfel apoī — din vorbă 'n vobă, ea a fost în cele din urmă biruită de somn, și Persida iar a rămas singură cu Burdea. Ea nu mai putea să stea aşa singură cu el, se ridică dar încet dela foc, ca să-l ducă și să scape de el. Burdea însă ținea să mai stee și ei începură să se plimbe, vorbind pe șoptite, prin fața cramei.

„Care va să zică chiar astă-seară v'ăți întîlnit ?“
— întrebă el.

„Da, din întîmplare —“

„Și unde s'a dus el ?“

„Nu știu. Daŭ cu socoteală, că la via lor, care se află din vale de via lui Corbu.“

„Nu înțeleg. Cum se face, că el nu te-a însoțit ?“

Persida se opri în loc. Îi era foarte greu de ceeace făcuse și par că acum, în clipa aceasta, ar fi fost în stare să se ducă să-l caute și să-l mîngăie.

„Doamne ! — zise ea, — Eū mă tem de dînsul. E om pătimăș.“

„Om pătimăș ! ? — zise Burdea mai mult pentru dînsul și rămase câțiva timp pus pe gînduri. — Fără îndoială, că e pătimăș, — urmă apoī oprindu-se în loc și uitîndu-se cu ochii lui de dihor la dînsa. — Crezî d-ta, că în adevăr numai din întîmplare „văți întîlnit ?“

Persida începu să se neliniștiască. Era fîrziu după miezul nopții, muma ei, obosită de munca zilei, adurmise șezînd pe sacul cu frunze, iară omul acesta nu mai

voia par că să plece, și ea nu știa cum să se scape de dînsul.

„Nică prin gînd nu mi-a trecut, că-l voi găsi la părintele Ioan!“ răsunse ea nerăbdătoare.

„Dar el? — Ce crezi? Nu știa nică el că o să vii acolo?“

„Nu știu.“

„Nu știu. Dar ce crezi?“

„Cred, — răsunse ea cu îndărătnicie, — că el a aflat că ești am să mă duc acolo, și a venit din adins să mă vadă.“

„Bun! — zise el rîzind în bătaie de joc. — Și d-ta, dacă fi știut că el are să fie acolo, te-ai fi dus ori nu?“

BC „Da!“ Cluj / Central University Library Cluj

„Dar zicea că te temi de el!“

Persida-și ridică capul. Îl venia să-i întoarcă spatele.

„D-ta îți vei fi închipuind ce vrei! — răsunse ea. — Mă tem, fiindcă e om pătimăș și nesocotit, cum m'ăști teme de un om beat, care nu-și dă samă despre ceeace face.“

„Pare-mi-se, — întîmpină el cu răutate, — că nu de el, ci de slăbiciunea d-tale te temi.“

Persida simți, cum singele-și năvălește spre cap.

„Nu! — zise ea scurt. — Dacă e vorba, puțin îmi pasă!“

„Prea bine! — strigă el cu un fel de mulțămire diavolească. — Mîne seară am să-l duc și pe el la via lui Corbu: vom vedea dacă vei veni ori nu!“

„Am să viu, ca și cînd aş ști, că el n'are să fie acolo !“ răspunse ea înțepată.

„La revedere ! — grăi el luînd mîna ei. — O să am mîne o mare plăcere ! Domnișoară, omul vrea să aibă femeea pe care o iubește, s'o strîngă 'n brațe, s'o sărute, s'o desmerde : aşa vrea firea, și e nebun cine se pune în potriva firi. Am să-l lecuesc pe nebunul cela : ori te lașă, ori te lasă, — La revedere !“

Persida rămase mută și nemîșcată, se uită lung în urma lui, apoi își acoperi fața cu amîndouă mînilor.

Se simția ca și cînd ar fi căzut, încît n'ar mai putea îndrăsni să iasă 'n fața lumi, și începu să tremure cînd își dete seamă, că nu-i rămîne decît să meargă mîne seară la via lui Corbu.

Trebua neapărat să meargă !

Și ce adeca ar putea-o face să nu se ducă ? Ce ar fi puțind să i se întîmple ? De ce ar fi avînd să se teamă ?

„Da ! — zise ea, — trebuie să vadă, că nu sunt femeie slabă, să-și rumpă odată gîndul și să mă lase în pace !“

Și totuși . . .

Era foarte hotărîtă fata Marei, dar era femeie, știa că este iubită cum n'are să mai fie și e greu afară din cale să fiu femeie și să te 'mpacă cu gîndul, că o să te urască bărbatul, care te iubește, c'o să iubiască pe alta...

Ea vedea 'n gîndul ei pe Codreanu. Ce deosebire ! Om și om — și ce deosebire ! ? — Nu ! cu Nați nu putea să facă ceeace a făcut cu Codreanu.

Luna apucase spre asfințit și-și urma calea pe ce-

riul senin, dar acum, spre zorile de zi, noaptea nu mai era liniștită. Se făcuse rece, și vîntul bătea cu tărie în frunzișul tomnatec.

Persida ar fi voit să se ducă, să alerge, să se urce în culmea, unde el descărcase pușca, ar fi voit să nu mai voiască nimic, ci să se lase cu ochiul închiș în voile altora.

Grozav de lungă, o viață întreagă, fusese noaptea aceasta, și urcînd pe răzor la deal, sărmana copilă abia își mai putea aduce aminte, cînd a fost, că ea se ducea cu Marta la via Părintelui Ioan, și par că era pe cînd el se afla în culme.

Mara nu odată 'n viață ei dormise, în drum spre Arad, șezînd în căruță, și nu odată fusese biruită de somn la masa ei cu poame ori la capul podului. Dormia dar și acum, aşa chinuită, ca 'ntr'un culcuș moale. Râcelelor zorilor de zi și vîntul aspru îi sperie însă în cele din urma somnului.

Ea tresări, se uită buimăcită împrejurul ei, apoi dîndu-și seamă, că fiica ei rămăsese stînd de vorbă cu acel om, sări ca o leoaică în picioare și se duse 'n cramă, unde așternuse culcuș de fin pentru Persida.

Nu era !

Nu intra, nu putea să intre în mintea ei gîndul, că fata ei s'a dus cu omul acela.

Nu ! Asta nu era cu putință !

Dar era dusă ! Unde era dusă ?

Orî unde, a bine nu era această rătăcire 'n cap de noapte.

Eșind afară, ea se uită cu tot dinadinsul împrejur,

zări, par că ceva ce se mișca deasupra viei și porni cu pas lung și tare călcat la deal.

„Ce e cu tine, fată!“ strigă ea după ce se mai apropiie.

Persida se opri speriată 'n loc și-așteptă pe mama ei ca pe mîntuirea ei.

„Ce e cu tine?“ — întrebă Mara încet și cu glasul înecat.

„Nu e bine, mamă, — răsunse Persida umilită.
— E ū nu mai staū, mă 'ntorc în mănăstire.“

„De ce?“

„Nu întreba, — grăi fata, — că nu știu ce să-ți răspund. Mi-e frică și mi-e urât să mai staū aici.“

CAP. XII.

Două porunci.

Nu poate, aşa zicea rînduiala breslelor, să intre în rîndul stăpînilor decît acela, care pe lîngă toate celelalte a mai făcut și doi ani de călătorie. — Așa e bine! Numai încetul cu încetul, sub bună pază, prin multe ispătiri, numai dupăce s'a lovit cu capul de toate zidurile și a dat destule dovezi, că e destoinic de a se povătui însuși pe sine, are să ajungă omul stăpîn de capul său și povătitor pentru alții.

O știa și Hubăr aceasta și ținea ca feciorul lui să treacă și el prin toate ispătirile.

Hubăroaia însă nu mai putea să aștepte.

Lasă că atîta om avea și ea pe lumea aceasta și viața îi era numai o tînjire fără de dînsul, dar vedea cu ochii, că i s'a stricat băiatul de cînd umbla răsleț prin lume. Nu mai era ca mai înainte, par că l-a scos din cutie, își perduse voia bună, petrecea nopțile — numai el știa pe unde, și le făcea toate cu de-a sila. Apoi feciorul ei nică n'avea nevoie să-și risipiască zilele vieții

lucrînd pentru alții, cînd putea să lucreze înr' al său și să-ă fie mumei sale de ajutor. Gaură în cer nu se făcea, dacă Bocioacă, starostele, închidea un ochiu și nu băga de samă, că mai lipsesc vre-o șase lună din cei doi ani de călătorie. Legile, dacă e vorba, oamenii le fac și tot ei le împlinesc, dupăcum le vine la socoteală, și mai presus de porunca împărătească e porunca lui Dumnezeu, care rînduiește, ca copilul să-ă vie la nevoie părintelui înr'ajutor.

Era destul o vorbă pusă de Hubăr, pentru ca dorința ei să se împliniască; Hubăr însă nu voia să pună vorba aceasta.

Nu-ă sedea lui bine și nu-l ierta firea să se umiliască cerînd dela Bocioacă un ducru, pe care acesta era dator să nu-l facă. Apoi el nu putea să se uite cu ochi bună la feciorul său. Nu-l mulțumia de loc, ba și era adeseori rușine că are asemenea fecior. Cu totul altfel și-l doria și și-l închipuise. Lasă că nu mai era bun de nimic în măcelărie, dar și venia, cînd i-a văzut cartea de călătorie, s'o arunce în foc, ca să n'o mai vadă și alții. Timp de un an și jumătate, cît a călătorit, n'a lăcrat decât vre-o opt lună; de aici înainte a umblat hoinar, trăind din banii pe care și trimisese mumă-sa. Cum putea el să-și dea măcelăria pe mîna unuia asemenea om? — Trebuia să mai umble, să se mai frece prin lume, să-și stîmpere valurile tinerețelor, ca să-și vie în fire și să se facă om aşezat.

Și totuși, părintele e părinte! Era voinic băiatul și deștept, fusese atîta timp chiar prea cu minte: poate că, rămînd acasă, între aii săi, iar se făcea cum a fost.

Nu voia Hubăr să se umiliască, dar, vrînd, nevrînd, era mai prietenos decît mai 'nainte cu cojocarii, ba o rumpea pe românește, cînd se întîlnia cu Bocioacă, deși Bocioacă știa nemetește mai bine de cît el românește.

N'ar fi fost Bocioacă vrednic de starostie, dacă n'ar fi înțeles, unde bate gîndul Neamțului, și n'ar fi știut, ce trebuie să facă.

Hubăr era bine cu toți Beamterii și putea, cînd voia, să facă mult bine, dar și mult rău, de ce adecă cojocarii din Lipova să nu se pună bine cu el ?

Dac'ar fi fost vorba de vre-un altul, ar mai fi stat, poate, pe gînduri, fiind însă vorba de feciorul lui Hubăr, nu băgau nică Beamterii, nică cojocarii de seamă, că nu s'aău împlinit încă cei doi ani.

„Ti-am vezut feciorul, — iî zise dar într'un rînd lui Hubăr. — Voinic om și bun băiat ! Cînd îl scoatem stăpin ?“

„Maă are încă vre-o șase lună !“ — răspunse Hubăr.

„Aș ! — Par'că-i mai ține cineva socoteala ? ! — Rînduiala asta e făcută pentru hoianăi fără de căpătăi, iar nu pentru oameni ca feciorul d-tale. Nică rușine n'o să ne facă, nică pînea de la gură n'o să ne-o ia: punem pecetea cu inima liniștită.“

„Nu ! — întîmpină Hubăr ; — să-șî facă și el rîndul ca ori-și-care altul.“

„Ti-e ușor d-tale, — grăi Bocioacă ; — bătrîna o duce însă greu de tot fără de dînsul. Am să vorbesc cu ai noștri, și-l scoatem, vrei ori nu vrei, stăpin, — chiar acum de vinul nou.“

Aşa a rămas vorba, şi Bocioacă s'a şi înțeles cu Gherghiță, care era cel mai coltos dintre cojocari, ca Duminica viitoare, cînd aveaū să se adune oamenii de încredere aî bresleî, să pună tot lucrul la cale, ba i-a mai şoptit şi Hubăroaieî o vorbă, — ceeace era de prisos.

Bocioacă nu era însă numai staroste al cojocarilor, ci totodată şi vestit cîntăreş de strană, care ştia să facă deosebire între oameni.

Joi seara, întorcîndu-se din plimbarea făcută pînă la via părintelui loan, Marta îi spuse, ca de obiceiû, pe unde a umeblat, ce-a văzut şi cu cine ce-a vorbit.

„Ştii că e grozavă muere Persida Marei! — grăi dînsa. — Cînd o vezî aşa, îi vine să crezî, că e sfîntă, nu altă: aleargă însă după bărbaţi de ţi-e greu s'o vezî.“

Bocioacă îşi cunoştea nevasta şi nu prea punea mult temei pe vorbele ei. Era femei şi-i plăcea să vorbiască despre altele mai mult rău decît bine. N'aveaî ce să-î facă! Din firea lui nu poştă să scoşă pe nimeni. De astă dată însă el se uită cam aspru la nevastă-sa. Ținea, lucru mare, la Persida. Lasă că era o mulţumire să te uişă la ea, cît de cuvioasă stătea în fundul bisericei, dar îi şedea bine să iasă din mănăstire şi să vină la biserică, după ce lumea atîta timp zisese, că şi-a vîndut Mara fata.

„Mie poştă să-mi spui ce-î trece prin minte, — zise el aşezat, — te rog însă, în faţa altora să n'o spui aceasta.“

„Par'că sănt oarbă şi proastă, ca să nu văd şi să

nu înțeleg, — răsunse Marta necăjită. — Se vedea cît de colo, că e încurcată cu feciorul lui Hubăr. De unde s'or fi cunoscînd, nu știu, dar sănătății încurcați, încît nu-i mai poți despărți.“

„Lasă-ți să fie! — ce-ți pasă! — grăi el și trecu înainte. — Fă ca și cînd n'ai fi văzut și n'ai fi înțeles nimic.“

Nu credea Bocioacă. Îi părea peste putință, că gîndul unei fete ca Persida să nu se înalte mai sus decît pînă la feciorul lui Hubăr. Cu totul altfel și-o închipuia dînsul pe Persida.

Și totuși peste putință nu era lucrul: Națl era băiat curătel, voinic și bine făcut, deștept și umblat pe la școală, iar Hubăr era om bogat și n'avea alt copil. Minune n'ar fi fost, dacă fata Marei și mai ales Mara s'ar fi oprit cu gîndul la avarea cea frumoasă a lui Hubăr.

Cu desăvîrsire peste putință nu era lucrul acesta.

Sîmbătă dimineața el află dela nevestă-sa, că a fost multă și frumoasă lume la via lui Corbu, că Națl a trecut și el pe acolo, dar Persida nu venise și ea. Se întorsese iar la mănăstire.

Acum Bocioacă simția, că e, par că, ceva la mijloc, și nu-l mai ținea locul. Om era și el, și nu-l ierta firea să stea nepăsător, cînd te mirî cu ce mari nevoi se lupta sărmâna aceea de văduvă. Cine adecă să-ți vie în ajutor dacă nu el, starostele cojocarilor și tot odată stăpînul fiului ei? El era cel mai apropiat: era în drept, ba chiar dator să cerceteze și să facă ce poate, pentruca femeea aceea să vadă, că nu e nicăi ea singură în lume.

Pe la amiazăzi el trecu, aşa ca din întâmplare, pe la via Marei.

Mara alegea struguri, îi lega perechi cu fire de tei şi-i atîrna pe prăjinile întinse în cramă.

Era destul s'o vezî, pentru că să simtî, că e frămîntată de ceva. Nu ştia, ce-i drept, ce s'a petrecut, că fata ei s'a hotărît aşa deodată să se întoarcă iar la călugăriţe: n'a mai stăruuit, ca Persida să-i spună. Bănuia însă, că Naşl n'o lasă nică acum în pace, şi era mulțumită, că-şî vede fata atât de hotărîtă şi de înțeleaptă.

Că i-o fi greu! ? Să-i fie! N'ai ce să-i faci. Trebuia să treacă şi prin asta! Dacă e vorba, mai bine să piară decît să se facă de batjocura lumii!

Şi totuşi... din cînd în cînd ea se opria în loc. cu capul ridicat, şi-şî sufleca mînecile.

Îi era, parcă fiica ei suferă de o grea boală, pe care numai timpul şi firea cea trainică poate s'o lecuiască, încît nu-ţi rămîne decît să suferă şi să aştepţi. Dumnezeu însă n'o făcuse pe Mara să aştepte: firea ei o mîna mereu înainte; ea trebuia să urniască din loc, să facă ceva.

Cum adecă!? Fata ei să stea viaţa toată în mănăstire, ca să scape de Neamţul acela? Nu e alt chip de scăpare? Nu poate ea să-l ia pe Hubăr de scurt, ca să-şî pună la rînduială feciorul!?

Dar struguriî întinşi pe rogojină nu puteau să aştepte, şi Mara iar se punea să-i lege perechi şi să-i atîrne pe prăjină.

„Bun lucru! — grăi Bocioacă, — și spor! Dar cum? Așa singură? Unde ți-e fata cea harnică?“

A ținut Mara totdeauna la Bocioacă, pe care îl socotia cel mai chibzuit om în valea Murășulu; acum însă, de cînd el luase pe Trică la casa lui, ea se uita la el par că i-ar fi și ei stăpîn. Cu toate acestea, despre Persida n'avea nicăi el să-i facă întrebări, la care nu putea să-i dea răspuns.

„De! — răsunse ea puindu-și hainele în rînduială, — aŭ și ele de lucru acolo în mănăstire, și nu putea s'o lase pe maica econoamă singură tocmai acum, cînd i s'aū îngrămădit toate pe cap.“

Simțind că Mara nu vrea să intre în vorbă despre fata ei, Bocioacă o apucă mai de departe.

„Mai aī mulți atît de frumoși?“ — întrebă el arătînd la struguri.

„Sînt, — răsunse Mara, — s'aū copt bine anuș acesta, și abia pe ici, pe colo e cîte o boabă stricată. Apoi am mai cumpărat, aşa pe ales, și de pe la vecină. O s'adun vr'o două miî de perechi, și dacă dă Dumnezeu, o să scot cea mai mare parte din iarnă.“

„Dar cu pădurea cum staî?“

Nici asta nu era întrebare la care Mara putea să răspundă deslușit.

„Cam greu, — grăi dînsa — biată de femei ce sînt, m'am apucat de prea mare treabă.“

„Sînteți, aşa se zice, în tovărăsie cu măcelarul, — urmă Bocioacă apăsînd vorbele.

„Ferit-a Dumnezeu! — răsunse Mara. — Fiindcă nu prea aveam banii, ca să intru într-o neguțătorie atît

de mare, m'am împrumutat dela el cu zece la sută pe trei luni de zile. S'a supărat D-lui acum, că am plătit rata fără ca să mă mai împrumut: ar fi voit, ca eș să alerg, eș să port paguba, dacă lucrurile nu ies bine, iar la cîștig să fie și el părtaș cu mine.“

„Ei! — cam tot acolo vine! — grăi Bocioacă în glumă. — Mai știi ce se poate întâmpla!? — D-tă aî fată și el are fecior.“

Mara se uită speriată la el, apoi se plecă iar spre rogojină, ca să ia struguri și să-îi lege cu tei.

Îl era grozav de greu, și nu știa ce să-i răspundă.

Dacă vre-un alt om iar fi zis aceste vorbe, ea l-ar fi ocărît de și-ar fi adus aminte toată viața lui: Bocioacă însă avea, par că, un fel de drept de a se amesteca în treburile ei, și ea se bucura, că dînsul se și folosește de dreptul acesta și n'o lasă singură la nevoie. O dorea însă, că poate chiar și el să credă — așa ceva. — Si totuși, ea putea să zică — ba!?

„Imi pare foarte rău, — grăi dînsa mîhnită, — că mă socotești atât de slabă de înger. Dumnezeu el singur știe, cum vrea să ne mîngăie și cum să ne certe, și voința lui are să se împliniască. Eș mi-am tras samă cu mine: dacă ar fi voia mea, mai bucuros i-aș suci gîțul ca unui puie de vrabie; dar nu mi se cuvine, de și-i sănt mamă, s'o stăpînesc, fiindcă e mai cu minte decît mine.“

„Care va să zică ea-l voiește?“ — întrebă Bocioacă cu îndoială.

Mara dete din cap.

„Nu! — zise ea hotărîtă și mîndră, — de loc nu-l

voiește, dar umblă el după ea, și nu știu nișă odată, cind vine la femei clipa de slăbiciune. — Eștă stață, săracă de mine, — adaugă ea suspinând, — pe gîndură, — mă tem și mă tem și nu știu ce să fac!“

„Apoi nu-ți aşa! — grăi Bocioacă așezat. — Ai să ști, ce trebuie să faci. Tineretele sunt năvalnice și slabă și trebuie să fie păzite și ferite de îspitiri. — Las că-l mătur eștă de aici! El n'are ce să caute la Lipova: ori se duce să-și facă rîndul de călătorie, ori rămîne toată viața lui calfă proastă!“

„Vai de mine! — să nu facă lucrul acesta, — strigă Mara, — c'o să fie și mai rău.“

„N'am eștă să ascult de d-ta! — răspunse el. — Sunt staroste și am să-mi fac datoria. Era, — urmă apoi mai mult așa pentru dînsul, — să închid un ochi, fiindcă o vedeam strîmtorată pe mama lui; dar cind e la mijloc și altă poruncă mai tare, la asta mă supun. — Are să se ducă, iar grija noastră e s'o găsiască pe Persida măritată, cind se întoarce. — Îi găsesc eștă bărbat, — zece la fiecare deget!“

Nu doria nișă dînsa, ca altfel să fie.

Duminecă apoi, cind oamenii de incredere ai breslelor său adunat, starostele a tăcut, iar în urmă, cind Gherghiță a adus vorba la băiatul lui Hubăr, el a zis numai:

„S'o lăsăm asta! Mai are vreme! Să se mai coacă!“

Și tot cam așa se gîndia și Nați el însuși.

Nu mai avea el ce să caute pe aici.

Atunci noaptea, după ce să despărțit de Persida, el a alergat pe dealuri, ușor, par că n'ar fi avînd pămîntul sub picioare. Îi venia să se ducă, și tot să se

ducă, încît să i se piardă urma și toată lumea să-l uite, numai ea singură să-și aducă în toată clipa aminte, că el a voit și a putut, fiindcă atât de mult a iubit-o, încît s'a dus pribegie în lume, numai ca dînsa să poată trăi nesupărătă.

Atât simția, atât știa, atât și era gîndul !

După grele și îndelungate frămîntări, sufletul și era ajuns, în sfîrșit, la o hotărîre, care-l înălța la o senină liniște, căci nimic nu-l ridică pe om mai sus decît gîndul, că poate însuși să se biruiască pe sine și să lepede dela sine ceeace și este mai dorit în viață.

De aceea ziua următoare, cînd a dat față cu Burdea, și era ca și cînd un demon îspitor i-ar fi ieșit în cale.

„Nu ! — strigă el scrînind din dinți. Lasă-mă în pace ! Știu, nu mă îndoiesc, că ea are să se ducă, dar eu nu mă duc !“

„Aî să te duci și tu ! — și răspunse Burdea rîzînd. — Am văzut-o acum eu însu-mi cu ochiul mei, am vorbit cu ea și știu, că aî să te duci. Vine aşa deodată o clipă, în care îi-o aduci aminte par'căi fi văzînd-o în aievea, — și atunci nu mai poți. Sînt om și eu și nu poți nicăi tu să fiș mai altfel decît mine, iară eu aș da tot ceeace-mi este scump și sfînt pe lume pentru o clipă, în care aș putea să cred, nu să știu, ci să cred numai, că o femeie ca dînsa mă iubește. Mă cutremur, cînd îmă daș seamă ce 'nfricoșat fior trebuie să te cuprindă pe tine, cînd își zici în gîndul tău : Si tot mă iubește !“

„Dar nu mă iubește ! — strigă Nașl. — Nu poate, nu are de ce să mă iubuiască !“

„Minți! — îi zise Burdea liniștit. — Atât de bine știi, că te iubește, încit te minți tu însuți pe tine, numai ca să nu-mi mărturisești și mie adevărul. — E o prostie ne mai pomenită! — urmă el rîzînd. — Eu am văzut-o, am vorbit cu ea și știu, că te iubește. Toți, care văzut împreună, știu și ei, dacă ați ochi, că vă iubiți. Și vrei ca eu să cred, că voi singuri, anume voi nu știți nimic, stați la îndoială, niciodată nu credeți căciar, că vă iubiți unul pe altul? — Vezi, — dînsa e mai cinstită decât tine: știe și nu se sfiește să mărturisiască! Dar de ce vă iubiți? — Asta nu se întrebă! — Ați în lumea aceasta toate lucrurile cîte un „pentru că”: iubirea e din altă lume și se ivește din se-nin, fără-ca să știi de unde. — Ați să vii astă-seară cu mine, ați să mă rogi să te duc cu mine la via lui Corbu! — Ați! — Uite! vine aşa deodată, cînd niciodată cu gîndul nu te gîndești.“

„Simt și eu, răspunse Nașl, — că e un fel de soartă neîndurată la mijloc. Mi-e adeseori par că stau la marginea unei prăpastiilor și știu, că am să mă prăpădesc dacă mă duc înapoi, dar adîncimea mă adimentește, capul mi-e amețit și sună în toată clipa gata să închid ochii și să mă arunc — fie ce-o fi! — Nu e pentru mine femeea aceea; nu sună eu pentru dînsa: e o nenorocire, că ne-am văzut, și singura noastră scăpare e să nu ne mai vedem!“

„Par că de bunul vostru plac atîrnă! — grăbi Burdea rîzînd iar în bătaie de joc. — Văzut, pentru că trebuie să suferi și vă vezi mai vedea cîtă vreme nu să împlinit măsura suferințelor!“

Națl dete cu îndărătnicie din cap.

„Ar trebui, — zise el cuprins de adîncă amărăciune, — pentruca să poți judeca, să știi ce fel de om e fatal meu și ce fel de femeie e mama ei. Nu! — urmă luindu-și avînt, — însotirea noastră n'ar putea să ducă decît la moarte de om: prea mult a suferit sărmâna mea mumă, și n'ași putea să văd, ca mai mult să sufere. Uite! vine-o clipă, că numai știi ce faci, — și aî barda în mînă și-i daî în cap cu ea. — N'ar fi trebuit, dacă n'ar fi fost el cum este, să părăsesc școala, și așî fi azî om de dînsa.“

„Ești un nebun! — îl intrerupse Burdea. — Ce-ți pasă!? — Par'că însotire omenească e ceea ce căutați voi!? Par'că popa și părinții aŭ să-și mai vîre și eî nasul în treburile voastre? — Aî s'o prinzi odată într'un colț și oameni sănăteți amîndoî!“

Națl se cutremură în tot trupul; îi venia să-l apuce de piept și să-l scuture, încît să-i clănțăniască oasele.

„Icoană sfîntă din altar! — strigă el ridicînd mîna. — Mai bine-mî rump carnea de pe oase, decît să sfărîm idolul la care mă încchin.“

„Așa ziceți voi cu toții pînă ce nu vă săturați de a vă 'nchina, apoî luați icoana și o terfeliți, pentru ca să scăpați!“ — grăi Burdea, în vreme ce Națl îl făcea mereu semn cu degetul că nu și nu și nu!

Seara el cu toate acestea s'a dus la via lui Corbu, și-i era par'că nu mai e om pe lume, cînd a aflat, că dînsa n'a venit, nicî n'are să vie, că s'a întors iar în mănăstire.

„Mați zici și acum că nu te iubește! ? — îl întrebă Burdea cu răutate. — Ați să facă pe dracu 'n patru, ca s'o scoți din mănăstire.“

Nață nu-i răspunse nimic; un singur gînd îl stăpînia: să fie singur și să meargă, să alerge, să cutureze văii și dealuri.

Și-o vedea mereu pe mumă-sa, stînd singură în măcelărie, și inima-i săngera, încît îi venia să răcniască tare ca să răsune toate văile și să se cutremure tot ceea ce are viață și simte durere.

Nu ! El nu putea să plece, — nu putea și nu putea !

Sărmana lui mumă ! — atât îi mai rămînea în lume, atîta reazăm, atîta mîngăiere, și lumea i se lumenă, cînd se gîndea, că poate să îndulciască viața ei.

„Celelalte vin, — își zise el, — și trec în cele din urmă încît numai din cînd în cînd își mai aducă prin vis aminte de ele.“

Zilele veniau însă și treceau și ele una după alta, — și nici o știre bună dela Bocloacă.

Și cum zilele treceau, Hubăr se făcea tot mai posac, iar nevastă-sa tot mai neliniștită.

Om trăit în lume, Hubăr știa prea bine, cum trebuie să fi venit lucrurile, că Bocloacă nu mai vine, și ar fi voit mai bucuros să fie pălmuit în fața lumii, decât să pată rușinea, de care se temea. Și totuși el nu era supărat pe Bocloacă, nici pe cojocari : el avea dreptate ! El făcea numai ceea ce erau datorii a face. Nevasta lui însă l-a pus să se umiliască, iar fecioru-său l-a făcut de batjocura lumii.

„Ați vorbit tu cu Bocăoacă, — întrebă în cele din urmă Hubăroaia, — ori mi-ați zis numai, ca să mă amăgești, că ați vorbit?“

Hubăr se uită lung la dînsa.

„Ba în adevăr am făcut prostia aceasta, — îi răspunse el. — Ca să scap de gura ta!“ — adăuse apoi peste puțin cu amărăciune.

„Nu știu, cum va fi vorbit, dar văd că n-o să iasă nimic din toată treaba.“

„Adeca ce vrei să iasă!? — grăi el. — Tu vezi, că de câteva zile nu mai dă pe acasă: numai el știe pe unde o fi umblând și cum și-o fi petrecând nopțile. Și dacă vezi tu, nu sănici alții orbii. Cum să scoată ei stăpin pe un asemenea nemernic. Mare rușine!“

„Dacă îi ești tată și nu-i porți de grija! — întâmpină dînsa necăjită. — Le știi toate, dar nu te-am văzut și pe tine odată să faci ca alții părinți, să-l ieși de scurt și să-l întorci în calea cea bună. N'a fost el aşa! Tu știi prea bine, că n'a fost; dar ce poate o femeie ca mine, dacă...“

„Tu să tacă! — o întrerupse el cu asprime. — Tu și numai tu l-ați stricat îndopîndu-l cu banii! Nu aşa m'am făcut eu om; uite, aşa cum o fi, cu toate păcatele mele, dar stați pe amîndouă picioarele, fiindcă n'am așteptat, ca alții să-mi aștearnă culcușul: trebuia să-l lași și pe el să se lupte cu nevoile vieții. Cum l-ați făcut, aşa să-l ați: eu nu mai vreau să știu de el, nicăi să-l văd în ochi!“

Nu mai voia Hubăr, dar tot tată îi era feciorului său și nu mai avea astimpă, nu-și mai găsia tigna

obicinuită, și cloicotia par că ceva în sufletul lui, și chiar nevrind trecea mai des decât de obicei pe la măcelărie.

Duminecă, în sfîrșit, știind că lumea se îngrămădește, Națl era la locul lui și cîntăria carne pentru o slujnică, cînd tatăl său intră tăcut și se așeză pe un scaun din fund, lîngă nevastă-sa.

„Dar tu ce te-ai făcut?“ — întrebă el dupăce slujnica plecă în urmă cu carnea.

Era pe sfîrșite. Nu sunase încă peste drum de intrare, dar lumea începuse să vie la biserică, și Națl luă măturișca și începu să adune fărămăturile de pă butuc, ca să le arunce ca de obicei, în coșul de lepădături.

„Unde aï fost de n'am mai putut de cîteva zile să punem ochii pe tine? — întrebă iar Hubăr.

Națl dete fărămăturile în coș, apoi luă cîrpa și începu să șteargă cuțitele unul cîte unul și să le pună apoi pe fiecare la locul lui.

„M'aï auzit tu pe mine?“ — strigă Hubăr răstătit.

Națl lăsă pe butuc barda pe care o ștergea, și se întoarse cu cîrpa 'n mînă și rîzînd spre tatăl său.

„D-ta știi foarte bine că te aud, — răspunse el, — dar nu-ți răspund, fiindcă nu pot să-ți spun, unde am fost și ce am făcut.“

„E foarte rău!“

„Nică ești nu zic că e bine!“ — răspunse Națl și se întoarse iar, ca să șteargă barda și s'o pună la locul ei.

E foarte greu să cerți pe un om, care-și mărturi-

sește vinovăția ; Hubăr însă ținea să-și certe feciorul, și nepăsarea acestuia îl scotea din răbdare.

„Nemernicule ! — zise el cam tare, — să nu mă ieļ în bătaie de joc, că de ți-ar fi barba de un cot, tot îți trag palme și te dau afară. Aici eū sînt stăpîn !“

Națl așeză barda ștearsă la locul ei și se întoarce iar spre părinții săi.

„Drepturile de părinte și de stăpîn nu poate, — zise el, — nimeni să ți le ia ; dar te rog să nu te folosești de ele aici, fiindcă trec oameni și rușinea nu cade numai asupra mea !“

„Rușinea mi-aļ făcut-o tu cu prisos !“ — grăi Hubăr încet, aproape șoptind.

„Tocmai fiindcă ți-am făcut-o eū, nu mai adăuga și d-ta la ea !“

„Nu ! — urmă Hubăr tot încet. — Vreaū să știe lumea, că știu ticăloșiiile tale și nu le trec.“

„Tată, — grăi Națl așezat, — știu ce te mîhnește și-ți dau dreptate. Am să plec mîne, dacă vrei chiar astăzi, și n'ași voi să ne despărțim certați.“

„Eū vreaū să știu, — răsunse tatăl său cu asprime, — că n'aļ ce să mai cauți la casa mea, dacă nu te faci om cum se cade.“

„Fă ce vrei ! — răsunse Națl întorcîndu-se iar la cuțitele lui. — Nemțiui bețivă, — adăugă apoi peste puțin pe românește — se ceartă ca niște orbești. — Da ! — urmă apoi iar nemțește, — ei aļu dreptate, dacă ne iaļu în bătaie de joc !“

Asta a prins. Hubăr se ridică și se uită minios

la feciorul său, dar nu-l mai urmă înainte ci se depărta fără ca să se mai uite înapoi.

Hubăroaia, care stătuse tot timpul cu inima înclesată, rămînînd acum singură cu feciorul ei, începu să steargă lacrămile ivite una cîte una în ochiul ei, în vreme ce el își făcea de lucru cu închiderea măcelăriei.

El n'o vedea plîngînd, dar știa că plînge ori are să plîngă și-i era foarte greu să se întoarcă spre dînsa. Dupăce încuie dar ușa despre uliță, el se aşeză, tot cu spatele spre dînsa, pe scaunul de lîngă butuc și rămase cu mâinile pe genunchi, cu ochiul închiși și cu capul plecat în jos. Nu mai simția, nu mai gîndia nimic: era istovit și toate îl păreau a pustiū.

Ea începu să plîngă pe 'năbușite.

„Mamă! — zise el în cele din urmă, întorcîndu-se spre ea. — Nu plînge că o să ai de aici înainte de ce să plîngi. — Pe mine nu mai mă vezî! — Nu plînge, că se 'ntîmplă o nenorocire îngrozitoare! Ești nu știu ce fac, dacă mai daă ochi cu el!“

Ea-și șterse lacrămile, apoi se ridică și se uită cu un fel de frică la el.

„Nu e lucru curat, — zise ea, — și Dumnezeu știe, dacă nu e cineva, care s'a vîrît la mijloc, ca să turbure liniștea casei mele, — știe, — urmă ea cu asprime, — și nu iartă, fiindcă e mare păcatul!“

Nați se uită cîțva timp tremurînd la ea, apoi își luă pălăria și se depărta cuprins de simțămîntul, că de aici înainte el stă singur în lume.

CAP. XIII. Datorii vechi.

Datoria să ţi-o plăteşti la timp, căci are şi ea rostul ei, şi nu stă, dac-o laşă nebăgată în samă, în amortire, ci mişcă şi creşte de n'o mai poţi stăpîni în cele din urmă.

Naşl se temuse, că n'are să fie bine, dacă se va întâlni cu tatăl său, şi a potrivit lucrurile anumite aşa, ca să nu rămiie singuri. Luînd apoi hotărîrea de a nu mai da ochi cu el, avea de gînd să ceară banii de călătorie dela mumă-sa şi să plece cît mai curînd. Vorba despre pedeapsa lui Dumnezeu i-a căzut însă atât de greu, încît n'a mai putut să stea cu mumă-sa. Se temea, că nu se va putea stăpîni, şi n'ar fi voit odată cu capul să-i zică vre-o vorbă aspră.

El a crescut, aşa zicînd, în braţele mumei sale, şi nu intra în mintea lui gîndul, că poate să fie în lumea aceasta ceva ce el să nu-i spue şi ei. Inima îi da deci şi de astă dată brîncî, ca să-i spună tot. Știa, că dînsa îl va înțelege, se va muia şi-i va fi de mare ajutor în greaua luptă sufletească. El însă mai știa, că dînsa ar spune bătrînului tot, — şi aceasta n'o voia.

Avea cuvinte de a se plânge de tatăl său. E însă în firea omului să treacă ca vederea păcatele părinților săi, și nu odată își zicea: Ti-e tată și n'ăi să-l judeci! De aceea își făcea mustrări totdeauna, cînd scăpa vre-o vorbă mai aspră despre tatăl său. Si nu e într'adevăr lucru mai dureros decît să nu poți avea o bună părere despre părinții tăi. Aceasta o simția acum Națil în toată clipa.

Lasă că tatăl său era, în gîndul lui, vinovat de toate, dar el se mai și temea, ca nu cumva acesta, aflînd ceva, să facă, om îndărătnic cum era, vre-un scandal, să se certe cu Mara ori s'o opriască pe Persida din drum. Astfel se stîrnise în inima lui o adevărată dușmanie față cu tatăl său, și adeseori îi venia să se ducă să-l caute, să-l apuce, unde-l va fi găsind — și apoi ce va voi Dumnezeu. Si simția, că nu s'ar mai putea stăpîni, dacă ar mai vedea pe mumă-sa plîngînd ori dacă aceasta i-ar mai zice vre-odată vorbă aspră. El nu mai putea să dea ochi nicăi cu mumă-sa. Îi era grozav de greu, dar nu mai putea.

Cu atît mai rău, căci prin asta lucrurile nu se împăcau, ci numai se amînau și mai vîrtos se încurcau.

Fiindcă așa cu mîna goală n'ar putea să plece, el s'a împrumutat dela Griner, neguțătorul de piei, cu trei sute de florini. Ovreul nu numai că i-a dat bucuros, dar l-a mai și rugat să-i spună, cînd va mai avea trebuință: știa el, că plătește Hubăroaie — numai să nu afle Hubăr, ba plătește chiar și Hubăr — numai să nu afle lumea.

Așa aŭ și venit lucrurile.

Hubăroaie era nemîngăiată, că feciorul ei a putut să supure atât de greu pe tatăl său, dar îi dădea la urma urmelor dreptate: tot era mai cu minte, aşa decât ca lucrurile să fi ajuns la ceartă. Că n'a luat rămas bun nici dela ea, asta-i părea lucru firesc: ea nu l-ar fi lăsat să plece fără de ştirea bărbatului ei. I-a mai şi mulțumit dar lui Griner, cind acesta a venit peste cîteva zile să-i spună în toată taina, că i-a dat lui Naşti banii de drum.

Hubăr era par că l-ar fi ciomăgit cineva, cind a aflat, că feciorul său nu și-a luat ziua bună dela mămăsa. Știa, că ține la dînsa, și astfel dedea cu socoteală, că mare trebuie să fi fost mîhnirea lui, pentru că să-i poată face ei o atât de mare supărare. — Înzadar, nu e în lumea aceasta nimic mai tare decât durerea de părinte! Nu zicea Hubăr nimic, nu se plingea, dar era mușat și acum; cind ar fi fost să-și osindiască feciorul, își făcea el însuși mustări, fiindcă și-e par că tot ale tale sănt și păcatele eșite la iveală în copilul tău.

Își făcea Hubăr mustări și-și dedea silința să mîngăie pe nevastă-sa.

În tăcerea sufletului său el tălmăcea mereu vorbele, pe care îi le grăise Naști.

„Ți-e ușor ție, — par că-i zisese Bocioacă, — dar e greu pentru nevasta ta.“

Era aspră afară din cale mustrarea cuprinsă în aceste vorbe, și încă mai aspru se simția mustrat, cind își aducea aminte vorbele: „Ei au dreptate, cind ne iați în bătaie de joc!“

Îi era greu lui Hubăr să dea ochi cu oamenii;

par că toti știau, cum său petrecut lucrurile, și se temea ca nu cumva să-l întrebe ce i s'a făcut feciorul. Era mai bine să stea pe acasă, să caute de treburile lui, să mai ia și asupra sa o parte din sarcina, pe care nevasta sa o purtase pînă acum ea singură.

Astfel fără multă vorbă, oarecum pe nesimțite, se schimbase casa lui Hubăr: era ca și cînd soț și soție după o lungă despărțire s'ar fi însoțit din nou la o viață mai strînsă decît în tinerețe. N'o știau la început aceasta decît cele două servitoare și calfele; vestea însă, și cea rea, dar și cea bună, trece din om în om, și în curând lumea toată a ajuns să afle, că nu mai e cum atîta timp a fost la casa lui Hubăr.

Peste vr'o trei săptămîni, în sfîrșit, Hubăroaia a primit mult aşteptata scrisoare, prin care feciorul ei o vestia c'a sosit la Buda și a fost pe la Hansela, unul dintre veri ei. El îi cerea iertare pentrucă a plecat așa fără de veste și s'a împrumutat dela Griner, dar despre tatăl său nimic.

Ea începu să plîngă.

„Ei, lasă! — grăi Hubăr. E mai bine așa! Să se zbuciume și el, să-și verse focul tinerețelor: de nemernicit tot n'are să se nemerniciască. Cu cine ar putea să semene!“

„Trebue, — zise ea amărită, — să fie la mijloc vre-o slăbiciune, vre-o femee, care l-a scos din minti.“

„Asta nu-mi vine s'o cred, — răsunse el. Asemenea lucruri se află.“

„Va fi știind toată lumea, întîmpină Hubăroaia, — dar nouă nu ne spune nimeni nimic.“

Hubăr nu credea, dar cu puțință era și lucrul acesta, și mult ar fi dat, dacă ar fi putut să afle adevărul.

N'avea însă dela cine să-l afle.

Trecuseră douăzeci și sase de ani de când trăia la Lipova, și abia acum simțea, că tot străin a rămas între străini. Avea cunoscuții, avea chiar prietenii, cu care juca cărți și care veniau bucuros la masa lui, dar nu era într'aceștia nică unul, care ar fi fost în stare să-i vorbiască cu inima deschisă.

Vina, la urma urmelor, a lui era, deoarece prietenii are cel ce știe să și-i facă; el însă era supărat pe toată lumea și se închidea din zi în zi tot mai mult în casa lui.

Dar supărat era Hubăr mai ales pe cojocari și mai ales pe Bocioacă, care avea multă trecere și ar fi putut, dar ar fi voit, să pună lucrurile la cale, ca Națl să rămîne acasă.

Mai supărat încă era Bocioacă. Lasă, că e lucru urit să făgăduiești și să nu împlinești, dar el nică nu putea măcar să spună, de ce anume n'a împlinit ceeace făgăduise.

Nu! — aceasta nică chiar nevestei sale n'ar fi putut să i-o spună.

Se încărcase omul cu Doamne-ajută.

Nu zicea Persida, că n'are să se mărite.

Știind prea bine, că mama ei dorește să o vadă cât mai curind cu bărbat, ea, deși abia împlinise optsprezece ani, se simțea fată bătrînă și era hotărâtă în gîndul ei să se mărite după cel dintîi, care o va peti.

Din întîmplare acesta a fost Brădeanu.

Intr'una din zile, după ce se acrise vinul, Marta a luat-o pe Persida din mănăstire și-a dus-o la dînsa acasă. Timp de vre-o zece zile, cît a stat apoi la casa lui Bocioacă, Persida l-a văzut aproape în fiecare zi pe Brădeanu, și Bocioacă rîdea în el. În urmă Persida s'a dus acasă, la mama ei: era lucru de sine înțeles, că are să facă pregătirile de nuntă.

Deodată însa toate s'aș schimbat: fără ca să-și poată da seamă de ce, Persida s'a întors la mănăstire unde Maica Aegidia o aștepta cu brațele deschise.

O apucase ca atunci, cînd Codrean venise la mănăstire, un fel de spaimă, și nu mai cutează să ia asupra ei sarcini, pe care nu se simția destoinică a le purta.

Și astfel s'a petrecut viața ei de aici înainte: trăia pe apucate, cînd ici, cînd colo, azi la casa mumei sale, mâine la a lui Bociocă și-apoi iar la mănăstire, în o necurmată frămîntare.

Din cînd în cînd o cuprindea un simțămînt de desnădejde. Îl vedea par că în fața ei pe Burdea, care rîdea de zbuciumările ei și-i spunea mereu, că zadarnic se opintește; îl vedea pe Națl umblînd răzleț prin lume și-i venia să plece pe urma lui, să-l caute și să se ducă amîndoî, ca să li se peardă urma. Atunci se ducea în mănăstire — și iar se liniștea, iar lua hotărîrea de a nu face decît ceeace dorește muma ei, iar era stăpînă ea însăși pe sine.

Stăpînă ar fi și rămas, dacă lumea ar fi lăsat-o 'n pace. Bocioacă însă făcuse legătură cu Mara și trebuia cu orice preț s'o mărite mai 'nainte de a se fi întors.

feciorul lui Hubăr, și dîndu-i zor, o alunga în mă-năstire.

Dar supărările omenești trec și ele cum toate trec în lumea aceasta.

Era foarte supărat Hubăr, cînd s'a pomenit, că Mara nu mai voește să facă tovărăsie cu el la pădurea din Cladova, și 'n supărarea lui luase hotărîrea de a se pune în înțelegere cu Liubicek, ca să-ă facă Marei greutăți, „Am să-ă arăt, — își zicea el, — că nu poate fără de noi s'o scoată la capăt!“ S'aș și înțeles, ca aşa să facă, dar a trecut o zi, aștădat două, aștădat multe, și 'n trecerea zilelor s'a muiat și supărarea și 'n cele din urmă n'aștădat mai făcut nimic. Le era par că puțin le pasă...

Tot aşa trecuse supărarea și cu Bocăoacă. Cînd cu plecarea feciorului său, Hubăr era tare hotărît să le arate cojocarilor, că poate să le facă multe neajunsuri. Aștădat însă zilele și nu le-a făcut nică unul, și cu cît mai mult se apropiă timpul, în care feciorul lui trebuia să se întoarcă, cu atît mai bine îi părea că n'a făcut nimic. La urmă urmelor tot era mai bine aşa.

Bocăoacă a uitat încetul cu încetul și el făgăduința de a o mărita pe Persida și puțin îi păsa în cele din urmă, cînd și cu cîte are să se mai mărite fata Marei.

Chiar Persida s'a deprins încetul cu încetul cu viața ei fără de rost, și n'ar fi dorit nică ea decît s'o lase 'n pace.

Mara ea singură era mereu neastîmpărată, mereu cuprinsă de griji și nu putea să doarmă nopțile liniș-

tită ca alte dăși. Ii era, parcă o mare și ne mai pomenită supărare o așteaptă, și nu știe cum să scape de ea. Zilele alerga, se bălăbănia cu oamenii, zilele îdădea și lăua banii, zilele avea mulțumiri, seara însă, după ce-și făcea socotelile, o cuprindea o nespusă înduioșare. Ii era par că nu mai poate să se bucure de roadele osteneștilor ei. Ce folos că adunase, cind copila ei n'avea nici o nevoie de zestrea pe care i-o făcuse ! ?

Și avea dreptate Mara.

Crescută sub purtarea de grija a Maichii Aegedia, Persida nu știa ce va să zică a avea ori a nu avea. În gîndul ei toate venau de-a gata dela Dumnezeu, și omul n'avea decît să-și facă datoria, să ostensască și să se roage, pentru ca să le aibă cu prisos toate cele ce-i săint de neapărată trebuință. Averile îngrämadite erau de prisos, ba un fel de doavadă despre lipsa de încredere în purtarea de griji a lui Dumnezeu.

Nu știe să prețuiască averile agonisite decît acela, care cunoaște nevoile vietii.

Persida trebuia să le cunoască și ea, pentru ca să poată măsura iubirea, cu care mama ei a agonisit și agonisia averii.

De Paștă Nați s'a întors acasă voios, cu capul ridicat, plin de încredere în sine, ca tot omul, care se simte ieșit la liman.

Inzadar, nu era în el nimic mai tare decît slăbi-ciunea pentru mama lui, și inima îi sălta, cind se gîndea, cum are să se bucure, cind îl va vedea ieșit stăpîn de capul lui și pus în fruntea gospodăriei.

Se și bucura mama lui cu atât mai vîrtoas, cu cât

nu se mai bucura acum numai ea singură. Chiar din ziua sosirii lui la Lipova a simțit Nați, că s'a petrecut o schimbare la casa lor: era par că n'a fost nică odată vre-o supărare în casa aceasta și par că nică n'ar mai fi cu putință vre-o supărare în ea, atât de bine se înțelegeau cu toții.

Mați erau însă la mijloc și cîteva datori vechi, pe care le uitaseră cu toții.

După Paștă Hubăr s'a dus iar la Bocioacă, starostele, dar de astădată nu pe ușa din dos, ci pe poarta cea mare, ca omul, care se simte în dreptul lui.

Bocioacă, tot cel vechi, se bucura, că poate să-l mulțumiască și încă în Dumineca Tomii a și adunat pe oamenii de încredere ai breslei.

Duminecă-i Duminecă, iar Sîmbătă după amiazăz Bocioacă a trimis pe Trică, mîna lui cea dreaptă, pe la oamenii de încredere ai breslei, ca să le spună, că așa ca mîne, după liturghie, să se adune.

De ce? Aceasta Trică nu mai avea nevoie să li-o spună.

Hubăr nu era ori și cine, și în timp de trei săptămîni, de când feciorul lui se întorsese, unii își dădu seră samă, iar alții aflaseră din svon, că i s'aு împlinit cei doi ani de călătorie și că în curînd va avea să facă tăietura de măiestru.

Iar ăsta era un lucru, care numai rar de tot se poate vedea, un fel de sărbătoare pentru Lipoveni.

După rînduiala breslelor calfa de măcelar, care avea să treacă în rîndul măiestrilor, trebuia să facă în față starostelu și a oamenilor de încredere ai breslei tăietura de măiestru.

Insoțit de un zăvod și ajutat numai de un ucenic, el trebuia să ducă la tăiere un juncan de trei ani, frumos împodobit cu floră, cu panglici și cu cîrpe, pe care după tăiere starostele și oamenii de încredere le luau drept semne de aducere aminte.

Dupăce starostele se încreștează, că juncanul nu e amețit cu spirit, ucenicul îi dedea lovitura în frunte, iar viitorul măiestru trebuia să-l înjunghie așa, ca pînă ce numeri zece, să nu se mai miște, și să-l jupoiae iute și curat, apoi să-i scoată măruntările încă calde, toate aceste fără ca panglicele și cîrpele să se păteze de sînge.

Urmează apoi prețuirea și măcelărirea.

Viitorul măiestru trebuia, înainte de toate, să-și dea părerea, cît cîntărește carnea și cît îndeosebi săul, pe care-l scoate, apoi să facă măcelărirea în șaptesprezece feluri de cărnuri, fără ca să-și păteze mâinile și sorțul alb și fără ca să lase fărămături pe butuc.

Drept încheiere se făcea cîntărirea.

Cel dinții starostele^z lua^z mușchiul din spinare și măiestrul trebuia să-l cîntăriască din ochi. Apoi urmau oamenii de încredere, care cereau fiecare cît îi venia la socoteală, și măiestrul avea să măsoare cu ochi și să-i tae fiecăruia dintr'o singură bucată cît a cerut.

Nu-i vorba, nu se nemeria totdeauna, ca bucată să fie tocmai: odată ea ieșia prea mică, și atunci cum-părătorul se plingea că a fost înșelat la cîntar; altădată ea ieșia prea mare și toți rîdeau în hohote. Cu alte cuvinte, lucrul se sfîrșia cu veselie.

Veselia cea mare era însă la ospeția dată de noul măiestru, masă întinsă și încărcată, la care se știau de

mai nainte poftiți toți oamenii de casă, rude și prieteni, fruntași și tovarăși de meserie.

Era lucru mare, despre care vorbiau și copiii pe ulițe și pentru care se pregătiau toți cei mai de aproape.

Hubăroaie numai la asta se gîndia. Hubăr pusese ochii pe juncan, pe care-l ținea la îngrășare, iar Națl făcea mereu junghiări și cîntărări de probă. Atîta timp se plînsese, că părinții l-aŭ făcut măcelar, iar acum, se simția oarecum mîndru de gîndul, că n'a mai văzut încă Lipova măcelar, care junghie, tae și cîntărește ca dînsul.

Vedea par'că'n fața lui lumea adunată, căci nu numai starostele cu oamenii lui de încredere aveau intrare la tăietura de măiestru: putea să vie oră-și-cine și să intre pe poarta deschisă pentru toți, și mîna par'că-ă tremura, cînd se gîndeau, că ar putea să vie și dînsa.

Doamne! — Ce neînțeleasă e legătura lucrurilor din lumea aceasta!

Luni de zile aŭ trecut și el încetul cu încetul iar a ajuns la liniștea lui sufletească, încît ar fi putut să o vadă fără ca să se uite la ea și să treacă pe lîngă dînsa fără ca să se opriască. De trei săptămîni s'a întors și nică n'a văzut-o, și nică n'a avut nevoie de a-șî da silință să n'o vadă. Îi era tot una. Acum însă, cînd se gîndia că ar putea și dînsa să fie printre ceilalți, îl țreceaū un fel de fiori.

Și avea omul dreptate.

El se afla la Lipova, iar dînsa trecuse încă înainte de Florij Mureșul și se afla la Radna, și e departe dela Lipova pînă la Radna: era cu toate aceste ca un fel

de legătură dela casa Marei pînă la casa lui Hubăr, și fiorul, care-l trecea pe el, pornise oarecum dela casa părinților săi, inima i se încleșta cu toate acestea, de cîteori se gîndia la el. Acum dar, cînd a aflat că el s'a întors și că e bine, voinic și voios, ea se simțea ușurată, scăpată oarecum de o mare greutate.

Atât de mult se temuse, dă din cauza ei, deși fără de vina ei, omul acela își va pierde rostul, se va neroci și va strica viața părinților săi, și acum era scăpată de temerea aceasta.

Sîmbătă seara, cînd Trică i-a spus, că mîne se va hotărî ziua, cînd Națl va face tăietura de măiestru, ea a început să tremure în tot trupul, iar dupăce a rămas singură, a început să plîngă, a căzut în genunchi și a mulțumit lui Dumnezeu, care toate le-a scos bine.

Acum, în această clipă de ușurare și de mulțumire sufletească, era cuprinsă cu desăvîrșire de simțămîntul, că nu e în lumea aceasta nimeni, pe care poate să-l iubiască deopotrivă cu dînsul, că el e om în puterea cuvîntului, că are de ce să-l iubiască. Ea singură știa, prin ce grea luptă sufletească a trecut el, și a trecut și a ieșit întreg din ea.

Era o însăpîmîntătoare nedreptate, că nu poate să i-o spună aceasta și lui.

O! cum ar fi voit să meargă, să-l caute, să-l vază, să-ă vorbiască, să-ă spună ce simte, ce gîndește, să-ă mulțumiască.

Mintea i se opria în loc, cînd se gîndia, că toți vor putea să-l vadă, toți vor putea să-ă strîngă mîna, — numai dînsa nu.

Și totuși, — ce mulțumire ar fi și pentru el, și pentru ea, dacă atunci, la tăietura de măiestru, s'ar vedea față în față și și-ar strînge mîna ? !

Firea eî năvalnică ieșia din ce în ce tot mai mult la iveală, și mereu vedea în față eî pe Burdea rîzînd în bătaie de joc.

„E o mișelie ne mai pomenită, — își zise ea în cele din urmă, — să aî o singură viață și să amărești în viața aceasta zilele altora, lipsindu-te și pe tine de cele mai mari și mai curate mulțumiri !“

Și totuși, ea nu putea să-l vază, nicî mai ales să vorbiască cu dînsul.

Îl venia să strige tare, ca să se auză pînă la Lipova. N'a strigat, dar e peste putință, ca o dorire atât de ferbinte să nu pătrundă tainic la ori și care depărtare, și pe cînd ea se zbătea pe țărmul drept al Murășului, dincolo, pe țărmul stîng, el era cuprins de un neastîmpăr ivit ca din senin.

Ce folos de mulțumirea, pe care o am, dacă nu e împărtășită de cel mie mai iubit în lume; durerea nespusă e bucuria de tine singur simțită: i-a fost destul să-și aducă aminte de ea, pentruca să și le aducă aminte toate cele petrecute și să-i pară pustie și fără de farmec viața fără de dînsa.

Cîtă zbuciumare așa numai în sec!

Nu mai încăpea, ce-î drept, nicî o îndoială, că are feciorul lui Hubăr să facă tăietura de măiestru. Stărostele, oamenii de încredere, breslașii toți așteptați cu oarecare nerăbdare priveliștea și masa de ospătie; ziua

însă nu era încă hotărîtă, și multe se mai puteau încă întâmpla pînă atunci.

Duminecă după sfînta liturghie s'aă adunat la casa starosteluă unsprezece dintre oamenii de încredere ai breslei. Lucru ne mai pomenit: nu lipsiau decît trei din patrusprezece, iar unul din aceștia era Hubăr el însuși.

După ce se aşezară cu toții împrejurul mesei, Bocioacă, om al bunei rînduieli, se ridică în picioare și puse carteau de călătorie a lui Ignatie Hubăr în mijlocul mesei.

„Veți fi știind, — zise el serbatorește, — de ce ne-am adunat astăzi și nu mă îndoesc, că puțin o să stăm de sfat. Eș însă, după cum cere rînduiala, vă fac împărtășire, că unul dintre fruntașii breslei noastre, măcelarul Georg Hubăr, cere să hotărîm ziua, pentruca feierul său Ignatie să facă tăietura de măiestru.“

Toți deteră zimbind din cap, ba Oancea, măcelar și el, nu se putu stăpîni și strigă „Vivat!“

„Lucrurile sînt, precum știș, — urmă starostele, — în bună rînduială. Anii de ucenicie și i-a făcut băiatul chiar la casa tatăluă său, unde a stat apoî un an și mult pe deasupra calfă. Anii de călătorie de asemenea i s'aă împlinit zilele aceste. Nu e dar nicăi o pedică la mijloc: nimic n'avem să-ă iertăm, nicăi să-ă trecem cu vederea. Cînd socotîș să-ă punem ziua?“

Gherghiță cel mărunțel se ridică.

„Pentruca rînduiala să fie deplină, — zise el iute și cam bolborosit, — și pentruca nișă de iclă, nișă de colo să nu ni se poată face vre-o muștrare, să se cî-

tiască, după obiceiū, și cartea de călătorie, ca să vădem, pe unde a umblat și la cine al lucrat.“

Bocioacă cel lung și subțire începu să schimbe la fețe.

Asta el însuși și-o făcuse.

Vorbise atunci, pe la culesul viilor, cu Gherghiță, ca să-l scoată pe Nașl măiestru, iar în urmă, după ce și schimbase gîndul, îi spusese că nu se poate, fiindcă nu prea îi este cartea în bună rînduială. El uitase să părarea lui de atunci, dar Gherghiță, om prepuielnic, nu uitase vorba ce-i spusese. Ce mai putea Bocioacă să-i facă?

„Se poate și asta!“ — grăi el și începu să citească adeverințele scrise de stăpînă în carte, și cu cât mai mult citia, cu atât mai rău i se înoda glasul.

Adeverințele nu erau, ce-i drept, rele, dar băiatul stătuse cîte patru-cinci săptămîni la un stăpîn, și apoi trecea cîte două și chiar trei luni pînăce intra la altul.

„Pare-mi-se, — grăi Gherghiță uitîndu-se pe sub sprîncene, — că tot avem ce să-i trecem cu vederea.“

Bocioacă înghiți un nod, iar Oancea iar nu se putu stăpîni.

„Ei, — zise el, — asta se întîmplă. Trece vremea pînăce mergî dintr'un oraș în altul.“

„Apoi, — adăogă Bîrzău, — avea băiatul din ce să trăiască.“

Ceialalți deteră din cap.

„Putem, — grăi Bocioacă, — să-l chemăm în fața noastră și să-i facem mustrare.“

„Ești cred, — întimpină Gherghiță, — că nu e nevoie de aceasta. — Băiatul e tânăr și nensurat, tatăl-său nu e nicăi el neputincios: poate să mai aștepte.“

Bocioacă înghiți mați multe noduri unul după altul. Putea, nu-i vorbă, să-l scoată chiar azi măiestru pe feciorul lui Hubăr, fiindcă ceialalți erau de un gînd cu dînsul și se uitau și altfel în gura lui; se temea însă de gura cea rea a lui Gherghiță. Nu-i vorba, puțin i-ar fi păsat, dacă Națl va face acum ori mai tîrziu tăietura de măiestru; apucase însă odată să zică ceeace a zis, și ținea ca pe a lui să rămîne. Si n'ar fi fost vrednic de stărostie, dacă n'ar fi știut să iasă și din strîmtoarea aceasta.

Sfîntul Ilie e patronul cojocarilor, și 'n ziua de Sfîntul Ilie cojocarii au praznic mare, merg cu steagul și cu muzica la biserică, se adună la masă mare și joacă pînă în zorile zilei următoare sub cortul de verdeață. Acesta e un lucru, la care nimeni nu ține mați mult decît Gherghiță, și Hubăr nu putea nicăi el decît să se simtă măgulit, dacă feciorul lui ar avea să-și facă tăietura de măiestru tocmai în ziua, cînd breasla-și ține praznicul.

„Știi ce? — grăi deci Bocioacă voios, — să ne facem o ziua bună de sfîntul Ilie: să prăznuim la casa lui Hubăr.“

„Amin!“ — strigă Gherghiță dînd cu pumnul în masă și sărind în picioare.

Era lucru minunat, nu se putea mai minunat! Auzi d-ta!? — Neamțul să dea praznicul de sfîntul Ilie!

„Amin!“ — strigă și ceialalți, și lucrul era ho-

tărît atât de bine, încît Bocioacă el însuși a plecat deodată cu ceialalți, ca să se ducă la Hubăr și să-l vestiască, aşa cum știa el, despre hotărîrea luată de fruntașii breslei.

Hubăr și mai ales Hubăroaie se așteptaseră la o zi mai apropiată, știau însă să prețuiască cinstea ce li se făcea și erau mulțumiți de împărtășirea, pe care le-o făcuse Bocioacă.

Mulțumiți ar fi și rămas, dacă n'ar mai fi fost la mijloc și gura lumii, și răutatea omenească.

Buna rînduială cere, ce-i drept, ca despre cele ce se petrec în sfatul breslei, să nu se mai vorbiască. E însă foarte greu să știi ceva și să nu le spui și celor mai deaproape ați tăi, și încă Duminecă după prînz nu numai Marta, ci și nevestele celor alături cojocari știau și spuneau la toată lumea, că erau p'aci-p'aci să-l mai amîne pe feciorul lui Hubăr, fiindcă în timpul călătoriei a umblat mai mult hoinar decît prin măcelării.

Luni, nu mai departe, i-a șoptit-o unul dintre oamenii răi de gură și lui Hubăr aceasta.

Hubăr ar fi primit mai bucuros o palmă în fața măcelăriei.

Care va să zică nu cinste, ci un fel de dar de milă i s'a făcut.

Și aveau dreptate cojocarii: feciorul lui umblase în adevăr hoinar.

Deodată, fără de veste, ca din senin s'a reivit în sufletul lui toată amărăciunea de odinoară, și dacă atunci, cînd feciorul lui a plecat fără de veste de acasă,

își făcea el însuși mustrări, acum nu mai putea să-l ierte pentru rușinea, pe care i-a făcut-o.

Trebua să se răsuflă, să-l mustre pe feciorul său, să-și facă datoria de părinte.

Trebua și totuși era mai bine, dacă nu-și făcea datoria chiar acum, cind feciorul său era foarte simțitor.

Puțin îi păsa, ce-îl drept, lui Nați de părerile ce-și vor fi făcind fruntași breslești și Lipoveniș despre purtările lui în timpul celor doi ani de călătorie. El știa, dar nu putea să spună nimănui, cît de greu i-a fost acel doi ani și ce mare lucru a făcut el în curgerea lor. Înima îi se umplea de cea mai neagră amărăciune, cind își aducea aminte toate suferințele, prin cări a trecut, și se gîndea, că în zadar așa fost toate: nu era bine, ca tocmai tatăl său să-l mai aducă aminte de cei doi ani.

Duminecă dimineața nu s'a mai putut stăpni.

Știa, unde poate s'o vadă pe Persida, și ar fi fost cea mai mare nemernicie, dacă s'ar fi lipsit el însuși pe sine de mulțumirea de a o vedea. S'a dus dar la biserică românească dela Lipova și dupăce aici n'a găsit-o, a trecut la cea dela Radna.

Gîndul lui era s'o vadă așa, ca să nu fie văzut de dînsa. S'a și strecurat printre oameni și s'a oprit în dosul unuia scaun; biserică dela Radna nu e însă atât de mare, ca să nu poți intra în ea fără ca să fiști văzut de toți, mai ales cind ești Neamț.

Dacă n'ar fi fost atât de zăpăcit, ar fi avut și el atîta minte, ca să înțeleagă că în clipa, cind intră în biserică, toți se uită la el și se întreabă: „Cum vine Neamțul acesta aici? ce caută? ce vrea?“

Aşa a şi fost! — Ba ceva mai mult: oamenii aŭ aflat ce caută el.

Intrînd dela dreapta în biserică, el s'a uitat spre fundul bisericii unde ştia că e locul femeilor, şi a rămas uimit, percut, cu ochii întă la Persida, care nu-l băgase în seamă.

Şi cum oare se nu rămîñ uimit şi percut?

Aşa n'o mai văzuse niciodată şi nici că ři-ar fi închipuit-o vre-odată.

Nu mai era faţa cea plină şi rotundă ca luna: slabise, faţa îi era mai lungă, umerii obrajilor ieşau la iveală, peliţa obrajilor era mai albă, subţire şi oarecum întinsă, sprîncenele păreau mai lungi şi mai dese, iar ochii erau par că mai mari şi plini de o tristeţă, care se revărsa peste toată faţa ei.

Simţind, că deodată toate privirile se îndrepteză asupra ei, ea se uită speriată împrejur, ca omul, care se 'ntreabă — „ce-am făcut? — ce mi s'a 'ntîmplat“ — şi ochii ei se întîlniră deodată cu cu aï lui.

Sînt lucruri, cari se văd cu ochii, se pot simti cu inima şi închipui cu gîndul, dar în graiul omenesc nu se pot spune.

Să ne închipuim, că zile de a rîndul cerul a fost posomorit, întunecat, acoperit de o ceaţă deasă, şi deodată, pe neaşteptate, fără ca să řti cum, soarele străbate prin ceaţă ři-ři revarsă lumina plină asupra lumi, încît toate se înseninează şi tot ceeace viețuieşte trezare cuprins de o pornire veselă.

Aşa s'a luminat faţa ei şi faţa lui în clipa reve-

derii și aşa aŭ tresărit înveseliști ca din senin toți cei adunați în biserică.

Era par că un suflet străbate prin toți și un singur fior de bucurie trece prin acest suflet.

Numai o clipă însă. Clipa următoare, mai înainte de a-și fi dat oamenii seamă despre cele petrecute, Persida rămase cuvioasă și cu ochii întinși spre pămînt la locul ei. Era o atit de aspră mustrare în fața ei, încât el își plecă ochii rușinat și porni spre strana din partea lui. Abia acum simția, că prea a luat-o oblu înainte și că trebuia să le facă toate cașii cind ar fi venit aici, ca să se întâlniască cu alt cineva. Intrînd dar în strană, el detine mina cu bătrînul Blăguță, apoi — peste puțin — îi spuse pe șoptite, că are o vorbă cu părintele Andrei. Iar după sfânta liturghie, cind Bochioacă se sfătuia cu oamenii de încredere ai breslei, Nață știricia dela părintele Andrei, la cine ar putea să găsiască aici la Radna viței de tăiere.

Atit de bine le potrivise toate, încât pînă chiar și Persida ea însăși, întorcîndu-se acasă, stetea la îndoială, dacă el a venit ori nu pentru dînsa la biserică.

Singur el știa și acum, cît de greu i-a fost să nu meargă în urma ei, ca s'o vadă cel puțin din depărtare, și întorcîndu-se spre Lipova, era și el pătruns de simțămîntul, că ar fi o ne mai pomenită mișelie să-și calce pe inimă, cind atit de mult o doria.

Ce-i păsa lui acum de hotărîrea breslei. Tot una îi era, cind și cum va face tăietura de măiestru. Un singur lucru știa: că e o grozavă nenorocire pentru dînsul de a fi fost născut din părinții lui și, lucru în-

spăimîntător! că el n'ar putea să fie fericit decît dupăce ar muri tatăl lui și mama ei.

Ah! ce urât gînd, ce nesuferit simțămînt, și el nu mai putea scăpa de simțămîntul acesta.

Lunî, pe 'nserate, el lucra la tocilă, cînd tatăl-său se întoarse cu fața întunecată acasă.

„Ai văzut! ?“ — grăi Hubăr rece și aspru.

„Ce să fi văzut?“ — întrebă Națl uitîndu-se lung la el.

„M'ai băgat în gura lumii, m'ai făcut de rîsuț tuturora! — răspunse tatăl-său. — Prin toate colțurile se vorbește, c'ăi umblat hoinar în timpul călătoriei și că numai de milă te-aș amînat pînă la Sf. Ilie. Erau să te trimîtă iar în călătorie. Rușine! Să-ți crepe obrazul!“

Națl se făcu alb ca varul, apoi picioarele începură să-î tremure, încît abia se mai ținea pe ele.

„Așa e! — zise el stăpînindu-se și adunîndu-și toate puterile. — Ei aș dreptate! Am umblat ca vaî de capul meu, și pot să gîndiască ce vreau. Eu știu de ce, dar nu pot să le spun și lor, și dacă le-aș spune, n'ar mai zice nimic, ci mi-ar plînge de milă. D-ta însă îmî ești tată și trebuie, dacă aș și inimă de părinte, să simți, că trebuie să fie ceva la mijloc, și să mă ierți, să-mă ții parte, să mă aperi — cel puțin în gîndul d-tale, iar nu să-mă mai faci și mustrări, cînd eu însuși mă mărturisesc vinovat! Lasă-le, tată, să nu mai vorbim despre aceste. Oră-și-ce ar fi între noi, — adause el muiat, — să trăim în pace, fie chiar și numai de dragul mamei, care d-tale își este nevastă bună, iar mie mai bună mumă.“

Hubăr era destul de deștept, ca să înțeleagă mustrarea aspră, care era cuprinsă în aceste cuvinte, și destul de cum se cade, pentruca să se simtă atins de ea.

„Ești cred, — zise el mirat, — că-ți mai sunt și eu tată, și pot să știu, ce este, dacă e ceva, la mijloc.“

Naș rămase cuprins de turburare în fața lui.

Ce putea el să zică? Ce putea să-i zică? Cum, Doamne, putea să spună în cîteva cuvinte ceeace-i zguduia toată firea.

„Ești, — zise el oarecum îmbrîncit de gîndurile ce-l stăpîniau, — ești, aşa cum sunt, n'aveam nevoie să mă fac măcelar.“

„Care va să zică, — întîmpină Hubăr aprins, — asta e la mijloc: ți-e rușine de meseria mea!“

„Nu e asta! — îl întrerupse feciorul iute. Nu aşa trebuie să mă înțeleleg.“

Hubăr însă nu ținu seamă de întrerumperea aceasta. Încă de mult simtise, că nu prea e feciorul lui făcut pentru măcelărie și nu odată se mustrase, că nu l-a lăsat la școală. Se bucură deci, că vorba a venit aşa, ca să se poată desvinovăți.

„Tatăl meu, — urmă el dar, — a fost și el măcelar, tot măcelar a fost și tatăl lui, măcelarii au fost toți din neamul nostru de cînd ne știm: ce sunt ești vinovat, dacă mie Dumnezeu mi-a dat un singur fecior și m'a pedepsit, ca acesta să n'aibă inimă pentru meseria părinților săi?“

„Ia lasă, tată, — răspunse feciorul, că am cu cine să seamăn: multă inimă n'ai nică d-ta pentru tocatal

de oase și-ți mai place să stai de vorbă cu oameni
deștepți decât să tai carne și să sfărami oase pe butuc.
Mama să trăiască! — și merge și măceleria lui Hubăr.“

În gîndul lui Națl vorbele aceste erau grăite mai
mult a laudă decât a mustrare; Hubăr însă vedea în
ele mustrările ce el însuși atât de adeseori și le făcuse,
și obrajii lui se umplură de sînge.

„Să nu te obrăznicești cu mine, — strigă el ca
ieșit din fire, încît ucenicul și una dintre calfe ieșiră
speriați din tocătoare, unde aveau de lucru. — Ti-am spus
odată că-ți trag palme, și nu are nimeni să îți le ia
de pe obraz.“

„Ba asta să n'o facă, — îi răspunse feclorul rece,
— că mă puă la prea grea încercare. Atunci era atunci,
iar acum e altfel.“

Hubăr, măcelar din bună și străbună, înaintă ho-
tărît spre el.

Națl ținu în față sa cuțitul, pe care l-avea încă în mînă.

„Te rog pe toți sfintii, nu te apropiă!“ — strigă el.

„Lasă cuțitul!“ — strigă calfa, care se repezi apoi
spre dînșii, ca să-i despartă.

Era prea tîrziu.

Simțind pe tatăl său în apropierea sa, aruncă cu-
țitul departe dela dînsul.

„Dupăce m'ăi nenorocit, n'ai să mă mai și batjo-
corești!“ — zise el apoi și-i dădu brînci, încît căzu pe
spate de se lovi cu ceafa 'n tocila din dosul lui.

Așa, cu capul gol și cu mînecile sumese, cum era,
el se depărtă cu pași repezi și ieși din curte fără ca
să se mai uite înapoi.

CAP. XIV. Rostul lui Bandi.

Sîmbetele după amiazăzî, sărăcimea, orbețî, ologî, bătrîni neputinciosî, copii fără de căpătîi, se adunau venind unul cîte unul la portița mănăstirii și așteptau certîndu-se între dînsii pînă după vecernie, cînd Maica Econoamă ieșia, ca 'n fața lumiî să le împartă milă, pîne, cîte-o bucată de carne, cîte-un săcuiet de cartofî, de fasole ori de mălaiu, cîte-un braț de lemne în timp de iarnă și cîțiva creițari, toate adunate de maicile cerșitoare de prin piață, de prin oraș și de prin împrejurime.

Pentruca binecuvîntările miluiților să nu se reverse numai asupra mănăstirii, Maica Econoama lua cu dînsa totdeauna pe cîteva dintre fetele cu purtări mai bune, ca aceste să împartă darurile de milă, și multe daruri a împărțit Persida, mult a fost binecuvîntată de săraciî, al căror glas străbate de-a dreptul la cer.

Afară de aceasta, mănăstirea avea săraciî ei, unii, cărora li se dedea Joia și Dumineca, iar alții, care căpătau în toate zilele prînzul în mănăstire. Între acești din urmă era și Reghina cu copilul ei Bandi.

Cînd a venit în mănăstire, Persida a găsit-o pe Reghina stînd cu copilul ei, atunci băiat de vre-o patru ană, la ușa bucătăriei. Ană de zile de-a rîndul le-a dat mîncarea și niciodată n'a putut să se uite la ea, fără ca să tremure de frică.

Maicile o știau pe Reghina, care fusese servitoare la Radna, femeie voinică, frumoasă și în toată firea. Cînd a născut însă pe Bandi, ea a rămas paralizată de o mînă și de un picior, strîmbă de gură și cam smintită, încît abia te mai putea-ți înțelege cu dînsa. De geaba aî fi întrebăt-o cine e tatăl lui Bandi, căci zicea totdeauna că nu știe, și totuși își iubia copilul atât de mult, încît îl ținea, chiar și băiat de șapte ani, în brațe și nu yoia niciodată să mînînce mai "nainte de a se fi săturat el. „Ești mîninc ce rămîne!“ — zicea dînsa.

Cîteodată, aşa din senin, o apuca ceva de rămînea că'nțepenită, cu ochii sticliți și vorbia într'aiurea. Atunci spunea, cum a fugit și a rătăcit zile și nopți prin pădurea dela Cladova și cum n'a mai voit să moară, cînd și-a văzut copilul voinic și frumușel.

Și în adevăr, Bandi era băiat voinic și destul de frumos la chip, dar fricos, liniștit și atât de tăcut, încît răieșia vorbă din gura lui. N'ar fi fost chip ca cineva să-l depărteze dela mumă-sa; sedea lipit de dînsa ori o ținea de poale, cînd ea se ducea pe chinuite undeva.

Bandi era băiat de vre-o opt ani, cînd Dumnezeu s'a îndurat de a chema la sine pe muma lui. De aici înainte el se ținea ca un cătel după Maica Aegidia, care peste cîțva timp l-a dat ucenic la un cismar.

Deprins a se alipi de cineva, Bandi n'a putut să rămîne la stăpin și a fugit, dar nu s'a mai întors la mănăstire, ci a rămas aşa răsleț, trăind din mila oamenilor și adăpostindu-se aziici, mîne colo. Cînd vedea vre-o călugăriță și mai ales pe Maica Aegidia, el fugia cuprins de frică și se ascundea. Astfel la mănăstire i s'a perdit încetul cu încetul urma și nimeni nu se mai gîndia la el.

Abia acum, în săptămîea patimilor, întorcîndu-se dela Lipova, Persida l-a zărit stînd cu undița pe țarmurul Murășului, din jos de pod.

Trecuseră vre-o trei ani de cînd nu l-a mai văzut și băiatul crescuse în tiimpul acesta peste vîrstă luî, dar tot îl recunoscu după prima ochire și-i trecu par'că un fel de săgeată prin inimă. Vedea pe Reghina slabă, numai pele și oase, cu față galfădă, cu gura strîmbă, cu ochi sticliști — și iar o vedea rătăcind singură, desnădăjduită, cu moartea în suflet prin pădurea dela Cladova. Iî venia să fugă și se nu se mai uite înapoi, iî era însă milă de sărmanul Bandi și ar fi dorit să afle, ce s'a făcut el de cînd nu l-a mai văzut.

Bandi, văzînd că se uită mai întins la el, s'a speriat ca făcătorul de rele, care se vede față în față cu urmăritorii lui, apoi, recunoscîndu-o, își adună undița, gata de a o lua la fugă.

Ea-i făcu semn să vie la dînsa, și el se apropie umilit, fricos și supus ca un cîne chemat de stăpînul său.

„Bine, Bandi, — iî zise ea, — dar tu ce faci?“

„Prind pește!“ — iî răspunse el.

„Dar unde ați umblat de atâtă timp ?“

„Pe aici, pe la Lipova și pe la Radna.“

„Dar din ce ați trăit ?“

„Din ce am căpătat.“

„Nu vrei tu să viii cu mine, la mama ?“ îl întrebă ea înduioșată.

Era în fața ei, în ochii ei și mai ales în glasul ei atâtă dragoste, încît fața băiatului se lumenă.

El detine din cap, era însă atât de mișcat, încât nu putu să-ți răspundă și mari stropi de lacrimi se iviră în ochii lui și se strecurără peste obrajii lui bătuți de soare și de vînt.

„Nu plângi, Bandi, — iți zise ea, — de ce plângi, că n'âm să-ți fac nică un rău ?“

„Dar, — răspunse el, — ai cunoscut pe mama și aî fost atât de bună cu ea.“

Persida se cutremură.

Mergînd apoï spre casă, ea se încredință, că băiatul, rămas singur de capul lui, se deschisese. Vorbăreț nu era nică acum, dar părea foarte cuminte și răspunsurile lui erau bine gîndite, oarecum bătrînești.

Viața lui sufletească era însă tot cea de mai 'nainte, și în curînd Persida a ajuns să se căiască de anu-l fi lăsat să-și prindă pești înapoite. Ii era oarecum frică de el. Alipirea cătră dînsa era la dînsul un fel de boală sufletească, și ea nu mai putea să scape de privirea lui, care mereu îi reamintia ochii sticliți ai Reghinei.

Ducea, nu-i vorbă, coșurile Mariei în piață și pe însărate le aducea acasă, dar le făcea toate în grabă, se 'ntorcea în fugă mare și se uita, întors acasă, cu un

fel de îngrijire la Persida, ca și cînd s'ar fi temut, că în lipsa lui i se va întîmpla ceva. Astfel dînsa nu mai putea să scape de ochii lui.

Dumineca Tomiî, dimineată, cînd a dat ochi cu dînsa el era foarte liniștit, iar dupăce dînsa s'a întors dela biserică, el gema par că le-ar fi știind și simțind toate întocmai ca dînsa.

Marți după ameazăzi Mara s'a întors acasă înainte de vreme și cu fața oarecum sperioasă.

Hubăr, aşa ziceau toși, s'a certat cu feciorul său, care l-a rănit la cap și era să-l înjunghie cu un cuțit mare, dacă una dintre calfe n'ar fi sărit la timp, ca să-l scape.

N'o privia lucrul acesta, și totuși ea tremura cu-prinsă de simțămîntul, că o mare nenorocire i s'a întîmplat, și a grăbit acasă, pentru că nu cumva fica ei să afle dela alții cele petrecute.

Persida o ascultă rîzînd cu ironie.

„Minciuni ! — zise ea, — Minciuni nerușinate ! — strigă mai tare. — Nu e Hubărnați în stare să facă lucru acesta ! — Să mor eu dacă-i adevărat ! — Nu crede !“

Nici nu credea Persida, dar ceva tot trebuie să fi fost la mijloc și începu și ea să tremure.

Ochii ei se opriră asupra lui Bandi, care, auzind-o vorbind mai tare, se ivise în pragul casei.

„Am să mă duc, — urmă ea cuprinsă de o por-nire covîrșitoare, — și să aflu adevărul dela oameni care nu mint. Maica Aegidia trebuie să știe !“

„Dar ce te privește pe tine ! ?“ întîmpină Mara cuprinsă de grijă.

Persida se opri în fața ei și se uită lung la ea.

„Dă-ți, te rog, seamă, — îi zise apoi, — ce-ar trebui să simtă el, dacă ar afla, că eū m'am certat cu d-tă și eram să sar cu cuțitul asupra d-tale. — Ori nu este adevărat, și atunci trebuie să-ți scot cît mai curind gîndul acesta din cap, ori e adevărat, — urmă ea îngrozită, — și atunci sănt și eū vinovată !“

„De ce să fi tu vinovată ! ?“ — strigă Mara ca scoasă din fire.

„Pentru că niciodată nu și-ar fi perdut rostul, dacă n'ar fi avut nenorocirea de a da cu ochii de mine !“

Mara se cruci de trei ori una după alta.

„Sfîntă Marie Maică Preacurată, — strigă ea, — ajută-ne, că ești milostivă. — Nu mai sănt oare și alte femei pe lume ! ? Dacă n'ai fi fost tu, ar fi fost alta. Dacă n'are minte, nu are ! De ce nu și-aு ieșit și alți din fire ! ?“

„Pentru că numai pe el l-am adimenit !“ îi răspunse Persida desnădăjduită și-și luă mantela, ca să plece însoțită de Bandi.

Marei îi venia să i se pună în cale și să strige, că numai peste trupul ei poate să iasă din casă. Dar de ce s'o opriască ! ?

„Haid ! — zise, — lasă, c'o să-ți scoată Maica Econoama prostiile acestea din cap.“

Persida dete cu îndărătnicie din cap și plecă cu pas iute și apăsat.

Nu, nimeni nu putea să scoată din inimă ei sim-

țămîntul, că a fost nenorocită pentru casa lui Hubăr clipa în care ea s'a născut.

Pe drum, spre pod, inima i se bătea din ce în ce mai tare. Din ce în ce tot mai mult o cuprindea simțămîntul, că acum, acum se hotărëște viața ei, și iar îi era par că se află la marginea unei prăpăstii și nu se mai poate ținea, trebuie neapărat să-și ea avînt spre adîncime, — iar vedea în fața ei pe Burdea rîzind în bătaie de joc.

Sosită pe celalalt țărmure, în apropierea mănăstirii, ea se întoarse spre Bandi, care alerga după dînsa. Plecase cu el de acasă, și totuși acum îi era cași căzut din cer.

„Il cunoști tu, — întrebă ea, — pe feciorul măcelarului Hubăr ?

„Pe Hubărnați, care a bătut pe tatăl său, fiindcă a fost rău cu mumă-sa ?“ — grăi el cu ochi plini de văpaie.

„De unde știu tu ?“ — întrebă dînsa cuprinsă de fiori.

„Știu ! — răspunse el. — Am văzut-o plîngînd și știe lumea. — Acum Hubărnați s'a întors acasă și l-a bătut pe el. — E om rău Hubăr !“

Era par că vorbește într'aiurea băiatul, și Persida nu mai cutează să urmeze vorba cu el.

„Il cunoști dar pe Nați ?“ — urmăea schimbând vorba.

Bandi dete din cap.

„Poți tu să te duci să-l cauți ori și unde ar fi, și să-i spui să mă aștepte azi, cînd mă întorc dela mănăstire, în dosul Sărăriei ?“

Bandi dete din cap.

„Dar să nu spui nimănuï nimic și să mă aștepți și tu acolo.“

Bandi dete din cap.

„Du-te, Bandi, și umblă iute!“ — zise ea, — apoï își urmă cu inima încleștată drumul spre mănăstire, iar Bandi porni zăpăcit ca omul grăbit, care nu știe încotro să apuce.

Nici nu era lucru ușor să-l găsiască pe Națl !

Ieșind atunci, după nenorocita ceartă cu tatăl-său, din curte, Națl a stat și el zăpăcit.

Văzîndu-l, trecătorii s'aștăpătau de a oprit din drum și lumea, doritoare de a afla ce s'a petrecut, a început să se adune în fața casei. El nu mai putea să stea pe gînduri : trebuia să scape de privirile scrutătoare, și fără de a se mai gîndi, plecă spre casa lui Oancea, care fusese calfă la dînșii pe cînd el era ucenic și ținea la el și la mumă-sa.

Aci a stat pînă pe 'nsărate, cînd s'a dus la Griner, ca să se împrumute cu cîteva sute de florini și apoï să plece și să se ducă departe de lumea aceasta, în care nu mai avea ce să caute.

Puțin în urmă Oancea a plecat și el la Hubăroaie.

Nu intra în mintea lui gîndul că Națl are să părăsiască pe mumă-sa. De geaba îi spunea Națl, că el cu tatăl său nu se mai poate împăca și că mare nenorocire s'ar întîmpla dacă ei s'ar mai întîlni : Oancea ținea să-i împace, ori s'o facă pe Hubăroaie să-și părăsiască bărbatul care atît de mult îi amăriște viața.

Și Națl avea dreptate.

Lovindu-se în căderea lui de masa tocilei, Hubăr se rănise rău la cap și zacea în pat. Tocmai grea nu era rana; bolnavul însă, rău cătrănit, era cuprins de ferbințel și stăruia cu îndărătnicie, ca feciorul său să fie fără de întîrziere arestat și tras în judecată pentru că a ridicat cuștul ca să-l omoare.

Hubăroaie plingea și nu mai putea să vadă pe nimeni în ochi ei. Lă venia să intre în pămînt de rușine și era în gîndul ei hotărîtă să vîndă casă și măcelărie, și vie și pămînturi și pruniști, tot ceea ce a agonisit, și să se ducă undeva, unde nimeni n'o știe. Si iar stătea la îndoială, îi părea peste putință, ca Națl, copilul ei cel duios și astă de blînd, să fi făcut ceea ce toți spuneau.

Oancea i-a venit dar ca trimis din cer. El știa adevăratul adevăr și înima ei de mamă simțea, că numai aşa, cum spune el, său putut petrece lucrurile.

„Da! — zise ea cu față înseninată, — Națl n'a putut să ridice cuștul asupra tatălui său; el nu putea să nu arunce cuștul, cînd a văzut, că tatăl său se apropie. Minte bărbatul meu; minte calfa; minte ucenicul; du-te, Oance, te rog, du-te și le spune, că aŭ mințit, ca lumea să știe adevărul!“

Ea era împăcată, ea-l ierta, ea îi dădea dreptate și-l plingea; cînd însă Oancea aduse vorba la împăcăciune, ea dete adînc din cap.

„Nu, — zise ea, — o minune ar trebui să se întâmple, pentru că tatăl său să-l poată ierta: s'ar învinovăți însuși pe sine și asta nu-l în stare s'o facă.“

„Atunci lasă-l în știrea Domnului! — grăi Oancea. Destul te-a chinuit, și tot își este feciorul mai mult decât el!“

Hubăroaie se uită mirată la el.

Nu-ă venise niciodată gîndul acesta, și-ă părea
peste putință, ca cineva să-l aibă.

„Asta, — zise ea, — e o nebunie. — El este
bărbatul meu!“

Vorbele aceste erau grăite cu atita lepădare de
sine, cu atîta umilință creștinească, încît Oancea rămase
cuprins de sfială.

„Dacă Dumnezeu va voi să mă mîngăie, — urmă
ea peste puțin, — îi va împăca și pe ei.“

Știuse Nașl, că aşa așa să iasă lucrurile, ochiul i
se umplură cu toate aceste de lacrămi, cînd Oancea îi
spuse că mamă-sa n'a fost în îndoială asupra lui.

Martii seara, cînd Persida stetea cu Bandi în capul
podului, Nașl sedea cu capul răzămat în pumnii și frâ-
mîntat de grele zbuciumări sufletești în fața lui Oancea.

Luase cinci sute de florini dela Griner și era hotărît
ca îndată după înserare să plece la Arad și de
acolo la Viena.

Era hotărît și nu putea să plece.

Încercase în mai multe rînduri să scrie și nu era
în stare să însire zece vorbe. Atît îi păreau de seci,
atît de mincinoase vorbele puse pe hîrtie, încît a rupt
în cele din urmă hîrtia, cuprins de gîndul, că puțin îi
pasă dacă ea nu simte, că nu poate să fie adevărat
ceea ce lumea spune.

Oance! — grăi el în cele din urmă cu glasul
înecat, — așă mai avea să te rog de ceva, dar să nu
spui nimănui în lumea aceasta. — M'ai înțeles? Nimă-
nuî în lume!“

„Mă știți, — răsunse Oancea, — ca și cind ați spune unuï mort.“

„Tu cunoști pe fata Marei?“ — întrebă Națl.

„Cum să n' o cunosc?“ — răsunse Oancea mirat.

Auzise, ce-i drept, și el ceva, dar era de mult de atunci și o uitase.

„Ați vorbit vre-o dată cu ea?“ — urmă Națl.

„Niciodată!“

„Nu face nimic. — Te rog să cauți și te întâlnii cu ea, ca din întîmplare, — m'ai înțeles? — ca din întîmplare, ca nici ea, nici alții să nu bănuiască, că eu te-am trimis, — și să-i spui, cum s'aș petrecut lucrurile.“

Oancea știa, că Națl e hotărît să plece peste cîteva ceasuri; el însă nu credea, că va pleca, ba chibzuia fel de fel de chipuri de a-l opri. Ar fi putut dar să le lase deocamdată toate încurcate, nu se putu însă stăpini și fără de veste îi scăpară vorbele.

„De ce să-i spun?“

„Nu mai întreba — de ce, — grăi Națl, — fiindcă nu pot să-i spun și nici tu n'ai fi în stare să mă înțelegi. — Ești nu pot să vorbesc cu ea, și mi-ar fi foarte greu, dacă și dînsa ar crede, c'am sărit cu cuțitul la tata.“

Oancea nu mai zise nimic, deși numai cu mare nevoie se putea stăpini, și astfel rămaseră iar tăcuți, fiecare cu gîndurile sale, în odaia pe jumătate întunecată.

În vremea aceasta Bandi alerga știricind din băiat în băiat și dăduse de urma căutată cu atită neastîmpără.

„Care va să zică o să mi-o mai fac și asta?“ — întrebă Națl în cele din urmă.

„S'ar putea să n'o fac! ?“ — răsunse Oancea, cînd capul lui Bandi se ivi în ușa crăpată și doî ochi căprui se îndreptară țintă spre Națl.

Națl tresări cuprins de un fel de spaimă și se ridică în picioare.

Îi era, cum s'a uitat prin amurg, par că vede ochi tatăluș său și fără de voie se dete un pas înapoi. Uitîndu-se apoî mai cu din adins la băiatul, de care nu și mai aducea aminte, el făcu iar un pas înainte și întrebă :

„Ce e ?“

„Să vîi cu mine !“ — răsunse băiatul.

„Unde ?“

„Vino numai, că vei vedea !“ — grăi iar băiatul.

Era de necrezut, era peste putință, și totuș Națl știa, unde se duce, cine-l cheamă și nu mai era în stare să-și dea seamă despre ceea ce face, ci porni, fără de a se mai uita la Oancea, după Bandi — ca dus să-și ia osînda de moarte.

Si mult a trebuit să stea cuprins de zbuciumări sufletești în dosul Sărăriei, știind acum pe cine așteaptă și așteptînd înzadar.

Prea se petrecuseră repede lucrurile, și Persida cea altfel atât de chibzuită n'avuse timp să-și dea seamă despre ceea ce voește, să-și croiască un plan și să-și adune puterile. Stăpînită numai de gîndul, că toate sint minciuni și că lucrurile trebuie neapărat să se pună iar în calea cea bună, ea nu băga de seamă, că trecătorii se uită îngrijita după dînsa; iar sora, care îi deschise ușa, rămăsese cuprinsă de spaimă, cînd a dat cu ochi de ea.

Maica Aegidia se afla singură în chilia ei.

„Ce e? — ce s'a întâmplat?“ — strigă ea speriată de fața Persidei și de mișcările ei.

Persida se opri în fața ei, înaltă, plină de putere, dar tremurând din ce în ce mai tare.

Nu știa ce să-i răspundă, cum să 'nceapă... Se dăduse de gol, se uita în ochii Maichiil Aegidia — și nu putea decât să spună adevărul. Adeseori a simțit acum în timpul din urmă că-l iubește, niciodată însă simțământul acesta n'a cuprins-o cu putere atât de covoîrșitoare ca acum, sub ochiul scrutători al Maichiil Aegidia.

Ea-și acoperi fața cu amândouă mâinile și se lăsa în genunchi la picioarele Maicii.

Maica Aegidia se pleca adinc înduioșată spre ea; deodată însă tresări ca lovitură de un junghiu, se îndreptă și rămase rece și cu fața aspră.

„Ah! ce urită nenorocire! — grăi dînsa încet și gemînd. — Care va să zică e adevărat!? — Tu, Persida, tu, fata mea, ați putut să te uiți cu ochi doritor la acel om despuiat de toată simțirea bună!“

„Nu-i adevărat! — strigă Persida ridicînd ochii spre dînsa. — Nu se poate! — Și dacă el a ridicat mina asupra tatălui său, mă omor cu zile, mă îngrop de vie. — Nu crede, Maică! — Sînt minciună grăite de guri pismătarete și rău voitoare!“

„Nu te însela, fata mea, tu însăti pe tine! întimpină călugărița. — Hubăr zace greu rănit la cap, și el n'a putut să se răniască însuși pe sine. — Oră și cum s'ar fi petrecut lucrurile, chiar și dacări fi mințit

tatăl, e o grea pedeapsă dela Dumnezeu, ca tatăl să-și învinovățiască, fie chiar și pe nedrept feciorul, și tu, copilă nevinovată, trebuie să fugi și să te depărtezi cu gîndul de această familie atât de greu certată. Dumnezeu cel a toate știutor nu pedepsește fără de vină, și greu afară din cale trebuie să fie păcatul, pe care trebuie să-l spășiască ei: nu te face și tu părtașe la această spășire, apropiindu-te cu inima și cu gîndul de aceia, pe care Dumnezeu i-a depărtat dela sine. Inchide-ți ochii, ca să nu-i vezi, depărtează-ți gîndul, stăpînește-ți inima!"

Persida rămase timp îndelungat nemîșcată și cu ochii țintă la fereastra, din care prima dată în viață ei îl văzuse.

„Nu pot și nu pot! — grăi dînsa în cele din urmă, încet și ca aiurind prin vis. — E un blestem pe capul meu și mi-e adeseori cașii cînd chiar mai nainte de a mă fi născut aș fi fost osîndită să sufăr împreună cu dînsul. Maică! urmă apoii ridicîndu-se în picioare și înșirînd vorbele cu voiciune. — Mi-e, cînd îmi dau seamă, nesuferit acel om, pătimăș și pornit mereu spre viață fără de frîu, și știu că nu putem să ne apropiem fără ca să ne izbim unul de altul. Indată însă ce-l știu suferind, mă simt dusă de o putere covîrșitoare spre dînsul. — Ce să fac, Maică!? — Cum să scap de ispitire?"

„Du-te, fata mea, — răspunse Maica înduioșată, — închide-te, cînd te cuprind asemenea porniri, în biserică, îngenunchiază la icoana Maicii Preacurate, ridică-te cu inima și cu gîndul spre Dumnezeu, roagă-te și

mereu te roagă, căci nimic nu poate covîrși puterea rugăciunii pornite din inimă curată! Alta scăpare nu aș!“

Persida încetul cu încetul se potoli, și o liniște senină se revârsă în cele din urmă pe fața ei.

„Sărmana mea mamă! — grăi dînsa în cele din urmă. — Mult s'a temut dînsa — și atât de adeseoră mă cuprinde simțămîntul, că repaosul sufletesc numai aici, între zidurile acestea, aș putea să-l găsesc.“

Maica Aegidia făcu un pas spre dînsa și, cu ochii muiatî în lacrămi, îi apucă cu amîndouă mâinile capul și o sărută pe frunte.

„Aceasta să fie, — zise dînsa, — cel din urmă al tău gînd de scăpare, și atunci, cînd nu-ți va mai rămînea nimic, să-ți aduci aminte, că sfînta noastră biserică primește în sinul ei pe toți cei ce caută mîngăiere și adăpost.“

Persida îi sărută în maș multe rînduri mîna, apoi se depărta cu pas ușor și astîmpărat.

Se inserase, cînd ea începu se a trece podul, o seară liniștită și călduroasă. Apa Murășului, liniștită și ea, se revârsa oarecum pe furisate și numai pe la ponteane pleoșcăia abia simțit. Din cînd în cînd se arunca peici colo cîte o mreană peste luciul ei și cădea iar plișcăind în valuri. Lilieci îiesiți dela Sărărie fluturau mereu pe de-asupra podului, iar dincolo, peste Murăș, cînta o priveghetoare.

Bandi nu se vedea nicăiră.

Persida se opri neliniștită.

Nu mai încăpea îndoială, că băiatul a găsit pe Nați și că amîndoî o așteaptă în dosul Sărăriei.

Ea răsuflă odată din greū: îi era par'că o 'neacă ceva și nu mai găsește aer.

„Nu se poate! — șopti ea, — N'ași fi vrednică de lumina zilei, dacă l-ași părăsi și eū, cind toții îl nedreptățesc... Ce face el în desnădăjduirea lui!? — Da! are maica Aegidia dreptate, — mai bine ar fi pentru mine să fug de el, — dar nu m'ași erta, — urmă ea luîndu-șii avînt, — niciodată nu m'ași erta și viața întreagă mi-ar fi o necurmată mustrare.“

Ca dusă apoī de o putere tainică, ea se 'ntoarse și o luă cu pași mari, hotărîșii și iute călcăți spre Sărărie.

Nătl, care aștepta chinuit de îndoielii, tresări, cind o zări din depărtare, apoī rămase ca înfipt în pămînt, iară Bandi făcu înviorat cîțiva pași arătînd spre ea.

„Ce e, Ignatius? grăi dînsa. — Ce s'a întîmplat? Cum a căzut o atît de groaznică nenorocire pe capul tău?“

Era în acel Ignatius, pe care nu-l mai auzise dela nimeni, în tonul, cu care vorbise ea, în întreaga ei fire atîta căldură, atîta inimă deschisă, o atît de curată iubire, încît el rămase cuprins de uimire și uitîndu-se la ea ca la o ivire mai presus de fire.

„Tu nu ai ridicat cuțitul asupra tatăluîi tău!“ urmă ea.

„Nu! — răspunse el ușurat. — Il aveam din întîmplare în mînă și l-am aruncat, cind el s'a apropiat de mine.“

„Cum, atunci, s'a rănit el?“ — urmă ea.

„Nu știu! — răspunse el strîmtorat. — A voit să mă pălmuiască și eū l-am depărtat dela mine. Se vede,

că s'a împedecat de tocila, care se afla în dosul lui, și s'a lovit cu capul de peatră!“

Persida își acoperi fața cu mînile și tot vedea par că în fața ei săgele țisnit.

„Ah! ce nenorocire!“ — strigă ea îngrozită. Cu-prinsă apoī de o pornire neînțeleasă, ea făcu un pas spre el ca și cînd ar voi să-i scoată ochii cu ghiarele.

„Nemernicule! — șopti cu patimă. — Ce ar fi fost adecă, dacă te-ar fi pălmuit. Obrazul tău n'ar fi fost el oare mai curat, dacă, fie chiar și pe nedrept, aî fi suferit cu fiască răbdare palmele? Trebuia să-i fi zis ceva ca să-l școfi din răbdare, și păcatul de-a fi scos din răbdare pe părintele tău e destul de mare, ca să fie răsplătit cu palme.“

„Am făcut rău, — răsunse el tare și fără de șovăire, — și mă căiesc.“

Persida era invinsă și muiată. Era cu totul altul omul pe care-l vedea în fața ei, blînd, duios, purtat de cele mai bune porniri.

„Cîtă durere mie și tie și sărmanei tale mume și cîtă mulțumire diavolească oamenilor răi din fire dintr'o singură clipă de nechibzuință! urmă ea înduioșată. — Tu să te duci să-i ceri ertare, să i-o ceri mereu pînă ce nu îți-o dă...“

„Știu, că înzadar mă voi umili, — grăi dînsul întristat — dar din iubire cătră mama și cătră tine am s'o fac și asta!“

„Are să se moaie! — zise dînsa înviorată. — Maica Aegedia și părintele Pleban îl vor îndupleca, dupăce vor fi încredințați, că ești năpăstuit!“

El se uită lung la ea, mai întîi cu un fel de mirare, apoi cu milă și rîzind în cele din urmă cu amărtăciune.

„Sărac de sufletul tău! — grăi el încet. — Curat și pornit spre bine, el vede lumea sub cer senin; ești însă, turburat din mine însuși, nu mai pot vedea în viață decât furtună și zbuciumări. — Nu te amăgi în săfăi pe tine, — urmă el mai tare, — și nu mă ispiti pe mine. Se poate că tatăl-meu se va muia ori va face, pentru ochii lumii, ca și cînd s-ar fi muiat. Ești mă 'ndoiesc, dar cu puțință este. Mie însă tot nu mi-ar fi dată pacea, căci sunt certat însuși cu mine, și 'n toată clipă ar trebui să mă tem, că-mi voi perde iar sărita — și grozavă nenorocire mi se poate întîmpla. — E însăpămintător gîndul, că nu poți să trăiești în pace cu părintele tău, dar mă stăpînește gîndul acesta și mi-e adeseori par că nu mai sunt în toată firea. Un demon nevăzut mă urmărește și-mi reamintește mereu suferințele, pe cari muma mea și ești le-am avut și le vom mai avea pe urma lui: mă însăpămînt cînd mă gîndesc la el, tremur cînd îl văd și-mi vine să fug cu ochii închiși, cînd ajung a fi singur cu dînsul. Asta e o boală fără de leac, un blestem greu pe capul meu: nu-mi mai sta în cale; lasă-mă să mă duc gonit de soarta mea și fugi de mine și nu te mai uita înapoi și închide ochii, ca să nu mă mai vezi, și alungă-mă din gîndul tău. — Tu ești prea bună pentru mine, — strigă el desnađăjduit. — și sufletul tău cel curat se spucă însuși pe sine prin gîndul de mine! — Fugil“

Uitîndu-se cu ochi mari și înduioșați la dînsul, Per-

sida prindea una cite una vorbele de pe buzele lui, și cu cît mai mare era desnădăjduirea lui, cu atât mai senină se făcea fața ei.

„Nu! — grăi dînsa în cele din urmă cu liniștită hotărîre. — N'am să mă însăşimînt, n'am să fug, n'am să te părăsesc, — zise, și-i apucă mîna și se alipi de el și-și trecu gingeș brațul peste gîțul lui. — Ah! — urmă apoī ca dusă în altă lume, — ce ademenitor e gîndul, că am să te scot din întunerecul, în care aî căzut, să-ți luminez viață, să te văd... iarăși voios ca odioară. — Ani eū, eū am să te scot, să te luminez, să te văd. Uite-te la mine și rîde, cum aî rîs atunci, cînd ne-am întîlnit pe pod. — Ignatius! — uite-te!“ — adause privind cu nebiruită stăruință în ochii lui.

El se uită rîzînd, cu ochi scăldăți în lacrămi, în ochii ei plini de văpae.

Plecîndu-se apoī putin, el atinse încet și sfios cu buzele timpla ei, o sărută și o depărtă încet dela dînsul, aruncînd o căutătură de ochi la Bandi care se uita cu mirare la dînșii.

Persida tresări ca deșteptată din somn.

„Mîne, — tot aici pe timpul acesta!“ — zise ea, — apoī se depărtă cu pas grăbit, făcîndu-î băiatului semn să vină după dînsa.

CAP. XVI. Isprăvile lui Trică.

Marta avea trei copii, doi băieți mai mici și o fată mai măricică, Sultana. Era trecută Sultana de unsprezece ani, adică fată aproape mare, dar mama ei, măritată mai înainte de a fi împlinită vîrstă de cincisprezece, se simția încă femeie de tot tînără, și era mereu gătită, mereu voioasă, aproape zburdalnică, doritoare de petreceri și ușoară, așa se zicea, și de inimă, și de minte.

Adevărul e, că Marta numai de inimă era ușoară. Avînd bărbat pe Bocioacă, ea se deprinse că toate să-îi vie de gata și n'a ajuns niciodată să afle ce sînt grijile vietii. Se bucura dar de ziua de aztăzi, aștepta cu părere de bine pe cea de mîne și căuta totdeaua și în toate împrejurările numai ceea-ce îi făcea plăcere: celealte erau în grija bărbatului.

E deci lucru firesc, că dînsa, femeie adevărată, o singură grijă statornică și neadormită avea: să-și păziască bărbatul. Ținea să intre în voile lui și să-îi placă, ținea însă mai ales să-l feriască de ispitori. De aceea se simția mai bine între bărbăți decît între femei, îi

erau nesuferite femeile frumoase, nu putea să le vadă în ochi pe cele care plăceaū și lăua drept dușmancă neîmpăcată pe nevasta, despre care bărbatul ei scăpa vre-o vorbă bună. Femeea cea mititică, durdulie și blajină se făcea întrînsa leu paraleu, cind bărbatul ei își dedea pe față slăbiciunea pentru vre-o altă femee.

De geaba aū fost dar silințele lui Bocioacă de-a o pune bine cu Persida.

Lasă că-i părea prea aşezată Persida, prea sfătoasă, prea înfumurată și bătrânicioasă, dar ea nu putea să înțeleagă, ce adică le place bărbătilor în acel muieroiu, cum îi zicea dînsa, și simția o mulțumire diaboliască, dacă putea să-i găsiască Persidei vre-un cusur și s'o grăiască de rău.

Atât i-a trebuit apoī lui Bocioacă, pentru ca să nu-și mai dea silință de-a mărita pe fata Marei. Om cu slăbiciuni, el se simția măgulit, cind vedea, că nevasta lui le place și altora, și era mîngăiat în suflet, cind simția ,ă dînsa nu lasă pe alte femei să se apropie de dînsul ; tinea însă mai pe sus de toate să n'o mîhniască și nu era în stare să grăiască de bine pe vre-un om, care-i era ei nesuferit.

Știa Bocioacă prea bine, că i se face Persidei o mare nedreptate; tocmai de aceea însă el răsplătea nedreptatea aceasta prin o neobicinuită bunătate față cu Trică, fratele ei. Trică era omul lui de încredere, mîna lui cea dreaptă, al doilea stăpîn la casă, cum n'ar fi mai putut să fie decît feciorul ori ginerele lui. Lasă că Trică era vrednic de toată încrederea, sprinten, istet și gata la ori și ce, dar cind era vorba de dînsul, era și Marta de un gînd cu bărbatul ei.

Nu trece 'n lumea aceasta nimic peste prevederea femeii, care e mumă și are fată. E broască mititică fata, încit abia poate să alerge de încă pînă colo, și mama începe să se îngriji, ca nu cumva să rămîne fată bătrînă, și chibzuește, cum are să o mărite; iară Marta avea fată măricică, pe care peste vre-o trei-patru ani putea să o mărite. Era hotărît în gîndul ei, că bărbat mai bun decît Trică n'ar putea să-i găsiască. Era ca făcut anume pentru fată ei, voinic, deștept și harnic, plin de inimă și supus, tocmai potrivit la vîrstă, — bărbat mai bun decît Bocioacă și minunat ginere în casă.

Astăzi era de însipță Marta în gîndul acesta, încit ea nu băga de seamă, că Trică nu se simțea de loc și era cel mai nespălat și mai nepeptenat, cel mai soios dintre calfe, și că foarte ușor să ar putea întâmpla, ca Sultana, fată curătică, să aleagă mai tîrziu, după ce i se vor fi deschis ochii, vre-un alt flăcău mai potrivit cu dînsa. Chiar acum ea-l socotia mai puțin decît celelalte calfe și-l lăua drept un fel de slugă proastă, căreia poate să-i porunciască ori și cine.

Mai puțin încă decît ei îi trecea lui Trică prin minte gîndul, că are vreodată în viață lui să-și bată capul cu Sultana. Ținea la ea, fiindcă era fata lui Bocioacă și a nevestei lui, și-i făcea toate voile, dar, luat de scurt, n'ar fi putut să-ți spună, dacă e oacheșă fata ori bălană, ci ar fi zis numai, așa pe nimerite, că e mai mult oacheșă și cu ochii albastri, fiindcă așa era și mama ei.

Pe mama ei o știa Trică foarte bine. Și cum, Doamne, să n'o știe, cînd îi era stăpină atît de bună! Dacă avea să mute vre-un dulap din casă, să urce vre-un

coș ori vre-un sac în pod, să coboare vre-o putină în pivniță ori să ia ceva din cămară, pe el îl chema, și tot pe el îl lua cu dînsa și cînd avea, fie peste zi, fie seara, să meargă undeva. Nu simția Trică de loc, că, ajuns calfă în toată firea, nu-i prea ședea bine să fie mereu în coada stăpînei sale, ci se bucură că poate să-i facă voile și se uită și în ochii, și în gura ei, încît ar fi fost, de dragul ei, în stare să se pună 'n harță pînă chiar și cu soră-sa. Ba, s'a și pus fără ca să-și dea seama.

Marta n'o grăia, ce-i drept, în fața lui nici de rău, dar nici de bine pe Persida; lui îi era însă destul și atât ca să știe, că stăpină-sa nu are tocmai cele mai bune păreri despre soră-sa. Iar stăpină-sa nu putea să n'aibă dreptate; simția și el, că Persida e, într'adevăr, prea sfătoasă și prea încăpătinată. Dar tot sora lui era.

Acum, cu cele petrecute la casa lui Hubăr, Marta a scăpat vorba, că Persida a putut să aibă slăbiciune de un om ca Nați.

Obrajii lui Trică se făcură roșii ca bujorul.

„Nu, — zise el, — ea s'a ferit de dînsul, dar el umbla după dînsa“.

Asta n'o știuse Marta.

„Unde?“ întrebă ea.

Trică simțea, că asta n'avea s'o spună, dar nu putea să nu răspundă, cînd stăpină-sa-l întrebase.

„De mult acum, — răsunse el anevoie, — pe cînd ne aflam la Arad.“

„Aşa! ?“ — grăi Marta, care abia acum începe să înțeleagă cele petrecute toamna trecută. — Si multe poate să înțeleagă femeea deșteaptă, cînd începe să înțeleagă

Mare lucru tot n'ar fi fost însă, dacă nu s'ar mai fi nimerit la mijloc și Oancea.

Oancea era cel mai bun om din lume și mai ales pentru Hubăroaie și pentru feciorul ei ar fi fost în stare să sară și în apă, și în foc.

El avea însă păcatul, că nu știa să se stăpîniască. Stînd la lucru ori mergînd în căile lui, el vorbia singur, adeseori atît de tare, încît oamenii se uitați dînd din cap după el, iar nopțile bolborosea într'una prin somn. Cum ar fi putut el să tacă!?

Națl nu i-a spus, ce-i drept, atunci seara, unde l-a dus Bandi și ce-a pus la cale; prea ar fi trebuit însă Oancea să fie prost, ca să nu-și dea cu socoteală, că Bandi numai dela Persida putea să vie. Națl s'a întors apoi cu totul schimbat acasă și n'a mai plecat, cum fusese vorba, iar zilele următoare Maica Econoama și popa cel nemțesc umblați pe capete, ca să-l împace pe Hubăr cu feciorul său. N'ați putut ce-i drept, să-i împace, dar încetul cu încetul tot orașul a aflat, cum s'ați petrecut lucrurile, iar Hubăr nu mai stăruia, ca feciorul său să fie tras în judecată. — Se vedea cît de colo mîna Persidei.

Pe 'nserate Națl pleca fără ca să spună unde se duce: asta-l ardea pe Oancea; trebuia să spună, fie chiar și numai nevestei sale, ceva, — nu însă vorbind singur, nicăi bolborosind prin somn, ci dela rost la rost, cum vorbește omul, cînd vrea să se ușureze. — Nu-i vorba, tot acolo venea, fiindcă nicăi aşa Oancea nu vorbia, ci scăpa vorbele de se vorbia dintr'însul.

„Pare-mi-se, — i-a zis el nevestei, — dar nu știu,

ba nică nu cred“ : nevastă-sa însă știa hotărît și credea neîndoios, că serile Națl se duce să se întîlniască cu Persida, — și cînd o nevastă știe și crede ceva, puțin mai trece pînă ce știu și vecinele.

„Aha!“ — zise Marta, cînd vorba ajunse pînă la dînsa, și, — ce ți-e femeea!? — par’că se bucura, c’ a prins-o pe Persida cea smerită. Zicea, fără îndoială, că nu crede, și era foarte supărată, că alții cred; trebuia deci să-ă spună și lui Trică o vorbă, ca să știe băiatul și să-ă spună și mamei sale cam ce fel vorbește lumea.

Trică s’ a făcut foc, nu însă pentrucă soră-sa se întîlnește cu Națl, ci pentru că-ă era rușine de stăpîna-sa.

Nu ! Era peste putință ! Națl a fost totdeauna și era mai ales acum, în gîndul lui, cel mai nemernic om și nu putea să se uite Persida decît cu groază la un asemenea om.

El cu toate acestea se temea și cu cît mai mult se gîndia, cu atît mai viuă îi era temerea.

Omul acela turbat, mai ales acum, era în stare să le facă toate, ca s’o scoată din mințî pe Persida, s’o ademeniască, s’o înșele, s’o prostiască.

Și nu-ă făcea bine lui Trică să se gîndiască la asemenea lucruri. Era tocmai la vîrsta, cînd e mai nebunatic flăcăul, și, gîndindu-se aşa, el vedea mereu în fața lui pe stăpîna-sa și se însăjîmînta... Ce-ar zice ea, dacă Persida într’adevăr ar fi, în cele din urmă, destul de slabă, ca să intre în voile Neamțului!? Grozavă rușine.

El trebuia să facă ceva!

Dar ce să facă ?

Lucrul cel mai firesc era să se ducă și să-ă spună

mumei sale, ca să bage de seamă, s'o închidă pe Persida în mănăstire, ori s'o păziască într'altfel mai bine. Aşa şi era hotărît să facă. N'a putut însă. Cînd era să se ducă, îi venia greu, îi era ruşine.

„Am, — îşi zise el, — să vorbesc cu Persida deschis, cum am mai vorbit, şi să-i spun, cum i-am mai spus, că are să fie rău, dacă nu se fereşte de Neamţul acela.“

Nică asta nu-i venia însă s'o facă. Simția acum, ceea-ce atunci încă nu putea să simtă, că de geaba-ți dai silința să păzești pe un om, cînd el însuși nu se păzește. Ce ar fi făcut adică el, dacă cineva i-ar fi zis să nu se mai uite la stăpină-sa, să nu se mai apropie de dinsa, să nu mai vadă brațele ei şi carnea cea moale de pe gîțul ei! ? S'ar fi supărât foc şi tot ar fi făcut cum îl trage inima. Știa şi el însuși şi nu mai era nevoie să-i mai spună şi alii, că e primejdios lucru acesta şi se ferea de el: tot aşa știa şi Persida, că trebuie să se ferească de Neamţul.

Maţi bucuros ar fi fost Trică să nu facă nimic, să nu se amestece, să lase lucrurile în mersul lor; era însă la mijloc stăpină-sa, care par că nu se mai uita la el ca mai înainte.

Trebuia să facă ceva, — să arate, că e om şi el.

Trebuia, dar nu știa ce, iar omul se supără, cînd nu știe să facă, şi supărarea te pune în cele din urmă la cale.

Frămîntindu-se aşa din el, Trică a ajuns în cele din urmă de-ar fi fost în stare să se arunce ca un leu asupra lui Naşl, care atît de mult îl supăra.

Pe 'nserate deci el s'a duș spre casa lui Oancea, și singele i s'a oprit în vine, cind a văzut, că într'adevăr Națl iese, pleacă și se duce undeva aşa singur.

S'a luat după el, aşa pe departe, ca să-l urmăriască nebăgat în seamă, apoi să se apropie, cind vor putea să fie singuri și să-l ia de scurt. Pe cind însă Națl își căuta de drum liniștit ca omul, care știe unde se duce, Trică era galben la față și la fiecare pas se înfigea tot mai tare în gîndul, că are să-l apuce pe Neamț și să-î sucească gîtul.

În dosul sărăriei, cind el se apropie, Națl se opri turburat în loc. Nu știa ce să-l facă și cum să se poarte. Vedea deslușit, că Trică a aflat ceva, și singurul lui gînd era să-l ducă de aici, ca nu cumva Persida, care putea să sosiască în toată clipa, să dea peste el.

Trică nu prea știe nișă el, cum are să înceapă.

Aă stat dar cîțva timp uitîndu-se unul la altul, și cum se uitaă aşa, Trică nu mai vedea, par'că, pe omul, pe care-l știuse el. Era în ochii lui Națl, împrejurul buzelor lui, în trăsăturile feței lui, era în tot felul lui de a fi ceva ce te muia.

De ! pe om n'ai să-l judecei mai 'nainte de a te fi uitat bine în ochii lui.

„Uite ! — grăi Trică în cele din urmă, — tu umblă, aşa se zice, după soră-mea.“

„De ce să te mint ! ? — răspunse Națl așezat. — Nu mai ești copil acum și vei înțelege, că n'am încotr'o. ... Am umblat, — urmă apoi plecînd spre Murăș, — și mi-e dragă și acum, mai dragă decît oră și cui în lumea aceasta, chiar și decît ţie : mai departe nu e nimic, ...

nu e, — adăogă îndurerat, — și n'are să fie. — Ea nu-i femee ca altele, iară eū m'ași omorî mai bucuros decit să 'ncerc a-î face vre-un rău. — Lasă-î pe oameni să vorbească: săt răi și nică nu știu ce zic!“

Vorbele aceste erau grăite cu o liniște atât de tînguiosă, încît Trică, îndurerat și el, nu-ștî mai dedea seamă, că lucrurile aū eşit cu totul altfel de cum și le închis puise el și ar fi voit să-l mîngăe.

„Dar acum, — îi zise, — unde ai plecat? — unde te duci?“

Nați se uită cu coada ochiului înapoi, ca să vadă, dacă nu cumva s'a ivit Bandi, care venia totdeauna înaintea Persidei. Gîndul lui era, că băiatul, văzîndu-l cu cineva, va vesti pe Persida, ca să mai aştepte. Tocmai de aceea nu voia să se depărteze prea tare, fiindcă se temea că Bandi nu-i va mai vedea. Se opri dar strimtorat pe țarmul rîului. Ii era greu să simtă și tot trebuia să facă ceva, ca să-l depărteze pe Trică.

„Mă duc, — îi răspunse, să mai răsuflu cel puțin acum seara, cînd oamenii nu mă văd și copiii nu arată cu degetul după mine. — Tu du-te acasă și nu-ștî mai bate capul cu lucruri, în care tu nu poți să schimbă nimic!“

Grăind aceste vorbe, el porni de-a lungul țârmurului la deal.

„Uite! — grăi Trică mergînd după el, să nu te superi: n'ar fi oare mai bine să pleci pe un an-doi de aici?“

Nați se opri și se uită lung la el.

Era singurul om, care-l sfătuia să plece, și îi dădea sfatul acesta fără de nică un gînd ascuns.

Uite ! — îi zise el. — Așa zic și eu, dar nu pot să plec, — sînt prea slab...“

„Cum nu poti, dacă vrei ! ?“

Națl se uită iar înapoi și par că-l cuprindeaă amețelile. La colțul Sărăriei se ivise Bandi, care venia spre dinșii, și cîțiva pași în urma lui sttea Persida înaltă și nemîșcată. — Nu mai era chip să scape de Trică și urît lucru ar fi fost, dacă el se întîlnia cu soră-sa aici fără ca să fi fost de mai nainte pregătit pentru aceasta. Trebuia să-i vorbească deschis.

El își adună toate puterile.

„Trică, — grăi apoă apucindu-i mîna, — tu cunoști pe soră-ta și îi la ea : ce aî zice tu, dacă cineva îi-ar spune, că ea nu mă lasă se plec ?“

„Cum nu te lasă ?“ — întrebă Trică zăpăcit.

„Zice, — răsunse Națl aşezat, — că vine, dacă plec, și ea după mine.

Trică rămase nemîșcat. Ii era par că tot sîngele i se răcise în vine.

O cunoștea pe soră-sa, îi cunoștea firea și le știa, par că toate.

„Care va să zică e adevărat, — grăi el, — că voi vă întîlniți ! ?“

„In toate sările,“ — răsunse Națl.

Trică se cutremură, răsuflă odată din greu și sîngele i se puse iar în mișcare. — Era lucru grozav !

„Tu singur, cu ea, toate sările aici ! ? — șopti el cu glas înăbușit de patimă.

„Nu, — răsunse Națl, — singuri nu ! — Ferit-a Dumnezeu. — Dacă singuri am fi fost, poate că n'ama

mai trăi astăzi. Era însă cu noi băiatul Bandi, care nu ne lăsa din ochi și tresărea mereu...“

„Adică mai știe cineva și mine are să știe toată lumea! — Știi tu, nemernicule, că mi-ați necinstit sora, că ai nenoroșit-o pe toată viața? — urmă apoi cu glas înăbușit și puse mina în pieptul lui Națl.

Era o prostie ceea ce făcea Trică, de oarece om voinic o fi fost el, nu-i vorbă, dar cu Națl nu se putea măsura. Omul supărat însă nu-și dă seamă despre ceea ce face, și Trică își închipuia, că Neamțul are să rămîne, ca tot omul vinovat, cuprins de spaimă și pe jumătate leșinat.

Națl se înțepeni însă ca stîlpul bătut în pămînt, încît Trică rămase rușinat. Tocmai rușinea aceasta îl îndărătnici apoi și, cuprins de un fel de turbare, el lovi pe Națl cu pumnul în față, încît sîngele să pornească și pe nas și din gură.

Națl se dete amețit un pas îndărătat, apoi apucă pe Trică de amândouă mînile și-l ținu departe de sine.

„Ah! — zise el cuprins de adîncă amărăciune, — ce blăstăm pe capul meu, ca toți să se lege de mine și să-mi ispiteză puterea! ? — Vino-ți în fire, omule, că om săint și eu și aș putea să-mi pierd sărita.“

Bandi care se apropiase și-i recunoscuse, se întoarse în fuga mare înapoi, iară Persida, văzîndu-i în căierați, porni în pași mari spre dinșii.

„Lovește-mă cît vrei, — urmă Națl, — că eu tot nu vrei să mă bat cu tine, dar vino-ți în fire și înțelege, că n'ai să mă lovești, ci să mă ajut.“

Trică se opinea să-și scoată mînile, era însă ținut ca'n verigă de oțel.

„Ești tu mai tare de cît mine, — răcni el în cele din urmă, — dar tot am destulă putere, ca să te arunc în Murăș, fie chiar și dacă și cădea și eu cu tine.“

„Prostule! — răspunse Națl cu îndirjire. — Cu ce te-ați alege? — Așă ieși iar în not, ba te-ași mai scoate și pe tine.“

Trică-l mușcă de mînă.

Atins de o durere sfășietoare, Națl îl scapă din mînă, dar îi dete în același timp, brîncî de-l aruncă departe dela sine.

„Ce e aici!?” strigă Persida și sări să-i dea ajutor lui Trică, pe care abia-l putu ridica.

„Călăule!” zise, apoi mergînd spre Națl, deodată însă ea se opri și văzînd că e plin de sînge, se dete îngrozită înapoi.

Era cu totul altă femee.

In timpul celor din urmă nouă zile de cînd se întîlnia toate serile cu Națl ea? căzuse încetul cu încetul și perduse gîndul bun, pe care însăși îl avea despre sine și despre lume. Se țimtea nemernică și gata pentru ori și ce faptă rușinoasă, iar acum, în clipa aceasta, uitîndu-se la fratele ei, se vedea pe sine însăși umblînd copilă desculță, printre picioarele oamenilor din piață, returnînd mese și încăerîndu-se cu copiii.

Fata Marei ieșind iar la iveală în fața sîngelui, ea era gata să se arunce orbiș și să dea, să zgîrie și să muște fără ca să mai întrebe pe cine și de ce.

Zadarnică a fost purtarea de grija a Maichiî Aegidiei, căci nimic nu poate să șteargă reamintirile copilăriei.

„Ce a fost aici! — strigă ea cu ochii încruntați.

„Ori și ce a fost, numai tu ești de vină, și ori și ce ar mai urma, vinovată numai tu ați să fi! — îi răspunse Trică, pe care-l cuprinsese de odată un nemărginit dispreț față de soră-sa — numai tu, care nu lași pe omul acesta în pace și înșeli binevoitorii tăi, înșeli pe mama ta, m'aî înșelat pe mine, ca să-l poți scoate pe el din minți! Ticăloaso? Ticăloasa ticăloaselor!“.

Așa era! și Persida cea alte dăți atât de mîndră, stătea nemîscată, umilită, cu capul plecat în fața lui.

Națl însă făcu cîțiva pași rar călcați spre Trică.

„Măsoară-ți, te rog, vorbele, — îi zise el stăpînindu-se, — că pe mine poți să mă lovești fără să mă scoți din răbdare, dar pe ea să n'o atingi, căci de o mie de ori de i-aî fi frate, rămîi strivit la picioarele ei! Ea binele mi l-a voit, dar sănt blăstămat eû că stric celor ce binele mi-l vreaū!“

„Cine, dracul m'a făcut pe mine să mă amestec în treaaa aceasta, — zise Trică cuprins de simțămîntul, că puțin îi mai pasă de cele ce vor urma. — Eû tot n'am s'o mai scap nicăi de nenorocire, nicăi de rușine.“

„Liniștiți-vă, că o să scăpați voi toți de mine, — grăi Persida cuprinsă de o durere atot-covîrșitoare. E însăpămîntător gîndul vieței petrecute în lumea aceasta, și fie care clipă de mulțumire e numai un repaos trecător după un lung șir de grele suferințe. Cuprinsă de o grea boală sufletească, în care am căzut din clipa zemislirii mele eû alerg chinuită prin lume, mă muncesc însămi pe mine, și cînd tip, cînd răcnesc de durere, oamenii, semeniî mei'nu-și dau seamă, că tot ca mine sufăr și ei și nu înpărtășesc durerea mea, ci se depărtează cu dispreț de

mine. Știu, — urmă ea cu vioiciune, — că o nenorocire e pentru noi amîndoi, că ne-am văzut și ne vedem, dar sufletul mi se umple de o nespusă dulceață cînd privesc în ochiul lui, fie ei chiar încruntăți și mă cum tremur, cînd mină lui mă atinge. Nu ești, din mine însămi voiesc, nicăi nu voința lui mă siluește, ci o soartă neînduplecată ne ține sub stăpînirea ei, și nu putem altfel decât cum puitem. Imi arde pămîntul sub picioare cînd staș, astfel pe ascuns venită, cu dînsul, și totuș viață pentru mine sînt numai clipele petecute cu dînsul; de aici înainte totul e sbuciumare, neliniște mistuitoare, dorință fierbinte. Ne mai putînd să mai port rușinea, pe care ești însămi mi-o fac, nu-mi mai rămîne decât să fug din lume, fie în mormînt, fie în tainicia unei mănăstiri. Trică dragă, fratele meu cel dulce, nu mă osîndi, ci mîngăiește mama noastră cea bună și plîngî și tu dimpreună cu noi!

Aceste erau vorbe, în fața căroră Trică nu putea să stea țeapă.

„N'am zis nimic ești, — zise el plîngînd cu lacrimi mari, — că tu ești rea, Persido. — Ești suflet bun și plin de duioșie! — Mi-e greu însă, cînd te văd, unde ai ajuns, și-mi vine să turb, și-aș fi în stare să fac moarte de om. — Uite! — urmă el ridicînd mină spre cap, — aici mi se face, par că, un nod, cînd mă gîndesc, că nu te mai pot gîndi cum te știam pînă acum.

— Voi trebuie să vă luați, — adăogă el tare și hotărît.“

„Astă nu se poate, — îl răspunse Persida oarecum obosită de gîndul acesta, care atît de mult o frâmîntase. Lasă că nicăi mama nicăi tatăl lui n'o să-și dea nicăi odată învoirea, dară chiar și dacă s'ar putea, nu e binecuvîntată

de Dumnezeu căsnicia făcută peste voința părintilor.“

„Prostii! — grăi Trică. — Ce vă pasă de dînsii, dacă altfel nu puteți trăi! Ei nu știu, nu înțeleg...“

„Las-o, — îl intrerupse Nați, — că n' o înduplecă, ci o facă numai să-și iasă din fire.“

Și într'adevăr Persida se dete speriată înapoi.

„Nu mă spitiști! — șopti ea încet, — că sunt slabă și Dumnezeu vede și ceartă! — Nu! — urmă apoī, — mai sus de muma mea e numai Dumnezeu și numai lui mă pot da fără de voința ei!“

Grăind aceste vorbe, ea se depărtă ca dusă de o hotărîre nestrămutată, cu pași mari și cu capul ridicat ca odinioară.

„Persido!“ — strigă Trică și porni după dînsa.

Nați îi puse mîna pe umăr, ca să-l opriască.

„N'o mai întârîta, — îi zise, — aşa face de cîteva zile. Și-a perdit somnul, se zbuciumă stînd, peste zi, aşa singură, nu are cui să-și împărtășiască gîndurile, zice să s'a pus în vrajbă cu toată lumea și e adeseori ca eșită din fire! iar se potolește însă, dac'o lași de capul ei.“

Trică se opri; el însă nu putea să se uite în față lui Nați. Ochiul lui se opriseră la singele scurs pe haine și la mîna, care începuse a se umfla: îi venia să intre în pămînt de rușine; nu mai înțelegea, cum a putut să fie atât de prîpit; și era milă și ar fi voit să ceară iertare.

„Lucrul acesta trebuie să se aleagă într'un fel! Așa ori aşa! — răspunse el, apoī plecă cu pași mari după Persida, care se depărtase cu Bandi pînă spre colțul Sărăriei.

Alergînd însă, el își scurta pași.

lă era par'că stăpîna lui le știa toate și se uită cu mirare la el.

„Dar ce-mă pasă mie! Ce am eșă să mă amestec în treburile acestei!“ — grăi în cele din urmă și apucă alt drum, spre Lipova, în vreme ce Națl se întorcea spre Murăș, ca să se spele de sângie și să-și lege mîna.

„Ce-mă pasă!“ — zicea Trică, și nici că i-ar fi păsat, poate, dacă n'ar fi fost feciorul Marei, care nu știa să fie nepăsătoare. I se răscolea însă toată firea, cînd se gîndeau la starea, în care se afla soră-sa.

Femei năvalnică, ea putea într'o clipă de amărăciune să-și curme șirul zilelor; femei îndărătnică și crescută de călugărițe, ea putea să se lăpede de legea ei și să se înfundă în vre-o mănăstire. Sărmana ei mamă! Ce-a păcătuit ea, ca să-l cadă toate aceste pe cap?

„Sîi adeca de ce n'ar putea să trăiască el și așa, necununății!“ — zise el. — Dacă se iubesc, e voința lui Dumnezeu — și puțin le pasă de lume și de popl! — Tot e mai bine așa!“

Da! Însă cu Persida nu putea să vorbești liniștit; ea era ca smintită.

Deodată el se opri cuprins de un gînd cu totul nou.

Sîn-Miclăușul nu era departe: mergînd bine, în vre-o trei ceasuri putea să sosiască acolo, iar în alte trei ceasuri se întorcea, și dimineața era în patul lui, la Lipova, ca și cînd nimic nu s'ar fi întîmplat.

Mînunat lucru! Si popa, și preuteasa dela Sîn-Miclăuș îl erau prietenii Persidei: de ce adeca popa să n'o cunune pe Persida — așa fără de știrea nimățui?

Aștăt era gîndul acesta de nou, de plin de farmec,

atît de ademenitor, încît feciorul Marei se îmbătase de el și ca dus de o tainică putere se puse pe drum și o luă spre Sîn-Miclăuș fără ca să se mai uite înapoi.

Cuprins de simțămîntul, că face un lucru mare și bun, Trică trecea ușor prin întunerecul nopții, încît picioarele lui nică nu atingeau, par că pămîntul.

Mai era încă mult pînă la miezul nopții, cînd el a ajuns să bată la fereastra popiî.

Speriat din somn, popa abia își mai putea aduce aminte de el.

„Ce e?“ — îl întrebă după ce-l recunoșcu în sfîrșit, și-l primi în casă.

„E rău cu soră-meia Persida, — răspunse Trică — și am venit la D-ta să scapă două suflete.“

„Ce s'a întîmplat?“ — întrebă iar popa cuprins de îngrijire.

„Iți mai aducă aminte de Neamțul, care a venit atunci, la nuntă, și a vorbit cu Persida?“ — grăi Trică.

Popa se gîndi puțin.

„Da, da, îmi aduc aminte, — răspunse el. — Un om cam bălan, cam plăpînd, — pare-mi-se măcelar.“

„Așa e, — urmă Trică. — Uite! Încă atunci și chiar de mai nainte Persida a prins slăbiciune pentru el și el nu se lasă de dînsa. Mama însă nu vrea să o mărite după un Neamț, iar tatăl lui nu vrea nică el însoțirea lor, și e rău cu Persida: zice, că ori să omoară, ori să papistășește și să face călugăriță nemțească.“

E lucru greu să sperii pe un om din somn, să-i spui așa pe apucate ceea ce numai cu anevoie și încetul cu încetul se poate înțelege și să-l facă să simtă

o durere, despre care mai nainte nu știa nimic. Părintelui îi venia să rîdă de grija lui Trică.

Era însă în celea zise de Trică și un lucru, pe care-l înțelegea popa.

Ei cunoștea pe Persida și știa, că dînsa și în gîndire, și în simțire e foarte păpistășită și că nu i-ar fi de loc greu să se lepede de legea ei, dacă prin aceasta ar putea să ciștige învoirea bâtrînului.

„Ii cunun, — grăi popa, — îi cunun eū!“

„Si dacă-i cununi, sînt bine cununați?“ întrebă Trică.

Popa-și ridică capul.

„Cununia, — grăi el stăpînit de sîmțămîntul preotiei sale, — e o taină, și eū, preot odată, am darul de a-i lega pe toată viața. Cînd bărbatul și femeea se înținesc în căile vieții și vor cu tot dinadinsul să se însotească, Dumnezeu le este tainic povătuitor, și fie ei creștinî adeverați, fie schismatici, fie pagini, fiil ai lui Dumnezeu, sînt și Dumnezeu îi împreunează prin binecuvîntarea dată de mine. Nimeni nu poate dar deslega ceea ce am legat eū cîtă vreme voința lor e nestrămutată. Oameni pot să-i despartă prin siluire, dar în fața lui Dumnezeu un trup sînt și un suflet. M'ai înțeles? — eū sînt popă adeverat!“

Trică era foarte fericit și ar fi voit să-i sărute mîna.

„Prea bine! — urmă popa. — Ce crezi însă, se vor împăca părinții cu faptele împlinite? N'are să fie mama ta, fie tatăl lui să ceară desfacerea căsătoriei?“

„Mama o să fie foarte supărătă, — grăi Trică

strîmtorat, — dar o să tacă și o să-ți treacă în cele din urmă.“

„Dar tatăl lui, Neamțul?“ — întrebă popa.

„Nu știu, — răspunse Trică strîmtorat. — E om rău și încăpăținat. Apoi e certat cu fecioru-său, ba s'aș și bătut,“

Popa rămase gînditor.

„De! e lucru greu. Trebuie să știu, că e pusă o pedeapsă grea, pînă la 20 ani temnișă, pe capul preotului care cunună cînd sînt pedecă la mijloc.“

Ei rămaseră timp îndelungat tăcuți.

„Ce zici?“ — întrebă Trică în cele din urmă.

„Să mai vedem, — răspunse popa, — să ne mai gîndim. Pedeapsa e grea, iară ești am nevastă și copii.“

Așa aș și rămas lucrurile.

Plecînd, în spre miezul nopti, înapoi, Trică era obosit sufletește. Ii părea rău c'a venit: ce avea el să se amestece în lucrurile aceste!?

Da, popa avea dreptate: de ce să-și bage el capul în primejdie!?

Și totuși mai era încă un popă, care a ținut foarte mult la Persida. N'a fost ea vrednică de el! Acela ar fi fost în stare să-și pună capul în primejdie.

Avea însă și el nevastă și copii.

CAP. XVII

Greul vieții.

Mara nu mai avea astămpăr.

In luna Maiu oamenii n'aș de lucru nici în cîmp, nici la vii, și ziua de lucru e mai ieftină decît altedată: acum era timpul să mai coboare din pădure o parte din stînjenii tăiaști peste iarnă, să-încarce pe plutele sosite după sărbătorile Paștilor și să-ă ducă în magazia dela Arad. Ea alerga dar dela datornic la datornic, ca să-ă scoată cu carăle lor la pădurea înmugurită, și la Sărărie, ca să cumpere plute și să se îvoiască cu plutașii, și din jos de pod, ca să încarce stînjenii și să-ă porniască la vale. Alerga biata femei greoaie de-ță părea ușurică, și unde n'o căuta, acolo o găseați acum ici, apoi colo, și iar dincolo, și pretutindenea răsună glasul ei înăsprit de vremuri, căci fără de supărare, fără de vorbă, fără de ceartă cu oameni treabă nu se face.

„Proclată muiere!“ — ziceau oamenii uitându-se după dînsa, dar intrau în voile ei, puneau mîna și lucecurile mergeau strună.

Cu i-ar fi trecut prin minte gîndul, că ea nici că-și mai dădea seamă despre ceea ce face! ?

Aiurea era inima și mintea, aiurea tot sufletul ei cel vecinic treaz.

Nu știa Mara nimic, dar era mamă și simțea, că se petrece ceva grozav în casa ei, ba dedea cu socoteală, ce anume se petrece, și pământul îi ardea sub picioare, inima îi era mereu strânsă și adeseori puterile o părăsiau încit o cuprindeaă amețelile.

Sfinte Doamne! — cît a alergat și a ostenit, cît s'a zbuciumat, cît s'a perduț ea însăși pe sine în gînduri despre viitor, — și toate erau zadarnice: de ce atît de mult s'a temut nu putea să scape! Cînd gîndul acesta o stăpînea, îi venia să se trîntească de pămînt și să stea aşa nepăsătoare, amortită, fără de simțiri.

Dimpreună cu iubirea însă, Dumnezeu-i-a dat omului și credința, și nădejdea, și nimic nu putea să covîrșească iubirea Marei cătră copiilor ei, nimic dar nicăi credința ei în soarta lor cea bună, și atunci, cînd temereea îi era mai mare, se ivea în inima ei simțămîntul, că Dumnezeu, care toate le vede, are să-i treacă prin toate încercările și să-i scape de toate ispîririle. Mai era încă multă viață în trupul ei cel greu trăit, și ea nu putea să trăiască fără de gîndul, că toate așa iasă bine în cele din urmă.

Bine, fără îndoială bine, dar inima îi săngera, cînd vedea, că copiii ei nu mai așa inimă deschisă cătră dînsa și se întîlnesc în taină, vorbesc pe șoptite, se nteleg din ochi: ăsta era un greu păcat, pe care Dumnezeu nu putea să-l treacă nepedepsit cu vederea, iar spășirea tot pe dînsa o durea mai tare decît pe dînșii.

Alergînd dară în treburile ei, ea se ruga în gîndul

ei mereu lui Dumnezeu, ca omul ce trece prin mij de primejdii. Persidei însă nu-i zicea nimic: ce ar fi putut să-i zică ea, femeie neștiutoare!?

A treia zi dupăce Trică umblase pe la Sîn-Miclăuș, întorcindu-se pe 'nserate acasă, Mara și-a găsit fata cu totul schimbată: era liniștită, aproape voioasă, ca omul, care după multe frămîntări sufletești a ajuns, în sfîrșit, să se hotărască într'un fel și să porniască cu gîndul în o singură direcție.

Mara se liniști și ea: ori și cum ar fi fost să fie, tot era mai bună hotărîrea decît neîncetata zbuciumare. Ea însă nu ținea să știe ce s'a petrecut și ce se petrece în sufletul fiicei sale. Se temea să afle adevărul.

Ținea însă Persida să mai facă o încercare și era voioasă, fiindcă firea ei o împingea să credă, că nu va fi zadarnică încercarea.

„Mamă, — zise ea, — ești nu mai pot să o duc așa.“

Mara se uită lung și cu drag la ea. O înțelegea deplin și par că se despărția pe toată viața de dînsa.

„Era cu totul altfel atunci, — grăi Persida. — Am obosit, mi s'aștăvicit puterile, nu mai am voință în mine.“

„Tu fă ce știi, mergi cum te mînă inima și cum te povătuiește mintea ta, — întimpină Mara. — Ești nu te pot silui, iar sfaturi nu sănătate în stare să-ți dai. Tu știi mai bine, cum te simți și cum te mînă gîndul: ori și ce ți-ashi zice ești, tu tot nu faci decât ceeace tu însă-ți ești pornită a face. Ce să-mi mai dai. ești silință de a te opri, cînd știi c'ă fi mîhnită, cînd ai vedea, că nu mă poți asculta? De ce să intru în voile tale, cînd

simt, că bine n'aș să iasă lucrurile ! ? Nu ! eșu la rău nu am să te împing ! Fă cum și-e ursita și cum vrea Dumnezeu, care știe mai bine, unde are să te scoată și cum are să ne ispitezescă ! "

Grăind vorbele acestea, ea se ridică înaltă și greoai și eșu din casă.

Persida, rămasă singură, începu să plângă cu lacrimi line ca vârsarea ploii de toamnă.

Da ! muma ei avea dreptate : nu vedea niciodată un bine în fața ei, dară soarta nu putea să și-o schimbe și nu-i rămînea decât să facă pe răspunderea ei ceea ce făcea și să meargă cu inima întreagă înainte.

Mara, singură și ea, niciodată nu plângdea, niciodată nu era mîhnită. Nu putea să intre în mintea ei gîndul, că Persida se va arunca orbiș în valurile vieții.

„Oră și cum ar fi ispitiță, ori și care i-ar fi hotărîrile, — își zicea muma, — ea nu e în stare să facă ceea ce prea bine știe, că eșu nu voiesc, ci va sta pe gînduri și se va zbuciuma pînă ce-i va trece.“

De aceea a eșit din casă și era hotărîtă să nu mai vorbească cu dînsa ci s'o lase să se lămurească ea însăși de sine.

Se înșela însă Mara. Nu e pentru tinerețe nimic mai adimenitor decât gîndul unei vieți noue și încă necunoscute. Gîndindu-se la viața aceasta, ea se simția atrasă de suferințele, pe care le vedea în fața ei și în timp de câteva zile întregul ei fel de a vedea lucrurile se schimbă atât de mult, încât Maica Aegidia s'ar fi însășimat dacă ar fi auzit-o vorbind. Tot ceeace mai nainte îi părea sfînt, acum era o prostie pentru dînsa :

hotărîtă odată într'un fel, ea nu mai putea să-și schimbe hotărîrea, își schimbase deci vederile, ca să poată fi împăcată cu sine.

La asta nu se gîndise Mara; ea vedea în fata ei numai pe Persida cea înțeleaptă și mîndră: ea s'a culcat dar liniștită, dimineața, zilei următoare liniștită s'a sculat și a eșit în treburile ei, ba nu și-a pierdut liniștea nică seara cînd n'a mai găsit pe Persida acasă.

Nu era încuiată nică portița, nică ușa casei: ăsta era, aşa dădea Mara cu socoteală, un semn, că Persida se afla pe aici prin apropiere, dusă numai de o clipă.

Clipele treceaă însă, și ea nu se mai întorcea.

Muma începu să stea la îndoială și să se uite prin casă.

Hainele Persidei nu erau, — nu erau nicăiri!

Era peste puțință, dar hainele ei nu mai erau aici.

O vedea acum desculță, nespălată și nepeptănată, umblînd printre picioarele oamenilor din piață, răsturnînd mese și bătîndu-se cu copiii vecinilor; o vedea cu frațele ei în luntriță, dusă de valurile iușii ale Murășulu umflat: era fata ei cea îndărătnică și pornită spre nebuni; zadarnice aŭ fost toate, căci tot fata ei a rămas!

Da! da, fata ei era în stare să fugă, dacă aşa o poartă pe ea firea, să fugă cu cel mai nemernic om.

Bandi nu era nicăi el nicăiri.

Mara stete o clipă nehotărîtă și par că-i venia să rîdă. O clipă însă numai. Clipa următoare sănge îi năvăli în obrajii, de rușine și de mînie, că copiii ei aŭ putut-o s'o însеле.

Ea-și aruncă 'n cap cîrpa, 'ncuie ușa (casei și

plecă cu pași întinși spre Lipova, ca să dea ochi cu Trică.

Sosită la casa lui Bocloacă ea nu intră, ci aşteptă pînăce zări pe unul dintre ucenici prin care-l chemă pe Trică la dînsa.

„Unde e Persida?“ — întrebă ea răstită.

Trică știa, că i se va pune întrebarea aceasta și-și chibzuise de mai nainte răspunsul.

— S'a dus i răspunse el.

— Unde s'a dus?

„Asta nu pot să ti-o spun, — grăi Trică rece și hotărît; — să mă tai în bucăți și tot nu pot să ti-o spun.“

Mara se uită lung la el și începu să rîdă.

Tot n'avea nimeni copiilor ca dînsa: dacă și-aș pus ei odată ceva în cap, nu-i mai scoate nimeni din ale lor.

„Care va să zică nu v'ați temut voi de minia lui Dumnezeu, — grăi dînsa amărîtă; — mi-ați făcut rușinea aceasta! m'ați înșelat pe mine! mi-ați stricat toată viața!“

Ne mai știind ce să zică și ce să facă și temîndu-se, ca nu cumva să-și peardă în amărăciunea ei sărita și să-ă blestemem, ea se întoarse și plecă spre pod.

„Mamă! — grăi Trică plecînd după dînsa, — mamă, stăi, liniștește-te, ca să vorbim ca oamenii cu minte. Uite! n'ai decît să vrei, pentru ca să mergem după dînșii. Am găsit popă care-i cunună, dacă-ți dai și D-ta învoirea. Pleacă-te și scap-o pe biata noastră

de Persidă: n'o lăsa să se ducă 'n lume cu rușinea în cap, că e rușine și pentru noi.“

Mara se opri, se 'ntoarse spre el și dete cu îndărătnicie din cap.

„Nu. — zise ea, — mișelia aceasta n'am s'o fac, cind văd prea bine, că o să se sature foarte în curîud de el: n'am să leg eū pe fata mea de un om, care n'a putut s'o scoată la capăt nică chiar cu tatăl său. S'a dus: dusă să fie. Cu cît mai rău s'a dus, cu atât mai în curînd are să-și vie în fire și cu atât mai căită se va întoarce. Rușinea tot nu mai poate nimeni s'o spele; viața mea tot e stricată: n'am eū să fac păcat din nenorocire !“

Ea-și urmă drumul spre casă mai potolită și oarecum împăcată cu cele petrecute.

Inzadar, fata ei tot copilul ei rămînea și inima ei de mumă nu putea s'o urgisească.

Erau duse, perduțe pentru totdeauna gîndurile frumoase, pe care și le făcuse despre viața fiicei sale, asupra căreia priviseră toți cu mirare; auzia, par că gurile rele, și vedea privirile disprețuitoare ale celor pis-mătareți; resimția suferințele de tot felul, care o așteptață pe nenorocita ei fiică: era cu toate aceste împăcată și din ce în ce mai însipătă în gîndul, că altfel nu se putea, că aşa trebuia să fie, ba adeseori era par că mîndră de fiica ei, căci nu e nimic mai frumos decât ca femeia să se dea întreagă bărbatului, pe care-l iubește, și să iee asupra ei cu ochiî închiși sarcina vieții grele.

Nu-î vorba, plîngea Mara, mereu plîngea, atât acasă, cind se afla singură, cît și umblînd în treburile ei, cind

scăpa de privirile altora, plîngea și umbla râsleață prin lumea acum pustie, dar ea-și ștergea lacrâmile și nu se plîngea, nu-și îvinovăția fata și nu se mînia, nicî nu se turbura măcar, cînd trecătorii se uitați cu milă după dînsa ori vre-un nesocotit o întreba unde-î este fata.

„Nu știu,“ — răspundea și cu asta îi tăia vorba.

După vre-o patru săptămîni a venit Trică să-î spună, c'a primit scrisoarea dela Persida din Viena și o roagă de miî de ori s'o ierte și să nu-î poarte gîndul rău.

„Să-î scrii, — zise Mara ștergîndu-și lacrâmile, că n'o îvinovățesc, și o plîng și mă rog mereu lui Dumnezeu s'o aibă în paza lui și să-î dee tărie; să-î scrii, că n'are să-î pese de gura lumiî și c'o aştept să vie, cînd îi va fi prea greu; să-î scrii, — urmă încăcată de lacrâmi, că tot mumă jî sint și că nimenei în lumea aceasta nu poate să aibă pentru dînsa atîta durere ca mine.“

Așa i-a și scris Trică, — și rău i-a făcut.

Mult s'a sbuciumat Persida pînă ce s'a hotărît într'un fel; tocmai de aceea însă, hotărîtă odată, ea se simția foarte ușurată și a pornit cu toată inima pe calea ce-șî croise. Trăia într'un fel de beție, din care nu se mai putea desmeteci, și atîta dulceață era în sufletul ei, încît nu-î intra în minte gîndul, că va putea în viața ei vreodată să-î pară rău de ceeace a făcut.

„Nu! — zicea dînsa uitîndu-se cu inima deschisă la Nați, — ori și ce mi-ă face, mi-e destul să-mă aduc aminte de viața mea de acum, pentruca să nu mă plîng.“

Pe drum pînă la Viena și în Viena, orașul cel mare și zgomotos, ea nu vedea decît pe Nați, care nu mai

știa ce să-ă facă. Totdeauna el s'a uitat la ea ca la soarele de pe cer, iar acum mai era cuprins și de simțământul, că nu este el în stare să răsplătiască în deajuns jertfa, pe care dînsa i-o adusese, și în toată clipa-și dedea silința să-ă arete, că înțelege și cuprinde în toată clipa, își dedea silința să-ă arete, că înțelege și cuprinde în toată întinderea ei jertfa aceasta.

N'avea să-și dee nicăi o silință: Persidei îi era destul să-l vadă mereu voios și să-și aducă aminte, în ce stare l-a găsit, pentruca să simță, că ea l-a scăpat, l-a ridicat, i-a luminat viața, și să se uite la el par că ea l-ar fi făcut. Al ei era întreg acest om minunat, și nimeni, afară de dînsa, nu mai avea nicăi un drept asupra lui.

Inainte de plecare Naș se mai împrumutase dela Griner cu opt sute de florini. Gîndul lui era să intre în tovărăsie cu vreunul dintre măcelarii mai tineri și mai săraci. Deocamdată și-a căpărat ceeace era de neapărată trebuință pentru mobilarea acestei locuințe, și Persida avea toate bucuriile stăpînei de casă, care e ferită de grijele zilei de mîne. Ieșiau în fiecare zi, să vadă frumusetele orașului și mai ales bisericile cele mari, în care Persida se simția atât de bine, mîncau la birt, iar serile le petreceau fie la muzică, fie la teatru, un lucru, pe care Persida mai nainte numai din auzite îl știuse. Si nicăir Persida nu putea să treacă nebăgată 'n seamă. În casa cea mare, unde-și aveau locuința, în curînd toți o știau pe Fraŭ Huber, femeea tînără, înaltă și cam slăbită, cu deosebire frumoasă și totdeauna aşezată și plină de o

plăcută cuviință. Pe uliță, prin grădină, prin localuri publice Națl își purta capul sus, înălțat în gîndul lui, cînd vedea cum toți se uită la nevasta lui.

Umblînd aşa fără de nică o treabă, Persida se opria, cînd întîlnia în calea ei vre-o măcelărie, și nimic în orașul cel mare și frumos nu-i plăcea atît de mult ca măcelăriile curate, cu cărnuri frumos tăiate și puse în vederea trecătorilor. Inima îi rîdea, cînd se gîndia, că-l va vedea în curînd pe soțul ei cu șorț curat, în dosul butuculuî, ca odinioară în fața mănăstirii, și că nu va mai mînca la birt, ci-și va găti ea însăși într'o bucătărie curată ca cea dela călugărițe. Îl mîna deci mereu înainte pe Națl, și săptămîna a doua ei aș și intrat în vorbă cu doi măcelări, amîndoî încă necăsătoriți, ca să iee împreună o măcelărie mai mare din apropierea barierei dela Lerchenfeld, o pozițune foarte bună, unde se făcea vînzare de 100—150 florini pe zi.

Lucrurile erau ca puse la cale, cînd a sosit scrisoarea lui Trică.

Citind scrisoarea, Persida nu-și putu stăpîni lacrămile. Dar de ce să le și stăpîniască!? Era aici, în mijlocul acestei lumi străine, prima știre dela fratele ei și dela mama ei, — și era atîta dragoste în scrisoare! De ce să-și stăpîniască lacrămile, cînd Națl era și el înduioșat.

„Draga mea, mama mea cea bună!“ — grăi Persida, după ce sfîrși scrisoarea și o puse pe masă.

Națl tăcu. Ii venia par că și lui să plîngă. Lasă că avea și el mamă, care era nu numai dragă și bună, ci totodată și nenorocită, dar în scrisoare nu era nică o vorbă despre dînsul, și cu toate aceste era o grea lo-

vitură ce i se dăduse prin acele cîteva vorbe, și el trebuia să gîndiască.

Persida și Națl vorbiau totdeauna nemetește. Așa o porniseră dela început și Persida ținea, ca așa să și rămîie.

„Grozav o să-ți fiu eū ți-e odată urît,“ — îi zise el acum în românește.

Persida se uită lung la el. Înțelegea gîndurile lui; simțise și ea durerea, de care era cuprins el.

„Nu fi prost, — îi zise ea tot în românește. — Mama vorbește după cum vede ea lucrurile, și o să vie și timpul, cînd le va vedea altfel. Tu ști prea bine, că eū n'am făcut ceeace am făcut într'o clipă de avînt ușuratec, ci după multă zbuciumare, după multă chibzuire, după ce m'am întărit cu desăvîrsire în gîndul, că așa și numai așa pot să fac: nu mai e în lumea aceasta nimic ce m'ar putea face să șovăiesc; ori și ce s'ar întimpla, tu îmi ești mai presus de toții.“

„Ei! — o să treacă și asta, — zise el. Dacă mama ta se pune între tine și mine, o să te saturî în cele din urmă de mine.“

„Nu! — îi răspunse ea ridicînd degetul. — Asta putea să o zici mai nainte de a-ți fi fost nevastă: acum însă tu-mi ești toate și pentru tine pe toții am să-ți părăsesc. Îmi voi da toată silința să-ți cîștig și inima mamei mele, dar dacă n'o voi putea, îmi voi face datoria: de tine nu mă leapăd nică odată, nică chiar dacă tu te-ai lepăda de mine. Las-o, te rog, pe mama: eū o cunosc mai bine decît tine, și-ți spun eū ție, că n'avem decît să fim fericiți, pentru ea să te iubiască ca pe copilul

eî, și e destul să ne știe ajunși în grea strîmtoare, ca să ne sară într'ajutor. E mîhnită astăzi, dar o să-i treacă mîhnirea. Noi să fim oameni cum se cade, și toate vor ești bine.“

Națl nu mai avea ce să zică. Simția și el, că dela dînsul atîrnă toate, și se îmbărbăta însuș, pe sine să meargă cu harnicia înainte, ca să dea de rușine pe cel ce-l socoteaù om slab.

Încă în ziua aceea el s'a învoit cu Ladmann și cu Gubacec, care era maistru și avea o mică măcelărie, ca fiecare dintre dînșii să pună acum cîte cinci sute și peste trei lunî, la 1 Septembrie, alte cinci sute de florini, iar din cîștig Gubacec să ia 40 și ceialalți două cîte 30 la sută.

La 1 Iunie eî aü închiriat măcelăria și, oameni tineri toți trei, s'aü pus cu hârnicie pe lucru. Națl și Gubacec tăiau carne în măcelărie, iar Ladmann cumpăra vitele, lucra la tăietorie și le aducea carnea tăiată.

Persida purta socotelile și ținea rînduiala casei.

De oarece la măcelărie nu era și locuință, aü luat în apropiere o locuință mai încăpătoare, și era împlinită și dorința Persidei.

Diminețile ea punea servitoarea să facă rînduială în iatacurile celor doi tovarăși, în vreme ce ea însă-și făcea rînduială în locuința eî, apoi se ducea împreună n piață, ca să cumpere cele de trebuință pentru prinz.

După ce se întorcea din piață, Persida punea la foc, apoi, lăsînd servitoarea în bucătărie, mai ștergea odată praful și iar se ducea la mașina de bucate, iar

de prinț masa era curată în casă curată, bucatele erau gustoase și bine alese.

După prinț Persida își făcea însemnările în condiția de socoteli, apoi, în vreme ce slujnica spăla vasele, ea lucra cu acul pînă pe'nserate, cînd Națl se întorcea, ca s'o scoată la plimbare și să petreacă seara în vre-o grădină.

Era bine, de tot bine ; măcelăria le mergea mai presus de toate așteptările, iar în casă era pace și bună înțelegere.

In inima lui Națl a rămas însă simțămîntul, că s'a pus cineva între el și Persida, că Persida ține prea mult la muma ei, și adeseori era cuprins de temere, că are s'o peardă pe Persida, că nu poate să fie dăinuitoare o fericire ca a lui. Atunci el o iubia fără de cumpăt, o temea din senin, nu mai era în stare să stea departe de dînsa, se întorcea fără de vreme acasă, îi vorbia, ca s'o îndulciască, în limba ei.

Persida știa, ce-i drept, să-l potoliască ; de cîte ori însă el o da pe românește, ea se neliniștea, se simția adînc jignită de neîncrederea lui. Viața ei nu mai era atât de senină ca mai 'nainte, și nu odată, cînd se afla singură, ochii i se umpleau de lacrămi.

N'avea de ce să plîngă, dar se ivea în sufletul ei un fel de presimțire, că triste zile, grele încercări o aşteaptă.

„Dac'ați ști tu ce adîncă e durerea ce mă cuprinde cînd te văd așa, — îi zise ea într'una din zile, — te-ați stăpîni și nu ți-ați mai da pe față temerile venite din chiar senin.“

„Cum să mă stăpînesc? — răsunse el uitindu-se lung la ea. — Cînd mă uit, cînd mă gîndesc la tine, mi-e ca și cînd ați fi prea mult pentru mine și mă tem, c' o s'o simți și tu în cele din urmă aceasta și să mă părăsești.“

„Cum să te părăsesc? — grăi dînsa. — Mai pot ești să te părăsesc? Nu sunt oare legată de tine prin cel mai sfînt jurămînt? Nu am oare față cu tine cele mai grele datorii? Ce mă socotești tu pe mine? Sînt ești femeie ușuratecă? — Nu vezî tu cît dispreț e în aceste temeri lipsite de oră și ce temei?“

„O, Doamne! — răsunse el nerăbdător. — Ești femeie frumoasă, deșteaptă și plină de nură: și cîști dintre cei ce privesc cu ochi doritori la tine sunt oameni mai și mai de cîte mine! — Ceeace mi-ați făcut mie, ați putea să-i faci altuia; ceeace de dragul meu i-ați făcut mamei tale, ați putea să-mi faci și mie de dragul vreunui mai norocos.“

Persida se simțea ca lovită de moarte. Ce putea să facă? Așa era cum zicea el; așa trebuia el să vorbiască; temerile lui erau urmarea firescă a faptei, pe care dînsa o săvîrșise. A păcatuit, și nu-l rămînea decât să-și ispășiască păcatul.

Ea stătea albă la față și răcită în tot trupul înațiea lui și nu putea să-i zică nimic, nu mai putea să-l vadă în ochi. O cuprinsese de odată simțămîntul, că e peste putință, ca ea să trăiască cu un om, care poate să fie atît de nemilos, și ar fi voit să plece fără de înțîrziere și să se ducă în lume.

Vorbele din scrisoarea lui Trică îi resunau în urechi, și ea vedea par că pe muma ei chemind-o la sine.

Dar trebuia să stea: mai bine moartă!

„O să vezi tu odată ce mare e nedreptatea ce-mi faci, — zise ea, apoi trecu în odaia de alături și încuia ușa în urma ei.

Năl stete cîțva timp zăpăcit, apoi puse mâna ca să deschidă ușa.

„De ce aî încuiat ușa?“ întrebă el neliniștit.

„Voiesc să fiu singură“, îi răspunse ea.

„Descue-o, c'o sparg!“ strigă el stăruitor.

Persida rămase nemîscată în mijlocul odăii.

„Descuie!“ strigă el iar.

Ea nu se mișcă.

El apucă /clanța cu/ mâna dreaptă, și se opintă să împingă ușa, apoi, cînd văzu că ușa stă țeapănă, puse umărul, împinse odată cu toată puterea lui, și ușa se deschise, crîcnind de răsunătoată casa.

Persida stătea și acum în mijlocul odăii, țeapănă, îngrozită și desprețuită de dînsul.

„Bine, — îi zise ea, — ești tu în toată firea!?.“

„Nu sînt, — răspunse el — nu acum, nici de ieri, ori alătăieri, ci din clipa în care te-am văzut pe tine, mi-am ieșit din fire, mi s'a schimbat tot rostul vieții, m'am făcut om nesuferit și pentru mine, și pentru alții. Sunt un nemernic, care nu mai știe ce face: fac ce vrea și nu pot să fac ceeace voesc. Nu vezi tu, că nu este cu putință să nu te cuprindă în cele din urmă scîrba de mine!? Ai să fugi, Persido, de mine, să te ascunzi, să blestemî ceasul în care m'ai văzut!“

Ea de te din cap.

„Nu, — zise apoi înduioșată, — n'am niciodată să fac aşa. Or și ce s'ar întimpla, tu ești soțul meu, și dacă ai fugi tu de mine, eu aș alerga, — și-o spun din nou, — cu toată inima după tine, dacă te-ai ascunde te-aș căuta, dacă m'ai blestema, eu 'mi-aș da silință și aș ruga pe Dumnezeu să 'm ajute să te potolesc, ca să-ți vîi în fire și să binecuvintezi ceasul în care m'ai văzut. Mă cuprinde un fel de desnădăjduire, cind te văd astfel ca acum, dar am să le port toate cu răbdare, — numai să nu dai în mine, să nu mă bați, Națl, căci asta nu mă simt destul de tare să o rabd.

El se uită lung la dînsa, apoi ochiul i se umplură de lacrimi și rușinat de slăbiciunea sa, se întoarse, și luă pălăria și se depărta.

Rămasă singură, Persida se uită cîțva timp la zăvorul ieșit din cuie, apoi își acoperi fața cu amîndouă mâinile. Ah! ce rușine! Era peste puțină ca servitoarea să nu fi înțeles, cum s'așvintit lucrurile și să nu le spună celorlați chiriași ce s'așvintit, cind toși au auzit cricnitura ușii... Dar ea n'avea timp să stea ca să dreagă ușa, mai ales să plengă nu: se aproape timpul prinzelui și trebuie să alerge, ca să vadă de rîndul mesel.

Era în gîndul ei lucru de sine înțeles, că Națl să dus și el la măcelărie, de unde nicăi n'ar fi trebuit să plece fără de vreme. Cu atât mai greu a fost atinsă, cind Gubacec, întorcîndu-se singur și cam supărat, a întrebat-o, ce s'a făcut Națl.

Îl venia să plece fără întîrziere, ca să l caute: dar unde putea să l găsiască, în orașul mare și sgomotos?

Îi venia să meargă la poliție, dar nu putea. Nu-i rămânea decât să-și înădușe neliniștea, să se prefacă voioasă și să spună un neadevăr, — că soțul ei a primit de acasă o scrisoare și a trebuit să se ducă în grabă, ca să caute pe un prieten.

Dupăce a venit și celalalt tovarăș, s'așezat la masă — ca și cînd nimic nu s'ar fi întîmplat, iar după masă, Persida a făcut rînduială în casă și în bucătărie, și abia tîrziu după amiazăzî a ajuns să rămîne singură și să-și dea seama despre starea desnădăjduită, în care se afla.

Nu e în viață casnică lucru mai urît decât ca unul din soți să plece, fără ca să-ți spună celuilalt unde se duce; iar Națl plecase supărat, cu ochii plini de lacrimi, în urma unei certe venite ca din senin, și o lăsase pe dînsa singură în mijlocul acestei lumî străine, unde ea nu putea să găsiască pe nimeni, ca să 'și împărtășiască durerile și să ceară sprijin. ~~—~~

Nu ! Era peste putință, că ea să mai trăiască așa : aici în lumea aceasta, singură cu dînsul, ea nu mai putea trăi.

Cam același simțemînt îl făcuse și pe Națl să plece.

Prea erau singuri el și ea, și el avea aici la Viena un prieten, pe Burdea. De cîte ori și-adus însă aminte de el, îi vedea, par că, rîzînd în bătaie de joc, și nu-i mai venia să-l caute. Acum nu s'a mai putut stăpîni. De și simția, că e un fel de duh rău, de care se aprobia, s'a dus la universitate, ca să-ți dea de urmă, apoi dupăce i-a aflat adresa, l-a căutat acasă și pe la cafenelele, unde umblaț studenții. Astfel a colindat toată

după ameazăzi, cu gîndul acasă, cu inima încleștată, cuprins mereu de simțămîntul, că rău face de nu se întoarce la soția lui.

Tîrziu după ameazăzi, cînd a dat de el, era obosit trupește și istovit sufletește, îi părea rău, că l-a căutat și că l-a găsit, și n'a schimbat decît pușine vorbe cu el.

„Cum! ? — întrebă Burdea uitîndu-se țintă la el cu ochii agerî, — Persida a venit cu tine?“

„Iți spun; sănsem amîndoî de trei lunî de zile aici,“ răspunse Națl strîmtorat.

Lui Burdea nu-i venia să credă. Nu putea să înteleagă, cum femeia, care atunci seara n'a venit la via lui Corbu, a putut în urmă să vie la Viena.

„Bine, — sănseți cununați?“ — întrebă el cu îndoială.

„Ce-ți pasă! ? — îi răspunse Națl. — Sănmem soț și soție..“

„Pot s'o văd și eu?“ — întrebă iar Burdea gata de plecare.

Națl rămase cîtva timp strîmtorat. Nu, mai ales acum nu ar fi voit să-l ducă pe Burdea la Persida.

„Eu nu mă duc acum acasă; am să mai fac și alte drumuri, dar am să te cauț mină ori poimăne,“ zise el, apoi îi întinse mină și plecă fără să se mai uite înapoi.

El căutase, ca să-î vorbiască, și nu i-a vorbit nimic; umblase după el și acum era muncit de gîndul, cum ar putea să scape de el.

Întors acasă muiat și umilit, el a găsit pe Persida șezînd liniștită la fereastră cu lucru ei de mină. La in-

trarea lui, ea și-a ridicat capul și s'a uitat la el înveselită, ca și cind nimic nu s'ar fi întîmplat.

„Sînt un nemernic, — zise el dupăce-și aruncă pălăria și se lăsă istovit pe un scaun.

Ea ridică din nou capul și se uită așezată la el

„Nu mai încape nică o îndoială, că ești, — zise ea cu blîndețe, — și e un semn bun, c' o recunoști și tu aceasta; nu e însă destul s'o recunoști, ci trebuie să-ți mai și dai silința de a nu fi. Nemernic e omul, care lucrează fie sub impulsiunile momentane, fie împins de alții și face lucruri, de care îi pare rău în urmă: e dar destul să voești, pentruca să nu fi nemernic.“

„Dacă n'am tărie de voință! ?“ întîmpină el mîhnit.

„Aî destulă, — zise dînsa, — dar ești rău deprins. Tu vezi acum, cît de rău e ceeace aî făcut, cît de mult m'aî mîhnit pe mine și cum te-aî muncit tu însu-ți. Trage cuvenita învățătură din ceastă experiență și fă-ți regula de viață; n'am niciodată să plec supărat de-acasă, nici să adorm supărat. Supărarea, ori și cît de mare ar fi ea, n'are nici să iasă din casă, nici să treacă de azî pe mîne. — Dă-ți seamă, — urmă ea după o pauză, — cum te-aî fi simțit și ce aî fi făcut, dacă eû așî fi fost tot atît de slabă ca tine și așî fi plecat, ca la întoarcerea ta să nu mă găsești acasă. — Mi-a venit și mie să plec, dar știam, că acesta e un lucru, pe care nu trebuie să-l fac și m'am stăpînit. Stăpinește-te, că ești bărbat.“

El se uită lung și cu ochii împăingeniți la dînsa. Atîta bunătate, atîta blîndețe, atîta înțelepciune era în

vorbele, în tonul, în toată purtarea ei, încit ea îi părea o ființă mai presus de om, de care nu cuteza să se apropie și la care numai cu sfială-și ridică ochii.

„Ti-e ușor ție să-mi spui ce trebuie să fac,” — zise el, — „dar mi-e greu mie, că nu pot să fac. Ești nu sănătatea.“

Ea se uită cu drag la el. Căit și umilit din sine, el îi părea cel mai bun om din lume. Ar fi voit să se uite în ochii lui; el însă stetea cu ochii în pămînt. Dînsa puse deci lucrul la o parte, se ridică și se duce la dînsul, ca să-l mîngăie și să-i sărute fruntea.

„Ați să fiți și tu ca mine, — îi zise apoi. — Îmi spune inima că ați, și de aceea nu pot să mă supăr pe tine.“

El îi sărută mină, și timp îndelungat ei stătează cu ei și fericiți.

„Ei, spune-mi acum, — grăi dînsa în cele din urmă glumind, — „unde ai fost și ce prostii ai făcut?“

„La dracul am fost,“ — răspunse el mînios. — „M' am întîlnit cu Burdea.“

Persida, atinsă neplăcut, tresări și se depărta puțin dela el.

„I-ați spus!?” — întrebă ea îngrijitată.

„Nu!“ — zise el. — „I-am spus numai, că ești și tu aici.“

Ah! ce n'ar fi dat Persida să nu-ți fi spus nicăciu. Se temea de ochii scrutători ai aceluia om, de gura lui cea rea și îi era nesuferit gîndul, că mai curînd ori mai tîrziu ar putea să se întîlniască cu el.

Nicăciun n'a trecut mult pînă ce s'a întîlnit.

Burdea a așteptat o zi — două, ca Națl să vîe să-l ia; văzind apoi că Națl nu vine, s'a pus să-l caute.

Era după prînz, și Persida ședea, ca de obiciu, cu lucrul de mînă la fereastră, cînd servitoarea a venit să-i spună, că un domn, care se numește Burdea, dorește s'o vadă.

„Să-i spui, cu nu sînt acasă,” — grăi Persida strîmtoată.

„I-am spus, — zise servitoarea, — că ești acasă.”

„Atunci să mergi cu el la bărbatul meu, urmă Persida.” — Spune-i că nu mi-e bine, că sînt desbrăcată.”

Ea nu grăise încă vorbele acestea, cînd ușa se deschise și Burdea se ivi în pragul ei.

„Euu te văd rumenă și voinică și foarte bine gătită,” — zise el zîmbind cu răutate, — și mi pare foarte bine, că te pot vedea.”

Persida se roși, nu însă de rușine, ci de mînie. Ar fi fost în stare să-l apuce de piept și să-l dea pe scări.

„Și mie mi-ar fi părut bine,” — zise ea întepată — „dacă aî fi venit cu Națl.”

„De ce mă rog? — Nu cumva te temi să stai sine gură cu un cavaler ca mine!?”

Persida și-adună puterile.

Vedea că nu e chip să scape de dînsul. Sînt în lume o mulțime de lucruri pe care oameni ca Burdea nu sînt în stare să le înțeleagă, și el era nerușinat fără ca să-să dea seamă că este. Nu-i rămînea deci decît să-l ia cum era și să vorbească cu el în felul lui.

Servitoarea, deși nu înțelegea ceeace dînșii vorbiau,

vedea că stăpîna ei e strîmtorată, vedea zimbetul băt-jocoritor în fața lui Burdea și numai cu anevoie își mai stăpînea rîsul. Persida îi făcu semn să iasă.

„Poftește și săză, — îi zise apoi lui Burdea. — Știu că ai venit, ca să ai mulțumirea de a-ți bate joc de mine. Poți să o facă!“

„Nu,“ — răspunse el. — „Mulțumirea mea e, din contra, că ai intrat în vederile mele și ai făcut, ca oră și care om cu minte, precum te trăgea inima.“

„Așa e,“ — grăi dînsa desghețată: — „legea supremă sunt pornirile proprietății noastre inimi. E nebun acela, care le înăbușe, tiran care le stăpînește și se martirisează el însuși pe sine. Mi-a plăcut Hubăr, și am fugit cu el aici, unde nimeni nu ne cunoaște și totuși cred, că suntem după legea lor soț și soție. Acasă prostii să ar fi uitat chioriș la noi. De aceea nu-mi pare bine că te am întâlnit aici pe d-te, care o să spui la toată lumea, că nu sunt soția legiuță a lui Hubăr.“

„Ce-ți pasă!“ — răspunse el convins. — „Iți place, te simți fericită: de ce să mai minți lumea! ? Las-o să se încredeze, că numai așa poate omul să se fericească. — Când îi se va fi urât de el, ești frumoasă și n'ăi decât să alegi vre-un altul.“

Persidei îi venia să plângă. Ii era ca și cind ar fi căzută la pămînt și el ar călca-o în picioare.

„Da,“ — zise ea rîzînd a plângere, „așa am să fac, — fără îndoială așa. De o cam dată însă tot mai tîrzi la Hubăr, și mă vei ierta, dacă te rog să plecăm, căci avem să facem un drum împreună.“

Nu mai putea să stea cu Burdea și, ca și cind ar

fi singură în casă, ia luă o cutie de pălării de pe unul din dulapuri își puse pălăria în cap, și ieșiră amîndoî.

Nu, — își zise dînsa scoborînd scările, — aici nu mai rămîn, — nu mai pot rămînea. Trebuie să am un reazem în lumea aceasta, o inimă apropiată de mine.

Lumea se 'nvîrtia par'că împrejurul ei și zgomo-tul mareluî oraș o înăbușia.

Apropiindu-se de Națl, ea a început cu toate aceste să zimbească: n'o ierta firea să-l mai supere și pe el dîndu-și pe față supărarea.

Ei aŭ petrecut seara cu Burdea, și pe la zece ceasuri, cînd s'aŭ întors acasă, Persida nu mai avea sim-țămîntul, că e nesuferită viața la Viena. Timpul îi tre-cuse fără de veste; n'avuse în viața ei ore atît de plă-cute, ca cele petrecute astădată.

Era om sicut Burdea, dar era deștept și știa multă carte, vorbia frumos și-și susținea părerile cu multă căldură. Si abia acum, stînd de vorbă cu vechiul lui prieten, s'a dat pe față și Națl. Nu, Persida nu-și în-chipuise, că soțul ei e atît de deștept, nu mai ales, că știa atît de multe. Un om, ei cu totul nou, ieșise în-trînsul la iveală și ceea ce o atingea cu deosebire plăcut era căldura și chibzuiala, cu care el susținea părerile atît de deosebite de ale lui Burdea. Știa acum de ce îl iubește și-l iubia cu tot din adinsul; numai în cul-cușul ei, mai nainte de a adormi, a început să-și dea seamă despre contracicerea care era între părerile lui Națl și faptele lui și să se întrebe, cum se face, că un om, care vede lucrurile atît de bine, să aibă o viață atît de neorînduită ca a lui.

A adormit fără ca să se dumirească, iar ziua următoare s'a deșteptat din somn cu simțământul ei predominitor în suflet.

Se visase toată noaptea acasă, cu muma ei, cu Trică, cu totii cei ce o știau și pe care dînsa îi știa din copilăria ei. A venit aici, ca să scape de mustrările lor, iar acum îi era mai grea nepăsarea străinilor, decât mustrarea ce-ar fi așteptat-o acasă, și ivită odată în inima ei dorința de a se întoarce acasă, ea nu mai trăia cu gîndul aici, unde se afla.

Nu se putea cu toate aceste îmbărbăta să-i vorbiască lui Națl despre aceasta. Lasă că-i era greu să strice rostul lui cu măcelăria, care mergea peste toate așteptările bine, dar el se înstrăina din zi în zi tot mai mult de dînsa, și ea nu mai putea să-i vorbiască tot atât de deschis ca mai nainte și fără de sfială.

Avea ceva pe suflutul lui: era dus mereu pe gînduri, nu mai venia la ora obișnuită acasă, ba a ajuns în cele din urmă să lase serile singură acasă. El, care nu de mult o temea fără de nică un cuvînt, umbla acum, par că, din adins să lase aruncă dela sine, să lase înstrăineze, să scape de ea.

„Bine,“ — îi zise ea, în sfîrșit când el se întorsese după miezul nopții acasă, — „ce e cu tine?“

El se uită lung la dînsa.

„Mi s'a urit,“ — răspunse apoi, — „de viața aceasta: eu nu mai pot să staă aici.“

„Să ne întoarcem acasă,“ — grăi dînsa înviorată.

„Nu se poate,“ — strigă el cuprins de mânie, — „eu cu tine nu mă pot întoarce: nu mă simt destul de

tare, ca să nu omor pe acela, care s'ar uita chioriș la
tinē, fie chiar și tatăl meū. — Dacă mă duc, trebuie să
le spun tuturora, că-mă ești soție legiuită.“

Persida se îndreptă cuprinsă de spaimă și cu mi-
nile încleștate spre el.

„Te rog, — te rog,“ — grăi dînsa ; — „mi-ați jurat,
că asta n'o s'o faci : sufăr mai bucuros disprețul lumii
decât ca să arunc în primejdie pe un om, care n'a făcut
cel mai mare bine în viața noastră. — Ce ne pasă nouă
de oameni, dacă ne știm curați în fața lui Dumnezeu !?
— Să rămînem aici !“

CAP. XVIII.

Birtul dela Sărărie.

Nu trece nimic peste iubirea de mamă !

„Și adică ce e ! — își zicea Mara în cele din urmă. — Par că ea nu tot aceași rămîne !? Cite femei trăiesc în căsnicie fericită fără ca să fie cununate !? Cite se fericesc dupăce aū făcut un pas greșit !?

„Mați bine moartă !“ — zicea odinioară, iar acum se simția mîgăiată, cînd își dedea seamă, că fata ei nu e cununată cu Neamțul. Știa că nu poate să trăiască răsleață, a putut să se ducă, dar nu putea să rămîne, și-o aștepta în toate zilele să se întoarcă. De un singur lucru se mai temea și se ruga în toate zilele lui Dumnezeu, ca s'o ferească de lucrul acesta, singurul, care ar fi putut s'o lege pe Persida pentru toată viața de Nați. O treceaū un fel de fiori de moarte, cînd se gîndeia, lucru foarte firesc, — că Persida ar putea să se întoarcă mumă acasă : aici mintea i se opria în loc ; nu mai știa, cum s'ar simți, ce ar zice și ce ar face atunci.

De aceea sîngele i se opri în vine, cînd, patru zile înaînte de Sf. Petru, Trică veni să-l spună, luînd-o mai pe departe, că Persida s'a întors dela Viena.

Cum i-ar fi venit, Doamne, să se bucure și nu îndrăzna. O așteptase singură și nu se îndoia, că-l va și părăsi pe Neamțul, care i-a stricat toată viața; iară ea venise tot cu dînsul, ba zicea, că n'are nică odată să-l părăsească.

„Nu cumva . . . ! ?“ — întrebă ea cu inima îndoită.

Trică se uită în ochii mumei sale și înțelese întrebarea.

„Nu stiū,“ — răspunse el, — „nu cred, nu mi se pare.“

„Și chiar dacă ar fi una ca asta, ba mai ales atunci,“ — grăi Mara luîndu-și inima în dinți, — „să-l spui, că nu vrea să stiū, că mi-e fată, cîtă vreme trăiește cu dînsul; ori eū, ori el !“

Persida era greu lovită. Nu, mai aspru nu putea să fie pedepsită: dar aşa trebuia să fie, pedeapsa era dreaptă și ea se simtea înălțată de gîndul, că mama ei este o femeie, care nu vrea să-și ierte fata, pe care o știe trăind în căsnicie nebinecuvîntată.

Seara ea plîngea pe înfundate în culcușul ei. Ea, care nu se abătuse nică pe o clipă din calea cea dreaptă, prea era umilită în fața lumii, prea căzută în gîndul semenilor săi, și fire de om avea, de om, care ori și cît de fericit ar fi, se simte nenorocit, cînd semenii lui îl prețuesc mai pe jos de ceea ce este.

Ah ! De ce nu putea dînsa se spună ! ? de ce nu putea să ridice de pe inima mumei sale greutatea ce atîț de mult o apăsa ! ?

Gîndul acesta o frâmînta atît de mult, încît la Viena s'a dus fără de știrea soțului său la un advocat, ca să-l ceară sfat.

„Ar fi, — o întrebă advocatul, — mama d-tale în stare să declare, că cununia s'a făcut cu învoieira ei?“

„Nu cred,“ — i-a răspuns atunci.

„Dar dacă avea un copil?“ — întrebăse advocatul.

„Atunci da, — i-a răspuns ea, — fără îndoială da!“

„Așteaptă dar pînă atunci, — a zis apoi advocatul, căci de voința tatătuî care trăia în vrajbă cu fiul său, nu se ține seamă.“

Aștepta deci Persida cu însetare și se ruga în toate zilele lui Dumnezeu.

„Nu mă plîng, Doamne, — șopti ea și acum suspinind din adîncul inimii. — Tu ști mai bine, cum aș să-mi croiești viața și mi-l vei dăruî, cînd tu însu-ți vei binevoi a-mi lumina și lămuri viața. Al tău are să fie; ție am să ți-l încchin; în frica ta am să-l cresc: îndură-te, Doamne, și binecuvînteaază căsnicia noastră!“

Iar pe cînd ea se zbătea astfel, el dormia perdut în somn adînc.

Mai norocos decât dînsa, el se întîlnise pe înserate, la casa lui Oancea, cu mumă-sa, care era tot cea veche, duioasă și slabă.

Stăpînită cu desăvîrșire de dorința de a împăca pe fiul ei cu tatăl lui, care acum nu mai era supărat pe el, ea stăruia cu toată căldura mumei îndurerate să se desfacă de Persida, care i-a turburat mintile și l-a făcut să intre în vrajbă cu părinții săi.

„Eraî cu totul altfel de om, aşa zice tatăl tău, —

grăi dînsa, — „mai înainte de a te fi încurcat cu Persida, și numai ea te-a făcut să-ți perzi rostul vieței.“

Așa-și zise și Națl de nenumărate ori și din zi în zi tot mai mult era stăpinit de gîndul, că Persida este o grea sarcină pentru dînsul. El însă nu putea să o părăsiască. Ar fi fost o prea mare mișerie. Dacă însă ea ar fi voit să-l părăsiască, el n'ar mai fi făcut nimic, ca să o opreasca, ba acum, cînd mumă-sa și Oancea îl strimtorau, el era ispitit de gîndul de a se purta cu ea astfel, ca dînsa să fie în cele din urmă nevoie să-l părăsească.

„Uite!“ — grăi Oancea, — să-i dai ceva, ca să aibă din ce trăi.“

„Nu primește,“ — zise Națl dînd din cap.

„Luați, cum ziceați, — urmă Oancea, — cîrciuma dela Sărărie și las-o în cele din urmă pe ea singură la cîrciumă.“

Națl stetea pe gînduri.

Îi era rușine să zică da, dar nicăi ba nu-i venia să zică. Îi trebuia să bani și mumă-sa nu i-ar fi dat, dacă el ar fi zis ba.

Seara, cînd s'a întors la Persida, el era îngîndurat și scurt la vorbă. I-a spus, ce-i drept, că s'a întîlnit cu mumă-să și că are să primiască bani, ca să ia în arendă cîrciuma; în alte amânunte însă el n'a intrat, și nicăi Persida, perdută în alte gînduri, n'a mai stăruit asupra lucrului. Îi era destul să știe, că treaba e ca pusă la cale, și se simția ușurată.

Cîrciuma dela Sărărie era proastă, dar foarte bună. Lasă că trageau la ea plușa și oamenii, care veniau după sare și pe timp de tîrg lumea se îndesuia întrînsa,

dar era la ea și un birt pentru lumea mai bună și trei odăi pentru trecătorii ce voiau să mîie. Aici puteau, dacă erau oameni harnici și cu rînduială, nu numai să trăiască bine, dar să-și mai și facă avere frumoasă.

Gîndul, c'ar fi o rușine să se facă cîrciumăreasă, nu-i trecea Persidei prin minte: alătura cu soțul ei ori și ce muncă îi părea cinstită. Singura ei grija era, ca nu cumva el să n'aibă destulă inimă pentru treaba, de care se apucă, să ia lucrurile cu ușurință și să risipească mai mult decât adună.

Cam aşa s'a și croit lucrurile chiar dela început.

Cel ce vrea să deschidă birt, trebuie să se pună bine cu toată lumea și să-și facă pretutindenea prietenă. Indată dar ce s'a hotărît lucrul cu cîrciuma dela Sărărie, Nașl s'a pus să-și caute prietini vechi și să-și facă alții nuoi. Dupăce aŭ deschis apoī cîrciuma, fiecare din aceștia venia cu cîte alții două-trei, și Persida era mulțumită, cînd vedea birtul plin de prietenă de aî soțului său. Ca să-ă îndulciască, ea le turna cel mai bun vin în pahare, le aşternea masă curată și gătia cele mai bune mîncări pentru dinșii. I-a și îndulcit, încît peste cîteva săptămîni era mereu îndesuială în birtul cel curat, unde se puneau pe masă mîncări nu numai gustoase, ci totodată și ieftine, și beamterimea toată se obicinuise foarte în curînd să prînziască și să cineze la Sărărie.

Era apoī lucru de sine înțeles, că Nașl stetea cu prietenii lui, pe care nu putea să-ă lase singuri, și toată osteneala, toată grija rămînea în sarcina Persidei. Așa trebuia să fie acum la început, și Persida se bucura, că soțul ei știe atât de bine să facă pe stăpînul casei.

Străinului, care intra în biț, nică prin minte nu putea să-ă treacă, că Națl nu e și el tot oaspe ca ceilalți: el vedea numai pe Persida, care le știa toate, se învîrtia ca prîsnelul, era pretutindenea, avea pentru fiecare un deosebit zîmbet și le făcea toate iute și bine. Și tot cam aşa vedea și lucrurile și prietenii lui Națl. Cel mai de căptenie lucru, sufletul care toate le cîrmuia, centrul, împrejurul căruia toate se 'nvîrtiau, era, la urma urmelor, și pentru dînsii birtășita cea frumoasă și sprintenă și harnică, care atât de bine se pricepea la toate, iar Națl era numai bărbatul nevestei sale, care ar fi putut dacă e vorba, și să nu-ă fie nevastă.

Foarte în curînd dar toată lumea, cînd era vorba de cîrciuma dela Sărărie, zicea numai „la Persida.“

Chiar și Națl el însuși nu se mai simția ca la el acasă, ci sttea ca 'n găzădă „la Persida.“

Diminețile sttea, dupăce se deștepta din somn, pînă tîrziu în culcușul lui și nu se scula decît pe tim-pul, cînd știa că lumea începe să vie. Nică n'ar fi avut ce să facă, cînd Persida le făcea toate atât de bine și se bucura, că el n'o mai încurcă.

Peste zi stătea apoii cu oaspeții și mai ieșia, mai ales fără de nici o treabă, prin oraș, iară serile petreceau cu prietenii adese-oră pînă tîrziu după miezul nopții. Și fiindcă aşa, fără de nici o treabă, oamenii nu pot să stea, el se dăduse, de dragul prietenilor săi, la jocul de cărți.

Nu-ă era Persidei nimic în lumea aceasta mai ne-suferit decît jocul de cărți; dar n'avea încotro, acum aşa trebuia să fie: în vreme ce dînsa alerga în treburile cîrciumei, el trebuia să intre în voile oaspeților.

Abia mai tîrziu, spre toamnă, a început ea să stea pe gînduri.

Era lucru hotărît încă dela Viena, că socotelile Persida are să le poarte. Le și purta, întocmai ca muma ei, și dac'ar fi stat pînă în zori de zi, ea tot nu era în stare să se culce mai înainte de a-și fi făcut socoteala zilei. N'ar fi putut să doarmă liniștită, dacă nu s'ar fi încredințat mai înainte de a se culca, că nu înzadar a ostenit. Nică c'a avut o singură zi fără de ciștig : a avut însă zile, în care a pierdut mult din ciștigul, pe care ar fi trebuit să-l aibă.

Neguțătorie fără de pagubă nu se poate ; înțelegea dar și Persida, că trebuie să fie și cîte un om, care mânîncă și bea fără ca să plătească. Trebuia Națl să-și cinstească prietenii și Persida s'ar fi simțit greu jignită, dacă vre-unul dintre dînșii i-ar fi cerut socoteala.

Ea ținea însă socoteală și despre ceeace beauă și mânîncă prietenii, și din zi în zi socoteala aceasta era tot mai încărcată.

Cînd ciștiga în jocul de cărți, Națl era voios, iară Persida se simția adînc jignită de gîndul, că el ia în cărți bani dela oameni veniți la casa lui. Iî făcea deci semn să cinstească, pentruca să arate, că nu rîvnește la ciștig.

El cinstea și masa se umplea de pahare, pe care Persida le umplea fie cu vin, fie cu punch, fie cu ceaiu.

Cînd perdea, Națl era nerăbdător, și Persida îi făcea semn să cinstească, pentruca să arate, că puțin îi pasă, dacă ciștigă ori perde, că nu joacă decât a le face altora o plăcere.

Aşa oră aşă, socoteala se încărca, şi Persida tremura, cînd vedea cările de joc.

Mai era apoi şi altă socoteală, care o neliniştea pe Persida.

Îl merse vestea lui Naşl, că dă şi pe dătorie, şi atât le trebuia oamenilor, ca să se înbulzească. Din zi în zi se sporia nu numai suma datorilor, ci totodată şi numărul datornicilor, dela care numai cu cleştele mari a fi putut să scoşi bani. Iară Naşl nu era omul, care ştie să dea zor, ca să ajungă la ceeace este a lui.

Deşi dar cîrciuma mergea foarte bine, cîştigul era foarte mic, fiindcă partea lui cea mare se perdea în birt, unde atât de mult se trecea pe aşteptare.

Aşa nu puteau lucrurile să meargă înainte, şi nu trecea nici o seară fără ca Persida să-şi pună de gînd, că are să vorbiască cu Naşl. Ea însă nu ajungea să vorbiască cu el. Lasă că era mereu nedormit şi posac, dar stetea totdeauna cu alii, încît trecea adesea oră mai multe zile una după alta fără ca ea să poată schimba trei vorbe cu dînsul.

După Sfînta Maria, Persida s'a făcut deodată foarte voioasă. Ar fi voit să vadă numai oamnei fericiţi împrejurul ei, ar fi fost în stare să-l poarte pe soţul ei ca pe un copil în braţe, miluia cu mînă largă pe săraci şi masa prietenilor lui Naşl era totdeauna plină.

Simţia la început şi ştia foarte hotărît în urmă, că Dumnezeu s'a îndurat de dînsa şi a ascultat rugăciunile ei fierbinţi, că în curînd viaţa ei se va lumina şi lămuri, că mama ei va veni la dînsa.

Se simţia nespus de fericită, şi totuşi adeseori

serile, cînd ea-și făcea socotelile, iară el petreceacn prietenii săi în joc de cărți, o cuprindeaă temeri grele, își punea de gînd să-l stringă pe Națl, ca să nu mai risipească ciștigul, care de aici înainte nu era numai al lor, și ca din senin își aducea aminte de Bandi, a căruia urmă se perduse, și de nenorocita lui mamă.

Trebuia să-l caute pe băiat, să-l găsească, să-l aducă la dînsa: nu era la urma urmelor, în lumea aceasta nimeni, care ținea la dînsa ca el și putea să-i fie la cîrciumă de un folos neprețuit.

Și trebuia se vorbiască, în sfîrșit cu Națl, care de un timp încoace se ferea, par că dinadins de dînsa.

Simțise și el, că Persida e mai vioasă și își dăduse seamă, ce anume a deschis atît de mult inima ei și un fior de bucurie l-a străbătut și pe dînsul. Numai pe o clipă însă. Foarte încurind el și-a dat seamă despre sarcinile ce cădeaă asupra lui. Om acum, care nu se simțea legat prin nimic și făcea tot ce-l plăcea uî, el vedea în norocul ce-l aștepta o grea nenorocire, prin care ajungea să fie legat de mîni și de picioare pe toată viața.

Nu! atît de mult se obicînuise cu traiul fără de griji, atît de mult se deprinsese cu gîndul, că n'are el să-și petreacă viața cu Persida, încît nu mai putea să încapă în mintea lui și gîndul că el are să fie părinte.

„Spune-mi chiar acum ce vrei!“ — zise el dar nerăbdător, cînd Persida îl chemă peste zi la o parte și-l rugă, ca deseară să potrivească lucrurile astfel, încît să poată sta un ceas de vorbă cu dînsa.

“Am să-ți spun multe, fiindcă aă trecut luă ude

zile de cînd n'am vorbit cu tine, — zise ea amărită, — și trebuie să ne înțelegem în toată liniștea.“

„Nu pot să las pe oameni singuri“ — întîmpina el îndărătnic, apoi se depărtă.

Persida stete cîtva timp turburată, apoi grăbi și ea în trebură. O mîhnea purtarea lui, dar ea n'avea timp să stea mîhnită și ori-și-cum ar fi vorbit el, dînsa nu se îndoia, că are deseară să vină mai de vreme decît de obiceiù în iatacul lor. Era peste putință să nu vie : — aşa-l știa dînsa ; aşa zicea inima ei.

Ea-l știa însă precum era odată, la Viena, mai înainte de a se fi întîlnit cu Burdea și mai ales mai înainte de a fi stat toate serile cu Oancea. De atunci încocace ea nu mai avuse timp să-și dea seamă despre schimbările petrecute în sufletul lui, și s'ar fi însăspăimînat, dacă și-ar fi dat seamă.

Ea avea cu toate acestea dreptate. Dupăce s'a gîndit și râsgîndit, Națl a luat hotărîrea de a se duce, și pe inserate, cînd a venit Oancea, i-a spus că n'are să stea decît pînă pe la zece.

„M'a poftit domnia-ei — adăogă el apăsat, — pe astă seară ca să mă ia de scurt. Și am să mă și duc! — adăoga apoi încă mai apăsat. Tot n'o s'o ducem noi mult, și e bine s'o știe aceasta cît mai curînd.“ Oancea nu zicea nică Albă, nică Neagră, ci zîmbia numai a om, care nu crede.

Pe la zece el trăgea mereu cu ochiul și vedea, că Națl fierbe și se frămîntă în el, — ar vrea și-l împinge firea, stă ca pe spină și nu se poate urni din loc.

„Mați împărți de trei ori, — zise Oancea în cele din urmă.

„Da ! răsunse Națl cu jumătate de gură și împărți înainte și jucă mai departe.

Iar dupăce trecură cele trei rînduri, el tot mai împărți cărțile.

„Nu te duci ? — întrebă Oancea.

„Mați așteaptă ea, — răsunse Națl, — poate să mai aștepte.

A și așteptat Persida stînd aşa singură în iatac gîndindu-se la toate cîte se petrec în lume.

Cum poate omul să se schimbe în lumea aceasta !

Odinioară s'ar fi simțit adînc jignită, greu umilită și ar fi plîns lacrămi de amărăciune, dacă cineva, și mai ales el, ar fi lăsat-o să aștepte ; acum ședea liniștită și, ca să nu stea de geaba, și-a scos din dulap ghergheful cu o lucrare de mult începută, și ar fi stat, dacă e vorba pînă în zori de zi. Îi era par că nimic în lumea aceasta n'ar fi putut să-i strice voia bună, și nu s'ar fi lăsat să fie turburată în lucrarea ei decît dacă ar fi aflat, poate, că-i arde casa în cap. Si totuși lucrul nu mergea ca mai înainte ; era altă mînă, care duce mai departe floarea începută astă vară.

Femee greu muncită, se perduse încetul cu încetul înfătișarea ei aleasă și gingășe; ridicînd ciuberele de apă, și oalele dela foc, inutînd mesele dela un loc la altul, punînd mîna la toate, ea se făcuse mai voinică, mai țeapănă, dar totodată și mai nodoroasă oarecum, ca copacul încă tînăr, dar mult bătut de vînturi. Astfel nic mișcările ei nu mai erau cele de mai înainte ; călca mai

iute, mai lat și mai apăsat, prindea cu mîna întreagă cînd lua ceva și se învîrtia în călcîie, cînd se întorcea din o parte într'alta. Un singur lucru îi rămăsese: se ținea și acum dreaptă ca un grenadir.

Și omul e cum îl vezi, dacă te uiți bine la el.

Trăind mereu cu slugi proaste și cu lume adunată în cîrciumă, ea perduse încetul cu încetul și gingășia sufletului. Nu se mai rușina cînd auzia vorbe proaste, nu se simțea jignită, cînd îi zicea vre-o vorbă aspră, lua lumea cum o găsia și vorbia iute, scurt și aspru, ba era în stare să tragă și pălmî ori să dea brîncî, cînd vorba era să facă liniște și bună rînduială în casa ei.

Dacă s'ar fi văzut ea însăși pe sine cu ochii ei de odinioară, ar fi rămas cuprinsă de spaimă și ar fi strigat: Ah! tare am căzut, Doamne! Nu putea însă să se vadă decît cu ochii ei de acum, și aşa cum era, se simțea mai bine decît odinioară, mai potrivită cu lumea, în care trăia, mai croită pentru nevoile vieții.

Schimbarea o vedea numai cînd se uita în oglindă: obrajii odinioară rotunzi se făcuseră lătăreți, pelița cea, albă rumenită, era galbină și oarecum întinsă, iară ochii ieșiau mari din cap, se vedea c'a fost odată frumoasă nu era nică acum slută: dar floarea se ofelise și începușe a-și scutura foile.

Puțin îi pasă și de asta; sănătoasă să fie, căci de celealte nu se îngrijea.

Perdută în lucrul ei de mînă, ea nu numai că nu s'a mîhnit, dar își uitase că îl așteaptă pe Nați și abia după unsprezece ceasuri, cînd somnul a început să-ă briuască trupul obosit, a început și ea să se neliniștească.

Acum însă nu mai putea să se ţie ; e mare stăpîn somnul, cîtă vreme omul e în putere, și Persida nu l-a mai aşteptat pe soțul ei.

„Vorba era să mă aştepți, ca să-mi spui ceva, — grăi Națl dimineața, pe cînd Persida se gătea, ca să iasă la lucru.

„Așa era vorba, — răspunse ea ; — te-am și aşteptat, dar se aprobia miezul nopții fără ca să vii, și oamenii cu mintea întreagă nu se înțeleg pe la miezul nopții, cînd ți-e mai mult să dormi decât să stați de vorbă.“

Ea le zicea acestea fără pic de supărare, și Națl, care atît de mult se frămîntase în el, se simția jignit, că dînsa nu s'a supărat.

„Ei ! — spune-mi acum ce ai pe suflet, căci văd că nu mai ți-e să dormi, — zise el înțepat.

Persida rămase cîțva timp pe gînduri. Grabă mare n'avea, și ar mai fi putut să stea, așa gătindu-se, vre-o jumătate de ceas cu dînsul.

„De ce nu ? — grăi dînsa. — Dar să vorbim liniștiți, ca oameni cu minte.

„Ca oameni cu minte, — zise și el. — Mai ales tu nicî nu poși să vorbești altfel. Care-i porunca ?“

„Nu mă lua așa, căci din ale mele nu poși să mă scoși, — grăi dînsa așezată. — Tu știi, că mie îmi place rînduiala bună în toate, și dacă am găsit odată că ceva e bine, nu mă abat dela hotărîrea mea. Sînt mai întîi două lucruri, asupra căror trebue neapărat să ne înțelegem.“

„Cel dintîi e să nu mai staă la joc de cărți,“ — o întrerupse el, ridicîndu-se puțin în culcușul lui.

„Nu, — zise ea, — acesta e al treilea. Cel dintiiu e să-ți facă socoteala despre ceeace prietenii tăi mînincă și beaū în cinste. Eū am făcut-o și e foarte mult.“

„Și ce vrei adică? — Să-ți pun să plătiască?“ — întrebă el supărat.

„Vreaū numai să ne înțelegem amîndoî și să chibzuim ce e de făcut, ca să stai mai puțin cu dînsii și să începem a strînge bani delă datornică.“

Națl se dete jos din pat și începu să se îmbrace și el.

„Aă, la urma urmelor, toată dreptatea, — grăi el printre dinjii. — Aici tu ești stăpînă. Eū nu sănt decît a cincea roată la car. N'ai însă decît să te scapi de mine, dacă eū cu prietenii mei își săntem o sarcină prea grea.“

Persida se uită lung și rîzind la el.

„Tu vorbești aşa și crezi, că facă vr'un lucru mare. Ia, spune drept: — zise cu inima deschisă — nu ţi-e ție rușine, cînd te gîndești, că cîrciuma ar merge fără de tine tot atît de bine ca și cu tine, dacă nu chiar mai bine?“

„Pe mine nu m'a făcut Dumnezeu ca să fiu cîrciumar,“ — răsunse el.

„Eū văd că te-a făcut, de oarece ești cîrciumar — întîmpină ea. — Nu, Națl, nu am să mă scap de tine, ci să te iaū mai de scurt. Tu ești om harnic, vrednic la toate și bine pornit; vinovată sănt numai eū, care am luat toată sarcina asupra mea și prea te-am lăsat în voile tale. Asta nu mai poate să rămiie aşa. Gîndește-te, că nu săntem noi singuri stăpini pe avutul no-

stru : mîne ori poimîne Dumnezeu ar putea să ne dăruiască vre-un copil.“

„Ba să ne feriască Dumnezeu de aşa ceva, căci sînt destui nenorocişti în lumea aceasta, grăi Naşl cu faţă întunecată.“

Persida se cutremură, se uită speriată la el, apoi se lăsă încet pe un scaun din apropiere ; tot singele i se turburase, vederea i se împăijina, îi venia să leşine.

Deşi vedea, că e pus de cineva la cale, nu se aşteptase la o vorbă atât de grea, şi lovitura era pentru dînsa cu atât mai strivitoare, cu cât venia ca din senin.

„Ştiu, că nu grăeşti din inimă, — zise ea dupăce-şii mai veni în fire ; — mă doare însă, că pot să treacă asemenea vorbe peste buzele tale.“

Lui Naşl îi părea rău de ceeace făcuse ; el n'avea însă destulă virtute, ca să o mărturisiască aceasta : era şi se si simţia vinovat, dar tocmai simţemîntul acesta îl făcea mai îndîrjit.

„Ba vorbesc din inimă,“ — zise el cu îndărătnicie.

„Minţi ! — strigă ea sărind în picioare. Tă şti tot atât de bine ca mine, că în ziua în care am avea un copil, n'am mai fi nevoie să lăsăm lumea să creadă, că nu suntem soţ şi soţie după lege şi căsnicia noastră ar fi mai fericită.“

„Aş ! — întîmpină el. — Căsnicie fericită cu tine nu se poate. Ar ride curcile de mine, dacăşti spune că sună cununat cu tine. Auzi cununie ? — noaptea, — prin ascuns, — ca să nu afle nimeni ! Minciuni popeşti, ca să mă prostiască pe mine şi să te încarce în spiniarea mea !“

Persida stetea cu răsuflarea oprită în fața lui. Îl părea că visează; auzia și nu putea să credă, dacă de el să intre vorbele pe care le auzia, și singele îi năvăli spre cap.

Codreanu, care o cununa dupăce dînsa să purtat atât de rău cu el, era ca un sfînt în gîndul ei.

„Nu te temă tu, — zise ea, — că Dumnezeu o să te pedepsiască pentru aceste vorbe grăite asupra omului, care îi-a făcut cel mai mare bine în lumea aceasta! ? Ce s-ar fi ales atunci de tine, dacă el nu m'ar fi ajutat, ca să pot merge cu tine! ?“

„Veneați tu și fără de boscoanele lui, — întîmpină Nașl. — Știi tu prea bine ce căutați și de ce te-ai legat de mine. Cine știe ce va fi fost între voi și mai nainte! ?“

Persida nu se mai putea stăpini. I se răscolise toată firea. Era lovitură în tot ceeace îi era mai sfînt, și-i venia să se răpeadă asupra lui, să-l scuipe în față, să-i zmulgă părul din cap, să-i scoată ochiul cu ghiarele. Fără ca să-și dea seamă de ceeace face, ea înaintă spre el și-i trase o palmă, apoi rămase dreaptă și neclintită în fața lui.

El se ridică zăpăcit în picioare.

Nu-și mai aducea aminte de când n'a mai îndrăznit nimănii să-i tragă palme lui, iar acum o femeie îl pălmuse. Nu știa ce să facă: îi era greu să o atingă și nu putea să o ierte.

„Îi-a ieșit din fire! ? — zise el. — Nu te temă, că te strivesc ca pe un puiu de pasere! ?“

„La asemenea vorbe, — răspunse ea, — numai

asemenea răspuns se cuvine; nu m'ar ierta Dumnezeu, dacă mi-ar fi frică să ţi-l dau. Nu suntem noi din cei ce știu de frică: poți să mă omori, dar nu să mă umilești!"

El îi dete brînci, ca s'o depărteze dela sine.

Ea se repezi din nou asupra lui și-i trase încă o palmă.

Cuprins acum de minie oarbă, el încleștă mina stîngă în părul ei bogat și începu s'o loviască cu pumnul — aşa pe nimerite, în spate, peste umeri, în față, cum dă omul care nu mai știe ce face, iară dînsa să zvîrcolia, ca să-l loviască și ea ori să-l apuce cu dinți, dar un singur gmet de durere nu scotea.

Inspăimîntat apoï de fapta sa și temîndu-se ca nu cum-va să se întească și s'o lovească prea rău, el o lăsă, ieși repede din casă încuie ușa în urma sa.

Persida, îmferbîntată, cu obrajii aprinși și cu părul vîlvoiu, stete puțin zăpăcită, apoï se repezi după dînsul. Ii venea să iasă pe fereastra, care era deschisă, să spargă ușa, numai să ajungă la el, ca să-i arate, că nică nu s'a muiat, nică nu se teme de dînsul.

Ea puse mina pe ușă și o zgudui de răsuna toată casa.

„Vino-ți în fire, — îi zis el, — și nu ne face de rușinea slugilor."

Persida se dete înapoi, se potoli și începu să-și rînduiască părul și hainele de pe trup.

Abia acum își dete seană despre cele petrecute, și o amărciune, ei pînă acum necunoscută, îi cuprinse sufletul.

Stăm noă oamenii, în căile vieții, adeseori cuprinși de îndoială în loc și nu putem să ne dumirim, dacă ceeace însine facem ori pătim e lucru înaievea petrecut, ori numai un vis deșert și fără de ființă adevărată, o închipuire a sufletului nostru, el singur cu ființă de a pururea neîndoioasă.

Așa statea Persida acum.

Îl era par că un vis urât afară din cale și nu se poate deștepta.

Vedeau în gîndul ei pe maica Aegidia și, uitindu-se în fața ei aspră, ea se simtea cum odinioară fusese și nu mai putea să se înțeleagă însăși pe sine.

Că fost bătută de dînsul, aceasta i se părea lucru firesc; i se opria însă mintea în loc, cînd se gîndeau, că fost ea însăși în stare să-l lovească pe el cu palma, că putut să se însoțească cu un om, care a desbrăcat-o de firea ei.

„Ah! — ce am ajuns, Doamne!“ — susțină ea și-și acoperi fața cu amîndouă mâinile.

Nu! — nu îl era iertat să trăiască în niște împrejurări, în care se înjosește ea însăși pe sine.

Trecuseră luni de zile de cînd s'a întors la Lipova și în timpul acesta n'a văzut nicăi pe mama ei, nicăi pe maica Aegidia, nicăi pe vreuna din prietenele ei de mai nainte. Nu pentrucă i-ar fi fost, poate, greu să dea ochi cu ele, ci pentrucă nu-i venia să le vadă. Se stinsese din inima ei ori-si-ce simțămînt de iubire, ori de recunoștință: trăia numai cu el, pentru el, și perduță în purtarea de grijă pentru dînsul. Era ca fermecată și nu mai vedea în lumea aceasta decît cîrciumă și birt, slugă

proaste, oameni amețiti de beutură și în mijlocul tuturor pe soțul ei jucind cărti cu prietenii lui.

Iar acum nu mai înțelegea, cum aș fost aceste cu puțință.

Persida căuta în sufletul ei simțemintele, care aș impins-o spre dinsul, și nu-și mai aducea aminte cuvintele, care aș înduplecăt-o să-și lege viața de a lui.

„De ce? de ce toate acestea! — se întrebă ea.
— Ce am voit? ce am căutat! unde voi am să ajung!“

Cheiă intră pe din afară în zăvor și se învîrti odată, apoia iar.

Persida tresări ca speriată din somn și rămase apoi neclintită în mijlocul iatacului, gata de a întîmpina pe soțul ei.

Trecu însă cîteva timp și ușa nu se deschise.

Era lucru invederat, că el a descuiat numai pentruca dînsa să poată ești, cînd va voi.

Un semn de pace, de părere de rău, de căință!

„Ah! Doamne! — zise ea, — el are, la urma urmelor, toată dreptatea!“

Il scosese din avereia părintilor lui, il despărțise de muma lui, stricase tot rostul vieței lui și voia acum să-l mai desfacă și de prietenii lui!? Ce i-a dat în schimb pentru tot ceeace i-a luat!?

Ochiile ei acum, abia acum se umplură de lacrămi.

„Nu! — zise ea adînc pătrunsă, — fără de bine-cuvîntarea părintilor nu e cu puțință fericire casnică!“

El avea dreptate: minciună, o mișelescă înselăciune a fost cununia lor. Nu din răutate a făcut Codreanu această nenorocită cununie, nu, ci fiindcă e om

slab, care nu poate să zică ba, fiindcă ea a voit. —

„Cununia se face nu pentru Duminezeu, care toate le știe, ci pentru lume și în fața lumii, — zise ea disprețuită de sine, — și eu nu soția lui am fost, ci femeea care i s'a dat cu ochi închiși.“

Cuprinsă apoī de fiori spasmotici, ea începu să tremure și-și acoperi fața cu mâinile; vedea în fața ei pe Reghina.

Căci ea nu se mai simțea singură, ci avea să răspundă și pentru o viață încă neîncepută.

Iar femeea, cînd nu mai știe ce să facă, începe să plîngă și plînge mereu pînă ce nu se luminează.

„Ah! — sărmana mea mamă! — suspină ea în cele din urmă mai ușurată și începu să-și adune lucrurile și să se gătească de plecare.

Era hotărît și în gîndul, și în inima ei, că nu mai poate să stea aici, unde nu mai avea ce să caute și nu găsea decît înjosire.

Ușa se deschise încet și Talia, slujnica, se ivi sficioasă în prag.

„Porcii, — zise ea, — sănt flămînzî și n'avem tărîje, ca să le gătim lăturile.“

Persida tresări din nou.

„Să vă dea jupînul, — răsunse ea fără ca să se uite la slujnică.

„Jupînul nu-i aici, — să dus de acasă, întîmpină slujnica.

„N'aveți decît să aşteptați pînă ce se întoarce.

Talia ar mai fi voit să zică ceva; vîzind însă că

stăpînei sale nu i-e de a sta de vorbă, ea se retrase și închise iar ușa.

Persida rămase pe gînduri.

Cine putea să știe, unde se va fi dus și cînd se va fi întorcînd el!?

Ea nu putea să lase porci flămînzi, nu putea să lase cîrciuma și birtul și întreaga gospodărie în voia slugilor, trebuia să mai stea pînă ce se va fi întors el.

„Ah, ce om!? — zise ea, — jaf are să fie! Praf și cenușe aŭ să se facă toate dupăce voiū fi plecat eū!

Aruncîndu-și apoī o cîrpă în cap, ea ieșî, ca să vadă ce se mai petrece pe afară. Nu băgase de seamă, că împrejurimile ochiului stîng îi erau roșite, aproape sîngerate și puțin i-ar fi păsat, dac-ar fi băgat de seamă; putea lumea să știe, de ce dînsa nu mai poate să stea cu el.

Un lucru nu-i trecea Persidei prin gînd: că el s'a dus cu hotărîrea de a nu se mai întoarce.

O știa aceasta Talia, căreia el i-o spusese, o știau peste puțin toate slugile, o știa în cele din urmă întreaga Lipovă; singură Persida alerga ca și cînd nimic nu s'ar fi petrecut, îl aștepta să se întoarcă și abia tîrziu după ameazăzi a început să se neliniștească.

„Fie ce-o fi, eū tot eū rămîn!“ zise ea ridicîndu-și ca odinioară capul și simîndu-se mai tare decît ori și cînd.

Și era în adevăr tare Persida; mai tare însă decît dînsa era altceva.

Pe'nserate o apuca din cînd în cînd cu frig, i se tăiau picioarele, îi venea să leșine: ea se ținea, se opin-

tea să-și biruiască firea, dar era din ce în ce mai istovită.

„Talio, grăi dînsa în cele din urmă grăbită și cuprinsă de spaimă, — vino cu mine în casă, — vino că mor ! — Vino, Talio, vino și mă freacă să mă 'ncălzesc că nu mă mai simt !“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CAP. XIX. Blestemul casei.

Se deprinde omul cu toate, și Mara se deprinse să ea a nu-și vedea fata, care era numai aci peste Murăș. Vedea în toate zilele casa, în care o știa adăpostită, și afla în toate zilele, fie dela Talia, fie dela altcineva ce face și cum îi mergea. Așa trebuia să fie, și altfel nu se putea. Se infipsea în mintea Marei gîndul, că fata ei are în cele din urmă să-l părăsiască pe Neamț, și cu cît mai singură o lăsa, cu atât mai curind ajungea să-l părăsiască. De aceea Trică n'avea nică el să meargă pe la dînsa: toți trebuiau s'o părăsiască, pentruca, văzîndu-se singură, să-și vie în fire.

Creștea inima Marei, cînd afla că Persida e harnică, strîngătoare și totdeauna la locul ei, și mai vîrtos creștea, cînd i se spunea, că Neamțul mânîncă și bea, perde zilele și petrece nopțile în joc de cărți: așa trebuia să fie, dacă era vorba, ca Persida să se satură de dînsul.

Nu s'ar fi împăcat însă Mara atît de ușor cu soarta, dacă Persida ar fi fost singurul ei copil. Il mai avea însă și pe Trică. Ah, ce fecior! Se făcuse deodată ca

bradul de munte, și înalt, și peptos, și lat în umeri, și era sprinten și harnic și îndemnatic, și cu minte ca o fată mare. Nu trecea în fața lui Bocioacă nimeni înaintea lui, iar nevasta lui Bocioacă se uita la el par că i-ar fi fost frate, copil, nu alta. Iară Bocioacă și nevasta lui aveau o fată, pe Sultana, care trecuse de douăsprezece ani: îi se vedea gîndul cît de colo. — Dară nici căr fi putut să facă o mai bună alegere.

De un lucru nu ținea Mara seamă: că feciorul ei era o matahală nespălată și nepeptenată, de care fetele se speriau. Puțin îi păsa lui Bocioacă de aceasta: el vedea pe omul verde, voinic, cu bună rînduială, și totdeauna la locul lui. Iară nevasta lui Bocioacă vedea numai pe omul, care era în stare să sară și în foc și în apă, să-și dea chiar sufletul pentru ea. Til la un cîne, pe care îi știi credincios: cum să nu fi ținut ea la omul, pe care-l știa gata de a face orișice pentru dînsa! ? El era par că ar trebui să i se întîmple o mare nerorocire, dacă el ar fi departe de dînsa, și de aceea îl ținea mereu pe lîngă sine, se uita în ochii lui, cînd voia să facă ceva, și era destul ca el să stea la îndoială, pentru că ea să-și calce pe înimă. — Mare lucru e să găsești un om, în care ai deplină încredere.

Tot mare lucru e însă și să știi, că te băcară de toată încrederea. Tremura Trică în toată clipă și stetea mereu treaz, că nu cumva fie stăpinul, fie mai ales stăpină-sa, să se căiască de a-i fi dat toată încrederea, — și nu odată se petreceea o grea luptă în sufletul lui.

Intrase băetan, copil aproape, în casa lui Bocioacă; încetul cu încetul însă s'a făcut flăcău, om deplin. Asta

o vedea și Bocioacă; nevasta lui însă îl lua și acum tot drept băetan, mai mult copil decât om făcut, și-ar fi fost în stare să-l pună să-i toarne apă cînd se spală pe cap. Ba ea se simția oarecum resfățată, cînd ochii lui cruzi se opriau oarecum perduți asupra brațelor ei rotunde, asupra umerilor ei înveliți în carne moale și căutau cu un fel de frică părțile mai ascunse ale nuriilor ei. De ce adică i-ar fi fost date aceste, dacă ochii nevinovați n'ar fi putut să se încînte de ele!? Dacă-i place bogatului să-și desfășure comorile, e firească și pornirea femeii de a-și arăta nuri, mai ales cînd n'are de ce să se teamă.

N'avea, nu ! n'avea de ce să se teamă : Trică era ca steanul de piatră și nicăi ars în foc, nicăi tăiat cu ferestrău n'ar fi spus nimănui ce se petrece în sufletul lui.

Prea se simția bine, pentruca să nu rămîne el sigur de sine.

Nu se petrece însă în lumea aceasta nimic fără ca să iasă în cele din urmă la iveală.

Mara ședea singură în casă, pe întuneric. De ce să mai strice luminarea, cînd n'avea pe cine să vadă în zarea ei, iar gîndurile i se înșirau mai impede așa pe ne văzute. Se zbătea femeia, căci om era și avea inimă de mamă.

Aflase, că Neamțul a bătut pe Persida, apoī s'a dus, a părăsit-o, — în sfîrșit, — a părăsit-o : o AFLASE aceasta și nu putea să se bucure.

Ah ! cum ar fi vrut să-l scuipe în față, să-i scoată ochii, să-i zmulgă părul din cap, să-i rupă hainele de pe trup. Nu ! asta nu putea să rămîne așa !

Nu-ă vorba, lucrurile veniseră cam dupăcum și le închipuise ea; n'ar fi crezut însă, c'o să-ă cadă atât de greu. Nu mai avea odihnă: din ce în ce tot mai tare se simția împinsă a se duce să-și vază fiica.

Afară, în tindă, se ivi un zgromot: intrase cineva și căuta pipăind ușa casei.

Mara sări furtunoasă în picioare, făcu un pas mare și deschise ușa.

Nu putea să vadă nimic.

„Cine e? — ce vrei?“ — întrebă ea.

„Să vii, — răsunse Talia gîfăind, — că e foarte rău. Am lăsat-o cu moașa și alerg după doctor!“

„Cu moașa! — strigă Mara ca eșită din fire și se porni ca alungată de iele și fără ca să mai închidă ușile în urmă ei. — Cu moașa! ? — zise iar peste puțin. — Dar eu nu știam nimic; mie nimeni nu mi-a spus!“

„Nu știam nică noi, — grăi Talia alergind după dînsa. — O știu cum e: nu stă cu nimeni de vorbă, le închide toate în sufletul ei.“

„Așa mă pedepsește Dumnezeu pentru că am fost căinoasă!“ — urmă Mara și alergă mai departe făcîndu-și mereu cruce și rugind mereu pe maica Preacurată să fie milostivă și să n'o certe cu prea multă asprime.

Dupăce trecu podul, ea se opri: îi era par că ar vrea să se despice în două. Singură nu putea să meargă; trebuia să-l ia și pe Trică cu dînsa. Trebuia — și-i era atât de greu să se abată din drum, iară Talia își urma drumul, ca să-l caute pe doctor.

Mara scrișni puțin din dinți și ridică pumnul, apoi o luă cu pași și mai grăbiți spre casa lui Bocioacă.

Trică, două ucenici, Marta, Sultana și o slujnică erau adunați în curte, la căzanol în care ferbea cu clocole lictarul de prune, cînd Mara intră cu o falcă în cer, cu alta în pămînt.

„Ce e!?” — întrebă Trică speriat.

„Să vîi cu mine! — grăi Mara grăbită, — Neamțul a sfîlcit pe Persida în bătăi. E rău, foarte rău. — Moașa e la dînsa, și Talia s'a dus după doctor. — Asta nu poate să rămîne aşa!?”

Știa și el, că Persida nu are traiu bun cu soțul ei și nu odată își făcuse amarnice mustrări pentrucă a alergat pe la Sân-Miclăuș și pe la Buteni, ca să-ă lege pe toată viață. Încetul cu încetul însă se deprinsese cu gîndul, că aşa le era soarta și că mai rău ar fi fost, dacă ei n'ar fi cununat. Văzînd acum pe mumă-sa turburată și aflînd, că soră-sa e rău, se turbură și el și-și dessumecă mînecile dela cămașă, ceeace era obicinuit s'o facă totdeauna, cînd pleca undeva

Marta se uită lung la el.

Așa, în starea, în care-l vedea, nu-l putea lăsa să se ducă. Il știa om de fire năvalnică și în starea, în care se afla, ar fi putut să se avînte în vre-o primejdie.

„Dacă e moașa la dînsa și mai vine și doctorul, — zise ea, — ești nu știu ce ajutor ar mai putea să-ă dea Trică.”

„Să-ă arăte, că e frate!” — grăi Mara.

„Asta o știe dînsa!” — întîmpină Marta.

Iară Trică tăcea și sta nemîscat.

„Care va să zică nu vîi!?” îl întrebă Mara cu stăruință.

„Ce să fac eū acolo ?“ răspunse el.

Mara se uită lung și aspru la dīnsul, apoi la Marta: le înțelegea toate și era cuprinsă de simțămîntul, că nu mai are nică băiat.

„Eū bine ! — Sînt eū și singură destul om !“ — grăi dīnsa, apoi le întoarse spatele și se duse ca vîrtejul peste cîmpul întins.

Persida știa, că mama ei ar veni la dīnsa, dacă ar ști, dar n'o aștepta. Se gîndise în mai multe rînduri să trimită pe Talia la dīnsa, îndată însă ce se simția mai bine, ea-și schimba gîndul. „Nu e nimic, — își zicea; — are să treacă și asta: de ce s'o mai turbur de geaba ? — Eū singură mi-am făcut-o: eū singură s'o și port !“ — Cînd însă îi era din noă greū, cînd o cuprindea simțămîntul, că nu i-mai poate să trăiască, îi scăpaă vorbele : „Ah, săracă mama mea !“ Așa i-a venit moașei gîndul să trimită pe Talia și la Mara.

Era bun gîndul acesta, nu însă acum, cînd Persida avea trebuință de cea mai deplină liniște, iar în liniște și cu bună cumpănire nu puteau să se petreacă lucrurile dupăce trecuse atîta timp de cînd Mara nu și-a văzut fata și erau atît de triste împrejurările, în care o vedea. A dat însă Dumnezeu, ca Trică tocmai acum să-și dea pe față slăbiciunea și Mara, mergînd spre cîrciuma dela Sărărie, era atît de supărâtă pe Trică, încît își uitase supărarea de mai nainte. Depărtîndu-se cu inima dela Trică, toată dragostea, pe care o avuse mai nainte pentru dīnsul, se revărsă deodată asupra Persidei. Va fi stat ori nu mai nainte vre-odată pe gînduri, acum

era pătrunsă cu desăvîrșire de simțămîntul, că Persida nu e vinovată de nimic.

„Eū am fost mamă rea, femei cu inimă căinoasă!“ — își zise ea bătîndu-se cu pumnii în cap.

Afît era de căîtă și de muiată, încît, ajunsă la cîrciumă, unde alergase cu atîta grăbire, se opri în loc și nu îndrăsnia să intre la fata ei.

Ea trimise pe o fetișcană, care spăla vase în bucătărie, să cheme pe moașa, iar dupăce moașa eșî, o întrebă, dacă Persida știe ori nu, că ea vine.

„S'o ieî pe departe și să-î spui, că sînt aici. — Îl zise apoi. — Iar dacă vezi, că n'ar fi bine să intru, eū staû și afară.“

Și era gata Mara să stea toată noaptea la ușă.

BCU Cluj/Central University Library Cluj
Vorba e numai că n'avea nevoie.

„Uite, — îl zise moașa Persidei, care zacea într'un fel de amorțeală, — ar fi, poate, bine să trimit pe cineva la mama d-tale, ca să vină și ea.“

Persida își deschise ochiî și-î ridică spre ea.

„De ce s'o mai mîhnim!? — răspunse ea. — I-ar fi foarte greu. — Mai bine să nu afle nimic decît dupăce vor fi trecut toate.“

„Ea știe, — răspunse moașa, — a aflat dela nu știu cine; crede însă, că te-ăi supăra, dacă ar veni.“

„Nu-î adevărat! — grăi Persida ridicîndu-se puțin.

— Mama nu poate să creadă una ca asta. Ea știe că nu sînt eū vrednică să vie dînsa la mine.“

„Uite, e aici, — zise moașa; — să intre?“

„Săracă mama mea! — mama mea cea bună!“ — grăi Persida și-î ascunse capul în perini.

Aşa a găsit-o Mara, cînd a intrat.

„Lasă, draga mamei! — Să nu te sperii, că aŭ să treacă toate cu bine. Aşa e soarta femeilor!“ — zise ea încet și se plecă asupra ei, ca să-ă potriviască perinile la căpătii și să-ă mîngăe fruntea — atingînd-o cu vîrfurile degetelor.

„Nu enimic, — adăogă ea; — fiî liniștită, draga mamei.“

Persida, fără ca să ridice ochii la dînsa, îi apucă mîna, o duse la buze, o sărută în mai multe rînduri și altfel steteră cîtva timp tăcînd amîndouă.

„Dumnezeu e bun, — şopti în cele din urmă Persida, — și a voit să mă scape de cea mai aspră pedeapsă. — E bine, că s'a întîmplat aşa. Te rog, mamă, — urmă apoî peste puțin, — să cauți pe Bandi. E nenorocit sărmânat, n'are pe nimenei în lume și mi-a fost credincios: să-ă dai, dac'ar fi să nu mă scol, tot ceeace rămîne de mine.“

„Ei, — răspunse Mara, — nu moare omul atît de ușor; abia de aici înainte ai să trăiești și tu. Mulțumește lui Dumnezeu, că te-a scăpat de omul acela, care ți-a făcut atîta rău.“

Persida se întoarse puțin în culcușul ei și ridică ochii spre dînsa.

„Nu-l osîndi, mamă, — grăi dînsa, — că e nenorocit și el, — mai nenorocit decît mine.“

Mara se dete puțin înapoi. Ii venia să plece.

„Care va să zică și acum tot vorba cea de odioară! — zise ea cu amărăciune. Tot tu cea vinovată!“

Persida se întoarse mai mult spre mama ei și se ridică puțin.

„Eű, mamă, și singele tău, — grăi dînsa. Nică odată el n'ar fi ridicat mîna asupra mea, dacă nu l-ași fi lovit eű mai înainte. Nu poate un bărbat să treacă peste una ca asta, și mi-ar fi mie rușine, dacă el...“

Ușa se deschise încet și sfiicios, și Națl lasă pe doctorul Blaubach, un bătrân mărunțel cu favorite cărunte, să intre în casă.

Persida se lasă iar în culcușul ei, iară Mara se ridică și rămase 'n fața patului, stînd dreaptă, țeapănă și cu ochii țintă la ginerele ei, care, zărind-o, se dete cu capul plecat și cu fața galbenă un pas înapoi.

Așa rămaseră ei tot timpul, în care doctorul vorbi încet cu moașa, ca să se dumiriască asupra stării, în care se afla Persida. Cînd doctorul se apropie apoī de pat, ca să cerceteze mai de aproape, Mara se dete la o parte, cam spre ușă, iară Națl înaintă umilit spre dînsa. Îi luă mîna și i-o sărută de două ori una după alta.

Lucrul acesta se petrecuse atît de iute și în fața lui Națl, în mișcările lui, în toată înfățișarea lui era atîta căință și atîta umilire, încît Mara se simția cu desăvîrșire muiată și abia după cîtva timp se desmetici și se dete un pas înapoi.

„De! — grăi doctorul, — eű puțin ajutor pot să daū aici. Trebuie să mai așteptăm, ca natura să-și facă lucrarea. Dacă s'ar întîmpla ca să peardă prea mult singe și să leșine, să mă chiemă, — urmă el întorcîndu-se spre moașă. Pe cît pot să judec, — îi zise apoī lui Națl, — copilul e percut, dar mai departe toate aŭ să se sfîrșiască bine, numai liniște să-ă lăsați, înainte de toate liniște! Am să mai trec pe aici înainte de mezul nopții.“

Grăind aceste, el se depărta, iar Națl îl însoți pînă afară.

Mara nu mai știa ce să facă. Era în ea ceva ce o împingea să meargă după el, să-l apuce, să-i zică trei vorbe acolo unde Persida nu putea să le auză; firea ei cea slabă n'o ierta însă să se depareze dela patul Persidei, iar în fața Persidei nu putea să-i zică nimic, trebuia să le primiască toate, să le sufere toate, ca să n'o turbure pe dînsa.

„Ah! Doamne! — își zise ea cătrănită, ține și acum la el, ține mai mult decât la ori și cine! Asta e blestemul casei mele: țin amîndoï copiii mai mult la străinii decât la mine și la ai lor. Prea mi-e slabă inima!

Cînd îl văzu pe Națl întorcîndu-se, ea nu-și mai putu stăpîni firea: înaintă spre el și-i zise încet și aspru:

„N'aî auzit ce-a zis doctorul? Lasă-ne singure, ca să fie liniște!“

Națl se opri.

„Eū rămîn aici afară, la ușă, răspunse el, — dar nu pot să plec.“

„Nu e liniște în casa aceasta cîtă vreme te afli tu în preajma ei! — grăi Mara mai tare, ridicînd amîndouă mâinile. — Te-aî dus odată: dus să fi!“

Persida se ridică cuprinsă de spaimă din culcușul ei, iară moașa alergă la Mara s'o liniștiască.

„Nu pot să mă duc! grăi Națl așezat și hotărît. — Cînd m'am dus, o știam sănătoasă și vrednică, și m'am dus, ca s'o scap de un nemernic ca mine, care numai rău i-a făcut și nică un bine nu poate să-i facă:“

în starea în care ea se află acum, nică cel mai nemernic bărbat nu poate să-și părăsiască soția.“

„Îi mulțumesc lui Dumnezeu c' o scap și aşa din ghiarele tale! — strigă Mara. — Tu bărbatul ei! ? Ea ţie soție! ? — Călău i-a fost! — Iată ce-a făcut din ea!“

„Rabdă, Națl dragă, — strigă Persida, — rabdă-le toate dela mama, că mi-e mamă, și e bună mamă. — Da, mamă, mi-e bărbat și-ă sunt soție, — după lege, în fața lui Dumnezeu, ca să ne ajutăm la nevoie unul pe altul, ești pe el, — el pe mine.“

Mara-și puse mîinile în cap: îi venia să-și smulgă periș din cap, să-și rupă hainele de pe trup, să se dea cu capul de perete.

„N'ați tu la nici o nevoie trebuință de ajutorul lui, — zise ea mai potolită. — Dacă e vorba...“

Deodată ea se opri și rămase cu ochii sticloși, ca ieșită din fire.

„Vař de mine! — vař de mine! — Ușile casei aũ rămas deschise și tainița din perete nu-ă acoperită! —“ strigă ea și ieși ca dusă de frica morții.

Și cum, Doamne, să nu fugă, cînd atît îi mai rămasese și ei! ?

CAP. XX. Verboncul.

Mari lucruri se pregătiau în lume.

Feciorii duși în cătanie pe la Mantua, Verona și Veneția, scriau de acolo, că s'a ivit un oarecare Garibaldi, mare general, care umblă să-i adune pe Italieni sub arme și să-i ridice asupra Impăratului și ară Unguriș șoptiau între dinșii și se lăudau prin ascuns, că Kossuth al lor stă în legătură cu Garibaldi și are și el să se întoarcă la primăvară, ca să alunge catanele împărătesti, să-i scoată pe Beamteri din țară și să facă iar vreme ungurească, cum era pe timpul răsmiriței.

La masa cea mare din birtul dela Sărărie, unde Beamteri puneau lumea la cale, era, ce-i drept, lucru hotărît, că Garibaldi are, cu toții ai lui, să pată mare rușine. Erau însă și acolo oameni, care, mai ales prin apropierea Murășulu, nu bucuros umbla serile singuri. Venise adică și stirea, că Italienii au început să arunce Beamteri și cătane în mare, în lacul Guarda, în rîul Adige, și mare minune n'ar fi fost, dacă Unguriș s'ar fi luat și ei după Italieni.

Pe la Lipova nu prea erau, ce-i drept, mulți Un-

guri, dar puteau să vie de pe puste, unde se sporiseră făcătorii de rele, încit nu trecea zi fără ca să se întâmpile ceva pe drumurile ce duc spre Arad.

Curat ca în vremea ungurească !

Se uita Persida, biata, și de cîte trei ori la fiecare necunoscut ce-i intra în cîrciumă, ba nică de cunoscuț nu se aprobia decît cu sfială. Atât de mult se învrajbi-seră oameni între dînșii, încit nu mai știai în cine poți și în cine nu poți să ai încredere, și Națl își făcea cu gura lui slobodă prea mulți dușmani.

Dar nu se mai plingea Persida de dînsul.

Scos, sărman de el, din ale lui, despărțit de mă-mă-să, la care ținea din zi în zi mai mult, și în vrajbă cu tatăl său, care se uita în altă parte, cind se întâmpila să-l întîlniască, el trăia și nu trăia. Singur gîndul, că asta nu poate să meargă tot aşa, mai ținea caldă imama în el. Aștepta însă, mereu aștepta, ca vre-o întâmplare să schimbe mersul lucrurilor, dar nu era în stare să ia vre-o hotărîre. Odată s'a hotărît și el, atunci, cind a părăsit pe Persida; foarte în curînd însă s'a încredințat, că fără de Persida nu poate să trăiască. Ii fusese dragă odinioară; acum însă, văzînd-o iar voinică și plină la față, harnică și mereu voioasă, se uita la ea ca la un fel de minune, și adeseori își zicea cu lacrămile în ochi: Doamne, cum ar iubi-o mama, dacă ar cunoaște-o !

Persida, văzîndu-l mereu posomorit și nerăbdător, supărăt pînă chiar și de bunăvoiința ei, ba adeseori chiar răstit, umbla cu el par că nu îar fi fost bărbat, ci copil bolnăvicios. Singurul ei gînd era să-ți facă viața mai su-

ferită, și orișice ar fi făcut el, ea era mulțumită, dacă-l vedea mai voios.

Nopțile se deștepta în mai multe rânduri din somn, ca să vadă, dacă somnul lui e oră nu liniștit. Diminețile el se scula tîrziu și cu anevoie, lua papucii în picioare și scurteica cu blană în spinare și era în stare să rămîne toată ziua nesplălat și nepeptenat. Persida îi peria deci hainele, îi curăția ghetele și-l ajuta ca pe un copil să se îmbrace. Fața lui nu se lumina însă decât seara, la masă cu Beamterii.

Ochiile se umpleau de văpaie, cînd vorba venia la războiu și la Radetzky, generalul împăratesc, care știa să-i țină de scurt pe Italieni și putea, la nevoie, să-i uvețe minte și pe Unguri. Cînd vorba era despre acestia, i se răscolia toată firea, i se încordau toate puterile și iar se simțea om deplin, — căci tare îi erau nesuferiți Unguri, care ocărau mereu pe Nemți. Persida nu se supăra deci, dacă el pleca serile, ca să însotiască pe vre-unul dintre Beamterii mai fricoși, și încurcîndu-se mai peici, mai pe colo, se întorcea numai tîrziu după miezul nopții. Știa că aceste cîteva ceasuri petrecute cu Nemții sănt viața lui, și se bucura, că mai trăiește și el; iar acasă nu mai stătea singură, ci cu Bandi, care se făcuse băiat voinic și inimios.

Sărmanul Bandi.

Era Ungur și el, dar singurul Ungur, pe care Nați putea să-l suferă. — Si avea de ce.

Intr-oană din zile Vlaicu, unul din cărăbușii care trăgeau des la circiumă, ceruse dela Nați o roată, cu împriuntare, pînă ce rotarul va fi dres pe a lui, care se stricase.

„Bine, omule, — îi zise Națl peste vre-o săptămînă, cînd dete iar cu ochiî de el, — dar roata cînd mi-o aduci?“

„Oho! — răspunse Vlaicu, — am adus-o de mult și am dat-o în primirea fratelui d-tale.“

„Ce fel ce frate!?” întrebă Națl mirat.

„Băiatul, Bandi, — grăi Vlaicu. Tare seamănă cu d-ta; nu ți-e frate?“

Națl era atîț de turburat, încît nu-î mai răspunse nimic.

Așa era!

Il vedea pe Bandi ca în aievea în fața sa. Nu odată îi păruse și lui, că seamănă acum, dupăce a mai crescut băiatul, cu cineva, dar nu putuse să-și dea seamă cu cine anume. Acuma era dumerit.

„Nu, — zise el speriat de gîndul ce se ivise în mintea lui, — cu mine nu seamănă. — O fi semănînd cu tata.

Era urît gîndul acesta, dar nu mai putea să scape de el. I se răscolise deodată sufletul și-și aducea aminte acum și de Reghina. O știa din copilăria lui; o vedea și pe dînsa ca în aevea cum fusese atunci, cînd venia cu coșul după carne și stetea voioasă și rîzind în ușa măcelăriei.

Așa era!

Era viu afară din cale, dar încă nehotărît simțămîntul pe care-l stîrnise gîndul acesta în sufletul lui. Ceeace știa, era numai c'ar fi voit să nu știe, să scape, să nu-l mai vadă în ochi pe Bandi, să uite că l-a văzut în viața lui.

Prea îi era milă, și nu voia să-i fie, căci mila te leagă, te supune, te robește.

Lumea toată luase par' că de-odată altă față, și toate lucrurile ieșiau altfel în ea la iveală.

Vlaicu se duse de mult în căile lui, și Națl stetea tot uimit în loc, neștiind încotro are să apuce.

„Sărac de tine tată!“ — zise el înduioșat în cele din urmă și plin de căință.

Era peste puțință, ca el să nu le fi știut toate, și fiul era cuprins de fiori reci, cînd își închipuia suferințele prin cari a trecut tatăl seū văzînd pe aceea femei atât de nenorocită și știindu-și copilul de pripas.

„Și toate pentru mine și pentru mama mea, — zise el: toate pentru liniștea casei sale, toate din simțămînt de datorie: înpăimîntătoare pedeapsă pentru o clipă de slăbiciune! nemiloasă lege de viețuire!“

Da! da! Altfel nu putea tatăl seū să facă! Oră și ce altă ar fi făcut, ar fi fost un noă păcat născut. Așa trebuia să facă, și fiindcă aşa a făcut el, avea dreptul de a fi aspru și de a cere mult dela alții.

Dacă în clipa aceasta s-ar fi pomenit în fața tatălui seū, el ar fi căzut în genunchi la picioarele lui, i-ar fi sărutat mînile și i-ar fi cerut iertare. Simțemintele însă întocmai ca gîndurile vin și trec prin suflet, și peste puțin, cînd a dat cu ochiul de Bandi, Națl a scăpat vorbele:

„Dar el ce-a păcătuit, sărmanul?!“

Era în sufletul lui o luptă grea, și dacă în clipa aceasta Bandi îi părea o jertfă adusă bunei rîndueli, în clipa următoare el i se arăta ca o pedeapsă viețuitoare.

De ce s'a mai născut și el pe lumea aceasta! ? De ce trebuia să se nască, să rămîne în viață și se treacă prin toate suferințele ! ? De ce ne mai naștem la urma urmelor, cu toții ! ?

Frămîntat de aceste și de alte asemenea întrebări, el nu putea să scape de gîndul, că viața nu e decît o pedeapsă, pe care nu-ți rămîne decît s'o porși aşa cum îi s'a croit, că vinovat e ori și cine, care trăiește, și că suferind, spăsești, te curești de păcat și te înnalți tu însuși prin tine. I-o spusese aceasta Persida în atîtea rîndurî, dar el nu era în stare s'o 'nțeleagă : acum o înțelegea și Persida i se părea născută anume, pentru ca să-l despartă de părinții lui, ca să-l despoie de avereala lui, pentru ca prin trînsa să sufere el și aî luî. Vedea o legătură tainică în toate, și mintea î-se oprea în loc, cînd se gîndia la slăbiciunea pe care Persida o avea pentru Bandi. Tocmai de-aceea însă nici tăiat n'ar fi dat pe față gîndurile ce-l frămîntau.

Era însă peste putință, ca Persida să nu simtă, că soțul ei e frămîntat de vîl stârî sufletești. Era obosit și muiat, vorbia mai încet și glasul îi era mai puțin aspru, i se îndulcise oarecum toată firea.

„Ce aî tu?“—îl întrebă ea tîrziu după amiază-zi, cînd steteau, ca de obicei, singuri și fără de nică o treabă. El tresări ca prins asupra unei fapte rele.

„Eă? — zise apoi. — Ce să am? — Nimic! — Staă aşa pe gînduri. Ce păcat că Bandi nu e încă de 18 ani, ca să se dea la oaste: altă viață nu e pentru un om de pripas ca dînsul.“

Persida se uită uimită la el. Nu putea se înțeleagă,

cum a ajuns el, aşa de-odată la gîndul acesta, și nu știa ce să-l răspundă.

„Știi tu, — urmă el peste pușin,—că în iarna aceasta se face recrutarea cu multă asprime și pe Trică al vostru îl iaă fără doar și poate.“

Persida se cutremură răcită pînă 'n măduva oaselor. Nu-l văzuse de mult pe Trică. Nu mai venia pe la dînsa: erau supărați unul pe altul, și nici Națl nu-l vedea bucuros la casa sa. Dar tot soră și frate erau. După legea timpului de-atunci feciorii luați la oaste rămîneau zece ani în linie și încă două ani în rezervă, erau duși în țără străine și depărtate, li se schimba tot rostul vieții. Cum ar fi putut Persida să se împace cu gîndul, că fratele ei are și el să fie luat la oaste?

În nenumărate rînduri, sfînd aşa singură și gîndindu-se la viața ei cea tristă, ea s'a bucurat că-l știa bălat așezat, harnic și cu rost făcut, și dacă nu mai era mereu mîhnită ca mai nainte, voia bună i-o dedea gîndul, că are muma ei destulă mîngăere prin Trică. Era peste putință, ca ea să piardă și mîngăierea aceasta!

„Ar fi lucru grozav!“ — zise ea uitîndu-se lung la Națl, mirată, că el a ajuns aşa de-odată se vorblască despre Trică.

„Ești cred, — grăi Națl, — că mă-ta are banii și-ar putea să-l răscumpere. Ești am fost răscumpărat cu vr'o două miil și ceva; acum însă ar putea și cu mai pușin să-să găsiască om în loc.“

Persida dete zîmbind cu amărăciune din cap.

„E peste putință! — întimpină ea. — O fi avînd

mama fără îndoială, bană, dar ea nu dă: nu-mă pot închipui pe mama scoșind deodată ațiția bană.“

Și totuși trebuia să dea, trebuia să-ă spună cineva că are neapărat să dea. Ii venia să se îmbrace fără de întirziere, să treacă Murășul și să se ducă la mama ei, ca s-o roage cu lacrimi, dar nu putea.

„Uite, — zise el, — să dai și tu ceva, ca să se îndemne ea.“

Persida iar se uită mirată la el.

„Ce putem să dăm noi!? — grăi dînsă sficioasă. Abia am prins să adunăm.“

„Dați cît ai, — zise el, — căci pentru liniștea ta dai și iar o să aduni. Ii spun eu, are să dea și mă-ta ori cît de zgârcită ar fi, ea ține la voi“.

BOTU GHEORGHE / Central University Library Cluj
Persida nu-și mai putea veni în fire. Se uită mereu la soțul ei, și nu-i mai venia să credă, că el e în adevăr acela, care vorbește aşa. Era schimbătă ca prin minune toată viața ei: nu putea să-și dea seamă, cum și prin ce, dar nicăi nu îndrîzna să cerceteze.

„Stii ce? — grăi dînsa luînd în cele din urmă o hotărîre: Am să mă duc la Bocioacă ca să-l rog să vorbiască el cu mama. De el ascultă.“

Ii era foarte greu să o facă aceasta: acum însă după ce soțul ei vorbise bine despre mama ei și despre fratele ei, ea nu se mai sfia, nu se mai simția, ca mai nainte, scoasă din lume, alungată din rîndul oamenilor cum se cade și putea să stea fără de rușine, cu capul ridicat în fața Martei.

Pe înserate ea se îmbrăcă și s'a dus, lăsînd întîia dată de cînd se află la Lipova, cîrcîma în grija lui Națl.

Ațit era de pornită, atât de avîntată, încît abia sosită la casa lui Bocioacă ea s'a oprit în floc, ca să-și dea încă odată seamă despre ceea ce vroia să facă.

Bocioacă croia pentru cele opt calfe, care lucrau la masa lungă, iară nevasta lui cosea mai la o parte pe gherghef, cînd Simina, slujnica veni să spună, că Persida dorește să vorbiască cu Bocioacă.

„Și-a zis să spun, — adăogă ea, — că pentru binele lui Trică.“

Lui Bocioacă ar fi avut să le spună aceste ; în casa lui Bocioacă însă slugile nu erau ale stăpînului, ci ale stăpînei și Simina n'ar fi cutezat, Doamne ferește, să-ți spună stăpînului ceva — mai ales de față cu stăpîna. Era treaba stăpînei, ce are și ce n'are să afle stăpînul.

BCIar de la Cluj University Library Cluj
Bocioacă tot femeie

Cînd află, că Persida e aici și voește să vorbiască cu Bocioacă despre Trică, Marta tresări și se făcu albă ca varul.

Persida la casa ei ! ? Chiar acum, dupăce Trică de atîta timp era stricat cu mumă-sa ! ? — Ce voia dînsa ? — ce avea să-ți spună lui Bocioacă despre Trică ?

„Una singură poate să fie, — își zise cu inima încleștată ; — dar am eu să vorbesc cu dînsa ! “

Bocioacă-și croia cojoacele mai departe, cînd ea s'a ridicat și a ieșit; Trică însă s'a dus cu ochii după dînsa ; el simția, că e ceva deosebit afară, și aflase din căutătura ei, că e vorba de dînsul.

Persida-l aștepta pe Bocioacă și rămase cam turburată, cînd se pomeni în fața Martei ; ea însă n'a fost nică odată dintre cele ce-și perd ușor sărita, iar acum,

dupăce atât de mult se zolise cu fel de fel de oameni,
simți numai decât, că Marta e foarte strîmtorată.

„Nu te vei fi așteptat, — grăi dînsa zîmbind, —
să-ți vin aşa deodată în casă.“

Marta stetea turburată în fața ei: nu știa cum s'o
ia, ce să-ți facă, ce să-ți zică, cum s'o primiască.

„Mă mir și eu, — răsunse ea. — Dîndu-să apoī
seamă, ca zis o prostie, ea adăugă: Nu pot să-mă în-
chipuesc ce vei fi având să-ți spui bărbatului meu. —
Trebue, fără îndoială, să fie vre-un lucru mare și grabnic.“

„E poate, mai bine, dacă-ți spun, — grăi Persida,
apoī se opri.

Nu știa, să-ți zică Dta, ori tu ca odinioară.

„Da, — urmă peste puțin cu inima deschisă, — e
mai bine să-ți spun ție, ca să vorbești tu cu el. Noi
femeile ne înțelegem mai ușor și de tine ascultă bărbatul tău.“

Marta, fără ca să-și poată da seama despre ce e
vorba, se mai liniști și începu să se uite drept în ochii
Persidei, în care nu mai vedea nică o răutate.

„Uite, — urmă Persida, care, femei ca toate fe-
meile, pornită odată, nu se mai poate opri pînă ce nu
sfîrșește, — Trică a ajuns la anii de cătăanie, în curînd
are să se facă recrutarea și-l iaă și-l duc la războiu, —
dacă nu se răscumpără. Mama o fi având destui banii,
ca să-l răscumpere, dar știu că e de greu să scoți ceva
dela dînsa. Bărbatu meu e gata să dea și el cătău:
ar mai da apoī și mama, dacă s'ar pune cineva pe
capul ei. Noi nu putem: s'o roage Trică, s'o rogă tu,
s'o strîntoreze bărbatul tău, de care ascultă.

Marta răsuflă ușurată. Nu poate că nu i-ar fi păsat dacă-l vor lua ori nu pe Trică la oaste; însă de altă ceva se temuse ea, și gîndul, că Trică ar putea să fie dus la războiu, îi era prea nou, pentruca să-l simță. pînă atunci mai avea să treacă multă vreme.

„Nu putem nică noi, — zise ea. — Mă-ta e supărată pe Trică și nică nu mai vine pe la noi, nică noi nu mai mergem pe la dînsa.“

Persida rămase ca trăsnită, din senin.

„Cum? — de ce! ?“ — întrebă ea.

Ce putea Marta să-i răspundă?

Ea detine din umeri, apoi se uită iar în ochii Persidei, în care iar nu vedea nică o răutate.

„Prostii, — grăi dînsa, — căci altfel nu pot zice. S'a supărât mă-ta, pentru că Trică ține la mine și ascultă de mine. Mi-e, par că, și greu să-ți spun...“

Doamne! de ce să nu-i vorbiască deschis? de ce se nu i se plîngă?

„Ar fi în stare să credă, — adăogă ea amărîtă, — că eu, femei făcută, cu copii mari, trecută acum prin toate, aș putea să scot din minti pe un băiat, la care mă uit ca la copilul meu!“

„Sfinte Dumnezeule! — strigă Persida crucindu-se de mai multe ori. — Dar să nu i-o luăti în nume de rău, — adause apoi peste puțin îndurerată, — căci prea a avut și ea să treacă prin multe... Vorbește tu cu bărbatul tău, căci de el tot ascultă și trebuie să le facem toate ca să scăpăm pe Trică.“

Martei nu-i dădea mină să zică ba, deși ținea ca Bocioacă să nu vorbiască cu Mara și tocmai de aceea

potrivise lucrurile astfel, ca nici dînșii să nu meargă pe la Mara, nici Mara să nu vie pe la dînșii. Nu că fi avut poate ceva pe sufletul ei, dar o știa pe Mara cu gura slobodă și ținea să nu umple capul lui Bocioacă de presupunerî, care-l făceaă bănuitor. Astă însă nu putea să i-o spună Persidei. Viclenită, ca toate femeile, cînd vorba e de lucruri, care le privesc de aproape, ea se bucura, că n'a ajuns Persida să vorbiască cu Bocioacă.

„Lasă-le toate, pe mine și fi liniștită, — grăi dînsa.
— Să nu mai faceți nimic și să nu mai vorbiți cu nimeni fără de știrea mea. Le pun eu toate la cale și o să vă spun ce mai aveți să faceți.“

Pătrunsă în adevăr de simțămîntul, că Trică n'are să fie luat la oaste, ea rostise aceste vorbe cu atită căldură, încît Persida se liniști pe deplin și, uitînd cele petrecute, o îmbrățișă și o sărută la despărțire ca pe cea mai bună, acum chiar singura ei prietenă.

Dar și putea să fie liniștită.

Deși n'avea de gînd să-ă vorbească lui Bocioacă, Marta era din ce în ce mai neliniștită de gîndul, că vine recrutarea și astfel din ce în ce mai hotărîtă de a face tot ceea ce-i stă prin putință, ca să-l scape pe Trică. Nu știa încă ce anume are să facă, dar se gîndeia, și, deși ea se întoarse la gherghelul ei ca și cînd nimic deosebit nu s'ar fi întîmplat, ochii ei scăpaă adeseori la Trică, și acesta simția din ce în ce mai mult, că e vorba de el, și era din ce în ce mai neastîmpărat.

Trebuiaă să vorbiască.

Ei steteauă în fiecare zi în mai multe rînduri, adeseori chiar ceasuri întregi singuri, — aşa din întîmplare,

cum staă oamenii ce trăesc sub acelaș acoperemînt și aă să facă adese-oră cîte ceva împreună. Era un lucru de sine înțeles, care trecea nebăgat în seamă. Acum însă, avînd să facă ceva fără știrea soțului său, Marta se sfia și nu știa cum să potrivească lucrurile ca să rămîne singură cu Trică.

Trică o simția și aceasta și era cu atît mai neastîmpărat, căci seara trecea fără ca dînsa să-î facă vre-un semn.

„Să mă aștepți, — iî zise ea în sfîrșit, dupăce calfele se sculară de la masă, — că am să vorbesc ceva cu tine, dar adoarmă mai nainte jupînul.

Asta nu se mai întîmplase niciodată, și Trică începu să tremure. El, noaptea, dupăce a adormit jupînul singur cu dînsa ! ?

„Unde să te aştept ?“ — întrebă el.

„Fă-ți de lucru pe afară, — răsunse ea, — că eă am să mă duc în cămară și o să mă vezî, cînd merg, apoî vino după mine.“

Da ! asta putea să o facă chiar și mai nainte de a fi adormit jupînul. Nu era nimic mai firesc decît ca ea să-și facă de lucru în cămară.

A așteptat cu toate acestea pînă ce soțul ei a adormit și abia apoî a eşit tiptil și fără de luminare ca o hoață, iar inima iî bătea fără ca să aibă, la urma urmelor, de ce.

Bătea și a lui Trică, însă avînd de ce.

Fiecare cu gîndurile și cu slăbiciunile lui omenești. Neștiind cu ce fel de gînd umblă dînsa să-l vadă prin ascuns, el se amețise și nu se mai putu stă-

pîni : fără ca să voiască și fără ca să-și dea seamă, o cuprise cu brațul peste mijloc dupăce intrară în cămara plină de lăzi, de oale și de saci.

N'o mai făcuse niciodată aceasta, dar tot Marta era de vină, dac'o făcea acum.

Și-apoi vre-un mare păcat nu era nicăi aceasta : Deși femei făcută, cu copii mari acum și trecută prin multe, dar tocmai de aceea s'ar fi făcut de rîs, dacă ar fi băgat ca o fată mare, în seamă fapta lui Trică, pe care nu putea, la urma urmelor, s'o ia decât drept o prostie copilărească. Acum, cînd nimeni nu putea să-i vadă, ar fi putut, el în deosebi, să meargă mult mai departe fără ca ea să se neliniștească.

Tot aşa vedea și Trică lucrurile. El însă neștiind de ce a venit ea acum în cap de noapte, își făcuse alte gînduri și-o așteptase cu neastîmpăr. Văzînd deci, că ea nu se dă la o parte, el strînse mai tare brațul peste mijlocul femeii scurte și pline la trup.

„Trică, — zise ea, — știi tu că în curînd are să se facă recrutarea și tu n'ai să scapi dacă nu te răscumperi.“

„Cu atît mai bine, — răspunse el, — fiindcă pe cei ce merg acum la război, n'o să-ți țină, aşa se zice, douăsprezece ani, ci îi lasă acasă îndată ce s'a sfîrșit războiul.“

„Bine, — întîmpină ea, — dar mă-ta ar putea să te răscumpere.“

„Ferit-a Dumnezeu ! — grăi dînsul. — Dela dînsa nu poate nimeni să scoată atîția banii, — și chiar dacă, prin minune, ar voi dînsa să dea, nu primesc eu.“

Marta se dete puțin la o parte.

„Te supără, dacă te strîng ?“ — întrebă el și-și trase brațul sfiit înapoi.

„De ce să mă supere ! ? — răspunse ea așezată. — Știu că n'o faci cu gînd rău și că din gura ta n'o să afle nimeni nimic. Nu-ți șade însă bine s'o faci. Prea ești copil, și ești sănătate prea trecută : o să-ți fie rușine odată, cînd îți vei aduce aminte.“

„De ce să-mi fie rușine ? ! — grăi el... — Ești văd că-mi place, dacă știu că nu te supără.“

„Prostie ! — zise ea. — Adecă ce ar avea să mă supere ? îmi vine să rîz. — Norocul tău că nu te vede nimeni, c'ă fi de batjocura lumi.“

„Ba nu ! — răspunse el strîngînd-o din nou. — Și chiar dacă-ști fi, puțin îmi pasă, cînd știu că-ți place.“

„Ce adică să-mi placă ?“ — întrebă ea.

El o cuprinse cu amîndouă brațele, apoi se lăsa pe un sac din apropiere, încît capul iî căzu puțin înapoi și-î sărută lung, oare-cum pe mușcate, gîtul în preajma urechii.

„Ți-ai pierdut mințile ! ? — strigă ea, însă fără ca să se desfacă din mînile lui.

„Te supără ?“ — întrebă el.

Marta, viața ei toată se juca bucuros cu focul și nu s'a temut niciodată. Acum se temea mai puțin decît ori-și-cînd și mai ales de aceea ținea la Trică, în care putea să aibă toată încrederea.

„Nu !“ — răspunse ea cu jumătate de gură.

El o culcă și mai bine pe brațul lui și o sărută din nou și mai lung, apoi întrebă : „Iști place !“

„Da, îmă place, — șopti ea amețită, — însă mai încet, puțin cîte puțin și să mă lașă, cînd voi zice că e destul.“

Dîndu-se apoă cu ochii închiși în voile lui, ea-și perdu într'atita rușinea, încît puse mâna pe capul lui și-l apăsa încetul cu încetul mai jos și tot mai în jos spre sînul ei desvălit.

Și ce era la urma urmelor! ? O jucărie copilărească, pentru care nici o fată mare n'ar fi avut să-și facă mustrări, dacă știa să se stăpînească. Ei îi făcea plăcere, el era nesătios, nimeni nu-i vedea și n'avea nimeni de ce să se plîngă.

„Ce să-ți mai fac?“ — întrebă el în cele din urmă sătul oare-cum.

„Nimic, — răspunse ea pe suspinat. — A fost destul pentru astăzi.“

Cuprinsă apoă de un fel de spaimă, ea-l strînse în brațe și începu să se sărute cu el, mușcîndu-ă buzele, nesătios cum numai femeea trecută știe să se sărute cu un băiat tînăr.

„Trică, — șopti apoă, — o să te bată Dumnezeu, dacă vei spune cuiva ceva. — Mi-e rușine de mine însă-mă și n'am ce să-mă fac. O să ţi se facă scîrbă de mine!“

„Nu ! niciodată !“ — răspunse el și drept doavadă începu din nou să-o sărute pe mușcate.

„Destul, — zise ea, — că nu mai sfîrșim. Trică, să vorbești cu jupînul, ca să vorbiască cu mă-ta. Ești nu pot vorbi cu el: ar cădea în bănuială. Mă-ta are banii!“

„Dar nu e păcat să dăm atîția banii !?“ întîmpină el.

„Nu vorbi aşa, Trică, îi zise ea. — Nu se poate să te duci: m'aş prăpădi eū! Vorbeşte cu el, căci de celelalte grija mea. Acum nu mă mai poţi părasi.“

El o strînse din nou în braţe.

„Lasă, — grăi dînsa — altădată mai în tignă.“

Sărutîndu-l apoi din nou, ea se depărta repede.

Altădată, mai în tignă: asta era gîndul, cu care se despărţiră.

Tigna însă n'o găseştii cînd o cauţi, ci cînd se nemereşte.

Zorit de Marta, Trică a vorbit ziua următoare cu jupînul, iar jupînul, luînd lucrurile foarte de scurt, a vorbit şi el cu nevastă-sa, fără de care nu putea să facă nimic în treaba aceasta.

Ea detine din umeri caşii cînd ar fi vorba de un lucru, de care puţin îi pasă.

„De, zise apoi, dacări fi după mine, eū nu m'aş amesteca; dar tu facă cum crezi că e mai potrivit. A fost ierî pe aici soră-sa, Persida ca să vorbiască cu tine. Zice căr da şi ea ceva. Nică că ţi-am mai spus. Ce să ne mai încurcăm noi cu oameni ca aceştia.“

Bocloacă-şii cunoştea nevasta şi se aşteptase, ca ea să-i vorbiască astfel; deşi ţinea la Trică, nu putea să uite supărările ei cu muma şi cu sora lui.

„Ar fi păcat ca un băiat ca Trică să fie dus în cătanie. E bun băiat şi harnic şi vrednic, grăi dînsul. Mă-sa trebue să aibă banii, dar ea nu dă, dacă nu e cineva care o face să înțeleagă, că n'are 'ncotro.“

„N'o cunoşti, — zise ea, aşa văd, nică acum; n'ai să scoţi nimic dela dînsa, ba, tresărită, cum e, te miri ce

gînduri își va fi făcînd, dacă vede, că umbli în treaba lui Trică par că ți-ar fi cine știe ce. E băiat bun, păcat de el: noi însă n'avem să ne facem neplăceri pentru dînsul."

Bocioacă ar fi mai avut să zică ceva, dar nu voia să mai lungiască vorba. Ținea să-i arate, înainte de toate nevestei sale, că el poate să scoată bani dela Mara. Lăsînd deci supărările la o parte, mai cu voia nevestei sale, mai fără de voia ei, s'a dus la Mara dupăce intunecase, cînd știa c-o găsește acasă.

Marta avuse dreptate.

Indată ce l-a văzut pe Bocioacă, Mara a și dat cu socoteală, că el vine pus la cale de nevasta lui și s'a pus la pîndă, ca să vadă ce vrea și cum are să-l apuce.

Se sperie, cînd Bocioacă îi spuse, că se apropie recrutarea și dacă ar fi luat-o acum de scurt, ea ar fi dat banii: Mai era însă oarecare timp la mijloc și ea putea să se gîndiască și să-șl facă socotelile.

Cînd el îi spuse, că Persida e gata și ea să dea ceva, Mara își mai veni în fire. — Tot fata ei Persida!

„E rău, de tot rău, grăi dînsa întristată. — Tocmai acum aşa pe neașteptate !“

Avîndu-și gîndurile, nu-i dedea mîna să zică și de astădată, în fața lui Bocioacă, că nu erau bani.

„Am, — zise ea cam în laudă, — nu mult, dar am atît și chiar mai mult, dar eu nu țin bani în ladă, ci îi bag în neguțătorie, și tocmai acum nu-i am la mînă. — Dacă aî putea să-mi spui pe cineva, care se înlesnește să mă împrumute, — mare lucru ar fi.“

Bocioacă rămase pus pe gînduri. — Nu știa pe nimeni.

Ea se uită lung și scrutător în fața lui.

„D-ta, — urmă ea, — care ază mîne o să aï fată de măritat, trebuie să aï și banii adunați pentru zestrea ei. — N'ai acum trebuință de ei: aï putea să mi-î dai, și îi întorc cu camete, cînd își măriști fata.“

Bocioacă era foarte strîmtorat. Nu-î trecuse prin minte asemenea gînd, dar avea un gînd pe care Mara-l simțise.

Era bun băiat Trică și harnic și vrednic de toată încrederea: nu odată se ivise în mintea lui Bocioacă gîndul, că dacă ar avea un asemenea ginere, n'ar mai fi nevoie să stea mereu la masă cu calfele. De aici însă pînă la împrumutul, pe care-l cerea Mara, era foarte departe.

Fîndcă nu-î da nicăi lui mîna să zică, că n'are banii adunați pentru zestrea ficei sale, trebuia să-și caute altă scăpare.

„Să vedem, înainte de toate, ce dă Persida, — zise el, — o să mai dăm și noi ceva; iar pentru ceilalți voi găsi pe cineva să te împrumute. Vorba e acum să vorbești cu Persida.“

„Eă? — răspunse Mara ca 'nțepătă de vespi. — Eă nu calc pragul ei cîtă vreme trăește cu nemernicul acela. Am fost odată și mi-a fost destul: ar trebui să o știu pe patul de moarte, ca să mă duc. Mai fă-o tot d-ta și asta: dacă te aï apucat odată, du-o pînă în capăt.“

Bocioacă nu putea să zică — ba. Simțea, că 'n cele din urmă tot el o să dea banii și-i era, aducîndu-și aminte de vorba nevestei sale, rușinat de treaba ce făcuse.

Și încă mai rușinat ar fi fost, dacă ar fi știut cele ce se petrecuseră acasă la dînsul în timpul pe cînd el umblase pe la Mara.

Perzîndu-și odată stăpînirea de sine, Marta nu se mai gîndeau decît la acel — altădată, mai în tignă. Că poimîne, Sîmbătă, era tîrg la Făget și Bocîoacă trebuia să plece cu lăzile pline de cojoace. Trică, omul lui de credință, avea și el să plece cu dînsul.

Ea-l luă deci, dupăce Bocîoacă se dusese la Mara, ca să-îi dea ajutor tot în cămară.

„Tu nu pleci cu jupînul la Făget, — îi zise apoi. Spune, că vrei să te duci Duminecă să vorbești cu mă-ta și cu soru-ta. Așa nu te mai ia.“

Trică simția de ce voiește dînsa, ca el să rămîne acasă, și rămase cam rușinat în fața ei. Peste puțin însă el nu se mai putu stăpîni și o cuprinse iar cu brațul peste mijloc.

„Lasă, — îi zise ea, — că n'avem acum timp. Sîmbătă seara o să te furișez la mine în casă și atunci să intem în toată tigna.“

„Vaî de mine!“ — răspunse el tremurînd. — Ce ar zice jupînul, dacă simți ceva!? Mi-e par'că mie greu.“

Ea se dete puțin la o parte.

„Nu știu ce-ți închipuiești, — îi zise mîhnită. — Avem să ne sărutăm, să ne jucăm, să ne resfățăm, Trică, fără păcat, ca copiii nevinovați. — Te bate Dumnezeu, dacă te gîndești la mai mult! — Oră poate că și urit! ?“

„O să veză, dacă mi-s'a urit!“ — răspunse el și înțelegerea era luată.

„Ce-e? — întrebă Marta, dupăce Bocioacă se întoarse. — Ai făcut vre-o treabă?“

„Am să vorbesc mai nainte cu Persida, ca să văd ce dă ea, — răspunse el cam în silă. — Dar o să îți le spun altfel toate.“

Marta era obicinuită, ca soțul ei să vorbiască cu ea seara, înainte de culcare, cînd puteau să stea în toată tigna. Nu era deci nerăbdătoare, de și în fața lui vedea că n'a făcut nici o treabă.

„Bine, — zise ea. — Mie însă nu-mă place, că te amesteci aşa de tare în treburile lor. La Persida ar putea mai bine, să meargă Trică el însuși. I-am și spus-o aceasta.“

„Să meargă!“ — grăi Bocioacă și se duse să-l caute pe Trică.

Trică nu se putea uita în ochii stăpinului său. Nu era, ce-i drept, vorba decît de o juçărie copilărească, dar el știa, că jupînul s-ar supăra foc, dacă simți ceva și îl era greu de dînsul.

„Trică, — îl zise Bocioacă, — am vorbit cu mă-ta și treaba are să se facă. Vorba e acum să te duci să vorbești cu soră-ta.“

„N'aș putea să mă duc decît Dumineacă, — răspunse Trică, scoțind vorbele în silă, — căci mîne și poimîne e multă lume la cîrciumă, iară Dumineacă o să fiu la tîrg.“

„Ei! — n'o să vii la tîrg, — grăi Bocioacă. — Și, băiete, — urmă el peste puțin cu bunăvoiță — dăți

silișta să te puī bine cu nevastă-mea. Umblă 'n voile e căci fără de dînsa nu pot să-ți fac nimic.“

Luī Trică iī venia să între 'n pămînt: îl săgetase prin inimă și era hotărît să nu meargă Sîmbătă seara, cum rămăsesese vorba cu Marta.

Nicăi că s'a dus; dar nu-l aştepta nicăi ea.

„Să vedem acum ce ai făcut, — grăi dînsa dupăce se văzu singură cu bărbatul ei. — Dă oră nu dă?“

„Dă, dac'o strîngi.“

„Aï strîns-o?“

„Nu, — zise el așezat. — Uite, urmă apoī peste puțin, — așăi voi să ne înțelegem asupra unuī lucru, dacă pot să mă înțeleg cu tine.“

„Să ne înțelegem, — răsunse ea așezîndu-se liniștită în fața lui.

Bucovina Central University Library Cluj
Bocioacă-și mai făcu de lucru, ca să mai aibă timp de a se gîndi, apoī se așeză și el.

„Tu ști, că mie-mă place Trică, — zise el. — E băiat voinic și sănătos, maistor bun, om de inimă și vrednic de încredere, n'are nicăi un păcat...“

Marta se făcu albă ca varul. Ea înțelegea unde voește bărbatul ei să ajungă, căci mai fusese și alte dăji vorba de așa ceva și atunci era și dînsa de părerea lui; acum însă iī venia să leșine.

„Așăi vrea și eū să mai scap de zănat, — urmă el, — să mai odihnesc, și așă putea să fiu tignit, dacăș avea un ginere ca dînsul.“

„Adică vreă să-l răscumperi tu!? — strigă ea plină venin. — Fă ce vreă! — Dar fata mea n'o să dai după omul acela soios, plin de pistriuă pe obraz și

bădărăن; pe mine n'o să mă încurcă cu femei ca Mara și poama ei de fată.“

Era peste putință! În mintea ei nu mai putea să intre asemenea gînd!

Și totuși ea simția, că în zadar se sbate.

În casa lui Bocioacă femeia era stăpînă, aşa se știa, dar bărbatul făcea ce voia el. În lucrurile mărunte toate se făcea pe voia Martei; cînd însă vorba era de lucruri mari, trebuia să voiască și dînsa ca dînsul, pentruca voia amîndurora să se facă.

„O să se spele, o să-ă treacă pistruile, — grăi Bocioacă liniștit, — iar Mara și fata ei nu sînt, la urma urmelor femei, de care am avea să ne rușinăm. — Nu-i face nedreptate băiatului, că fata are să fie fericită cu el.“

Marta dete din cap, dar nu mai zise, căci nu mai putea să zică nimic. Noaptea toată s'a sbătut în culcușul ei frămîntată de gîndul, ce ar putea să facă pentruca să-l abată pe soțul ei dela hotărîrea lui.

„Să-l las mai nainte să-l scape, — grăi dînsa în cele din urmă, — apoi voi vedea ce fac.“

Ea însă nu s'a mai uitat în ochii lui Trică, iar Sîmbătă seara a încuiat ușa mai 'nainte de a se culca.

Se sbuciuma și nu se putea hotărî într'un fel.

Duminecă apoi Trică s'a dus, de voie de nevoie, cu inima încleștată, la soră-sa.

A găsit-o plîngînd.

Se certase iar cu bărbatul ei.

„De cîțva timp, — iî zise ea, — a intrat în el nu știu ce: nu mai știu cum să-l ieî, cum să-ă vorbești, cum să te porji cu el. E mereu supărat și iar a început să

joace cărțī, ba se și îmbată cîte odată, ceeace mai na-inte nu făcea.“

Iar fără de dînsul ea nu voia să facă nimic : trebuia să se împace mai nainte și să se înțeleagă.

Marta se bucura, cînd le-a aflat acestea, dar bucuria îi era pripită, căci Bocioaca era, ce-i drept, supărat și el, numai însă pentrucă lucrurile se amînă, dar gîndul nu și-l schimba și peste cîteva zile s'a dus el însuși, ca să împace pe Nați cu Persida și să se înțeleagă cu dînșii.

Marta se sbătea mereu și nu putea să facă nimic, fiindcă începuseră să scrie pe feciori, cari veniau la re-crutare în Februarie, peste abia cinci săptămîni.

După sărbători Trică era răscumpărat: Persida dă-duse cinci, iar Bocioacă, ca împrumut, șeaptesprezece sute de florini.

Acum Marta resufla mai ușor.

Se temuse pîn'acum, ca nu cumva bărbatul ei, simțind ceva, să-și schimbe gîndul și să n'o mai împrumute pe Mara ; de aceea se ferea de Trică și nu se supăra, cînd își vedea fata făcîndu-și de lucru cu dînsul, ba îi era cîte odată par'că s'ar împăca cu gîndul lui Bocioacă : acum dupăce Trică era rescumpărat, singurul ei gînd era să-și facă rost de întîlnire cu dînsul.

El ginerele ei!? Era peste putință ! După cele petrecute, ea nu se mai putea opri în loc, și o cuprindeaă ferbințelile, cînd se gîndia, că el n'o mai fi voind, că are neapărat să vie un timp cînd nu va mai voi și se va uita cu dispreț la dînsa. Acum era acum ; trebuia să grăbiască, să-l prindă și să-l ție, ca să nu-l ia alta dela dînsa.

Tocmai însă cînd grăbește, omul, pripindu-se, mai mult strică decît drege.

Trică, avînd ceva pe sufletul lui, nu îndrăznia să dea ochi cu mumă-sa. S'a întîlnit, ce-i drept, în mai multe rînduri cu dînsa atît acasă la ea, cît și la Bocíoacă, dar a potrivit lucrurile totdeauna aşa, ca să nu fie singuri, pentru că să nu-l poată lua de scurt.

Pe la Persida de-asemenea nu se ducea. Știind, că iar trăește rău cu Nați, era supărat pe ea pentru că nu-l părăsește pe ticălosul acela și se temea, ca nu cumva, ducîndu-se la dînșii, să se certe. Și nu putea să știe, cum s'ar sfîrși cearta.

El știa dar, că mumă-sa a dat șaptesprezece sute de florini, — grozav de mulți bani pentru dînsa, dați de geaba, ca aruncați în foc. Ii venise de o sută de ori să se ducă la ea și să-ă spună să nu-i dea, căci vor fi bună, dupăce s'ar întoarce peste vre-un an, ca să-șl înceapă meșteșugul. Vedea însă pe Bocíoacă stăruind, vedea mai ales pe Marta mereu îngrijită, și nu se putuse hotărî.

Mai mult încă-l supărau cele cinci sute date de Persida. Era hotărît să i le înapoieze și era desnădăjduit cînd se gîndeau, cît va trebui să muncească pentru că să poată agonisi atîta sumedenie de bani.

Cum ar fi putut el face, ca mumă-sa să le mai dea și pe acestea, ca să i le înapoieze încetul cu încetul ei!?

Cînd se frâmița aşa, stăpinul său și stăpîna-sa îl păreau niște oameni fără de suflet, care aș pus pe mumă-sa și pe soră-sa să-l rescumpere numai pentru că ei

să se poată folosi de dînsul. El trebuia cu toate acestea să se supună și să umble în voile lor, dacă era vorba să cîștige cele cinci sute de florini.

„Să mă aștepți, — îi șopti Marta, — astă-seară, ca atunci, în cămară, căci am să vorbesc cu tine.“

Trică începu să tremure. Ar fi voit, dar nu putea să zică ba !

„Dar dacă ne simte cineva ! ? — întîmpină el. Și rîndul trecut calfele, väzînd că staă prea mult pe afară, căzuseră în bănuială, că umblu după Simina.“

Marta tresări. I se răcise tot sîngele în vine ; erau, par'că, sfîrșite toate.

„Cine știe ! ? — grăi dînsa. — Vor fi știind ei de ce te bănuiau.“

„Vai de mine ! — zise el. — Nu cumva aî fi și dta în stare să crezi asemenda prostii ?

„De ce să fie prostii ! ? — răspunse ea. Simina e fată tînără și curătică, și văd că de mine aî început să te ferești. Așa se vede, că nu mai vrei.“

Trică era foarte strîmtorat. Adevărul era, că nu ar mai fi voit, dar simțea, că asta nu putea să i-o spună.

„Ba vreau, — zise el, — dar mă tem, că nu cumva să ne zăpsească jupînul : și-ar închipui cu totul altceva. Ar trebui să potrivim lucrurile altfel, ca să fim mai tigniți. În cămară e și prea frig.“

Marta stete cîțva timp pe gînduri. Vedea, că el se codește, dar puțin îi păsa. — „Să fim numai singuri, — gîndea dînsa, — și apoî nu se mai dă îndărât.“

„Doamne, — îi zise apoî, — cum să scap eu de jupînul ! Mai bine ar fi în casă la mine, cînd jupînul

e dus, cum fusese vorba, dar acum în curînd nu e tîrg prin apropiere. Aî zice, că te duci, seara undeva, și te-aî furișa la mine.“

Trică iar începu să tremure. Închipuindu-se furișat peste noapte în casă la dînsa, era oare-cum amețit și sperios.

„Eű mă duc, — zise el luînd o hotărîre, — astă seară la mama: am putea potrivi lucrurile aşa, ca înainte de plecare să ne întîlnim.“

„Prea bine, — răspunse Marta înveselită, — o să-mă fac de lucru în bucătărie și o să trimit pe Simina undeva. Vîi apoi și stai cu mine, ca să vorbim, să ne înțelegem.“

Așa s'a și făcut.

Seară Martei îl era grabă: trebuia neapărat să calce albiturile ce mai rămăseseră necălcate. Cînd apoi calfele se sculară dela lucru, Trică ceru voie dela stăpînu-său să se ducă pe la mumă-sa.

„Așî vrea să știu, — șopti Marta, apropiindu-se de soțul ei, — dacă în adevăr la mă-sa se duce. Pare-mi-se, că alte drumuri are el. O să trimit pe Simina la Radna, ca să vadă.“

Bocioacă era supărat de bănuiala soției sale, dar o știa femeie prepuielnică și nu mai voia să lungească vorba.

„Trimite-o!“ — răspunse dar, încredințat că Trică acasă se duce.

A și trimis-o, iar după plecarea Siminei Trică s'a furișat în bucătărie, unde Marta călca albituri.

Acum erau bine, la adăpost și căldură, puteau

să-și petreacă în toată tigna, și Marta, gîndindu-se la cele ce vin, era pe jumătate amețită. Trică se simția însă strîmtorat și se sperie oare-cum, cînd ea încuie ușa.

„Dac'ar fi să se 'ntoarcă Simina ori să vină alt cineva, tu ești pe fereastra din dos, iară ești zic că-mi era urît să stau aşa singură cu uşa descuiată.“

Ea voi apoī să stingă luminarea.

„Nu stinge! — strigă el. — Ce ar zice cine ar veni, dacă te-ar găsi pe întunerec! ?“

Ea se dete înapoi, stete puțin, apoī se duse să se încredințeze, dacă sunt ori nu bine lăsate perdelele la ferestre.

Nu putea nimeni să-î vadă. Una e însă să stai pe întunerec și alta să te vezi. Ii era greu, rușine și era Martei să se drăgostească cu dînsul la lumină.

„Ce păcat a căzut pe capul meu! — grăi dînsa așezîndu-se pe patul Siminei. — Ce vei fi gîndind tu despre mine! ?“

„Ce să gîndesc! ? — răspunse el așezîndu-se lîngă dînsa și cuprinzînd-o cu brațul. — Mă tem numai, că n'o să mă pot opri unde vreau.“

Ea se dete puțin la o parte și se uită scrutător în ochii lui.

„Mă bine să mă omori! — șopti apoī. — Schimbînd apoī deodată vorba, ea intrebă: „Știu tu că cele șaptesprâzece sute nu sunt dela mă-ta, ci date de noi?“

El se uită mirat la ea.

„Da, da! — grăi dînsa, cele șepte-sprâzece sute le-a dat bărbatul meu.“

„De ce? — întrebă Trică! —

Drept răspuns Marta îl cuprinse cu amîndouă brațele și-și ascunse capul pe umerul lui.

El se desfăcu însă din brațele ei și se ridică.

„Ba nu! — grăi apoi. — Mama are bană și trebuie să vă înapoieze cît mai curînd cele șeptesprăzece sute.“

„Ești prost Trică! — iî zise ea supărată.

„Ba nu sunt de loc!“ — răspunse el și cuprins de o pornire puternică își înfundă căciula în cap, descuie ușa și se depărta, nu cum fusese vorba, pe fereastra din dos, ci peste curte, încît ori și cine ar fi putut să-l vadă, stăpînit numai de gîndul, că mumăsa trebuie neapărat să-î înapoieze lui Bocioacă cît mai curînd banii.

Simția însă și el că e greu să scoată atîta bănet dela mumăsa, și-î era par că căzuse rob vîndut și vorba era acum ca mumăsa să-l răscumpere.

Sosit la Murășul înghețat, el nu trecu peste pod, ci o luă peste gheață. Nu era, ce-i drept pîrtie și zăpada se îngroșase pe Murăș, dar noaptea era senină, luminată de lună și de zăpezî și el nu se temea că va da în vre-un ochiû. Tocmai jos, departe pe Murăș la vale, scîrția o fintină cu cumpănă prin liniștea nopțiîi, și el își îndrepta drumul după locul, de unde se auzia scîrțiitura. Era însă greu drumul prin zăpadă, a trebuit să oculească multe ochiuri și se apropiă miezul nopțiîi, cînd a sosit la casa mumei sale, în dreptul căreia Simina stătuse sgrîburînd peste un ceas, ca să vadă cînd vine și dacă vine.

Mara, culcată de mult, sări speriată din culcus, cînd el iî bătu la fereastră.

„Ce e? Ce s'a întîmplat? Ce vreă acum în cap de noapte?“ — întrebă ea aprinzînd lumina.

„Te rog, — răspunse el, — să-ă plătești lui Bocíoacă cît mai curînd bani, pe care i-a dat pentru mine! Nu vrea să fiu robul lor! Mai bucuros mă duc în cătanie.“

Mara era femeie, care nicăi deșteptată în miez de noapte din somn nu-și perde rostul.

„Ești prost, — zise ea, — nu înțelegi nimic. Bocíoacă a dat bucuros banii: are fată, care în curînd o să fie mare, și vrea să te ţie aici, ca să-ă fi ginere.“

Trică rămase ca omul căzut din cer.

Asta nu-ă trecuse niciodată și nu putea nicăi acum să-ă treacă prin minte. Era peste putință! Nu! pentru el fata lui Bocíoacă nu era. Slugă să-ă fie, da! — bărbat însă, — niciodată.

„Te-aă prostit, mamă! — grăi dînsul. — Nu e fata lor pentru mine. Chiar dacă mi-ar da-o, nu-mă trebuie mie. Nu vrea ești s'o pat ca Bocíoacă!“ — Cuprins apoi de o pornire pătimășă, el adăugă: „Nu știu ce va fi gîndind Bocíoacă, dar nevasta lui știu că nu pentru fata ei, ci pentru sine vrea să mă ţie.“

Asta o știa și Mara, dar ea vedea altfel lucrurile.

„Pst! — zise ea, — ține-ji gura. Ești băiat tînăr și nu trebuie să aduci rușine asupra casei stăpînului tău. Nu este ea singura mamă, care-și mărită fata după băiatul ce-i place ei. Ține-o cu vorba pînă ce nu-și dă fata, apoi scui pă-o în față și o să ai soacra, care se teme de tine și nu îi se urcă 'n cap. Fiș, Trică, băiat cu minte: fata e bună, frumoasă și cu avere, întri în

casă bună, și dacă ești om tu, faci ce vrei din ea.“

„Nu vreau nimic! — răspunse el. — Tin numai să nu fiu robul lor și te rog să mă scapi de dînși.“

„Mamă! — zise el. — Nu mă împinge la păcat! Ești mă incurc rău cu stăpîna mea!“

Nu dau nici un ban! — răspunse Mara îndărătnică — Dacă te vei încurca, atîta pagubă! Ce perzi!? — Nu e rușinea mea, nici a ta, ci a ei! — Vorba e să nu-ți umble gura!

Trică se simția ca pierdut.

Aceste nu erau însă decît începutul.

Marta, pe care o lăsase în cea mai urită stare sufletească, nu era dintre oamenii, care stață, cînd îi arde ceva, cu mâinile în sîn.

Știa, că n'are Trică să scoată nici un ban dela mumă-să și puțin îi păsa, la urma urmelor, dacă va scoate ori nu. Se temea însă, ca nu cumva viind vorba despre gîndul lui Bocioacă în aceeace privește fata, Trică să-i spună Marei ceva.

Se cutremura în tot trupul și părul i se făcea măciucă de cîteori se gîndia la aceasta.

Nu pentrucă s'ar fi simțit, poate, vinovată. Nu! În gîndul ei ceeace făcuse și mai avea de gînd să facă nu era păcat. Mai făcuse ea aşa chiar și ca fată mare și nu-și făcuse niciodată mustrări. De ce adecă să-și facă!? Dragostea, aşa știa dînsa, e cu păcat și fără păcat: iar aceasta era dragoste fără păcat, pentru care nu și-ar fi făcut mustrări nici dacă Trică iar fi fost ginere. Îi era rușine, că și-a dat față cu un băiat tînăr ca Trică slăbiciunea pe față și nu se mai simția atît de tare ca

mai nainte. Așa din întâmplare, pe neașteptate și pe nevrute, căzuse oarecum orbiș în brațele lui și nu mai știa, unde are să se opriască.

Îl venia un fel de leșin, cînd își dedea seamă, că nu e în stare să zică nu, cînd el zice da. Cum ar fi putut dînsa să trăiască sub același acoperemînt cu dînsul fără ca să meargă mai departe și tot mai departe.

„Nu! — își zise ea, — nu e cu puțință să mi-l mai închipuisc ginere.“

O durea inima de mumă, dar inima de femei îi șoptia par'că; „Ea poate, iar eu nu mai pot găsi altul!“

Dupăce Simina se întoarse cu vorba, că a stat peste un cias, dar pe Trică tot nu l-a văzut sosind la casa mumei sale, trădătoră, Marta se duse și ea să se culce.

„Ei! — îi zise ea lui Bocioacă, pe care-l aşteptase cu hodorogelile ei din somn, — cum rămîne cu Trică al tău!? N'am spus, că nu acasă se duce? Simina s'a întors și nică pîn'acum nu l-a văzut sosind.“

Bocioacă era supărat. Nu-i venia să creadă, dar nică nu putea să se pună pentru dînsul în harță cu nevastă-sa. — De! — la urma urmelor — băiat era și el.

„Trică nu minte, — grăi dînsul. — La măsa e dus; se vede însă, că s'a abătut din drum.“

„Asta e ceea ce zic și eu! — întîmpină Marta. — Să mă ferească sfîntul de ginere, care pleacă la măsa și se abate noaptea din drum.“

„Aș! — par'că alții sănt mai bună! — grăi Bocioacă și se întoarse cu fața la părete.

Dimineata însă tot l-a oprit pe Trică într'un colț,

ca să-l întrebe, unde a fost mai nainte de a se fi dus la mumă-sa.

Trică rămase ca trăznit din senin ; îi venia să fugă, să intre în pămînt.

Văzînd strîmtoarea lui, Bocioacă nu se mai îndoia, că nevastă-sa are dreptate, și era năcăjit că l-a mai luat la întrebare.

„Dacă trebuie neapărat să umbli după prostii, ferește-te, cel puțin, de jupîneasa,“ grăi el cam aspru și se duse în treburile lui.

Trică se uită lung și oare-cum blegit după el.

„Ferește-te, cel puțin, de jupîneasa !“

Cum să înțeleagă el vorbele aceste ? — A simțit Bocioacă ceva ? L-a văzut cineva eșind din bucătărie și i-a spus ? — Era peste putință, ca lucrurile, dacă aşa era, să se sfîrșească cu atât.

Dar el n'avea timp să se desmetecească.

„Ce te-a întrebat jupînul ?“ — îl întrebă Marta, care stătuse la pîndă.

„Ne-a simțit, — răsunse el, — ori i-a spus cineva ceva.“

„Ei ! — și ! ? — grăi dînsa. — Prea mult nu-i pasă, și lucru mare n'ar fi nicăi chiar dacă ne-ar vedea. Vorba e că banii n'ai luat dela mă-ta.“

Trică rămase în fața ei umilit ca robul în fața stăpinului.

„Fil om cu minte, Trică, — îi zise ea, — căci noi ținem la tine și pe urma noastră nicăi un rău nu poate să te ajungă.“

Nicăi că-i rămînea lui Trică decit să fia om cu

minte și să-ă supună Marteň, care ea singură le învîrtea toate.

Nu e însă nimeni stăpîn deplin pe firea sa.

I fusese lui Trică totdeauna dragă Sultana, fiind că era fiica stăpînilor săi. N'ar fi fost însă în stare să dea răspuns deslușit, dacă l-ar fi întrebat cineva, cum sănt ochii ei și c'am ce fel îi este gura, cînd rîde. Acum nu mai voia s'o vadă și totuși se uita mai cu dinadins la ea, ba tremura, cînd ea se aprobia de dînsul, și glasul i se îneca, dacă trebuia să vorbească cu dînsa. Se simția vinovat și era par că păcat să se uite la ea și să stea în apropierea ei.

Ar fi fost în potriva firii femeești, ca Sultana să n'o simtă aceasta. Ce știa dînsa ! ? — Ce putea dînsa să înțeleagă ! ? Vedea însă copila, că nimeni pîn'acum, nică chiar el, nu s'a uitat încă la dînsa cu ochii lui, că nimeni nu tremură ca dînsul, glasul nimănuia nu e înăbușit ca al lui, și căuta dinadins, ca să fie cît mai des prin apropierea lui.

Asta-l ducea pe Trică la desnădăjduire, căci de geaba își punea de gînd să se ferească de dînsa.

Se începuse recrutarea, și între calfele lui Boci-oacă erau patru băieți săraci, cărora nu le rămînea decît să meargă în cătanie. De voie, de nevoie, ei se duceau veseli; inima își săngera însă, cînd vedea plînsetele mumelor, ale surorilor și ale rudelor de tot felul. Plîngea și Mara cu ele, căci era feme miloasă: dar cum plîngea și acum cum ar fi plîns, dacă feciorul ei ar fi stat și el în rînd cu ceialalți ! ? Abia acum simția dînsa și simția și Trică, ce mare lucru e să aï pe cineva, care

ține la tine, și pe cînd Trică stetea muiat și umilit, Mara umbla cu capul ridicat și-și purta ușurel trupul greoiu.

Tot n'avea nimeni fecior ca dînsa.

Alerga Bocioacă, nu-î vorba, și pentru ceilalți mai pe la Doctori, mai pe la ofițerii, mai pe la diregători, dar pentru feciorul ei făcuse mai mult.

„Ce bine e pentru tine, că n'ai să te mai temi!“
— grăi Sultana.

„Da — răspunse Trică turburat, — e bine!“

„De! — adăugă Marta, — n'are ori și cine norocul lui Trică.“

Și mișel ori smintit ar fi trebuit să fie Trică pentru ca să nu se simtă norocos.

Deodată cu recrutarea începuse și Verboncul.

Impărăția n'adunase dela băetii mai cu dare de mînă banii decît ca să-i împartă între alții, oameni fără de căpățiiu, care intrau din buna lor voe în oaste, mai ales cătane bătrîne, care-și făcuseră rîndul și intrau acum din noă în oaste, ca să se întoarcă, dac'ar avea parte să scape din război cu banii strînși acasă.

In vreme ce recrutarea se făcea cu ușile închise, Verboncul era în piață, de față cu lumea ce stătea de dimineață pînă seara îngrămădită, ca să vază cine și cum intră.

La masa, pe care se afla o lădiță cu banii, condica, o sticlă cu vin, câteva pahare și o grămadă de șepci cătănești, sedea ofițerul el singur, iar în dosul lui era stegarul cu steagul și două cătane 'narmate, paza steagului.

Inaintea mesei stătea apoi doi căprari bunî de gură și vivandiera, o femeie tanțosă și bine 'npangli-

cată, care încchina mereu paharele, lăuda viața ostășească și pottea mereu pe trecători să se apropiie, să strîngă mîna întinsă de dinși, să deșerteze un pahar, să primească șapca și să ia banii.

Acela care prindea mîna ori primea șapca, era prins trebuie să deșerteze și paharul și, vrea nu vrea, era trecut în condică și i să număra și o sută de florini drept banii de cheltuială.

Și nu unul era, căruia i se infunda șapca pe neașteptate în cap, — apoi nu mai avea cu însă i se plîngă, dacă păcatul l-a dus pe acolo: tobașul bătea în tobă, trîmbițașul suna, steagul se desfășura și nu-i rămînea decît să jure.

De aceea lumea toată era cuprinsă de spaimă și mumele-și puneau sub lacăt feciorii, iar femeile 'și țineau de pulpană bărbații, cînd, aşa mai după ameazăzi, Verboncul pleca cu muzica și cu steagul desvălit de alungul ulițelor, ca să îmbărbăteze și pe cei ce nu se încumetaseră să meargă în piață.

Era greu lucru să fi om tînăr, să-ți vezi trecînd și să nu te iezi după dinși.

In frunte, cu sticlele pline în mînă și de gît cu vivandierele, mergeau chiind voinicii intrați peste zi, după dinși urmau căprarii cei bunî de gură, apoi steagul și muzica, iar după toți lumea adunată de pe la toate răspîntiile. Buștean ar fi trebuit să fi ca să nu alergi la portiță ori la fereastră, cînd știi, că aşa lucru numai rar se poate vedea.

Alergat-ă și Trică, dar nu la portiță, căci acolo n'avea voie să se ducă, ci la fereastra din casă cea mare,

unde nici Bocioacă nu intra decît în zile de sărbătoare.

Erau două ferestre, și Sultana văzînd pe Trică la cea dela dreapta, a alergat, ca să vază mai bine, la cea dela stînga.

Unde mai rămînea loc pentru Marta ?

S'a dus, ca să nu se 'ndesuie cu fiica ei, la cea dela dreapta, și s'a lăsat pe umărul lui Trică.

Ce putea el să facă !? S'ar fi supărat foc, dacă el s'ar fi dat la o parte, apoi vre-un lucru mare nici nu era.

„Sînt grea ?“ — întrebă Marta încet.

„Nu, — răspunse el, — dar ne vede fata.“

„Ce 'nțelege ea !?“ — grăi Marta și se lăsă mai grea scoțîndu-și capul, ca să vază mai bine alaiul Verboncului.

„Nu-ți vine și tie să mergi cu dînșii ?“ — întrebă peste cîtva timp.

„Să mă ferească Dumnezeu !“ — răspunse el.

„Să nu uiți, că mîne seară jupînul nu-î acasă ! — grăi dînsa peste cîtva timp. — Ești te aștept !“

El nu-î răspunse nimic. Ce adică ar fi putut să-î răspundă !? Era peste putință să nu meargă !

Și ce era, la urma urmelor !?

Omul, cînd nu mai știe ce să facă, cu multe se împacă, cu multe se potrivește, și ziua următoare, de și cuprins de neastimpăr, Trică lucra liniștit la masă, alăturea cu celealte calfe.

Bocioacă, avînd să meargă după amezăzi la tîrg, nu mai croia, ci alegea de pe prăjinile atîrnate în fund cojoacele, pe care unul dintre ucenici le lua să le ducă, pentruca să fie așezate în lada din car.

Eară Marta și fata ei lucrau, ca de obicei, la mescioara aşezată sub fereastra din fund.

Deodată ușa se deschise repede, și dată 'n perete, și Persida intră în casa plină, înaltă și frumoasă cu părul încîlcit, cu hainele motitolite, pe ică pe colo muiate și stropite de sînge, cu fața aprinsă și cu ochi plini de văpae sălbatică.

Privirile tuturora se îndreptară asupra ei, iar Trică se ridică în picioare și făcu un pas spre dînsa. Ii venia s'o apuce și s'o dea afară. Înțelegea el ce s'a întîmpălat: dar de ce trebuia să-i facă rușinea aceasta? Ce caută ea aici? De ce nu-l lăsa pe el în pace?

„Trică, — zise ea, fără ca se ție seamă de ceialalți — ori ești om, ori nu ești om, ori îmi ești frate, ori nu-mi ești, noi batjocura aceasta n'o putem s'o suferim! Tu m'ai legat de el: trebuie să-i arăți, că n'ai uitat ce ți-a zis atunci.“

„Ba te-am legat tu însă-ți“ — răspunse el supărat.

„M'au ajutat, Trică, m'au ajutat!“ — grăi dînsa.

Uitîndu-se apoî împrejur, îi era greu mai ales de Marta și de Bocioacă. Trebuia să le deslușiască toate, să le arete cum s'aș petrecut lucrurile, să-i încredințeze că ea nu e vinovată nimic.

„Ti-am spus, — începu ea liniștită, — că iar i-a intrat diavolul pe sub piele: îl rode ceva, nu știu ce, dar îl roade, petrece noptile în nedurmire, e mereu răstit, se 'mbată adeseori și joacă din nou cărți. Le-am suferit toate fiindcă n'am ce să fac. Am însă și eu suflet milos, am inimă de om, și nu pot să le îngheț toate. Astă-noapte l-am lăsat jucînd cărți cu Rinder dela Stieramt, cu Franț pînzarul și cu Lugojanu jeleparul, care

avea banii mulți, fiindcă era în drum spre Zam, unde plecase, ca să cumpere boi. Astă-dimineață cînd m'am sculat, i-am găsit tot la cărți, tăcuști, istoviști, supști la față și galbeni ca ceară. Mai ales Franț și Lugojanu erau prăpădiști, fiindcă perduseră mult și tot mai perdeau încă. Așa e cartea: n'ai ce să-i faci, cînd începe odată să-ți vie rău. Dar tocmai dînșii țineau, ca jocul să meargă înainte, ca doară să se întoarcă cartea. Eu ferbeam în mine, fiindcă îmi era milă de dînșii, vedeam că nu se întoarce, și știam, că niciodată nu are să se întoarcă cartea. Și e păcat greu, că ieși banii dela oameni așa! Înțeleg să joci, ca să-ți treacă timpul; înțeleg să joci, cînd nu știi, dacă o să ciștigi sau o să pierzi: e însă o mișelie să joci, cînd știi, că numai ciștigul poate să-ți vie. I-am făcut dar semn lui Naș ca se încheteze. S'a făcut că nu mă înțelege. Am mai tăcut, am mai răbdat, dar nu puteam să-i las, cînd vedeam, că niciodată unul dintre dînșii nu știa ce face.

„Naș, — îl zisei dar peste cît-va timp — n'ar fi oare bine să mai lăsați cărțile, să vă odihniți puțin, să trageți un puț de somn, — și apoi iar puteți începe... I-am vorbit cu blîndețe, cu glas dulce, ca unuī copil: el însă! ? Niciodată m'auzia, niciodată vedea! Ei bine! — urmă ea înviorată și aruncînd o căutătură împrejur, tu mă știi cum sun. Nu sun prieten, nu mă iuțesc, dar niciodată nu mă dau îndărătat, cînd știi că e bine să fac un lucru ci merg orbiș înainte. Ce-mi mai rămînea de făcut? Un singur lucru: să pun mâna pe cărți și să le arunc în foc. Știind dar, că mai sun cîteva perechi în dulap, le-am luat pe neșimțite pe acestea și le-am as-

cuns, apoi m'am apropiat de masă, am pus mina pe cărți și am alergat cu ele la gura sobei. El știi acum și pe Națl: el nu s'aprinde cind se minie, ci rîde. A rîs și cind a văzut c'arunc cărțile în foc, apoi s'a dus la dulap, ca să ia altele. Văzînd apoi, că nu mai sunt cărțile la locul lor, a venit la mine, și mi-a zis încet: Nu mă face de rușine: oamenii au perduț și vor zice că le faci acestea numai ca să nu-și mai poată cîștiga bani înapoi. — Nu-mă pasă ce vor fi zicînd ei, — iî răspunse, — cind știi c'asa e bine. — Dă-mă cărți, — grăi el, — că dacă nu, sparg tot ceea-ce vezî în casa aceasta. Ești sănătate stăpîn !“

„Pe toate dacă vrei, — iî răspunse, — nu pe mine, nicăi pe voința ta.“ — Ei bine! — urmă ea după o mică răsuflare, numai văzînd cu ochii atî putea să înțelegești, că nu e chip să trăești cu asemenea îndrăcit. Înțeleg să rupă, să frîngă, să spargă, să omori chiar cind te ia minia oarbă de nu mai ști ce faci. Om însă în toată firea, potolit ca oră și care din noi acum, numai și numai ca să mă sperie pe mine, el a dat rîzînd cu pumnul în geamurile dulapului, de s'a risipit sfărîmate prin casă. Mă cunoaștești, Trică, — urmă ea mai iute, — și știi, că ești nu mă sperî. Cind văzu că nu-i dau cărțile, se duse la oglinda cea mare și o făcu și pe aceea bucăți, bucătele. Ce să faci cu asemenea om? El știi că e tare ca un bivol: de geaba m'aș fi opintit să-l opresc, iar ceialalți se uita la el rîzînd — par că le plăcea să-l vadă ce face.

„Să-i fi dat afurisitele de cărți, — grăi Marta, — și să-l fi lăsat în știrea Domnului.“

„Ferit-a Dumnezeu! — răspunse Persida. — Să nu mai spargi, Naș!, că femei cum sănt, te pălmuesc în fața acestor oameni și nu-mi mai pasă ce va urma!

„Rău ați făcut,“ — zise Marta, — care nu se mai putea stăpini.

„N'aveam ce să fac, — iți răspunse iar Persida. — Tot era mai bine să dăm unul în altul decât să sfârșim toate lucrurile din casă. Auzind sgomotul, Bandi, băiatul, a alergat speriat în casă. Nu mai eram acum singură: băiatul ține, ziceam, la mine și o să-mi sară într'ajutor, apoï, dacă ar fi rău de tot, n'ar mai sta nicăi cealalți cu gurile căscate. M'am repezit deci la el, ca să-l opresc. Nu te apropii, — îmi zise el tot rîzind, — că nu știu unde mă opresc, dacă 'ncepă odată. Mi-a fost destul, m'am saturat, sănt plin pînă în gît. Ești urgia lui Dumnezeu, blestemată să strici viața celor ce se apropie de tine. Uite! — urmă arățind spre Bandi, — atît om ță-a mai rămas și ție în lumea aceasta, curcitura asta, pripășitul asta, despre care nicăi chiar tatăl-său nu mai vrea să știe: ceialalți toți, pînă chiar și mamă-ta și fratele tău te-aără părăsit. Ați dat banii pentru el ca să-l răscumperi, și tot nu mai dă pe la tine...“

Trică se cutremură și mai făcu un pas înainte, gata de a pleca.

„Așteaptă, — iți zise ea, — că nu le știu încă toate. Auzind vorbele lui, Bandi, băiatul n'a zis nimic, ci a sărit la el și l-a mușcat de umăr. Am sărit și eu și nu mai știu ce-a urmat mai departe... Uite! — urmă ea, — sumecîndu-se, ca să-și arăte vînătăile de pe brațe. Uite! — zise ea ridicînd fără sfială cămașa, ca să arăte

vînătăile de pe pulpi. Așa mi-e tot trupul. Nu-mi pasă ! Are să mă doară cîțva timp și apoî trece. Carnea de om se drege ea de ea. N'am să mai trăiesc cu el, și am scăpat de toate. Rușinea însă, rușinea, pe care mi-a făcut-o, trebuie s'o șterg ! Trebuie să vază omul acela, că tu și mama nu v'atî lepădat de mine, că nu pentru mine, ci pentru el n'atî mai venit să mă vedeți. A rămas acum singur acasă și sparge, frînge, taie înainte... E păcat, Trică, e pagubă, dar nu-mi pasă : rușinea însă trebuie s'o ștergem. Tu vii cu mine.“

Marta îi făcu lui Trică semn să stea, și Trică rămase nemîscat în loc. Iî era greu, și ar fi dat tot ce îi era mai scump, ca Sultana, copila nevinovată, să nu fi fost și ea de față, dar el nu se putea mișca din loc.

„Dar rușinea, pe care ni-aî făcut-o tu nouă,“ — grăi el în cele din urmă. — „E adevărat, Persido, că tu ești o grea nenorocire pentru toți cei ce țin la tine ! Tu ți-aî făcut-o, tu s'o porții !“

Persida stetea ca stean de peatră în mijlocul celor ce se uitaă cu milă la dînsa, cînd Mara se ivi în prag și se opri, dînd din cap.

Aflase cele petrecute, alergase la cîrciumă și venise aici pe urma Persidei.

Persida se desmorți. Mama ei tot mama ei, sărmâna.

„Nu te-aî saturat nică acum de el ! ?“ — întreba Mara.

„Mi-a fost destul, — îi răspunse Persida ; — și dac'așă fi omorât pe tata, mi-aș fi spăsat păcatul.“

„Lasă-l ! — grăi Mara, — mulțumește lui Dumnezeu, c'aî scăpat de el. Iară tu, Trică, n'aî să te ame-

steci, — urmă peste puțin. — Mulțumește lui Dumnezeu, că și-a găsit stăpîni oameni bună.

Era mîhnită Mara, de ar fost în stare să sară cu ghiarele la afurisitul de Neamț, dar se simția fericită cum nu s'a mai simțit în viața ei, căci își știa fata scăpată și feciorul pus pe cale bună.

Nu era însă fericită Persida, iară Trică se simția foarte nenorocită.

Se adunaseră de odată toate, prea multe se îngrămădiseră pe capul lui: jupînul se pregătia de plecare, jupîneasa-l aștepta de seară, Persida plecase greu mîhnită, iară Sultana nu se mai uita la el ca mai năinte, ba scăpase chiar vorbele: „De ce nu te-aî dus cu sora ta?“ Se simția ca legat cot la cot, — dar el lucra cu celelalte calfe la masă și nu zicea nimic, căci n'avea cu cine să-și împărtășiască gîndurile.

După ameazăzi el începu să se neliniștească și se făcu din ce în ce mai tăcut și mai neliniștit. Cînd sunetele muzicei străbătură 'n casă, calfele și ucenicii se puseră în mișcare, ca să se ducă să vadă Verboncul. Trică stetea ca bătut cu cuie pe scaun. Deodată însă, cînd muzica suna mai de aproape, el se ridică drept, își scutură odată capul, apoi se repezi spre ușe.

Nu putea nimănuia să-î treacă prin gînd, că el care fusese răscumpărat cu banii atît de grei, s'a pornit atît de repede, ca să alerge la verbonc și să-și pună șapca în cap. Bocioacă se uită deci mirat la el, iar Sultana începu să ridă. Marta simțise însă de mult, că nu i-e luî Trică a bine și, văzînd acum fața lui înăsprită și mișcările lui iuți, înțelese numai decît gîndul lui.

„Trică! — strigă ea, cuprinsă de spaimă, — unde te duci!? — Ce vrei să facă? — Nu-l lăsați; urmă apoī peste puțin, alergînd după el, nu-l lăsați, că se dă la verbonc.“

Bocíoacă începu și el să rîdă. Auză nebunie!? De ce adică să se dea la verbonc!?

Trică se opri și se întoarse pe jumătate înapoi.

„Am, — zise el, — să mă răscumpăr eū, ca să nu-mă mai poată nimeni arunca vorba, că m'a cumpărat cu banii!“

Pornind apoī înainte, el se duse — nu în fugă, ci cu pași mari și greu călcați.

Bocíoacă, înțelegînd acum și el, porni după dînsul strigînd mereu: „Nu-l lăsați! Punești mâna pe el!“

Iară Sultana, care nu putea nică acum să-și dea seamă despre cele ce se petrec, stătea uimită în pragul casei și se uita cînd la mama ei, care se făcuse galbenă ca ceară, cînd la Trică cel nalt și spătos, care trecea înainte aruncînd la dreapta și la stînga pe calfele ce i se puneaū în drum ori puneaū mâna, ca să-l opriască.

Îeșit apoī la uliță, el o luă spre Verboncul, care nu sosise încă la casa lui Bocíoacă.

„Stați! — strigă el ridicînd amîndouă mâinile, — că sănă și eū aici, și merg cu voi, dacă mă primiști!“

Lumea se opri, muzica încetă și un fior rece trecu prin lumea adunată în alaiu. Era în acel „staț“ și în acele brațe ridicate în sus ceva ce te făcea să simți că omul acesta nu aşa din senin, nici din ușurință intră în rîndul celor ce iaū șapca în cap, și într'o clipă lumea

se îngrămădi împrejurul lui Trică, pe care toți îl știau și mulți îl iubiau.

Ura! — ura! — strigări cîțiva — cînd el luă șapca și și-o înfundă în cap. — Ura! — strigări apoii cu toții, cînd el se îmbrățișă cu unul din căprarii bunî de gură și luă sticla de vin, ca să încchine, — și ca fulgerul trecu din gură în gură vestea, că Trică, feciorul Marei, omul de credință al lui Bocioacă, starostele cojocarilor, de și răscumpărat, a intrat la verbonc. Mare lucru trebuia fie la mijloc, și lumea alerga din toate părțile să vadă.

Cînd alaiul se porni iar înainte, era prea strîmtă ulița, și Trică mergea prin fața casei lui Bocioacă în frunte, cu șapca pe ureche, cu sticla de vin ținută în sus și chiind ca la nuntă.

„Cu bine după războiu!“ — strigă el încinind spre casa plină și-si urmă drumul înainte.

Nu mult trecu însă, și alaiul iar se opri, ținut în loc de Mara, care venise cu fiica ei, ca să-si ia feciorul.

Era, sărmana femeie, ca una căzută din cer, cînd vecinele alergări să-i spună, că Trică s'a dat la Verbonc. Nu înțelegea, nu credea, că e cu puțință una ca asta. Așteptase atîta timp să-si vadă fata iar acasă, și acum, cînd o vedea, hotărîtă de a părăsi pentru totdeauna pe Neamțul, ei atît de urgisit, și își știa și feciorul scăpat și bine așezat în casa lui Bocioacă, îi era par'că nu mai are nimic de dorit și căzuse oarecum obosită de mulțumire sufletească.

Cum ar fi putut ea să credă, că tocmai acum î se strică toate planurile?

A început să rîză cu hohot, cînd a văzut spaimă Persidei care înteleseră numai decît hotărîrea fratelui său.

Era o nebunie ! Impăratia, dupăce a luat odată bani, numai avea nicăi un drept asupra lui. Ea rîse din nou, cînd Persida îi spuse, că Trică are să capete bani înapoi. O trecea furi, cînd se gîndeau, că feciorul ei o să primiască deodată atâtă sumă de bani ; dar nu credea, că împăratia o să fie atât de proastă, ca să-i dea bani, după ce îi are odată.

Așa rîzind mereu, a trecut Murășul, și mai vîrtoș rîdea, cînd l'a văzut în sfîrșit pe Trică cu șapca pe-o ureche. Ah ! ce bine îi sedea ! Ah ce fecior ! Nu era nicăi unul ca dînsul !

Trică se cutremură în tot trupul, cînd lăvăzu, apoi cuprins de-o pornire dureroasă, făcu cîțiva pași spre mumă-sa, o imbrătisă lung și-o sărută de mai multe ori, în vreme ce Persida începu să plîngă, și plînghea u toți văzind-o pe dînsa plîngind.

Ca să scape, Trică se desfăcu, ridică iar sticla cu vin, și cu lacrimile în ochi, începu să chiuiască din nou, încît răsună tot orașul.

„Muzica ! — să cînte muzica !“ — strigă Mara ca eșită din fire și începu să bată din palme.

Tot n'avea nimeni fecior ca dînsa ! — și pornit alaiul înainte, ea mergea în frunte alătarea cu feciorul ei, sărind mereu ca în joc, chiuind din răsputeri și bătind mereu în palme, — luată de vîrtejul, din care nu putea să-și scoată feciorul.

Eară Persida cea înaltă și frumoasă, femeie, asu-

pră căreia se opriau toate privirile, mergea tăcută și plângînd după dinșii.

Căprarul cel bun de gură, a mers cît a mers, sficioasă alătura cu dînsa. Luat însă în cele din urma și el de vîrtej, o cuprinse cu brațul și începu să joace cu ea.

„Ce păcat că nu pot să merg și eu cu voi!“ — grăi dînsa și-l dete încet la o parte.

CAP. XXI.

Norocul casei.

„Lasă, — draga mamii, că toate ați să iasă bine. Are fiecare norocul lui. Ați pățit-o altele și mai rău de cît tine și tot ați ajuns femei cu casă bună. Ești la urma urmelor, ca și cind ai fi fost cununată cu el, și toată lumea te știe, că ia-ți fost soție credincioasă și harnică și multe ai suferit dela dînsul. Femei ca tine n'are de cît să aleagă între cei mai bunăi, ca să-și găsiască bărbat.“

Așa vorbia Mara, ca să-și mîngăe fata.

Trecuse miezul nopții și ele, deși obosite-moarte, nu puteau să doarmă în culcușurile lor.

„Nu-mi mai trebuie bărbat, — răspunse Persida, — eu nu mai pot să am bărbat.“

Vorba asta Mara nu putea s'o înțeleagă, dar nu putea nicăi Persida să-i spună, de ce adică ea nu mai poate să aibă alt bărbat afară de Nați. Prea ar fi fost grea lovitura, dacă i-ar fi spus, că e cununată cu dînsul.

„Prostii, — grăi deci Mara, care înțelegea lucrurile cu totul altfel. — Poate o femeie ca tine ori-și cînd...“

Luată apoi pe din nainte de dorința de a o mol-comi, ea nu se mai putea stăpîni.

„Banul, draga mamiă, — urmă ea, — banul e mare putere, el deschide toate ușile și strică toate legile, iară tu ați banii, destui banii, mulți banii.“

„Uite! — urmă ea făcîndu-și mustrări că scăpat vorba. — Ti-o spui fiindcă nu mai ești copilă și trebuie să o știi, ca să te simți: eu am adunat pentru voi, puțin cîte puțin, și din ce în ce mai mult. M'a ajutat Dumnezeu, și puține sînt pe aci prin apropiere fetele, care așa zestre ca tine.“

Persida se ridică puțin în culcușul ei. Știuse ea, că are mama ei bani! Acum însă ar fi voit să-i vadă fața, căci din tonul, cu care vorbia, baniile pareau mulți, și par că din fața ei ar fi putut să-i numere. Era însă intuneric în casă.

„Cîteva miile să fie, — grăi Persida, — nu se sperie nimeni de ele.“

„Nu vorbi fata mea, de miile, — iî zise Mara, — ci numără cu zecile de miile. Nu de geaba am ostenit eu; nu de geaba mi-am tras dela gură. Ce-i al tău, e al tău; ce-i a lui Trică, e a lui Trică; ce-o să mai rămînă, veți împărți între voi. Asta s-o știi, ca s-o știi, dar să n-o spui nimănui. — Nu ești tu ori-și-cine!“

Persida tăcu.

In zadar! — puterea banului e mare, și ea se simția cu totul altfel acum, cînd știa din gura mumei

sale, că are zeci de mii puse la o parte și bine păstrate, cum numai Mara știa să le păstreze.

Doamne! Nați s'ar mira și el, dac'ar ști-o aceasta și și-ar da silință să intre în voile bătrînei, s'o îndulcească, s'o momească. Hubăr, bătrînul, ar vorbi și el cu totul altfel, dac'ar ști, că feciorul lui ia zestre mare.

De ce adică Nați era mereu posomorit și restit? de ce era nerăbdător? De ce bea, de ce juca cărți? De ce era nemulțumit cu soarta lui? — Pentru că era deprins să trăiască bogat și trăia acum sărac, scos de dînsa din avereia lui.

Îi venia să se ridice din culcușul ei și să alerge la el ca să-i spună și să-l roage, să-i moaie, să-i îndulcească firea. — În zadar, afară de dînsul nu era pentru dînsa bărbat pe lume, fără de căsnicie nu e viață și numai cu dînsul putea dînsa să-și închipuiască căsnicia.

Asta trebuia s'o înțeleagă și mama ei și o înțelegea dacă-i spunea că sunt cununați.

Acum, în clipa aceasta, putea să i-o spună, era chiar datoare pentru ea să știe cum staț lucrurile și să nu-și mai facă gînduri deșerte.

„Mamă!“ — șopti ea.

Mara adormise.

„Mamă!“ — grăi mai tare.

Mara dormea perdută în somnul greu al omului obosit. Persida se ridică speriată din culcușul ei.

Ear se simția singură, părăsită nepăzită de nimeni și cu o putere neîmblînzită o cuprinsă pornirea de a

se duce la el. Nu putea dînsa să doarmă în altă casă, cînd avea casa ei. Ce făcea el singur?! Cum putea dînsa să-l lase singur!?

Ca apucată de nebunie, ea se dete jos din pat, se îmbrăcă în pripă și ieși tiptil din casă, apoi o luă ca o stafie prin noaptea groasă drept spre Sărărie, tîind drumul peste Murășul înghețat după zarea luminii dela cîrciumă.

Nați era dus, nu știa nimeni unde, și cîrciuma rămăsese în paza lui Bandi, cînele credincios, care sări speriat în picioare, cînd o văzu pe Persida în prag.

Iară Persida nicăi că-l băgă în samă, și era par că a căzut din cer, dela mari înălțimi în prăpastie adîncă și se afla tot în cădere.

Așa a găsit-o Nați, cînd s'a întors cam amețit de vin acasă.

„Aha! — grăi dînsul. — Tot s'a întors doamna! — Știam eū, că nu poți tu să trăești fără de mine: e scris în steaua, sub care ne-am născut, c'avem să trăim împreună, pînă ce ne vom mînca de vii unul pe altul.“

Persida se uită la el cuprinsă de înduioșare, cum mama se uită la copil pornit în căi rele.

Ce putea dînsa să vorbiască cu omul acesta!

„Dar bine c'ai venit,“ — urmă tolânindu-se pe pat, — căci tot n'avea cine să-mi tragă cizmele . . .

„Trage! — adăugă apoi își întinse piciorul.“

Era obișnuită Persida să-i tragă cizmele și să i-le curăte de noroii. Ea-l învățase așa. Niciodată însă pînă acum el nu i-o ceruse aceasta, și ea se rușină de starea, îu care ajunsese față de el.

Dar ce putea să facă!? — Cu de-a sila, dar le trase, apoi rămase uitîndu-se mîhnită la el.

„Bine, — zise ea, — nu ți-e ție rușine de ceea ce aî făcut ?“

„Nu, — răspunse el, — nu mi-e de loc rușine. De ce să-mî fie rușine ! ? Dac' așî fi orb, nu mi-ar fi rușine, dac'așî fi surd, nu mi-ar fi rușine : sănt cum m'a lăsat Dumnezeu așî zice și tot aşa zic și acum. Nu vezi tu, că mie-mî lipsește ceva ! ? Nu sănt om în toată firea. E o nenorocire, dar n'am ce face !“

Ce mai putea să zică ! ?

„Cum aî putut tu să lași casa aşa singură ? — grăi dînsa peste cîtva timp.

El se ridică și se uită frămîntat în luptă cu sine la dînsa.

„N'am lăsat-o singură, — îi răspunse apoi rîzînd cu amărăciune : — a rămas aici fratele meu Bandi. — Da ! — urmă el, — să știu, că mi-e frate, frate adevărat, feciorul tatei întocmai ca mine.

Uită-te bine la el și-o să vezî și tu că aşa este. Mi-e frate ? — Asta-î isvorul tuturor nenorocilor !“

Persida nu se putea desmetecî.

„Vorbești într'aiurea ! ?“ — grăi dînsa.

„Nu ! — răspunse el. — Sînt cam amețit și nicî nu ți-așî fi spus-o, dacă n'așî fi, dar știu foarte bine ce spun : Bandi, băiatul Reghinei, e fratele meu. — Il văd, îl simt că mi-e frate și-mî aduc aminte de Reghina... M'aî înțeles ! ? Tata e om bun, dar s'a înreit, fiindcă nu poate să uite și să ne ierte pe mine și pe mama. — Tu ești suflet bun, Persido, inimă de diamant : ce

ai avut să ieă asupra ta blestemul căzut pe capul nostru ! ?“

Persida-și dete seamă de marea asemenare ce era între Bandi și Hubăr și nu se mai îndoia, că Națl are dreptate.

„Sărman de tine și de mine, sărmană de noă toși ! — strigă ea cuprinzîndu-l cu brațele. — Să n'o simtă cumva Bandi aceasta, că mult ține la reposata lui mumă și urât lucru se'ntîmplă !“

„Să n'o simtă, zic și eu, — grăi Națl, — dar tata trebue să facă ceva, — m'aî înțeles ? trebue să facă ceva.“

„Da !“ — grăi Persida, și ei începură să stea de sfat — par că nu s-ar fi certat niciodată 'n viața lor.
Iară Mara ...

Visase noaptea toată pe feciorul ei, și dimineața tot cu gîndul la el s'a deșteptat din somn. Nu se putea desmeteci, cum aă venit lucrurile și ce-a făcut el că s'o iee pe dinainte și s'o ducă cu dînsul. Iși aducea aminte, că s'a uitat odată la el, a văzut, că nu e chip să-l abată dela hotărîrea lui și a început să bată în palme. Cu totul altfel s-ar fi petrecut însă lucrurile, dacă dînsa nu s-ar fi putut mîngăia cu gîndul, că are iar pe fata ei la sine. Ea sări deci speriată din pat, cînd se încredință, că culcușul Persidei e deșert și nici hainele ei nu mai săint aci.

Le înțelese toate într'o singură clipă.

„Neam, îndrăcit ! — strigă dînsa. — Dacă și-aă pus odată ceva în cap, nu e chip să-ă mai scoți din ale lor.“

Ea se așeză îndărătnică pe scaun, nu supărată, nu îndurerată, ci tare, hotărîtă de a nu se mișca, de a nu face nimic, de a arăta, că nicăi pe dînsa nu poate nimeni s'o scoată din ale ei.

Ca totdeauna, cînd nu mai știa ce să facă, și acum simțămîntul ei covîrșitor era, că toate aŭ să iasă în cele din urmă după gîndul ei și că copiii pot să dea în gropi, pot să suferă, dar nu pot să peară și tot la ea aŭ în cele din urmă să se întoarcă.

De aceea a rîs cu un fel de mulțumire răutăcioasă, cînd a aflat, peste cîteva zile, că Nați iar a bătut pe Persida.

Ar fi voit să-i scoată omuluï aceluia ochiï cu ghia-rele, dar îi părea bine.

„Așa-i trebue! — zicea. — Să-și vie în fire!“

Săptămînile și lunile treceaù, Persida trăia din ce în ce mai rău cu soțul ei, dară Mara nu-și schimba gîndul; putea Persida să rabde, că-i făcea bine răbdarea.

Tot astfel, cînd a venit stirea, că războiul s'a pornit cu Italienii, Mara se ruga mereu lui Dumnezeu să aibă în partea lui pe feciorul ei, dar se bucura oarecum, cînd se gîndia la suferințele, prin care el trebue să treacă.

Sînt însă în lumea aceasta cu putință și lucruri, care o moaie chiar și pe Mara.

Maï pe toamnă Mara află, că Persida iar e în stare binecuvîntată.

Nu-i venia să credă și nu putea să-și dea seamă dacă e bucurie ori întristare simțămîntul viu, care-o cuprinde, cînd se gîndește, că tot ar fi cu putință.

„Grozavă nenorocire!“ zicea dînsa, și totuși îi venia

să se ducă și să-și iee fata cu puterea de cîteori afla, că și acum tot o mai bate Nașl. I se răscolia toată firea cînd se gîndia, că iară s'ar putea întimpla ca în rîndul trecut.

Iar dacă nu, dacă Dumnezeu se 'ndură, Persida era legată, nedespărțită, pe toată viața de dînsul, și Marei îi venia să se ducă la dînsul să-l spună că-l iartă, că vrea să se împace cu dînsul și-l dă fata cu zestre — numai să se cunune... Par că însă tot mai era timp, trebuia să aștepte.

Așa s'a frâmîntat Mara lunî de zile de a rîndul și nu s'a mișcat decît pe la Sf. Nicolae, cînd iar a trimis moașa după dînsa.

„Zice, — grăi Talia, — să nu te neliniștești, că toate sunt bine!“

Mara era cu toate aceste, ba tocmai de aceea, foarte neliniștită. Îi venia să-și zmulgă părul din cap, să-și muște carnea de pe trup, și mergînd cu pași lăți și mărunți, iar nu rar călcați ca altădată, spre cîrciuma dela Sărărie, își zicea mereu: Nemernico! Ticăloaso! — De mult ar fi trebuit să vină și nu se putea ierta că n'a venit.

„O, Doamne! — grăi în cele din urmă, ca să se mai molcomiască ea însăși pe sine, — dar tot om dat dela Dumnezeu e, — și botezul o să-l sfîntiască și pe el.“

Da! botezul sfîntește chiar și pe copii adunați din margine de drum.

Ea cu toate acestea se opri, ajunsă la intrare, ca în fața unei primejdii.

„E aci Neamțul?“ — o întrebă pe Talia.

„Nu e, — răsunse aceasta; — a plecat pe înserate și nu i-e obiceiul de a se întoarce înainte de cîntatul cocoșilor.“

Și nu s'a abătut Națl nicăi astădată dela obiceiul lui. Plecase supărăt, muncit de gînduri grele, încît nu mai știa nicăi el ce are să facă, și-și petrecuse timpul cuprins de viu neastîmpăr.

Tîrziu după mezul nopții, cînd s'a întors istovit și cam amețit acasă, toate erau trecute și în iatac, lumenat de o candelă, se făcuse liniște adîncă.

Persida dormia cuprinsă de somn întăritor, încît abia i se mai simția răsuflarea, iară Mara se aşezase pe patul lui și fusese și ea biruită de somn.

Văzind pe Mara, el se opri și stete o clipă, apoi voi să iasă, să plece, să se ducă, să fugă: îi era rușine, îl cuprinse un fel de spaimă, par că o grea pedapsă îl aştepta.

El însă nu putea să plece: se simția ca nfipt în pămînt.

Prin liniștea nopții se auzia un fel de morfoleală gingășă: copilul, îmbăiat, înfășat și aşezat, după obiceiul, lîngă muma lui, nu dormia, ci-și dusese mâinile la gură și-și sugea pumni.

Inima lui Națl se strînse și mintea lui se lumină deodată, par că toată noaptea ar fi dormit și n'ar fi văzut beutură cu ochii lui.

Era un copil acolo, chiar chipul lui.

Ah! de ce i l-a dat Dumnezeu?! Ca să-l certe cu toată asprimea.

Nu ! Copilul acesta nu poate să trăiască ! S'a născut numai, ca să moară. Chinuită în toată clipa și mereu bătută, Persida n'a putut să dea viață decât unei stîrpiuri : îl vedea, par că, stîlcit, și, cuprins de fiori, el începu să tremure aducîndu-și aminte de Reghina și de copilul ei.

Și dacă iar fi dat cu toate aceste să trăiască ! ?

Grozavă nenorocire !

Și totușă...

„Doamne ! — zise el cu ochii plini de lacrămi, — ceartă-mă pe mine, ceartă-mă cu toată asprimea, dar lasă-l pe el, păzește-l, ține-l, orb să fie, surd să fie, slut să fie, schilod să fie, numai a om să semene, căci tot al tău este, tot ție are să ți-l păstreze sărmana această femeie.“

Tiptil apoī, pas cu pas, călcind pe vîrful degetelor, cu inima încleștată și tremurînd în tot trupul, el se apropie de pat, ca să-și vadă copilul.

Ce putea să vadă ! ?

Un copil abia născut nu e, la urma urmelor, decât o bucătică de carne fără ochi, care se mișcă în toate amânuntele ei. El însă nu mai văzuse în viață lui ceva atât de frumos ca copilul lui cu față cea rotundă, plină și viu mișcată și cu degetele cele lungi și subțiri la mînușile de om.

Ah ! cum ar fi vrut să-l desfășure, ca să-l vadă întreg, să-l pipăe cu mină, să se încredințeze, că e întreg, că setea de viață, care-l făcea să-și sugă cu atită neastîmpăr pumnii, îi străbătea întreaga ființă.

„De ce, Doamne, atîta bunătate!? — căci eū nu sînt vrednic de ea!“ — zise el adînc înduioșat, și nu-și mai putu stăpîni plînsul.

Persida-și deschise ochii, și-î deschise mari și-îndreptă oarecum dormind, mirată și nedesmetecită spre el.

„Ah! Doamne! — zise el în românește. — Iartă-mă, Persido, că te-am deșteptat, — dar nu mai pot! — Nu mai pot!“ — zise el iar, și izbucni în plîns înăbușit.

Persida-î întinse mîna și-l apucă de braț, cași cînd s'ar fi temut, că se duce, și-ar fi voit să-l opriască, să-l tie, să nu-l lase.

„Plîngî, că-ți face bine! — zise apoî peste cîtva timp. — E băiat, — urmă iar — o să-l vezî tu ce băiat! — Lasă, c'o să vezî, cum toate aŭ de aici înainte să fie astfel.“

„Cum altfel!? — grăi dînsul desnădăjduit. — Eū tot eū rămîn; de cîte ori mi-am făcut cele mai amarnice mustrări? — de cîte ori mi-am pus tare 'n gînd să mă 'ndreptez!? Tot nemernic am rămas și nemernic am să fiu toată viața mea!“

Persida se uită zîmbind senin la el.

Ce-î păsa eī acum, dacă el se va îndrepta ori nu!?

Da, mai 'nainte, cînd toată gîndirea, toată simțirea, toată purtarea eī de grijă asupra lui și numai asupra lui se îndrepta, ea ar fi voit să nu mai fie om ca dînsul, și-l scotea din răbdare, îl îndîrjia prin neîncetatele eī silințe. Acum însă nu mai vedea păcatele lui și-î era, aşa cum îl știa, destul de bun.

Mara se deșteptă și ea din somn, dar, văzîndu-l la patul fiicei sale, nu-i mai venia să fugă, ca mai înainte, cînd se gîndise, c'ar putea să dea ochi cu el.

Văzîndu-l plîngînd, ea se înduioșă.

„Ei, lasă-le acum, — zise ea; — ce a fost, a trecut. Mi-a spus Persida, mi le-a spus toate; toate le știu; să-î mulțumim lui Dumnezeu, că ni l-a dat și-a rînduit să nu fie copil adunat de pe uliți.“

El rămase umilit în fața ei. Ar fi voit să-î răspundă ceva, să meargă și acum la ea și să-î sărute mîna, dar nu putea; erau par'că toate de prisos, și, cînd își ridică ochii, el se uită la ea ca și cînd nu ar fi fost niciodată și c'ar mai putea să fie supărare între dînsi.

„Sărmana mea mamă!“ — grăi el în cele din urmă suspînînd.

„Are să vină și ea! — zise Mara. — Trebuie să vină! Am să mă duc chiar eșă-î spun, s'o chiem, s'o aduc: îi este nepot și ei tot atît de bine ca mie; are și ea să se bucure.“

„Dar nu cumva să-î spui, mamă, și ei, că suntem cununati!“ — grăi Persida îngrijată.

„Nu! — ferit-a Dumnezeu! — adause Naîl. N'ar putea să nu-î spună tatei, — și-l știi cum e dînsul.“

Ei începură apoi să se sfătuiască, ce fel ar trebui s'o porniască, pentruca să-l moaie și pe bătrînul Hubăr, ca la botezul copilului să fie adunați cu toții în dragoste familiară.

„Avem, — grăi Naîl, — să-l botezăm în legea ta, și să rugăm pe părintele Codoreanu să vie, ca tot el să-l boteze!“

„Da! — zise Mara încintată, — tot el. Altfel nu se poate!“

Persida dete din cap, și ochiul i se umplură de lacrămi.

„Nu, — grăi dînsa, — avem să-l botezăm în legea bătrînului Hubăr, și-o să rog, — urmă plîngînd, — pe Maica Aegidia să-i fie ea nașă. — De mult încă mi-am pus-o aceasta în gînd!“ — adăugă ea și plînse înainte.

Mara și Națl nu mai îndrăzniră să zică nimic. Așa era! Tot dînsa era cea mai înțeleaptă. O durea pe Mara, că nepotul ei n'o să fie creștin adevărat, dar recunoștea și ea, că numai așa se poate îmblînzi Hubăr cel îndîrjit.

Așa, stînd de vorbă și sfătuindu-se între dînșii, în fericită unire familiară, i-aștins zorile de zi și i-a apucat și lumina zilei, pe care Hubăroaie o așteptase cu neastîmpăr.

Nu mai putea, sărmana femee!

Singură dînsa știa, cît a răbdat și câte lacrămi a vîrsat în tăcere după rarele ei întîlniri cu Națl. Ținea să nu treacă peste voința soțului său; așa însă toate un hotar: din clipa, în care aflase, că se apropie ceasul, ea nu mai aștepta decît să plece soțul ei la măcelărie pentruca să plece și ea.

Persida și Națl și Mara tresărîră într'un fel de uimire, cînd ea se ivi în prag.

Era lucru firesc, ca ea să vie, și nu se îndoiau că va și veni: uimiș erau dar numai pentrucă dînsa venise tocmai acum, cînd vorbiau despre dînsa.

Mara cea dintîi se ridică și se duse la dînsa. Ne știind ce să-și zică, ele se îmbrățișară în tăcere, se sărutără și iar se ținură îmbrățișate, în vreme ce copiii lor se uită la ele oprindu-și răsuflarea.

Desfăcîndu-se din brațele Marei, Hubăroaie trecu apoi pe lîngă fiul ei și se duse la Persida, ca să o sărute de mai multeori tot în tăcere, cu dragoste și cu sfială.

Abia dup'aceea ochii ei se opriră asupra copilului și dela el trecură la Nașl.

„Mult ești nenorocit, — grăi dînsa cu ochii plini de lacrămi, — și mare noroc ai avut! Le știu toate! — urmă apoi întorcîndu-se spre Persida. — Știu cît aî suferit, fata mea. Dumnezeu are să ți le ţie toate în seamă și să ți le răsplătiască!“

„Lasă-le aceste! — întîmpină Mara. — Să nu mai vorbim despre cele trecute, ci să vedem de cele viitoare.“

Hubăroaie se uită lung la ea.

„Ti-e ușor ţie, — grăi dînsa amărită, — căci stai singură, poți să faci cum te trage inima și n'aî să te temi de nimeni: mie mi-e groază, cînd mă gîndesc la cele viitoare.“

Persida se cutremură.

„Să nu fie în ceas rău vorba, pe care aî grăit-o fără ca să-ți dai seamă! — suspină Mara. — Nu e în lumea aceasta nimic mai trist decît viața văduvei, care poartă ea singură greul vieții și tot ea singură plînge, cînd are vre-o bucurie. Ce-mi este mie, că ne vedem adunați cu toții aici, cînd răposatul, sărmanul, nu poate

să fie și el cu noi! — urmă dînsa pîngind. — Nu, din inimă nu puteau să-ți iasă vorbele. Bărbatul tău e om și el, e creștin, e părinte și are să se moaie în cele din urmă.“

Nici că-i veniseră din inimă acele vorbe, dar fuseseră grăite, și ca un fel de săgetare trecuse prin inimile lor simțămîntul, că nu e unirea fericită cu puțință, cîtă vreme trăește el.

O clipă însă numai, apoi începură a se sfătui, cum aș să pornască lucrurile, ca să-l aducă și pe el în mijlocul lor.

Hubăroaie nu îndrăznia să-i vorbiască.

„Ce-ar fi, dacă m'ași duce eu și i-ași cere iertare?“ grăi Națl.

„Ferit-a Dumnezeu! — răsunse mama lui. — Ar fi destul să te vază, pentruca să nu-și mai poată stăpîni mînia. Nu știu ce are, dar dela un timp încocace e din ce în ce mai îndîrjit.“

„Am să le sufăr toate, — întîmpină Națl, — și mi-e destul să-i spun o vorbă, pentruca să-l potolesc.“

Persida, dînd cu socoteală care e vorba aceea, clătină din cap.

„Nu! — zise ea. — Aî face foarte rău. Te rog, mamă, — urmă apoi întorcîndu-se spre Hubăroaie, — să te duci la Maica Aegidia și să-i spui c'o rog de iertare și doresc a vorbi cu dînsa. Are să vie, știu că are să vie, iar celealte le lăsați pe mine.“

Așa s'a și făcut.

Dela cîrciumă Hubăroaie s'a dus drept la mănăstire, și pe la ameazăză Maica Aegidia cea măruntică

și cu față aspră a cerut binecuvântarea stăriței, ca să poată merge la fata ei.

Trecuse atât timp de când nu se mai văzuseră, și atât de multe s'aș petrecut în timpul acesta. Era însă la mijloc un suflet nevinovat, și maica Aegidia intră în cîrciuma dela Sărărie ca într'o biserică, sficioasă și cu pas ușor.

Tot aşa a și eșit peste vre-un ceas, ca să meargă la părintele Pleban, care s'a dus apoi fără de întîrziere la Hubăr, căci vorba era să scape trei suflete rătăcite.

„Știu de ce ai venit și ce vrei! — îi zise Hubăr.
— Nu mi-a spus nimeni, dar mi-e destul să te văd, ca să știu. Uite, i le iert toate, toate le trec cu vederea, toate le uit ca și când n'ar fi fost niciodată: nu-l pot însă ierta, că nepotul meu e copil neleguit.“

„Tocmai de aceasta e vorba! — grăi Plebanul așezat.
— E o nenorocire, că aşa aș venit lucrurile, dar trebuie să ne ferim de alta mai mare: să-ă cununăm căt mai curind, pentruca copilul să fie botezat ca născut din părinți, cară trăesc în căsnicie binecuvântată de sfânta biserică.“

„Minciuni! — strigă Hubăr. — Pata tot rămîne. Grozav am fost pedepsit eu pentru cîteva clipe de usurință! Nu mi-e destul, că trebuie să-mă știu copilul de pripas, dar am ajuns să mai am și un nepot neleguit.“

„Despre aceasta să nu vorbim. — grăi Plebanul cu oarecare asprime. — Ti-ai făcut datoria și trebuie să îi faci pînă în sfîrșit. Copilul născut din adulter nu găsește milă nică la oameni, nică la Dumnezeu: el n'are loc în rîndul creștinilor și e suferit numai în tînda

bisericii. Născut din greu păcat, viața lui nu poate să fie decât o grea osindă. N'ai să-l știi, n'ai să-l vezî!“

„Dar îmi iese mereu în cale!“ — strigă Hubăr desnădăjduit.

„E în adevăr de necrezut, cum a ajuns el la casa lui Națl. — grăi Plabanol. — N'ai însă să ții seamă de el și n'ai, mai ales, să puie alătarea cu dînsul pe nepotul tău, care nu din adulter, ci numai din căsnicie lipsită de binecuvântare e născut.“

„Dar ce este vinovat el! ?“

Preotul clătină zimbind din cap.

„Fără de voința lui Dumnezeu, — zise el, — nicăi un fir de păr nu se clătină: cum s-ar putea oare, ca om să se nască fără de a lui voință? Era de mai înainte vinovat și pentru vina lui osindit să se nască din păcat, pentruca să treacă desprețuit de semenii săi prin lume. Si osindit, pentru vina ta, erai și tu să-l zămislești, pentruca să nu mai poți trăi liniștit. Poartă-ți osînda cu umilință și cu răbdare îndelungă, pentruca să ti se ierte vina. Toate aî să le treci cu vederea și să te gîndești numai la împlinirea datoriilor tale, pentruca copilul să fie botezat în legea ta și primit în sinul singurei biserici în adevăr mîntuitoare. Dacă eî nu sănt cununați, botezul are să se facă în legea mumei și copilul e percut pentru biserică.“

Asta era un lucru, peste care Hubăr nu putea să treacă.

Nu mai era vorbă, dacă vrea ori nu vrea, poate ori nu poate; trebuia să voiască, și să poată, să se siluiască

însuși pe sine, ca să fie ocrotit, ca fiu supus, de sfânta biserică și să afle iertare înaintea lui Dumnezeu.

A rămas dar vorba, ca Plebanul să-l aducă pe Națl, pentru că să ceară iertare și părinteasca binecuvântare.

Era hotărît Hubăr să le facă toate, după cum le rînduse preotul, dar prea suferise multe, tot nu se împăcase cu gîndul, că nepotul său e copil nelegiuít și, cînd se văzu față 'n față cu fiul său, sîngele îi năvăli spre cap și ochii i se împăingeniră.

„Nemernicule! Cum aî putut tu să-mă facă și rușinea aceasta!?” — strigă el ca ieșit din fire și-i trase fiuluș său două palme.

Plebanul ridică mîna.

„Rabdă, fiule, — zise el, — că ți se cuvine și tî-e, părinte.”

Națl își plecă capul, apoi făcu un pas înainte, apucă mîna care-l lovise și o sărușă.

Uitîndu-se în ochii tatălui său, el fu cuprins de simțămîntul, că înzadar sănt toate, căci traiu liniștit cu acest om nu se poate.

„Lovește-mă, alungă-mă, — grăi dar, — ceartă-mă cu cea mai mare asprime, dar să aibă inima de părinte pentru copilul meu, care nu e născut, precum văd că crezi, din căsnicie nelegiuítă.”

„Cum nu e!?” — întrebă Plebanul și Hubăr deodată.

„Persida, — răspunse Națl ridicîndu-și capul, — nu e femee, care poate să trăiască în căsnicie nelegiuítă. A venit cu mine, fiindcă în starea desnădăjduită, în care mă aflam, se temea să mă lase singur. Ar fi

murit însă mai bucuros, decât ar fi venit, dacă nu s'ar fi găsit un preot, care era gata să ne cunune. Sîntem cununați!“

„Cum? — în taină? fără de învoirea părinților?“ — întrebă preotul.

„Cu învoirea mamei! — răspunse Națl cam în silă. — Invoirea tatăi nu o puteam cere, fiindcă eram în dușmănie.“

„Dacă așa este, — grăi preotul întorcîndu-se spre Hubăr, — atunci căsătoria e neatinsă și copilul e legiuitor. Dar tot trebuie să fie binecuvîntată căsnicia de amîndouă bisericile.“

Hubăr nu se putea desmeteci. Se simția ușurat, dar tot nu putea să-l ierte pe Națl, că s'a căsătorit fără de învoirea lui.

„Să fie, — zise el, — să fie binecuvîntată de amîndouă, dar copilul e al nostru, numai al nostru.“

„Da, tată!“ — răspunse Națl, și el rămaseră cîțva timp într'un fel de încordare.

Părintele Pleban ar fi așteptat, ca ei să-și dea mîna, să se îmbrățișeze, să se sărute, să arete că s'aș impăcat, Națl nu îndrâznia însă să se apropie de tatăl său, iar Hubăr nu putea să se uite în ochiul fiului său.

„Te rog, tată, — grăi în cele din urmă Națl, — dacă se poate, să vîi să vezi copilul.“

Hubăr își ridică ochii. Nu putea să zică — ba, și îi era foarte greu să se ducă.

„Am să vîi, — zise el, — da! am să mă duc. Să ști însă că nu la tine mă duc, ci la femeea aceea, care e prea bună pentru un nemeric ca tine.“

Naș își plecă iar capul. Era și el de părerea tatălui său, și nu se'ndoia, că Persida va îndulci firea bătrînului.

„Am să viu mîne dimineață!“ — zise iar Hubăr, întorcîndu-se spre Părintele Pleban. Ază e prea tîrziu, și trebuie să mă mai gîndesc și eu.“

Seara apoi Hubăr a vorbit cu nevastă-sa, care era foarte fericită văzîndu-l din ce în ce mai muiat și mai fericită încă se simția, cînd el îi spuse, că dînșii sănt cununați.

„E femee foarte înțeleaptă și foarte cum se cade!“ — grăi dînsa.

„Nu e nici Naș băiat rău. — întîmpină el înduioșat. — Aș venit însă lucrurile aşa că nu știa băiatul ce să facă. Vinovat sănt eu.“

Hubăroaie se uita lung și cu ochi plini de lacrimi la soțul ei. N'ar fi crezut niciodată, că el poate să facă asemenea mărturisire, și acum ar fi voit să cadă în genunchi la picioarele lui și să-i sărute mîna.

„Sărmana femee! — urmă el. — Cît a suferit și cît a știut să rabde! Mi-e par că nu-mă vine să cred, că poate o femee să fie cununată și să trăiască ani de zile de-a rîndul, fără ca s'o spună aceasta. Mîne, — adăugă el, mergem amîndoî, în ziua mare, ca să ne vadă toată lumea, și toată lumea trebuie să afle adevărul.“

Așa aș și făcut.

N'avuse Hubăr în viață luî zi mai mare decît aceasta. Se pregătise par că s'ar duce să se cuminece și par că tot nu era gata.

Un dar pentru noul născut. Un semn de iubire
pentru nora lui !

El se duse la dulap și luă din lădița de fer zece,
apoă două-zeci și cinci și în cele din urmă toți galbenii,
pe care-i strînsese, peste trei sute, apoă scoase și cutia
cu argintarie.

„Să li-o dăm lor că noi de geaba o ținem.“

„Să li-o dăm !“ — răspunse Hubăroaie rîzind cu
mulțumire.

Și tot astfel, ca de zi mare, aștepta și Națl cu
Persida.

Se vede însă, că zi cu desăvîrșire senină nu e în
lumea aceasta cu putință.

Mara era și ea mulțumită, dar nu se bucura cu toată
inima : prea îi era drag copilul acela, pentru că să se poată
împăca cu gîndul, că are să fie păpistaș. Îi era par că
mai bucuros l-ar ști aşa nebotezat, și singura ei vorbă
era : „Voți faceți cum știți ; al vostru e copilul !“

Apoă mai era la mijloc și Bandi, care se uita la
copilul Persidei ca la un nou soare răsărit pe cer. În
mintea lui nu putea să intre gîndul, că Hubăr va atinge
copilul acesta. Nu era în lumea aceasta, pentru dînsul, om
mai urgisit, decât acel Hubăr, de care răposata lui mumă
fugia însăși, care-și alungase feciorul și-i
făcuse Persidei atât de multe zile amare. Îi venia deci
să fugă, cînd a aflat, că vine Hubăr. Nu ! niciodată
n'ar fi crezut, că poate Persida să fie atât de nemernică,
ca să stea de vorbă cu un om ca Hubăr, și acum, cînd
știa că dînsa-l așteaptă, îi era par că n'a mai rămas
pentru el nimic în lumea aceasta. Și totuși : ar fi voit

să se ducă în lume și nu putea ; sedea posomorit într'un colț și nu era în stare să se miște.

Hubăr și Hubăroaie au trecut pe lîngă el fără că să-l bage în seamă.

Era și frumoasă, și grea clipă în care ei au intrat la Persida. Păcat numai, că Mara nu era și ea de față.

Nață stătea umilit la căpătiiul patuluia și se detineau la o parte, cînd părinții lui intrară, iar Persida îi aştepta cu față rîzătoare.

Hubăr, deși cam strîmtorat, era om trăit în lume și știa ce voiește.

El se duse la Persida și o sărută pe frunte.

„Iartă, fata noastră, toate supărările, pe care îi le-am făcut și fiu încredințată despre iubirea noastră părintească !“ — grăi apoărându-se în ochii ei.

„Nu suntem vredniči noi, — răspunse ea sărutîndu-i mină, — dar copilul acesta.“

Hubăr desfăcu punga și vîrsă galbeni peste copil.

„Belșug să se reverse și binecuvîntare asupra ta !“ — grăi el și se plecă să sărute copilul.

Apoi Hubăroaie îi detine Persidei cutia cu argintării. Hubăr își înbrătișă și feciorul și ei petrecură mai departe ca oameni, care se iubesc și de mult nu s'au văzut. Atât era Hubăr de încîntat de noră-sa, încît luă hotărîrea de a merge chiar acum la Mara, ca să roage să vie de seară și ea și să petreacă cu toții împreună, atât era de încîntat, încît chiar acum hotărî, ca dela Sf. Gheorghe înainte Nață să părăsiască birtul și să vie acasă.

Pe cînd însă ei petreceau în casă, Bandi se plimba neastîmpărat prin cîrciumă. Ii era par că să sfîrșit viața

luî și-î venia să sară, să-l apuce de gît, să-l omoare pe Hubăr, care s'a pus între el și singuriî oameni, pe care-î avea în lumea aceasta.

Cînd Hubăr eșia, Bandi stătea în calea lui și se uita la el drept în față, îndrăsneț, fără ca să-și ascundă mînia, gata de a-l înhăța, mai mult smintit, decît om în toată firea.

Hubăr se cutremură și se opri, cuprins de groază în loc, încît nevastă-sa trecu înainte pe lîngă băietanu care din calea ei se dete la o parte și-l lăsă apoî și pe Hubăr să treacă.

„Doamne ! ce am eû să fac ! ?“ — grăi el dupăce se văzu trecut.

„Du-te tu singură la Mara, — urmă apoî peste puțin întorcîndu-se spre nevastă-sa. — Spune-î c'o rog și eû, c'o rugăm amîndoî. Eû trebue să mă duc la părintele Pleban. Trebue, acum, neîntîrziat.“

CAP. XXII

Pace și liniște.

„Ah, Doamne ! — grăi Persida perdută în gînduri, — e atîta timp de cînd n'am fost la biserică.“

Iî adunase noul născut pe cei de atît timp risipîți și-i ținea la un loc, dar ea se uita în ochii fiecăruia din ~~Bătrâny~~ și vedea, că pacea n'a intrat încă în suflete, simția că tot mai are să treacă prin zile grele.

De ea se aprobiau toți cu dragoste și cu sfială ; pe ea o socotia fiecare mai presus de sine ; de dînsa ascultau cu toții ; ea putea să-i povătuiască pe toți după buna ei chibzuință ; ei însă, între dînșii, tot învrăjbiți erau, și ea în toată clipa se temea, ca nu cumva învrăjbirea să se dea pe față.

Singură Maica Aegidia era cu desăvîrșire mulțumită. Iși crezuse atîta timp fata perdută și acum, după ce o vedea chiar mai așezată de cum fusese, era mîndră în sufletul ei și venia în toate zilele să o vadă, să stea cu dînsa, să-i fie de ajutor.

Avea însă pînă chiar și Maica Aegidia o mîhnire în sufletul ei, și îndată ce venia Mara să-și vadă fata și nepotul, călugărița mărunțică nu mai rămînea. Lasă că

prea îi plăcea Marei să arate, că a ei e fata, dar mai era la mijloc și botezul.

Hubăr stăruia, ca copilul să fie botezat cît mai curînd, în casa părinților lui ; Persida ținea însă, ca copilul să fie botezat mai tîrziu, cînd va putea să meargă și ea la biserică. Iar Mara stăruia alăturea cu fiica ei și nu se sfia a-și da pe față dorința, ca tot popa, care a făcut cununia, să facă și botezul. De cîteori vorba venia la aceasta, Maica Aegidia începea să tremure, se uita cuprinsă de viuă îngrijire în ochi Persidei și nu mai putea să stea.

Tot cam ca Maica Aegidia era și Hubăroaie. Ar fi fost, sărmâna femee gata să se învioască cu toate și să dea și sîngele din inima ei, numai ca lucrurile să meargă bine și Persida să nu fie supărată. Niciodată însă soțul ei nu fusese atît de neliniștit ca acum, și, văzîndu-l neliniștit pe el, nu mai avea nică ea odihnă.

Cum oare ar fi putut Nați să fie fericit ! ?

Ținea la copilul lui ca la lumina ochilor săi ; adese ori îl cuprindea însă simțămîntul, că prea e grea sarcina pe care trebuie s'o poarte.

Era trecută viața fără de griji. El stătea ziua toată în picioare, alerga de îci pînă colo, se bălăbănia cu slugile, cu oamenii din cîrciumă și cu cei din birt și abia acum își dedea seamă, ce fel își petreceea Persida viața în vreme ce el stătea de vorbă cu prietenii, se plimba ori își omoria timpul jucînd cărți. Si totuși el era mereu la dînsa ca să vadă, dacă nu-i lipsește ceva, dacă poate să-i dea vre-un mic ajutor, să-i facă o mică placere.

Ii era adeseori par'c'o perde, par'că a percut-o, par'că nu mai e nevasta lui, ci numai muma copilului său. Nu-l mai vedea pe el, nu-l mai băga în seamă de cind avea copil, și pe nesimtite se schimbase lucrurile, încit ea, care-i fusese mai nainte ca o slugă, și-l făcuse slugă pe el. Era destul un semn făcut de dinsa, pentruca el să dea pe toți la o parte și să alerge, căci nu știa nimeni s'o mulțumiască atât de bine ca dinsul.

Dar aceste au venit încetul cu încetul și se petreceau ca lucruri de sine înțelese. Se deprinsese Nați cu grijile și cu osteneala zilei atât de bine, încit nu s-ar mai fi putut simți bine, dacă nu le-ar fi avut. Ceea ce-l ținea în neîncetată turburare și-l făcea nefericit, era încordarea dintre tatăl său și soacră-sa și mai ales frământarea sufletească ce străbătea din ochii mereu neastimpăratii ai tatălui său. Ii era par'că o grea nenorocire are să cadă pe capul lor.

Pe Bandi, în sfîrșit, nu-l mai băga nimeni în seamă.

Trecuseră timpurile frumoase, cind Persida ziua întreagă iși zicea mereu : Bandi, vino ! Bandi, du-te ! Bandi, aleargă ! Bandi, fă !

Nu mai avea niciodată o treabă, niciodată un rost în lumea aceasta : putea să facă ce-i place. De cind se născuse copilul acela și de cind venise Hubăr la casă, el era de prisos, uitat de toți, dat ca o ființă netrebnică la o parte, rămas singur singurel în lume.

Așa stătea lucrurile, cind a sosit, în sfîrșit, ziua botezului după cum o hotărîse Persida.

Era lucru ne mai pomenit, ca o călugăriță să fie nașă, dar Maica Aegidia își pusese toată stăruința să i

se dea binecuvîntarea, și biserică era plină de lume adunată, ca să vadă botezul neobicinuit și pe Persida, care intrase deodată în inimele tuturor.

Gătită în haine de cașmir negru, pe care i-o dăruise socrul său, înaltă cum era, cu obrajii tot plini, dar mai albi decât de obiceu, păsind încet și apropiindu-se cu umilință de altar, ea părea mai mult o vedenie decât o ființă din carne și oasă, și mulți îngenunchiară, cînd ea-și plecă genunchele, ca să-ă mulțumiască lui Dumnezeu că i-a dat tăria de a trece prin grele încercări.

De-apurarea nestrăbătute sănătatea și căile sorții.

Stînd îngenunchiată și cu capul plecat, ea se vedea în gîndul ei însăși pe sine, copilă resfătată, stînd în fereastră cu geamul spart de o întîmplătoare suflare de vînt, se vedea deschizînd în neastîmpărul ei copilăresc cealaltă fereastră, se vedea trecînd prin fața măcelăriei, — una cîte una întîmplările care hotărîseră viața ei se reamintiră în sufletul ei, par că le visa și le visase numai după un plan de mai nainte croit. Cuprinsă apoi de simțămîntul, că nu e sfîrșit încă șirul grelelor încercări, ea-și plecă mai tare capul.

„Oră și ce ni s-ar mai fi întîmplând, Doamne, — grăi dînsa, — dreptate ni se face, dar pe el să-l aibă sub ocrotirea ta, căci tu l-ați voit, al tău este și îl voi păstra !“

Nu știa nimeni ce simte și gîndește dînsa în clipa aceasta, dar, văzînd-o, toții erau cuprinși de același simțămînt, toții afară de Mara, muma ei, care, gătită ca nealte dăți, stătea îndărătnică la intrarea bisericii.

Se supuse Mara, dar nu se împăcase și-i venia din cînd în cînd să se repeadă, să ia copilul și să fugă cu el din biserică. Ii era par că i-l iaă, i-l răpesc, i-l aruncă în prăpastie adîncă, în foc mistuitor, — și atît nepot avea și dînsa.

Cînd părintele Pleban se ivi îmbrăcat în odăjdi, ca să înceapă botezarea atît de neobicnuită, Mara făcu un pas înainte și apoi pas cu pas, stînd mereu și făcînd iar un pas înainte, tot mai potolită, tot mai muiată, ea se apropie.

Cînd preotul vîrsă apa sfîntului botez în capul copilului, ea tresări străbătută de fiori și ochii i se umplură de lacrămi.

Acum era păpistaș, nepotul ei, cel mai iubit dintre toți oamenii era păpistaș.

„E frumos ! grăi dînsa întorcîndu-se spre Persida. — E frumos și la dînși botezul ! Oameni sănem cu toții, tot creștini, creștini adevărați, tot un Dumnezeu avem.“

„Draga mea mamă ! — grăi Persida și o îmbrătișă. — Dacări fi toți ca tine, n’ar fi în lumea aceasta decît fericire !“

Atît era de fericită Mara, încît îmbrătișă pe Maica Aegidia, pe Nașl, pe Hubăroaie, pînă chiar și pe Hubăr, care nu rîdea nicăi acum, ar fi fost în stare să îmbrătișeze pe toți cei adunați în biserică.

„Voî mergești acum acasă, — grăi apoi grăbită, — căci vin și eu, dar trebuie să trec mai înainte pe undeva.“

Trebua, neapărat trebuia !

Cum adică! ? Hubăr îi făcuse copilului un dar de un pumn de galbeni ; Hubăroaie îl înzestrase cu cinci miil de florini : nu putea să rămînă nică Mara mai pre jos. Avea și dînsa : trebuia să arate că are, că nu e nică dînsa cea din urmă, că ține și dînsa la el.

Alergînd spre casă, ea era tare hotărîtă să-i dea Persidei zestrea. Acum era cel mai potrivit timp ea să facă, pentru că să vadă Hubăr, că nu e nică Persida ori și cine, și să știe lumea, că nu e feciorul lui Hubăr mai presus de fata ei. Da ! a Persidei era zestrea ; pentru dînsa o adunase : acum era timpul să i-o dea.

Par că însă erau prea mulți banii — aşa deodată.

Se adunaseră la pod, cu pădurea și din camete, din puțin cîte puțin mai mult și tot mai mult, peste treizeci de miil de florini.

Era destul să-i dea treizeci, douăzeci și cinci ori douăzeci de miil. Ceialalți tot aï ei rămîn, dar sunt mai bine păstrați.

Ea luă în cele din urmă zece miil. Tot era mai mult decât ceea ce dăduse Hubăroaie, poate chiar prea mult... și-i venia Marei să se întoarcă din drum.

Era hotărîtă să dea banii în fața tuturora, cum lucrul acesta de obște se face. Hubăr ținuse însă, ca de ziua aceasta să vie noră-sa la casă lui și masa de cunmetrie era un fel de nuntă, la care Hubăr își adunase, în cinstea nurorii, pe toși prietenii și cunoșcuții, tot oameni de frunte, de care se sfia Mara. Văzînd astă lume și aşa oameni, îi părea rău că n'a luat mai mult.

Ea-l chiemă deci pe Nașl la o parte.

„Uite ! — îi zise, — am ținut și eu să fac un

dar pentru copil. Nu e mult, o parte din zestrea Persidei : opt miii de florini ! — am să vii daă, — adăugă întinzîndu-ă bani, — și pe ceilalți. Aceștia acum de botez.“

Națl știa, că Persida are zestre. I-o spusese Persida ea însăși aceasta. Știa și că zestrea e mare. Acum însă, cînd vedea bani în mîna tremurătoare, el cu toate aceste se sperie oarecum, căci mulți trebuiau să fie bani, pentruca dînsa să poată rupe atîta din ei.

„Nu, — zise el dîndu-se puțin înapoi, — te rog să nu ni-ă dai, căci trebuință nu avem de dînșii și la d-ta sănt mai bine păstrați decît la noi. Ni-e destul să știm că-ă avem. Dacă-l ține Dumnezeu pe tata cum e acum, avem destul, iar dacă nu, — adăugă el sărutîndu-ă mîna, — n'o să mai fim cu d-ta ca mai nainte.“

„Da, da ! — răspunse Mara, — mai bine decît la mine unde ar putea să stea ? Să știș, că-ă avești, — pe toți, nu numai pe aceștia.“

Atît voia Mara ca lumea să știe, și de aceea nu se putea stăpini, trebuia neapărat să le spună tuturora, fiecăruia în taină, că n'are nimeni ginere ca al ei, care n'a voit să primiască opt miii de florini, o parte din zestrea soției sale.

Nicăi că se mai uitaă însă oamenii ca mai nainte la dînsa. Las că banul te ridică și în sufletul tău, și în gîndul altora, dar banul agonisit e doavadă de vrednicie, și mesenii toți înțelegeau, de ce Mara șade în scaun ca pusă într'un jet și vorbește rar și apăsat. Pînă chiar și Hubăr, care adunase și el destul, se uita cu un fel de mirare la dînsa, căci era femeie neajutorată.

Iar Persida se uita mereu și iar se uita la dînsa, o înțelegea deplin și ar fi voit să fie singură, ca să poată plînge. Prea veniseră lucrurile frumos și peste toate aşteptările ei bine; era peste putință, ca ele să rămîne mult timp așa, și ochii ei necredincioși umblați scrutători dela unul la altul, ca să afle, de unde să înceapă cea mai apropiată mîhnire.

Națl, ei atât de drag acum, nu era în voia lui cea bună, cum îl știa de odinioară. Si cine știe!? Poate că nici n'avea să mai fie vre-o dată în viața lui. Vin ani, vin grijile, vine greul vieței și trece veselia inimii.

El era strîmtorat, dus cu gîndul, par că nu credea că sănt toate, cum le vede și nu cuteza să se bucure.

Hubăroaie era perdută în purtarea de grije pentru lumea adunată la casa ei și avea supărări peste supărări cu cei de afară. Tot se vedea însă, că ochii ei se opresc, de câte ori intră în casă, cu un fel de temere asupra soțului ei. Nimeni mai bine decât dînsa nu-l cunoștea, dînsa-l vedea, că tot nu s'a împăcat cu lucrurile.

Mulțumită, voioasă, omenește fericită nu era decât Mara, care le uitase toate și se perduse cu desăvîrsire în clipa de acum. Si totuși, tocmai dela dînsa a pornit întristarea inimilor.

Era peste putință, ca ea să nu-și aducă în cele din urmă aminte și de cei ce nu se bucura împreună cu dînsa, iar aceasta o 'nduioșa pe dînsa și o mîhnia pe Hubăroaie, care-și reamintia amărăciunea, de care fusese cuprinsă, cînd a grăit vorbele pentru care Mara îi făcuse mustrări. E grozav lucru să dorești moartea cuiva

și era bieteř femei par’că toři řtiř acele vorbe și toři o mustră pentru ele.

Apoi nu putea nică Trică să se bucure cu Mara, și Persida se roši ca bujorul, cind muma ei iši aduse aminte de el. Despre Trică nu era bine să se vorbiască tocmai acum, cind mintea fiecăruia era stăpînită de gîndul, că are Mara bană mulți. Ii era lui Hubăr rușine, că noru-sa are frate pe acel om soios și nepieptănat, care seamănă mai mult a slugă proastă și intrase alătarea cu toři oamenii fără de căpătîi la verbonc. Cum se potrivia? Mamă ca Mara, fată ca Persida și fecior ca Trică! Acum, în clipa aceasta, ii era și Marei greu și ea-și făcea mustrări.

Frumoasă a fost ziua, dar ea nu s'a sfîrșit în voie bună, și la despărțire inimile erau mai mult încleștate decît deschise.

Nici că se mai puteau deschide în curînd.

Peste cîteva zile, Mara a primit veste dela Trică al ei. Fusese lovit în șold de o țandără de bombă și zacea acum într'un spital din Verona.

„Simțiam eū! — grăi Mara! — Dar eū singură sănt vinovată!“

Și umbla Mara plîngîndu-se mereu dela Radna la Lipova și dela Lipova la Radna. De cind iši řtia fata bine aşezată, se gîndia numai la feciorul ei și nu băga de seamă, că mai mari decît ale ei sănt supărările din casa Persidei.

Avea Hubăr cuvintele lui de a nu fi mulțumit, dar nu putea să le spună nimănuř, ci trebuia să-și caute prilej spre a-și da pe față supărarea.

Tot vechea neînțelegere.

Îl intrase în cap gîndul, că are de sfîntul Gheorghe să-î treacă măcelăria lui Națl și apoi să se ducă acasă, la Viena.

„Trăiți voi, — îi zise el nevestei sale, — mai bine fără de mine decît cu mine.“

Hubăroaie rămase ca lovită de un junghiū drept în inimă. Ce ar fi putut însă ea să-î zică ori să-î facă spre a-l încredința, că țin cu toții la dînsul ! ?

Lucru lămurit era numai că Națl nu putea să ia măcelăria, fiindcă nu era maiestru. De geaba alerga Oancea, căci Bocioacă, supărat rău pe Trică, dela care primește cele șepte-spre-zece sute, și zgîndărit mereu de soția sa, ținea una și nestrămutat la hotărîrea lui de a nu primi în breaslă pe un om, care nu și-a făcut tăietura de maiestru la timpul hotărît și-a umblat ani de zile de-a rîndul fără de rost.

Astfel treceaū zilele și în trecerea lor inimile se înăspriaū tot mai mult.

In săptămîna brînzei, cînd Trică s'a întors în sfîrșit acasă, singură Mara se bucura, iar Persida ar fi voit să-l roage să se ascundă, ca să nu-l vadă Hubăr. Nu se putea să vie la mai rău timp.

Dar era venit.

Cam soldiș, nu-î vorba, cam plecat într'o parte, însemnat, ca nu cumva să uite vr'odată cele petrecute, dar îi ședea oarecum bine și la cojocărie nu-î făcea nicăi o stricăciune, aşa zicea Mara.

Cum poate omul, Doamne, să se schimbe trecînd prin lume ! Lasă că era periat și pieptănat, cu obrazul

ras și cu mustăcioara răsucită, bine strîns la brîu, și cu căciula pe-o ureche, dar de geaba mai căutați în el pe prostolanul motolog, din care putea ori și cine să facă ce vrea..

„Bocchioacă e prost! — grăi el cînd Persida își spuse supărările. — A fost totdeauna și o să și rămîie toată viața lui. Am ești să-l dumiresc și-o să vezi, că toate aș să meargă strună.“

Ușurel apoī, fără de grije, cași cînd nimic nu s'ar fi întîmplat, el s'a dus la Bocchioacă, dar la Bocchioacă, nu la nevasta lui.

Era foarte supărat Bocchioacă, dar cînd l-a văzut că vine și vine rîzînd, cînd l-a văzut că-î cam șoldiș, dar altfel de tot bine, nu mai avea nicăi el ce să-î facă.

„Știu că te-ai supărat! — îi zise Trică. — Dacă îi cerceta mai de aproape, n'aveai de ce, dar te-ai supărat: uite, bate-mă, trage-mă pălmă, cași cînd ți-ași fi fecior, că te-am avut ca tată, — apoī să fim tot ca mai nainte!“

Bocchioacă clătină din cap. Îi era foarte greu, dar nu putea.

„Ce-a fost, a trecut! — grăi el scoșind vorbele cu anevoie. — Ești ți-am spus și tot ți-am spus să te puș bine cu jupîneasa: ce să-ți fac, dacă n'ai voit să mă înțelegi.“

Trică se uită lung și cam cu milă la el, apoī îl apucă de braț.

„Dacă jupîneasa e stăpinul casei, — zise, — să mergem la ea.“

„Nu e stăpinul casei, — răspunse Bocchioacă, — dar pacea casei dela ea atîrnă și asta n'o dau pentru nimic.“

„Să mergem la ea!“ — zise iar Trică.

Marta și fata ei tresăriră, cînd Trică se ivi în pragul casei mari, unde ele lucrau la fereastră. Prea venise fără de veste omul, care zguduise pe amîndouă atît de mult.

„Jupînul zice, — grăi el desghețat, — că nu poate să mă primiască iar calfă, fiindcă nu voiți d-voastră. Dacă ești așă avea nevastă, n'aș cere învoiearea ei, — adăogă el uitîndu-se cam din sus în jos la Marta; — fiind însă că jupînul o cere și ești n'am vreme să aştept, o fac cătănește și vă întreb, dacă mă primiți ori nu.“

Sultana începu să tremure: era tot omul strășnic, care-i arunca atunci pe ceialalți la dreapta și la stînga, ca să-și deschidă drum spre Verbonc. Ii era frică de el, dar n-ar fi putut să se depărteze de dînsul.

Marta era strivită. Ea singură îl înțelegea. Dar nu se dedea.

„Dupăcum ați venit și dupăcum întrebî, — grăi dînsa veninoasă, — ne vine să-l întrebăm noi pe jupînul, dacă mai putem ori nu să stăm și noi în casa aceasta.“

Bocioacă, omul păciu, ar fi voit să fugă și să-i lase singuri.

„Bine, — ii zise el Martei, — nu se poate să vorbești și tu fără ca să înțepești cu limba!? Ce ați cu el? — Spune-mi și mie, ca să știu.“

„Nu are nimic! — grăi Trică. — O fi avut ce-o fi avut, dar nu mai are și nică n'eo să mai aibă nimic. — Ești rămin și pace bună! — Cine se ia după mueri, se miră și el unde se pomenește. — O să vezi cît de bine o să ne nărăvим.“

Aşa aŭ rămas apoă lucrurile.

Era hotărîtă acum și treaba lui Nașl.

Nu-și făcuse Trică ani de călătorie, dar Bocioacă tot ținea să-l scoată maiestru.

„Inchide tu un ochiū, grăi Oancea, care nu putea nică acum să se stăpînască, — apoă închidem și noi ceilalți unul. — Noi știm, noi facem, și nimeni nu ne mai poartă grijă.“

Cam aşa se gîndia și Bocioacă, și încă în postul Paștilor amîndoï cunnații au fost scoși maestri.

Nu mai avea Hubăr acum de ce să fie nemulțumit și nică nu zicea că este.

A treia zi de Paștă, Bocioacă a dat masă mare în cinstea noilor măiestri. Nu putea nimeni să-î ia dreptul acesta, lasă că era staroste, dar mai avea și fată mare.

Hubăr nu numai că s'a dus și el cu nevastă-sa, dar a dus cu dînsul și pe părintele Pleban, căci Bocioacă poftise și el pe părintele Protopop și întâia oară, de cînd venise la Lipova, Hubăr nu se mai simția străin între străini, ci acasă la el, încunjurat de aî săi.

Ce oameni cum se cade !

Dar tocmai aceasta-l făcea să stea ca pe spină și pe jăratec.

Îl venia să plîngă, cînd se uita în fața senină a Marei. Cuprinsă de simțămîntul, că dînsa i-a adunat pe toți la un loc și că copiii ei sănt chiagul, care-i ține strînsi, ea umbla mîndră și usoară, oarecum pe zburate, și vorbia rar și apăsat ca o împărăteasă.

Iar el tresăria, cînd ochii se îndreptau asupra lui, și ar fi voit să poată sta ascuns într'un colț.

Ce-ar fi zis toții acești oameni, dacă ar fi știut ce fel de geutate apasă asupra lui ! ?

Pușin i-a păsat mai înainte ; acum însă ținea să-l socotiască și ei cum el îi socotia pe dînșii.

Îl era destul să se uite în ochii mari ai Persidei, pentru că să fie încredințat, că ea știe. Nu putea să-și dea seamă cum și de la cine a aflat dînsa, destul că nu din întâmplare-l ținea pe Bandi la casa ei, și-i era greu de dînsa.

Nu fusese mai nainte pentru dînsul nimeni mai presus de părintele Pleban ; încetul cu încetul însă el a ajuns s-o pună pe Persida mai presus de toți.

„Pleacă ! — i-a zis preotul, cînd a văzut nerăbdarea lui, — Du-te, stați acolo în liniștită retragere, căci aî din ce să trăești.“

Așa și voia să facă. Acum însă, cînd toate se lămurise, încît nu mai rămînea decît ca Națl să se mute și să ia măcelăria, el nu mai durmia nopțile și nu mai avea zi tignită. Cum putea el să plece, cînd невasta lui plîngea desnădăjduită de cîteori vorba era de plecarea lui ? Cum putea să se depărteze din lumea aceasta, în care acum se simția atît de bine ? Cum putea să plece fără ca să fi făcut ceva cu Bandi ?

Persida, care-l ținea pe băiat la casa ei, nu era de părere preotului : el trebuia neapărat să vorbiască cu dînsa.

Și dacă așa doi oameni să vorbiască ceva, ei o știu aceasta fără ca să și-o spună.

Persida vedea și ea, că el voește să vorbiască cu dînsa, și de geaba îi zicea Națl să nu se amestece, căci

simțământul de milă și dorul de liniște o împingeau să lămuriască odată și lucrul acesta.

Ea n'aștepta decât să-l prindă singur.

„Uite, tată, — îi zise ea cași cînd vorba ar fi de un lucru de nimic, — noi ne mutăm de Sf. Gheorghe: n'ar fi oare bine să lăsăm cîrciuma în seama lui Bandi? Băiatul e tînăr, dar e aşezat și harnic și n'ar duce-o rău, dacă am purta și noi grija de el.“

Hubăr se făcu alb ca varul.

El se uită cîtva timp țintă și cam sperios în ochi ei, apoî îi apucă mîna, o ținu strînsă și începu să plîngă, mai întîi încet și pe năbușite, iar în urmă cu hohote.

„Ce să fac eu! ?“ — strigă în sfîrșit.

„Dacă aî fi om rău, n'aî plînge: nu ți-ar păsa, cum celor mai mulți nu le pasă, — grăi dînsa. — În treabă-ți inima, căci ea-ți va spune ce aî să faci și rău nu poate să te povătuiască.“

„Euu zic să-l iaă cu mine, — zise Hubăr, — să-l duc acolo, să-l fac vre-un rost și apoî să mă întorc.“

Persida stete cîtva timp pe gînduri.

Era frumos și bine aşa: mai frumos și mai bine nu s'ar fi putut, și mare lucru ar fi fost, dacă Hubăr ar fi făcut-o aceasta mai de mult. Acum însă par că era prea tîrziu. Dar toate sănt cu puțință, cînd omul voește cu tot dinadinsul, și lucrul trebuia să se facă, de la el atîrna pacea și liniștea întregei familii.

„Am, — grăi dînsa, — să-l iaă pe departe și să-l pregătesc. Treci mîne seară, dacă poți, pe lă noi. O să potrivesc lucrurile aşa, ca să fiți singuri și nesupărați că nimeni. El ține la mine și o să mă asculte.“

Și ținea, în adevăr, tot mai tinea Bandi la Persida. Vorba e numai, că om în toată firea n'a fost Bandi niciodată și mai ales acum, de cind lucrurile se schimbă-seră, el se făcuse de tot sperios.

Un singur gînd îl muncia: Ce are să se aleagă de el dupăce Persida se mută la casa lui Hubăr?

„De ce!?” — întreabă el dar, cînd Persida-l întreba, dacă vrea să meargă fie la Pesta, fie chiar la Viena.

„Să vezi și tu lume, să mai înveți, să te facă om! — răspunse Persida. — Tata mi-a făgăduit, — urmă ea, — că te ia cu dînsul, dacă vrei să mergi.”

„De ce mă ia?” întrebă iar Bandi.

Nu intra în mintea lui gîndul că Hubăr, omul rău șiurgisit, de care mama lui fugia speriată, să-i facă lui vre-un bine.

„Pentruca să-mi facă mie o plăcere!” — răspunse Persida.

Da! asta o înțelegea Bandi. De dragul Persidei poate pînă chiar și Hubăr să fie bun.

El dete din umeri.

„Să cînd o să mă întorc?” întrebă.

„Cînd vei voi!” răspunse ea.

Bandi dete din umăr.

La urma urmelor tot una îi era, dacă nu poate să meargă și dacă aşa va voiî dînsa.

Putea Hubăr să vie acum, căci toate erau pregătite.

De și o știa însă aceasta, Hubăr, eşind seara, ca să meargă la cîrciuma de la Sărărie, tremura în tot trupul ca făcătorul de rele, care vede că nu-i mai ră-

Mîne de decît să săvîrșiască fapta. Greu, de tot greu îl apăsa gîndul, că trece peste povata preotului, și-i venia la tot pasul să se opriască și să se întoarcă din drum. Era, par'că, peste putință, ca lucrurile să se sfîrșiască atît de frumos, cum el le plănuise. Nu-i rămînea însă decît să meargă înainte, cum merge bolovanul pornit odată pe coaste iară la vale.

Ajuns față în față cu Bandi, singuri în casă, el era hotărît cu desăvîrșire.

„Care va să zică vii, băiete, cu mine?“ întrebă el.

Bandi se uită la dînsul și par'că nu mai era omul rău și urgisit, par'că era în zimbetul și în ochiul lui o bunăvoiință ne mai pomenită.

„Mă duc, — răspunse el, — dacă vrea Persida!“

„O să-ți meargă bine, băiete, — urmă Hubăr, — o să le aï toate din destul.“

Bandi se uită iar la el.

„De ce! ?“ — întrebă el.

Era în acest „de ce?“ și în felul, cum fusese rostit, ceva ce-l înfiora pe Hubăr.

Ajuns odată pînă aci, el nu mai putea să se stăpîniască: trebuia să meargă înainte, pîna în sfîrșit, să scape de toată greutatea ce-l apăsa.

„O să-ți spun mai tîrziu! — grăi el. — Acum să știi numai, că n'ai pe nimeni în lumea aceasta mai aproape decît pe mine.“

Bandi se dete îndărât și începu să rîză pe rinjite.

„Aî cunoscut pe mama! ? — întrebă el ridicînd mîna. — O ștîl! ? Nî aducă aminte de ea! ?“

„Da!“ — răspunse Hubăr cu capul plecat.

„Nu-mă mai spune că știu! — grăi Bandi cu glasul înăbușit. — Mi-ești tată? nu-i aşa!?”

„Da!” — îi zise Hubăr apropiindu-se de el.

Bandi îl lovi cu pumnul în piept, apoi, cuprins de un fel de turbare, se năpusti asupra lui și-l mușcă în gâtlej, încît căzură amîndoî, unul peste altul, în mijlocul casei, Hubăr cu ochii închiși și fără ca să se mai apere, iar Bandi cu genunchiile pe peptul tașului său, rîzind și apăsînd mereu cîtă vreme mai simția răsuflare în el.

Cînd Persida a deschis în cele din urmă ușa, ca să vadă ce fac, în casă era liniste și Bandi rîdea înainte

BCU Cluj / Central University Library Cluj

